

T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

VLADİMİR PUTİN DÖNEMİ RUSYA DIŞ
POLİTİKASINDA AVRASYACILIĞIN
ETKİSİ

Mehmet Ali AÇIKGÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2017

©2017-Mehmet Ali AÇIKGÖZ

T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

VLADİMİR PUTİN DÖNEMİ RUSYA DIŞ
POLİTİKASINDA AVRASYACILIĞIN
ETKİSİ

EFFECT OF EURASIANISM ON RUSSIAN FOREIGN
POLICY DURING VLADIMIR PUTIN PERIOD

Hazırlayan

Mehmet Ali AÇIKGÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Öner AKGÜL

KIRŞEHİR-2017

KABUL VE ONAY

Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Mehmet Ali AÇIKGÖZ tarafından hazırlanan “*Vladimir Putin Dönemi Rusya Dış Politikasında Avrasyacılığın Etkisi*” adlı tez çalışması 26/10/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman .....(İmza)

Yrd. Doç. Dr. Öner Akgül

Üye.....(İmza)

Yrd. Doç. Dr. Erjada Progonati

Üye.....(İmza)

Yrd. Doç. Dr. Arif Bağbaşıoğlu

Üye.....(İmza)

Unvanı Adı-Soyadı

Üye.....(İmza)

Unvanı Adı-Soyadı

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

26/10/2017

(İmza)

Doç. Dr. Hüseyin Şimşek

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2017

Mehmet Ali Açıkgöz

İmza

ÖZET

VLADİMİR PUTİN DÖNEMİ RUSYA DIŞ

POLİTİKASINDA AVRASYACILIĞIN

ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Mehmet Ali AÇIKGÖZ

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Öner AKGÜL

2017 – (XIII+157)

Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Jüri

Yrd. Doç. Dr. Öner Akgül

Yrd. Doç. Dr. Erjada Progonati

Yrd. Doç. Dr. Arif Bağbaşıoğlu

Çalışma, 2000 yılında Rusya Devlet Başkanlığı'na gelen Vladimir Putin'in de temel politika yaklaşımı olan Avrasyacılığın ve onun aşamalarını değişen olay ve zaman çerçevesinde analiz etmektedir.

SSCB'nin dağılmasının ardından bağımsızlığını yeni elde etmiş olan devletlerin uluslararası sisteme entegrasyonu adına planlanan reformlar, kaotik bir ortama neden olmuştur. İnşa sürecindeki devletlerin, kalkınma hedefleri amacıyla gerçekleştirdikleri reformların başarısızlığa uğramasıyla, sadece kaotik ortamı değil aynı zamanda liberal değerleri savunan politika anlayışını baltalayarak zamanla yerini otokratik ve baskıcı rejimlere bırakmıştır. Özellikle Rusya'da ilk dönem liberal batı yanlısı politikalar benimsenirken, Boris Yeltsin reformlarının başarısızlığı sonrasında kendi özüne dönmeyi savunan Avrasyacı yaklaşımı benimsemiş ve Dışişleri Bakanlığı'na Yevgeni Primakov'u getirmiştir. Böylelikle Avrasyacı yaklaşım Primakov ile birlikte ilk defa Rusya politikasında kendisine yer bulmuştur.

Çalışmada, jeopolitik teoriler ortaya koyduktan sonra Rus jeopolitik yaklaşımı olan Avrasyacılık incelenmiştir. Özellikle Avrasyacı yaklaşımın savları, kendisinden önce Rusya politikasını şekillendiren diğer hakim görüşler nedeniyle Soğuk Savaş sonrası dönemde kendine yer edinebilmiştir. Ancak bu dönemde Rusya'nın hem iç hem de dış dinamikler açısından Avrasyacı yaklaşımın savlarını gerçekleştirebileceği bir zemin oluşturulamamıştır. Bu nedenle tam manasıyla Avrasyacılığın benimsendiği 2000 yılı yani Putin'in Devlet Başkanlığı görevine gelmesi ile başlayan ve günümüze dek süregelen zaman dilimi temel alınmıştır. Elbette Putin iktidara geldiğinde SSCB'nin dağılmasının ve sonrasında yeniden yapılanma süreçlerinin yarattığı kaotik ortam giderilememiş; aksine Yeltsin reformlarının başarısızlığı, Putin'i de doğrudan Avrasyacı politikaları uygulamasını engellemiştir. Yapısal reformlarını başarılı bir şekilde gerçekleştirebilmesi için ılımlı Avrasyacı olarak değerlendirilecek olan bu dönemde Batı ile işbirliği

ve dostane ilişkiler geliştirmiştir. Ancak ılımlı dönem Rusya'nın iç yapısal oluşumunu sağlayana dek devam etmiştir. İç yapısal oluşumunu, gerek uluslararası örgüt bağlamında gerekse bölgesel güç konumundaki devletlerle geliştirmiş olduğu ilişki ağı Avrasyacılığın ikinci ve son aşaması olan Aşırılıkçı Avrasyacı politikaların benimsenmesine de zemin hazırlamıştır.

Çalışmada sonuç olarak, Putin'i Avrasyacılığı temel politika olarak benimsemesinin yanı sıra jeopolitik yaklaşımın aşamalarını arasındaki dönüşümü ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avrasyacılık, Jeopolitik Teoriler, Rusya Federasyonu, Vladimir Putin.

ABSTRACT

EFFECT OF EURASIANISM ON RUSSIAN FOREIGN POLICY DURING VLADIMIR PUTIN PERIOD

M. Sc. Thesis

Prepared by: Mehmet Ali ACIKGOZ

Advisor: Öner AKGÜL

2017 – (XIII+ 157)

Ahi Evran University, Institute Of Social Sciences

International Relations Department

Jury

Asst. Prof. Dr. Öner Akgül

Asst. Prof. Dr. Arif Bağbaşıoğlu

Asst. Prof. Dr. Erjada Progonati

This study analyses the Eurasianism which is the basic foreign policy approach of Vladimir Putin elected as the Russian President at 2000 and its steps by considering on the changing events and periods.

After the collapse of Soviet Union, the reforms that were planned for the integration of newly independents states to the international system resulted with a chaotic circumstance. After the unsuccessful attempts on the nation-building process of these states gave way to the autocratic and despotic regimes rather than embracing liberal values. Especially, liberal and pro-Western approaches were adopted within the first years of Russian Federation, however after the failure of reform progress, Boris Yeltsin decided on the nomination of Yevgeniy Primakov as a foreign minister and acceptance of Eurasianism on foreign policy which is a kind of reversion to Russian originality.

The study examines Eurasianism, a Russian geopolitical approach, after evaluating geopolitical theories. Particularly, Eurasianism find a place for itself only after the end of Cold War because of the previous dominant ideologies that shaped Russian politics until that time. However, post-Cold War period cannot be regarded as the acceptance and the implementation of Eurasianism due to the internal and external dynamics of Russia. In this context, by the year of 2000, which Vladimir Putin took power can be considered as a starting point for Eurasianism. One should argue that Vladimir Putin could not implement a direct Eurasianist policy within the first years of his office due to the reconstruction process of Russia after the collapse of USSR along with the reform failures of Boris Yeltsin. In this period, Putin developed friendly relationships with Western countries in order to conclude the structural reforms properly. This period can be regarded as moderate Eurasianist period of him. However, abovementioned moderate period were only maintained until constructing its own internal structure. After its internal structure were improved, the second and last phase of Eurasianism, extremist Eurasianism found its own way on Russian foreign policy.

As a result, this study commonly focused on the transformation of the phases of Russian Geopolitics and Putin's Eurasianism.

Keywords: Eurasianism, Geopolitical Theories, Russian Federation, Vladimir Putin.

ÖNSÖZ

Tarihi temelleri Ekim Devrimi'nden kaçan dört düşünüre dayanan Avrasyacılık, deniz gücüne karşılık kara gücünü savunmaktadır. Özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Rusya Federasyonu içerisinde farklı siyasi anlayışlar kendilerine yeniden yaşam alanı bulmuşlardır. Boris Yeltsin Başkanlık döneminde Batı ile ilişkileri normalleşme sürecine girmiş ancak Yeltsin'in ikinci dönemi ve sonrasında başkan olan Vladimir Putin'in iktidar sürecinde ilişkileri normalleşme girişimleri zamanla yerini krizlere devretmiştir. Putin'in dış politika davranışlarına şekil veren unsurlardan bir tanesi askeri doktrinlerdir. Bu doktrinlerde ulusal çıkarın aksi durumlarda ne gibi müdahaleler gerçekleşeceğinden bahsederken aynı zamanda Putin'in Avrasyacılık anlayışını da ortaya koymuştur. Putin Rusya'da görece istikrar unsurunu sağladıkça politik yönelimi Aşırılıkçı Avrasyacılığa doğru gerçekleşmiştir. Dolayısıyla uygulanan politikalarda bu yönde yeri geldiğinde kuvvet kullanımından dahi sakınmayacak şekilde olmuştur. Bu tez çalışmasında da, Vladimir Putin döneminde gerçekleşen bu güç artışının dış politika yönelimi olan Avrasyacılığın Putin'in dış politika anlayışındaki değişim incelenecektir. Tez sonucu olarak, Başkanlık döneminin ilk yıllarında ılımlı Avrasyacı olan Putin'in Rusya'nın ekonomik ve askeri açıdan güçlenmesi ile birlikte Aşırılıkçı Avrasyacılık anlayışına evrilme süreci açıklanmaya çalışılmıştır.

Resmi belgeler, kamu veya özel kurum ve kuruluşların raporları, ilgili alanda daha önce yapılmış olan araştırmalar, arşiv ve belgeler, yayımlanmış olan kitaplar, makaleler ve tez çalışmaları incelenerek literatür taraması yapılmıştır.

Elde edilen veriler analiz edilmeye çalışılacak, sorulan sorulara yanıt bulunmaya çalışılacaktır. Hipotezler test edilecek, elde edilen veriler ile lider analiz düzeyi kullanılarak teorik tartışmalara katkıda bulunulmaya çalışılmıştır.

Tez araştırması süresince bazı mülakatlarda bulunulmuş, resmi rakamlar edinilmiş ve bunların ışığında varsayılan sonuca ulaşılmıştır. Tezin, bu alanda çalışmak isteyen öğrencilere ve araştırmacılara sonuca doğrudan ulaşma konusunda kolaylık sağlayacak bir kaynak niteliğinde olması amaçlanmıştır.

Sadece araştırma dönemim boyunca değil, eğitim ğretim hayatımın her evresinde benden desteğini ve sabrını esirgemeyen, bana olan güveni ile beni cesaretlendiren saygıdeğer tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. ner AKGÜL'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Kırşehir-2017

Mehmet Ali AÇIKGÖZ

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
HARİTALAR LİSTESİ.....	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR	xiii
BÖLÜM I	1
1.GİRİŞ.....	1
BÖLÜM II.....	5
2.JEOPOLİTİK	5
2.1.Tarihsel Süreç İçerisinde Jeopolitiğin Tanımı Ve Gelişimi	6
2.2.Jeopolitiğin Unsurları	10
2.2.1.Jeopolitiğin Coğrafi Unsurları.....	10
2.2.1.1.Coğrafi Konum ve Coğrafi Özellik.....	11
2.2.1.2.Sınırlar ve Coğrafi Bütünlük	13
2.2.1.3.Saha Genişliği ve Sahip Olunan Stratejik Kaynaklar	15
2.2.2.Jeopolitiğin Beşeri Unsurları.....	15
2.2.2.1.Sosyal ve Kültürel Değerler	16
2.2.2.2.Ekonomik Değerler	19
2.2.2.3.Politik Değerler.....	22
2.2.2.4.Askeri Değerler.....	23
2.3.JEOPOLİTİK TEORİLER	23
2.3.1.Klasik Jeopolitik Teoriler ve Düşünürleri.....	24
2.3.1.1.Alman Jeopolitik Ekolü.....	25
2.3.1.2.İngiliz Jeopolitik Ekolü	28
2.3.1.3.Amerikan Jeopolitik Ekolü.....	31
2.3.1.4.Rus Jeopolitik Ekolü	33
2.3.1.5.Rus Düşünce Tarihinde Yaşanan Gelişmeler Kapsamında Rus Jeopolitik Teorileri: “Batıcılık, Slavofiller, Panslavizm”	35
2.3.2.Modern Jeopolitik Teoriler.....	40
2.3.2.1.“Tarihin Sonu”, “Medeniyetler Çatışması” ve “Medeniyetler Bütünleşmesi”.....	41

2.3.2.2.Büyük Satranç Tahtası	44
2.3.2.3.Topraksızlaştırma Yaklaşımı	46
2.3.2.4.Jeoekonomik Yaklaşım	47
BÖLÜM III	51
3.AVRASYACILIK	51
3.1.AVRASYA DÜŞÜNÇESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE DÜŞÜNSEL GELİŞİMİ ...	51
3.2.RUSYA’NIN AVRASYA DÜŞÜNÇESİ	52
3.2.1.Tarih Algısı.....	53
3.2.2.Ekonomi Üzerine Düşünceleri	55
3.2.3.Felsefi ve Din Üzerine Düşünceleri.....	58
3.2.4.Coğrafya Üzerine Düşünceler	61
3.3.KLASİK AVRASYACILAR- YENİ AVRASYACILAR	63
3.3.1.Yeni Avrasyacı Gruplar	66
3.3.1.1.İlmli Avrasyacılar	67
3.3.1.2.Aşırılıkçı Avrasyacılar	68
BÖLÜM IV.....	76
4.RUSYA FEDERASYONU DIŞ POLİTİKASINDA VLADİMİR PUTİN DÖNEMİ ÖNCESİ VE SONRASI	76
4.1.BORIS YELTSİN DÖNEMİ.....	76
4.1.1.Perestroyka’dan Yeltsin’e	77
4.1.2.Yeltsin Başkanlığında Rusya Federasyonu İlk Yılları.....	79
4.1.3.Yeltsin Döneminin Sonu	82
4.2.VLADİMİR PUTİN DÖNEMİ	83
4.2.1.Batı ile Gelişen İlişkiler Çerçevesinde Vladimir Putin’in Başkanlık Yılları ..	84
4.2.2.Rusya-Ortadoğu Devletleri ile İlişkileri.....	90
4.2.3.Rusya-Asya Devletleri ile İlişkileri	93
4.2.4.Rusya-Balkan Devletleri İlişkileri	97
4.2.5.Vladimir Putin’in İkinci Dönemi.....	99
4.3.DMİTRY MEDVEDEV DÖNEMİ.....	104
BÖLÜM V	109
5.VLADİMİR PUTİN’İN DIŞ POLİTİKA YAKLAŞIMINI GELİŞİMİNİ VE DEĞİŞİMİNİ SAĞLAYAN ETKENLER.....	109
5.1.RENKLİ DEVRİMLER BAĞLAMINDA DEĞİŞİMLER	109
5.1.1.Gül Devrimi.....	110

5.1.2.Turuncu Devrimi	117
5.1.3.Lale Devrimi.....	124
5.2.ÖRGÜT BAĞLAMINDA GELİŞMELER.....	126
5.2.1.Avrasya Ekonomi Birliği	126
5.2.2.Şangay İşbirliği Örgütü.....	130
BÖLÜM VI.....	133
6.SONUÇ.....	133
KAYNAKÇA.....	136
EKLER.....	151
EK 1. Haritalar.....	151
ÖZGEÇMİŞ	157

HARİTALAR LİSTESİ

Sayfa

Harita 2.1. Karl E. Haushofer, “Birleşik Bölgeler”	27
Harita 2.2. Halford J. Mackinder, “Güç Merkezleri”	30
Harita 2.3. Nicholas J. Spykman, “Rimland”	33
Harita 2.4. Danilevsky’nin Rus-Slav Birliği Düşüncesinin Jeopolitik Yansıması.....	40
Harita 2.5. Zbigniew Brzezinski, “Avrasya Satranç Tahtası”	46
Harita 3.1. Doğu Avrupa’da Rusya-Almanya Nüfuz Alanlarının Jeopolitik Açından Yeniden Paylaşımı	72
Harita 3.2. Üç Taraflı Komisyon ve Nüfuz Alanları	73
Harita 3.3. Avrasya Jeopolitiği Desteklemesi Gereken Asya Ülkeleri.....	74

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklamalar
AB	Avrupa Birliği
AEB	Avrasya Ekonomi Birliği
AET	Avrasya Ekonomi Topluluğu
APEC	Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği
ASEAN	Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	Birleşmiş Milletler
GUUAM	Gürcistan, Ukrayna, Özbekistan, Azerbaycan ve Moldova
NAFTA	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Teori, teorileştirme çabalarının nihai bir sonucudur. Gelişen Uluslararası İlişkiler disiplini beraberinde uluslararası sistemin halen önemli bir aktörü konumundaki devletlerin davranış biçimlerinin anlam kazanabilmesi açısından her geçen gün önemini arttırmaktadır. Devletlerin, hayatta kalabilmeleri için gayri ihtiyari olarak uluslararası sisteme uyumlu politikalar geliştirmesini zorunlu hale getirmektedir. Devletlerin hayatta kalmaları diğer canlılar gibi belirli bir yaşam süreleri olduğunun göstergesidir. Ayrıca organizmaların hücrelerden meydana geldiğini dikkate alacak olursak; devletleri meydana getiren canlıları onun hücreleri olarak kabul edebiliriz. O halde uluslararası sistemi de canlı bir organizma olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Ancak konumuz gereği uluslararası sistem temelinde değil devlet temelinde bir değerlendirme gerçekleştirilecektir. Organizmaların coğrafya ile uyumlu olmasının hayatta kalabilmesi açısından zorunluluk olduğu aksi halde yaşamını devam ettirmesinin imkansızlığı ortaya konulacaktır.

Avrasya coğrafyası Mısır veya Çin gibi dünyanın en eski medeniyetlerinin hiçbir zaman merkezi olmamıştır. Bu coğrafya Avrupa ile Asya kıtaları arasında köprü vazifesi görmesi coğrafyada yerleşik hayata geçilmesinin ya da yerleşik bir kültürün oluşmasını önlemiştir. Yerleşik kültür oluşmadığı için geniş Avrasya coğrafyasına göçebe kültürü hakim olmuştur. Her ne kadar göçebe toplumların kültürel bir değer oluşturamayacağı inancı olsa da her toplumun yaşam şekli nasıl olursa olsun istemli ya da istemsiz olarak kültürel değerler ürettiği kaçınılmaz bir gerçekliktir. Medeniyet anlayışı ilk defa diğer coğrafyalara yönelen Batı toplumları kendi değerlerini yücelterek diğer coğrafyalara empoze edilen kendi değer yargıları ve buna göre uluslararası sistemi şekillendirilmeye yönelik bir genel kabul oluşturma çabasıdır. Ayrıca Avrasya coğrafyasının kuzey kanadı yani günümüz Rusya'sının bulunduğu coğrafya için göçebe kültürün hakimiyeti geçerlidir. Avrasya coğrafyasının güney kanadı yani günümüz Türkiye Cumhuriyeti Devleti için salt geçerli bir durum değildir. Çünkü Avrasya'nın kuzey kanadında henüz kendine has değerleri olan devlet inşası gerçekleşmemişken güney kanadında gerek Bizans İmparatorluğu gerekse Osmanlı İmparatorluğu gibi büyük güçlerin varlığı yüzyıllarca sürmüştür.

Toplumlar ve toplumlar sayesinde ortaya çıkan her türlü yapı canlı organizmalar gibi doğar, büyür ve ölürler. Fakat bazı toplumlar tarih boyunca Anka Kuşu gibi ne kadar

yıkılırlarsa yıkılışınlar küllerinden (aynı coğrafyada) yeniden doğarlar ve görece geçmişindeki yapılanmasından daha güçlü olurlar. Aslında Anka benzetmesi temelde Ruslar açısından çok daha uygundur. Çünkü Rusya, ilk olarak Kievan Rusyası ile tarih sahnesindeki yerini alırken Asya'dan gelen Moğol istilası ile yıkılarak yerini yine Avrasya coğrafyasında önce Muskovitlere ve onun ardılı olan, ki ilerleyen zamanlarda imparatorluk gücü olacak olan, 1917 Bolşevik Devrimine dek yaşamını sürdüren Çarlık Rusya ortaya çıkmıştır. Çarlık Rusya'nın yıkılması ile yerini, İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan iki kutuplu dünya düzeninde sistemin iki hegemon gücünden birisi olan SSCB almıştır. 1991 yılında Gorbaçov'un istifası ile dağılan SSCB coğrafyasında 15 bağımsız devlet ortaya çıkarken bu devletlerden birisi olarak Rusya kendisine yeniden kurulan uluslararası sistem içerisinde kendisine yaşam alanı bulabilmiştir.

Rusların, sürekli olarak aynı coğrafya üzerinde yeniden yapılanması beraberinde her yeni kurulan devletin ve toplumun coğrafyaya daha çok adaptasyonunu sağlamıştır. Zira bu adaptasyonun sağlanamadığı durumlarda diğer coğrafyaya uyumsuz canlı organizmalar gibi yaşam süresini kısılacaktır. Geniş coğrafi alanda hakimiyet sürdüren Rusya'nın politik kimliği nasıl şekilleneceği Çar I.Petro'ya kadar uzanan bir sorunsal olarak karşımıza çıkmaktadır. Bağımsızlık sonrası dönemde yine aynı şekilde kendine en uygun yaklaşımın ne olduğuna yönelik bunlardan ilki Yeltsin'in ilk döneminde temel anlayışı olan Batıcılık olurken, Yeltsin'in ikinci döneminde ilk defa Rus siyasi yaşamında kendine yaşam alanı bulan ve Primakov tarafından uygulanmaya konulan Avrasyacılık olmuştur. Her ne kadar farklı görüşler ortaya atılsa da halen Rusya siyasi düşüncesine temel yön veren yaklaşımın Avrasyacılık olduğunu söyleyebiliriz.

2000 yılında Devlet Başkanı olarak göreve başlayan Putin'i uygulamış olduğu politikalara baktığımız zaman onun da Avrasyacı yaklaşımı benimsediğini görebiliriz. Fakat Putin'in politikalarını; "Avrasyacılığın hangi aşamasına kendine yer bulduğu ya da özellikle son dönem yıllarda Putin'in uygulamış olduğu politikaların onun Avrasyacı yaklaşımı terk ederek kendi despot yönetim tarzını uyguladığı" yönünde görüşler ortaya atılmıştır. Ancak Putin, temel politika yaklaşımı olan Avrasyacılığı terk ettiğine yönelik görüşler herhangi bir gerçeklik temelinden uzak olmakla birlikte, Putin'in politikaları arasındaki farklılığın sadece ve sadece benimsemiş olduğu Avrasyacılık aşamasından kaynaklanmakta olduğu mutlak bir gerçekliktir. Putin 2008 yılına kadar geçen 8 senelik süreçte Dugin'in çalışmalarında ortaya koyduğu Yeni Avrasya İmparatorluğu(YAİ) düşüncesinin gerçekleşebilmesi için gerekli olan yapısal reformların sekteye uğramadan

başarılı şekilde sonuçlandırmaya odaklanmıştır. İşte bu nedenle 2008 yılına kadar geçen süre ve sonrası dönem zarfında Putin'in Avrasyacılık anlayışındaki değişim ortaya konulacaktır. Kısaca, Putin'in Avrasyacı yaklaşımı terk etmediği gibi sadece Avrasyacılığın aşaması olan İlimli Avrasyacı politikalar yerine bir diğer aşama olan Aşırılıkçı Avrasyacı politikaları benimsediği ve bu doğrultuda politikaları uyguladığı açıklanmaya çalışılacaktır.

Putin'in Aşırılıkçı Avrasyacı olduğu yönündeki sav doğrultusunda ilk olarak "jeopolitik" kavramının anlaşılabilmesi ve gelişim sürecinde uluslararası sistemde ne gibi değişimler yaşanmış olmalıdır ki devletler politikalarını jeopolitik teoriler çerçevesinde bir yol haritası belirlediğinin bilinmesi bu noktada önem arz etmektedir. Jeopolitik konu başlığı ardından ise Avrasyacı yaklaşımın; "ne olduğu, nasıl ortaya çıktığı, Rus siyasi düşüncesindeki konumunun nerede olduğu, bu düşüncenin ütopyik mi yoksa realist bir tutum mu sergilediği ve son olarak ise Avrasyacılık başlı başına tek bir anlayışa mı sahip olduğu yoksa belirli aşamalardan mı meydana geldiği?" gibi soruların yanıtları aranılarak detaylı bir inceleme gerçekleştirilmiştir. İlk iki bölüm çalışmanın teorik zeminini oluştururken üçüncü bölümde, SSCB'nin dağılmasıyla birlikte bağımsızlığına kavuşan Rusya'nın sil baştan inşa sürecindeki yıllarda geçen zaman dilimindeki olaylar açıklanırken aynı zamanda Rusya'nın kurtuluşunun, Batıcılık ya da Panslavist politikalar olmadığını yalnızca Avrasyacı politikalarda mevcut olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Dördüncü bölümde, Avrasyacı savların kendini gerçekleştirebilmesi adına bölgesel örgütlerle olan ilişkileri ve Putin'in Avrasyacılık anlayışındaki değişimin esas tetikleyicisi olan Renkli Devrimler ele alınmıştır.

Birinci bölümde; Jeopolitik ana başlığı altında "jeopolitik" teriminin, tanımı ve gelişimi, unsurları ve jeopolitik teoriler ele alınmıştır. Coğrafyanın kaçınılmaz olarak canlıların geleceğini belirleyen bir etken olduğu detaylı olarak incelenmiştir. Özellikle, organizmacı yaklaşım çerçevesinde devlet politikalarının da coğrafyaya uyumlu olmasının zorunluluğu belirtilmiştir. Ayrıca devletlerin jeopolitiğe duydukları ihtiyaçları dolaylı olarak teorilerin de gelişmesini tetikleyen bir unsur olmuştur. Ayrıca bu bölümde klasik ve modern dönem şeklinde ikiye ayrılan jeopolitik teorilerin temel yaklaşımları ortaya konmuştur.

İkinci bölümde; Avrasyacılık düşüncesi ve Avrasyacılık teorisi incelenmiştir. Avrasya coğrafyasının kuzey kanadında hayat bulan Rusya'da Avrasya jeopolitik düşüncesinin şekillenışı ve aşamaları ortaya konmaya çalışılmıştır. Trubetskoy'un "Avrupa

ve Beşeriyet” adlı eserinde ortaya koyduğu savlar üzerinde durulmuştur. Avrasyacı jeopolitik yaklaşımı teorik gelişimini Soğuk Savaş sonrası dönemde tamamlamıştır. Özellikle bu dönemde Aleksandr Dugin’in çalışmaları ile günümüzdeki hali ve son aşaması irdelenmiştir.

Üçüncü bölümde; Soğuk Savaş sonrası SSCB’nin haleflliğini üstlenen Rusya’da Boris Yeltsin ve onun ardılı Vladimir Putin’in devlet başkanlığı dönemleri incelenmiştir. Yeltsin döneminde, Gorbaçov ile başlayan liberal politika anlayışını benimsenmiş olmasına karşın zamanla despotizme dönüşüm süreci ortaya konmaktadır. Ülkede reformların başarısızlığa uğraması sadece yönetim algısını değiştirmekle kalmayarak beraberinde yeni bir siyaset arayışına da girilmesine neden olmuştur. Arayış çerçevesinde daha önce Rusya siyasetinde yer almamış olan Avrasyacılık yaklaşımı, Primakov’un Dışişleri Bakanlığı görevine getirilmesi ile birlikte savlarını uygulama alanı bulmuştur. Ancak Avrasyacılık doruk noktasına Vladimir Putin’in Rusya Devlet Başkanlığı’na gelmesi ile ulaşmıştır. Putin döneminde temel politika anlayışı olarak Avrasyacı yaklaşımın, aşamalarına en uygun şekilde nasıl bir örümcek ağı ilişkisi geliştirildiği irdelenmiştir. Rusya devlet inşa sürecinin sil baştan yeniden başladığı dönemde terörizmle mücadele ve devlet otoritesini yeniden sağlamak adına benimsenen politikalar haricinde, SSCB ve Yeltsin sonrasındaki dönemde diğer coğrafya ile geliştirilen ilişkiler irdelenmiştir.

Dördüncü bölümde; Putin dönemi temel politika olarak benimsenen Avrasyacı yaklaşımı aşamalarının değişim ve gelişimini sağlayan etkenler ortaya konmuştur. Avrasyacı yaklaşımın temel varsayımlarından olan çok kutuplu dünya düzeni ancak Moskova’nın dahil olduğu örgütler sayesinde sağlanabilecektir. Bu sebeple Avrasya Ekonomi Birliği ile Şangay İşbirliği Örgütü’ne atfedilen önem açıklanmaya çalışılmıştır. ABD önderliğindeki tek dünyacı yaklaşımına karşılık Avrupa ve Asya’da başta olmak üzere rakip kutuplar oluşturulmaya çalışılmıştır. Putin’in Avrasyacı yaklaşımındaki aşama değişikliği Renkli Devrimler sonrasında zorunlu hale gelmiştir.

Sonuç olarak, Rusya siyasi yönelimi günümüze dek süregelen Batıcılık, Panslavizm, Komünizm ve son olarak ise Avrasyacı yaklaşım kendine yaşam alanı bulabilmiştir. Rusya’nın konumundaki bir devlet açısından en uygun jeopolitik teorinin Avrasyacılık olduğu vurgulanırken aynı zamanda Putin döneminde bu teorinin ilk aşamasının 2000-2008 yılları arasında ikinci aşaması yani Aşırılıkçı Avrasyacı aşamasının 2008 yılında başlayarak günümüzde halen devam ettiği ortaya konmuştur.

BÖLÜM II

2. JEOPOLİTİK

Canlı varlıkların tümü için coğrafya uyulması kuralları belirleyici konumdadır. Canlı türleri hayatta kalabilmek için yaşam koşullarını kendi özellikleri ile coğrafi özellikleri birleştirerek şekillendirmiştir. Hayvanlar aleminde örnek verecek olursak köpek ile kurtlar arasındaki farklılık yaşam koşulları ile kendi karakteristik özelliklerinin birleşmesi sonucu oluşmuştur. Aynı aileden olan bu iki tür arasında yaşam koşullarının farklılığı köpekleri uysallaştırıp evcilleştirirken kurtları vahşileştirmiştir. İnsanlar içinde bu durum geçerlidir. İnsanlar yaşanan coğrafya (yer şekilleri, akarsu vd.), toplum, kanunlar, iklim gibi arttırılabilecek birçok unsurun etkisi ile karakteristik özelliğini kazanmaktadır. Bu doğrultuda ise devletleri oluşturan toplumları coğrafyadan bağımsız düşünemez ve siyasal düşünce tarzlarının şekillenmesini değerlendiremeyiz.

Yaşam koşullarının sertliği veya yumuşaklığı ile gerçekleşen mücadele toplumların yönetim biçimlerini yani iç politikada ve dış politikada karar alma mekanizmalarını belirlemektedir. Toplumun karakteri doğrultusunda şekillenmeyen her karar alma mekanizması aldığı kararlar toplum için oldukça sert ya da oldukça yumuşak olabilir ve her iki durumda da istenilen sonuca ulaşamayan kararlar almaktan öteye gidemeyecektir. Her coğrafyanın toplumu ve bu toplumu yönetecek olan kuralların kendine has özellikleri ile farklı olması gerekmektedir. Şöyle ki; Rusya Federasyonu (RF) gibi geniş alana sahip ve oldukça sert bir coğrafya üzerinde yaşayan bir devletin yönetimi için katı kurallara ihtiyaç duyarken, RF'nin Karadeniz komşusu olan Türkiye için bu durum geçerli değildir. Ilıman iklim kuşağında yer alan Türkiye yönetim konusunda RF'ye nazaran daha yumuşak daha özgürlükçü yasalar ile yönetilmelidir. Her iki ülke içinde karşıt durumların gerçekleşmesi halinde yani RF yumuşak ve özgürlükçü yasalar ile Türkiye ise sert yasalarla yönetilmesi durumunda toplum karakteristiği gereği buna olumsuz tepki verecektir. Jeopolitik tam bu noktada ülkelerin gelecekleri ya da politik uygulamalarında coğrafyanın etkisinin politik uygulamalarında ne şekilde olduğunu ortaya koymaktadır. Coğrafya devlet için bir Armadillo'nun kemerli zırhı gibidir ve o zırh içerisinde kendine has özellikleri barındırırken beraberinde dış tehditlere karşı da koruma sağlamaktadır.

Jeopolitik uygulama olarak köklü bir geçmişe sahip olmasına rağmen 19.yy sonlarında teorik gelişim sürecim başlamış ve 20.yy başlarında ilk kez kullanılarak literatüre girmiştir. Literatüre girdiği dönemden günümüze kadar ki süreç içerisinde kimi

zaman popüler olan kimi zaman ise dışlanmış olmasına rağmen tanımı ve oluşturan unsurlar konusundaki tartışmalar bir şekilde devam etmiştir. Her ne kadar bu konuda tartışmalar devam etmiş olsa da üzerinde herhangi fikir birliğine varılamamıştır. Dolayısıyla dönemsel olarak gelişme gösteren jeopolitik konusunda ortaya konulan tezlerde dönemsel güç mücadelelerinde devletlerin güç elde edinimi açısından izlemesi gereken rotayı kendine has özellikleri ile karşımıza çıkılmaktadır.

Jeopolitik, devletlerin yaşamasına imkan tanıyan politikaları ortaya koyması nedeniyle devletlerin özellikle dış politikasını belirlemede önemli bir unsurdur. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile dağılan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin mirasını onun halefi olan RF devralmıştır. Ancak her alanda olduğu gibi ekonomi alanında da çökmüş olan bir mirası devralan RF açısında eski gücüne kavuşmak için kendi özelliklerini tanıyıp kalkınma ve kendine itici güç olarak kullanması hayati bir konu olmuştur. Bu hususta RF'nin yeniden canlanması onun coğrafi genişliği, doğal kaynak zenginliği gibi jeopolitik unsurlara paralel olarak gerçekleşmiştir. Çünkü toplumların kaderini daima coğrafya ile şekillenen karakteristik özellikleri belirlemiştir.

2.1. Tarihsel Süreç İçerisinde Jeopolitiğin Tanımı Ve Gelişimi

İnsan sosyal bir varlıktır. Yaşamını devam ettirebilmesi, ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ya da tehlikelere karşı kendini koruyabilmesi için birbiriyle olan etkileşimini artırarak toplumları ve sonrasında devlet gibi kurumların oluşmasını sağlamıştır. İbn Haldun'a göre insan doğa karşısında yalnızdır. Sırf bu yalnızlığını gidermek için bile olsa insan, insana ihtiyaç duyar ve ayrıca insanın fizyolojik ihtiyaçları onu topluluk oluşturmaya itmektir.¹

Devleti oluşturan öğelerden biri olan insan/toplum unsurunun yaşayış biçimi devletinde yaşam şeklini ortaya koymaktadır. Ancak insanların ve devletlerin yaşam şekillerini de aslında yaşanan coğrafyanın kendisi belirlemektedir. Bu nedenle coğrafyanın kendisi ile devletlerin yönetim mekanizmaları arasında sıkı bağ kurulmuştur.

“İmparatorluk ve krallıklar önemli kaynaklara, verimli topraklara doğru genişleme arzusu içinde, coğrafya üzerinde güçlerini kullanmışlardır. Devletler güvenliklerini güçlendirmek için sınırlarını doğal engellere dayamaya, güçlü komşularına karşı tampon bölge oluşturmaya, kaynakların ve ticaret yollarının

¹ Ezeli Azarkan, “İbn Haldun Devlet Görüşü (Yönetimler Döngüsü)”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 4, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/esoder/article/view/5000067895>, Erişim Tarihi: 04.08.2016.

güvenliğini sağlamaya çalışırken de coğrafyayı avantaja dönüştürmeye gayret etmişlerdir.”²

1453'te Osmanlı Devleti'nin İstanbul'u Fethi sonrası Avrupalı ticaret devletlerinin Doğu ile ticari ilişkilerinde önemli bir güzergah olan İpek Yolu'nun Osmanlı'nın eline geçmiş olması nedeniyle yeni ticaret yolları aramaya başlayan Avrupalı devletler böylece Coğrafi Keşifleri başlatmışlardır. Keşiflerin gerçekleşmesi coğrafyanın önemini arttırmıştır. Yeni Dünya'nın (Amerika Birleşik Devletleri) keşfi sonrasında Avrupalı devletlerin zenginleşmesi ilerleyen zamanlarda Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır. Sanayileşen devletlerin hem ham madde hem de üretim fazla mallarının ticaretini yapabilmek için yeni coğrafyalara genişlemelerini zorunlu kılmış ve aynı zaman da gelişen sanayi ve teknolojiye bağlı olarak ulaşım geçen süre içerisinde daha kolay hale gelmiştir. Böylelikle devletlerin sınırları arasındaki mesafelerin coğrafyanın devletler açısından önemini arttırmıştır. Sınırlar arasındaki mesafenin azalması coğrafya ile devletler arasındaki sınırlar keskin hatlar ile belirlenmek zorunda kalacaktır. Bunun nedeni ise devletlerin ellerindeki kaynakları kullanım kapasiteleri ve ihtiyaçlarıdır. Bir diğer ifadeyle devletler varlıklarını sürdürülebilmek ve gelişebilmek için kömür gibi enerji kaynaklarını kendi sınırlarına dahil etmek ya da var olan kaynaklarını korumaya çalışacakları için coğrafyanın önemi artmıştır. Bu durumun en güzel örneğini Alsace-Lorraine'deki kömür yatakları için savaşan Fransa ile Almanya devletleri oluşturmaktır. Coğrafyanın devletler açısından bu denli önem kazanması coğrafyanın politika ile birlikte düşünülmesine ve üzerinde stratejiler ve onun alt bilim dallarının ortaya çıkarmıştır.

“Pierre Célérrier'ye göre, bilimsel gelişmeler ışığında ortaya çıkan jeopolitiği bize ilk haber veren Fransız Mareşal Vauban (1633-1707) olmuştur. Vauban 'ın araştırmaları bölgesel düzenleme olarak da adlandırılan bilimsel yaklaşımının ilk kuramcisidir. Bu araştırmaları iki sonuca yöneliktir: 1) Devlet gücünü belirli ekonomik kaynaklara dayandırarak arttırmaya çalışmak ve düzenlemek, 2) Devletin savunma gücünü yükseltmek amacıyla, askeri güçte önemli artışı sağlamak.”³

Doğrudan coğrafya temel alınarak ilk bilimsel çalışmayı Amerikalı Alfred Mahan gerçekleştirmiştir. Mahan, 1890 yılında yayımlanan “Deniz Kuvvetlerinin Tarihe Etkisi”

---

² Nejat Eslen, “Küresel Hamleler Anahtar Stratejiler”, Truva Yayınları, İstanbul, 2. Baskı, Eylül 2005, ss.33-34.

³ Cezmi Sevgi, “Jeopolitik ve Jeostratejinin Tarihsel Gelişimi Açısından Türkiye'nin Stratejik Konumu”, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Ege Coğrafya Dergisi, İzmir Sayı: 4, 1988, s.216.

adlı eserinde dünya gücü olabilmek için denizlere hakim olma gereği üzerinde durmuştur.⁴ İlk kendine has teoriyi ortaya koyan ise Alman coğrafyacı olan Friedrich Ratzel olmuştur. Jeopolitik terimini kullanmadan siyasi coğrafyadan jeopolitiğe geçiş ortamının oluşmasına katkılarda bulunmuş ve geçişi hazırlamıştır.⁵ Jeopolitik terimini ilk kullanan ve onun yaratıcı olan Rudolf Kjellen olmuştur. Kjellen “Staaten Som Liftsform” (Bir Organizma Olarak Devlet) adlı eserinde Ratzel’in görüşlerinden etkilenecek devleti canlı bir organizmaya benzetmiştir. İnsan gibi devletin de varlığını devam ettirebilmesi/yaşamını sürdürebilmesi için bir takım unsurları elinde bulundurması gerekir. Bu unsurları elinde bulundurduğu bu kaynaklardan beslendiği müddetçe güçlü olacak ve gücünü koruduğu süre zarfında varlığına zarar gelmeyecektir.

Suat İlhan jeopolitik hakkında, “Jeopolitiğin doğuşunu coğrafyacılar hazırlamış, siyaset bilimcilerinin ve askerlerin katkıları ile gelişmiştir” demiştir.⁶ Ancak düşünürler tam anlamıyla net bir jeopolitik tanımı üzerinde görüş birliğine sahip değildir. Bu yüzden farklı tanımlar ortaya çıkmıştır. Bu tanımlar şu şekildedir:

➤ Suat İlhan: “bir ulusun, uluslar grubunun veya bölgenin mevcut coğrafi platform üzerinde güç değerlendirmesini yapan, etkisi altında kaldığı o günkü dünya güç merkezlerini inceleyen, değerlendiren, hedefleri ve hedeflere ulaşma şart ve aşamalarını araştıran belirleyen bir ilimdir.”⁷ İlhan’ın bir diğer jeopolitik tanımı ise; “Coğrafyanın bütün unsurları ile aktifleşmesi ve bu unsurlar değerlendirilerek sonuç çıkarılmasıdır.”⁸

➤ Kamil Günel: “devletin gelişmesini ve karakterini ve kaderini belirleyen coğrafi felsefe ve determinizmaya dayanan politikadır.”⁹

➤ Aleksandr Dugin; “insanlığı mekan faktörüyle karşılıklı ilişkisi içerisinde inceleyen bir disiplindir.”¹⁰ Dugin’in bir başka jeopolitik tanımı ise şu şekildedir: “Tarih, strateji, coğrafya ve dünya gerçekliğini iki tip medeniyetin-Kara ve Deniz medeniyetleri-

⁴ Suat İlhan, “Jeopolitik Duyarlılık”, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Dizi:7, Sayı:113, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, s.10.

⁵ İlhan, a.y.

⁶ İlhan, a.g.e., s.3.

⁷ Suat İlhan, “Jeopolitiktan Taktiğe”, Harb Akademileri Basımevi, İstanbul 1971, s.61-62.

⁸ Suat İlhan, “Jeopolitik Kavramı ve Unsurları”, Avrasya Dosyası, Jeopolitik Özel, Kış 2002, Cilt:8, Sayı:4, s.318.

⁹ Kamil Günel, “Coğrafyanın Siyasal Gücü”, Çantay Kitabevi, İstanbul, 4.Baskı, 2008, s.26.

¹⁰ Aleksandr Dugin, “Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım”, Çev. Vügar İvanov, Küre Yayınları, İstanbul, 8.Baskı, 2015, s.XII.

bağdaşmazlığı olarak değerlendiren disiplini ancak jeopolitik diye adlandırmak gerekir.”¹¹

➤ Nejat Eslen: “jeopolitik bir sanattır; jeopolitik coğrafi gerçeklere dayanarak politikalar üretme ve uygulama sanatıdır.”¹²

➤ Yılmaz Tezkan: “coğrafyanın siyasi olarak yorumudur.”¹³

➤ Sait Yılmaz: “devletlerin coğrafi özellikleriyle siyasetleri arasındaki ilişkileri inceleyen bilim dalıdır.”¹⁴

➤ İsmail Hakkı İşçan: “bir ülkenin dış siyasetini, coğrafi konumunun belirlendiğini öne süren bir bilgi tezi olarak ifade edilebilir.”¹⁵

➤ Geoffrey Parker: “siyasi eylemlilik ile eylemliliğin gerçekleştiği topraksal çevre arasındaki özel ilişkiyi vurgulayan terim.”¹⁶

➤ Carl E. Haushofer: “içinde yaşadığı coğrafi bölgenin ve tarihi gelişmelerin etkisi altında değişen siyasal hayat şekli olan devletin, üzerinde yaşadığı yer ile ilişkisi olarak tanımlar.”¹⁷

➤ Denis Retaillé: “jeopolitiğin kökleri kendi özündedir ve üzerinde dayandığı veya ürettiği aynı zamanda hem konumunu gösterirken hem de ötesine yansıttığı kendi dünya imgesi vardır.”¹⁸

➤ Rudolf Kjellen: “Coğrafi teşekkül veya mekan içinde ilmi olarak devletin tetkikidir. Devlet varlığının tabiat kanunları ve insanların davranışları açısından tetkik ve kıymetlendirilmesidir.”¹⁹

➤ Nicholas Spykman: “Bir memleketin güvenlik politikasının coğrafi unsurlara göre planlanmasıdır.”²⁰

➤ Uluslararası İlişkiler sözlüğünde ise jeopolitik: “Devletlerin ulusal güçlerini ve dış politika davranışlarını, ülkelerin

¹¹ DUGİN, a.g.e., s.341.

¹² ELEN, a.g.e., s.34.

¹³ Yılmaz Tezkan, “Jeopolitik Yazılar”, Ülke Yayınları, İstanbul 2007, s.11.

¹⁴ Sait Yılmaz, “Jeopolitik ve Jeostrateji”, s.3,

http://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/34187667/JEOPOLITIK_VE_JEOSTRATEJI.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAJ56TQJRTWSMTNPEA&Expires=1470919675&Signature=W4fk2ZRgXst2EMz8RRi4ZxxPie%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DJeopolitik_ve_Jeostrateji.pdf , Erişim Tarihi:12.07.2016.

¹⁵ Meydan Larousse-Büyük Lügat ve Ansiklopedisi, Cilt:6, İstanbul Meydan Yayınları, s.688, Alıntılaman İsmail Hakkı İşçan, “Uluslararası ilişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları”, Uluslararası İlişkiler, Cilt:1, Sayı:2, Yaz 2004, s.49.

¹⁶ Geoffrey Parker, “Geopolitics-Past, Present and Future” Published by PINTER, Virginia-USA, 1998, s.1-2, Alıntılaman Bilal Karabulut, “Strateji, Jeostrateji ve Jeopolitik”, Barış Kitap, Ankara 2013, 2.Baskı, s.31.

¹⁷ Özdemir Koçak-Hamdi Şahin, “Eskiçağ Tarihi Araştırmalarında Jeopolitiğin Yeri”, Anadolu Araştırmaları, Sayı:16, 2002, s.338.

¹⁸ Denis Retaillé, “Tarihte Jeopolitik”, Çev. Emre Sayın, Avrasya Dosyası, Jeopolitik Özel, Kış 2002, Cilt:8, Sayı:4, s.25.

¹⁹ İLHAN, “Jeopolitikten Taktiğe”, s.59.

²⁰ İLHAN, a.y.

coğrafi coğrafi konumu ve fiziksel çevre ile açıklamaya çalışan yaklaşım.”²¹

➤ Türk Dil Kurumu: “ 1. Bir ülkenin coğrafi durumuyla devletin siyasi durumu arasındaki ilişkileri inceleyen bilim dalı. 2. Bir devlette, bir bölgede uygulanan politikayla o yerin coğrafyası arasındaki ilişki.”²²

Tanımlardan anlaşılacağı üzere jeopolitik, toplumları coğrafya ile karşılıklı etkileşimi dahilinde bugünü ve yarını için davranış ve yaşam şeklini belirlemede yardımcı olan bir disiplindir.

2.2. Jeopolitiğin Unsurları

Jeopolitiğin unsurları, jeopolitik analizlerin gerçekleşmesi ve jeopolitik teorilerin geliştirilmesindeki etkenler şeklinde anlamamız ve değerlendirmemiz gerekmektedir. Jeopolitik kavramını hakkında gerek tanımı üzerinde gerekse diğer konularda henüz tartışmalar son bulmadığı için unsurları hakkında da ortak bir kanıya varılabilmemiş değildir. Bu nedenle genel ve kapsayıcı olması nedeniyle Suat İlhan’ın ortaya koymuş olduğu unsurları temel alınmıştır. Buna göre jeopolitik unsurlar şu şekildedir:

- a) Jeopolitiğin Coğrafi (Değişmeyen) Unsurları
  - Coğrafi konum
  - Sınırlar ve coğrafi bütünlük
  - Saha genişliği ve sahip olunan stratejik kaynaklar
  - Coğrafi özellik
- b) Jeopolitiğin Beşeri (Değişken) Unsurları
  - Sosyal ve kültürel değerler
  - Ekonomik değerler
  - Politik değerler
  - Askeri değerler.²³

2.2.1. Jeopolitiğin Coğrafi Unsurları

Coğrafya her şeyden önce kaçınılmaz olandır. Çünkü coğrafya tekil olarak değil doğrudan her alanı etkilemektedir. Başka bir ifadeyle sadece politika ya da ekonomi üzerinde etkili değil toplum yapısını yani devletlere şeklini veren her unsuru etkilemektedir.

Jeopolitiğin değişmeyen ya da dışardan herhangi bir müdahaleye maruz kalınmadığı takdirde değişmeyen coğrafi konum, coğrafi özellik, saha genişliği, sahip

²¹ Faruk Sönmezoğlu (Der.), “Uluslararası İlişkiler Sözlüğü”, Der Yayınları, İstanbul, 4.Baskı, 2010, s.373.

²² “Türkçe Okul Sözlüğü”, Parıltı Yayıncılık, İstanbul, Ağustos 2010, s.348.

²³ İlhan, Jeopolitik Duyarlılık, s.21.

olunan stratejik kaynaklar, sınırlar ve coğrafi bütünlük unsurları devletin besin bulması ve barınması gibi yaşam mücadelesindeki fiziki şeklini ve diğer devletlere üstünlük sağlayabileceği özellikler kazanmasını sağlamaktadır. Ancak coğrafi unsurlardan saha genişliği, sahip olunan stratejik kaynaklar ve sınırlar devletin gerekli görmesi ile genişletilebilir ya da başka bir devletin genişleme isteği karşısında güçsüzlüğü nedeniyle küçülmesi söz konusu olabilir. Yerleşik hayata geçmiş olan toplumlar var olan yaşam alanlarını terk etmeyecekleri için coğrafi konum, coğrafi özellik gibi unsurlar değişmeden sabit kalacaktır.

2.2.1.1. Coğrafi Konum ve Coğrafi Özellik

Devletlerin mevcut yaşamlarını sürdürmüş olduğu coğrafi konum onların sistem içerisindeki değerini ortaya koyan önemli bir etkidir. Bunu bir örnek ile açıklayacak olursak, Kanada'nın coğrafi konumundan kaynaklı önemi ile iki kıta üzerinde toprağa sahip olan Türkiye, Rusya ve Mısır'ın coğrafi konum itibarıyla değerleri aynı derecede önem arz etmemektedir.

Bireyler nasıl nerede ya da hangi toplum içerisinde dünyaya geleceğine karar veremediği gibi devletler de hangi coğrafya üzerinde doğacağına kendisi bilhassa karar vererek belirleyemeyecektir. Bu nedenle yaşadığı coğrafi konumun özellikleri doğrultusunda hareket etmek zorundadır. Çünkü coğrafi konum sadece enlem ve boylam dereceleriyle belirlenmiş bir bölge ya da kara parçasından çok daha fazlasıdır.

Yaşanılan coğrafyanın kendisi sadece devleti değil aynı zamanda devleti oluşturan ve toplumun yapı taşı olan bireyi de doğrudan etkileyerek şekillendirmektedir. İklimler, yaşayan canlı türleri, yer şekilleri gibi birçok etmenlerin tümü bireyin hayatta kalabilmesi için uyum sağlaması gereken öğelerdir. Bu öğelerin ne gibi etkileri olduğu ya da coğrafya üzerinde yaşayanları ne şekilde etkilediği daha net bir şekilde anlaşılabilmesi adına biraz daha konuyu açmamız gerekmektedir.

Sıcak iklim yaşayan toplumlar ile soğuk iklimde yaşayan toplumlar arasındaki farklılığın açıklanması coğrafi konumun ve aynı zamanda coğrafi özelliğin etkisi açısından da açıklayıcı olacaktır. Sıcak iklimde yaşayan toplumlar soğuk iklim toplumlarına nazaran daha az çalışkan, daha az savaşkan/daha az mücadelecilikten daha fazla rahatına düşkün ve daha uysaldırlar. Bu durumun asıl nedeni ise iklimin sıcaklığı nedeniyle tüketilen besin ve buna bağlı olarak gelişen yaşam tarzlarıdır. Peki yaşam tarzları değiştirmeleri durumunda karakteristik yapıları değişecek midir? Sıcak iklim toplumları için bunu söylemek oldukça

zordur. Şöyle ki insanlarda vücut ısısını dengeleyen ve belirli bir derece arasında sabit kalmasını sağlayan termoregülasyon özelliği mevcuttur. Bu özellik vücudun gereken düzeyden fazla ısı artışını ya da ısı kaybını önleyecek şekilde hareket etmemize neden olmaktadır. Bu durum ise besin alışkanlığı ya da bir takım davranışları beraberinde getirmektedir. Besin alışkanlığına Türkiye coğrafyası örneği yerinde olacaktır. Akdeniz ikliminin görüldüğü bölgelerde bitkisel ağırlıklı bir beslenme alışkanlığı mevcutken, karasal iklimin görüldüğü bölgelerde ise et ve bakliyat ağırlıklı enerji değeri daha yüksek bir beslenme alışkanlığı mevcuttur. Sıcaklık yalnızca beslenme alışkanlıklarını değil aynı zamanda günlük yaşamı da etkileyen bir husustur. Zira İspanyollar gibi bazı sıcak iklime sahip toplumlarda günün en sıcak saatlerinde verilen aralar gelenek haline gelerek bu geleneğe toplumlar tarafından siesta gibi çeşitli adlar verilmiştir.

Soğuk iklimde yaşayan toplumlar ise sıcak iklimlerin aksine daha önce Türkiye örneğindeki karasal iklimde yaşayanlar gibi enerji değeri yüksek besin alışkanlıkları vardır. Aynı zamanda bu iklimde yaşayan toplumlar sert yapılı ve mücadeleci bir karaktere sahiptir. Çünkü iklim şartlarına karşı verilen mücadele sert ve katıdır. Coğrafyanın şartlarına uyum sağlayan toplumlar devletin karar alma mekanizmasının kendisini de şekillendirecek ve dolayısıyla devletin davranışlarını belirleyecektir.

Devletlerin coğrafi konumu daima aynı ehemmiyette olmayacaktır. Bunun nedeni ise bir siyasi yapı ve etkileşim içinde bulunan öğelerden oluşan bir bütün²⁴ olan uluslararası sistemin içerisindeki aktörlerin odaklandığı politikalar dönemsel olarak farklılık göstermesidir. Mesela Soğuk Savaş yıllarında Türkiye'nin coğrafi konumu Batılı devletler açısından arz ettiği önem Soğuk Savaş sonrasındaki ilk yıllarda yine Batılı devletler açısından önemini kaybetmiş ve konumu tartışılmıştır. Ancak politik odağın Orta Doğu'ya yönelmesi ile Türkiye'nin coğrafi konumu değerini yeniden ortaya koymuştur.

Kısaca açıklayacak olursak: “Coğrafi konum, zaman unsurunun etkisiyle bir devletin uluslararası sistem ve bölgesel konumu içerisindeki yeri ve önemi ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda coğrafi konumu ve coğrafi özellik bir devletin karakteristik yapısının şekillenmesini sağlamaktadır.”

---

²⁴ İskender Serdar, “Neorealizm, Neoliberalizm, Konstruktivizm Ve İngiliz Okulu Modellerinde Uluslararası Sistemsel Değişikliklere Bakış”, The Journal of Europe-Middle East Social Science Studies (JEMSOS), Cilt:1, Sayı:1, Temmuz 2015, s.16.

2.2.1.2. Sınırlar ve Coğrafi Bütünlük

Her canlı kendi yaşam alanını ve bu yaşam alanlarının nerede başlayıp nerede sonlandığını gösteren sınır hatları ile çevrenmektedir. Aynı şey devletler içinde geçerlidir. Her devlet diğer devletler tarafından tanınmış sınırlar dahilinde yaşamını devam ettirir. Siyasi sınır kavramını tanım itibariyle kısaca; “ülkelerin anlaşmalarla tanınmış sınır çizgileridir.”²⁵

Siyasi sınırlar içerisindeki toprak toplum varlığına temel teşkil eder, çıkarlardan duygulara doğru gelişip benimsenir. Bu nedenle sınırların içe doğru değişmezliği kabul edilir. Dışa değişmezlik ise yetersiz olduğu sürede benimsenmekte güçlü olduğunda ise dışa doğru sınır değişikliği istenmektedir.²⁶

İnsanlık tarihi boyunca toplumlar yaşam alanlarının sınırlarını daima koruyabilecekleri ya da kendilerini güvende hissedebilecekleri şekilde belirlemek için gayret sarf etmişlerdir. Dolayısıyla yaşam alanlarını ulaşım olanakları zorlu olan coğrafi bölgelere ya da korunaksız yani düz plato gibi bir bölgede ise yüksek kale duvarları ile kendilerini koruma altına almaya çalışmışlardır. Bunun için çağlar boyunca sürekli savaflara şahit olmuş Mezopotamya coğrafyasından örnek vermek yerinde olacaktır. Merzimen Çayı'nın Fırat Nehri ile birleştiği yerde dik kayalar üzerine inşa edilmiş olan Rumkale Asur Kralı III. Salmanazar'ın MÖ. 855'te zaptettiği “Şitamrat” yerleşimi olarak adlandırılan yerin Rumkale olduğu ifade edilmektedir. Rumkale çevresi bölgedeki stratejik konumu sebebiyle Med, Pers, Helenistik ve Roma dönemlerinde de iskan görmüştür.²⁷ Rumkale dik kayalıklar nedeniyle doğal bir korunağa sahipken aynı zamanda Fırat Nehri ile de yaşamsal kaynak olan su ihtiyaçları karşılayabilecekleri bir noktada kurulmuştur. Yine doğal sınırlar içerisinde kalmış olan Mısır'da aynı şekilde korunağa sahip olmuştur. Mısır'ın kara sınırlarının çöller ile çevrilmiş olması kara ile ulaşımı zorlaştırdığı için tarih boyunca nispeten daha az işgale uğramış ya da savaflara maruz kalmıştır. Ancak teknolojinin gelişmesiyle birlikte bu çöllerin aşımı çok daha kolay bir hal alarak doğal korunak olma özelliğini nispeten kaybettiğini söyleyebiliriz. Bu nedenle en doğal sınırlar hem geçmişte hem de günümüzde denizlerdir. Teknoloji ne kadar gelişirse gelişsin kara ile bağlantısı olmayan bir ada devletinin savunması kara sınırı olan diğerlerine göre daha kolaydır.

²⁵ İlhan, Jeopolitik Duyarlılık, s.62.

²⁶ İlhan, Jeopolitikten Taktiğe, s.72.

²⁷ Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, “Rumkale”, <http://www.gaziantepturizm.gov.tr/TR.52351/rumkale.html>, Erişim Tarihi:27.08.2016.

Coğrafi bütünlük kavramı ise devletlerin hakim oldukları sınırlar dahilinde belirlenmiş coğrafya üzerinde tam egemenliği yani herhangi bir bölgesinde güç boşluğu oluşmayacak ya da sınır komşuları ile arasında tehditkar ilişki içerisinde olmaması gerekliliği anlamına gelmektedir. Avustralya coğrafi bütünlüğe sahip bir ada devlettir. Aynı şekilde Kanada yine aynı şekilde coğrafi bütünlüğe sahiptir. Mali, Somali, Türkiye, Yunanistan, Rusya, Pakistan, Japonya vb. gibi birçok devlet günümüzde coğrafi bütünlüğe sahip değil veya coğrafi bütünlüğü zayıftır. Her ada devleti coğrafi bütünlüğe sahiptir genelmesi büyük bir yanlış olacaktır. Zira Birleşik Krallık'ı bağlı devletler birer ada devletidir. Coğrafi bütünlüğü salt coğrafya üzerinden değerlendirdiğimizde bu devletler coğrafi bütünlüğe sahiptirler, fakat tek başına coğrafya unsurunu devlet üzerindeki etkisi ile bütünlüğün sağlamadığına birçok kez görülmüştür. Birleşik Krallık örneğinde görüldüğü gibi diğer unsurlarda bütünlüğün sağlanmasında rol oynamaktadır. Nüfusun homojen bir yapıya sahip olmaması yani heterojen bir yapıya sahip olması coğrafi bütünlüğü zedeleyen bir unsurdur. Heterojen yapıyı oluşturan grupların birbirine olan oranları derecesinde bütünlük açısından tehdit oluşturmaktadır. Lübnan'ın demografik yapısı heterojenliğin dezavantajını ortaya çıkarmaktadır. Demografik yapıyı oluşturan hiçbir etnik unsurun çoğunluk/azınlık oluşturamadığı yani bu unsurların oranlarının birbirine yakın olması nedeniyle Lübnan tarihi sürekli çatışma veya savaşların olduğunu gözlemleyebiliriz. Buradan kısaca şu çıkarımı yapabiliriz: "Coğrafi bütünlükteki eksiklikler her yerde tehdit kaynağı oluştururlar. Coğrafi bütünlüğün eksikliğinden kaynaklanan duyarlılığı ancak güçlü kültür sınırları çizerek hafifletmek mümkündür."²⁸ Almanya ve Fransa kendi kültürlerini ön planda tutarak coğrafi bütünlüklerini zedeleyen unsurların etkisini azaltmışlardır. Demografik yapısının heterojenliği ve birçok devlet ile kara sınırının olması gibi coğrafi bütünlüğünü sağlayamayan Rusya'nın coğrafi bütünlüğü için Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmadan önce SSCB egemen olduğu bölgelere önemli oranda Rus nüfusu yerleştirmesi ile dağıldıktan kurulan Rusya Federasyonu bağlamında bir koruma sağlamıştır.

Kısaca, devletler güvenliklerini sınırları dahilinde kaldıkları sürece sağlayamazlar. Bu nedenle devletlerin görünmez sınırlar çerçevesinde coğrafi bütünlüğü ile kendine tampon bölgeler oluşturabileceği coğrafyalara da ihtiyacı vardır. Ancak bu şekilde devletler (kara bağlantısı olan devletler) sınırlar açısından coğrafi bütünlüğünü tam anlamıyla sağlayabilirler.

---

²⁸ İlhan, Jeopolitik Duyarlılık, s.64.

2.2.1.3. Saha Genişliği ve Sahip Olunan Stratejik Kaynaklar

Teknolojinin gelişmesi ulaşım gibi birçok alana olumlu yönde katkı sağlamış olmasına rağmen devletlerin saha genişliğine ve saha içerisinde kalan kaynakların önemini kaybettirmemiştir. Saha genişliği ve sahip olduğu kaynak bakımından mahrum kalmış olan Japonya, geniş sahaya sahip devletlerde olduğu gibi savunma stratejisinden ve stratejik kaynakların kendisine yetmeyerek ithal ederek karşılamak zorunda kaldığı için ekonomik açıdan da etkilenmektedir. Savaş halinde Japonya kaynakları azaldıkça daha saldırgan hale gelerek kaynak akışını sağlamak durumundadır. Aksi takdirde güç kaybedecek ve sonunda savaştan çekilmek durumunda kalacaktır. İkinci Dünya Savaşı'nda Japonya'nın 1941 yılında gerçekleştirdiği Pearl Harbor saldırısı da bu nedenledir. Dar bir saha genişliğine sahip olması Japonya'nın gelişme hızını belirleyen unsurlardan biridir.

Sahanın kendisi başlı başına bir güç unsuru olduğu için devlet ne kadar geniş bir sahaya sahip olunursa o kadar güç potansiyeline sahip olacaktır. Saha genişliğinden kaynaklanan güç sadece stratejik kaynaklara sahip olmak değildir bilakis coğrafi alanın da genişliğidir. Zira 19.yüzyıl başlarında Napolyon önderliğinde Fransa İmparatorluğu'nun Rusya İmparatorluğu'na karşı gerçekleştirmiş olduğu seferde Rusya saha genişliğinden yararlanarak Fransa'yı alışik olmadığı bir coğrafyanın içerisine çekmiş ve bu seferde Fransa yenilgiye uğramıştır. Aynı şekilde İkinci Dünya Savaşı'nda Adolf Hitler önderliğindeki Almanya'nın SSCB'ye karşı hareketi de Napolyon önderliğindeki Fransa'nın akıbeti ile aynı olarak savaşın ve bir kez daha tarihin kaderini değiştirdiğini söyleyebiliriz.

2.2.2. Jeopolitiğin Beşeri Unsurları

Küresel veya bölgesel güçler, hedef ülkenin veya bölgenin jeopolitik konumundan yararlanmak için daima devlet jeopolitiğinin beşeri unsurlarını hedef alırlar.²⁹ Bu nedenle beşeri unsular coğrafi unsulara nazaran daha proaktif davranışlar geliştirmeyi gerekli kılar. Ayrıca beşeri unsurların sahip oldukları güç potansiyeli coğrafi unsurlar gibi sabit değil kendi içinde değişkenlik göstermektedir. Çünkü burada devlet unsuru yerine bireyler yani insan etmeni ön plana çıkmaktadır. Jeopolitiğin coğrafi ve beşeri unsurlarını bir örnek ile karşılaştıracak olursak insanın kendisinden daha açık bir örnek olmadığı muhakkaktır.

²⁹ Turgay Bülent Göktürk, "Kıbrıs'taki Siyasal Karar Alma Süreçlerinde Jeopolitik Unsurların Rolü", 4. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu, Rauf Raif Denктаş Kültür ve Kongre Merkezi, Arsinoe Hall, Gazimagusa/KKTC, 16.10.2014, s.4.

Jeopolitiğin coğrafi unsurları insan iskeletini ve bu iskeleti kaplayan deri ve kas sistemini oluştururken geriye kalan her şey beşeri unsurlar tarafından oluşmaktadır.

Organ nakli yapılacak biri ile organı bağışlayan donör arasında kan uyumu gibi uyum olması gerekmektedir ki nakledilen insan vücudu organı reddetme ihtimalini düşürerek nakil işlemi başarıya ulaşsın. Reddetmesi durumunda insanı güçsüz düşürerek hastalanıp ölüme dahi yol açabilir. Aynı şey beşeri unsurlardan sosyal ve kültürel değerler içinde geçerlidir. Zira farklı sosyal ve kültürel değerlere sahip olan toplumlar arasında yoğun şekilde göç gerçekleşmesi gibi durumlarda göçü alan devlet siyasal ve ekonomik açıdan istikrarsız hale gelerek eğer çözüm bulunamaz ise yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalabilir.

Jeopolitiğin beşeri unsurlarından ekonomik değerler içinde benzer şekilde yorumlayabiliriz. Ekonomi devletin besini görevi görür. Yani devlet almış olduğu besin ile güçlenip ya da güç kaybeder bu nedenle ekonomik değerler devletler için hayati önem taşır. Jeopolitiğin beşeri unsurlarından politik ve askeri değerler ise jeopolitiğin coğrafi unsurları ile şekillenmiş potansiyel gücün kullanımını ve bu güç kullanımının öteki devletler karşısında desteklenmesini sağlayan değerlerdir.

2.2.2.1. Sosyal ve Kültürel Değerler

Önceki konu başlıkları altında bahsedilmiş olduğu üzere devleti oluşturan unsurlar arasında birey yani insan unsurunun hem yeri hem de önemi ayrıcalıklıdır. Nedeni ise, yaşadığı çevreden sosyal ilişkilere kadar birçok unsura anlam kazandırması ve bunun sonucunda gelişen olayların meydana gelmesidir. Olaylar ise döngü oluşmasına yani sistemin oluşmasına neden olurken sistemin merkezinde insanın yer almasıdır. Bu denli önemli bir konumda yer alan insan unsurunun jeopolitik ile ilişkilendirilmesi ve değerlendirilmesi kaçınılmazdır. Nüfusun miktarı, niteliği ve yoğunluğunun açıklanması sonrası sosyal ve kültürel değerlerin jeopolitiği ne şekilde etkilediği ya da şekillendirdiği açık bir şekilde anlaşılması sağlanacaktır.

Nüfus miktarı, teritoryal devlet anlayışında miktarın fazla olması ya da az olması önemliydi. Çünkü genelde savaşların kaderini sayıca üstünlüğü sağlayan taraf belirlemekteydi. Ancak Sanayi Devrimi sonrası yaşanan teknolojik gelişmeler savaşlarda asker sayısı kadar silahın gücünü de ortaya koymuş ve zamanla asker sayısında azaltmış silahların ise zarar gücünü arttırmıştır. Nüfus miktarı nüfus yoğunluğunu da arttırdığı için teritoryal dönemde devletler bu yoğunluğu azaltmak için dahi sefere çıkmıştır. Sanayi

Devrimi ile mekanizasyonda ilerleme fazla nüfusu devletler için etkisiz eleman konuma gerilemiştir ve devletlerin güçlenmesinin önündeki bir engel olmuştur. Fakat bu durumu nüfus miktarı az olduğu kadar güçlü olacağı şeklinde anlaşılmalıdır. Sadece potansiyel güç olan nüfus miktarı ile devleti güçlü kılan diğer unsurların birbiri ile dengeli/orantılı olmasıdır. Avrupa Birliği'nin (AB) en çok nüfusa sahip ülkesi olan Almanya eğer bugün 80.854.408³⁰ nüfusa sahip olmayıp bu sayı 7 milyon olmuş olsaydı AB içerisindeki konumu Bulgaristan ile aynı olacak ve AB içerisindeki önemli bir güç olamayacaktı. Nüfus miktarının dengeli olmayıp aşırı fazla olması ise devletin kendisine güç kazandırmak yerine külfet oluşturacak dolayısıyla bir zaaf haline dönüşecektir. Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) bu hususta istisna olarak karşımıza çıkmaktadır 1.5 milyara yaklaşan nüfusu ile ÇHC sisteme uyum sağlamayı başararak nüfus miktarını ekonomiyi kalkındırma aracı olarak kullanmayı başarmıştır.

Coğrafi bütünlük konusunda bütünlüğü zedeleyen unsur olarak ortaya konulmuş olan demografik yapının heterojenliğinin coğrafi bütünlüğe vereceği zarar nüfusun niteliği ölçüsünde olacaktır. Lübnan'da savaşa neden olurken Birleşik Krallık için tartışma konusu olabilmektedir. Nüfusun niteliği toplumun karakteristik yapısını belirlediği gibi devletlerin gelişme potansiyelini ortaya koyarak gelişmişlik hedefine yönelik kalkınma planlarının yapılabilmesine de imkan tanımaktadır.³¹ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) nüfusun genel niteliklerini şu şekilde sıralamıştır:

- Yaş grubu ve cinsiyete göre nüfus,
- Eğitim durumu,
- Yaş grubu ve medeni durum,
- Hane-halkı büyüklüğüne göre hane-halkı sayısı,
- İllere ve cinsiyete göre ortanca yaş,
- İllere göre yaş bağımlılık ve cinsiyet oranı,
- Doğum yeri ve cinsiyete göre nüfus,
- İl, yaş grubu ve cinsiyete göre nüfus.³²

TÜİK'in belirlemiş olduğu tüm bu nitelikler aynı zamanda heterojen demografik yapıya sahip devletlerin bölgeler arasındaki farklılıkların azaltılmasını sağlayacak şekilde politikalar geliştirerek ayrılıkçı hareketlerin ortaya çıkmasının önüne geçebilmesini sağlamaktadır. Diğer bir ifadeyle bu nitelikler coğrafi bütünlüğü destekleyici potansiyele

³⁰CIA, World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gm.html>, Erişim Tarihi:03.09.2016.

³¹ “2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri”, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın Numarası:2497, Ankara, Ekim 2001, s.III.

³² TÜİK, Genel Nüfus Sayımları, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1047, Erişim Tarihi:19.08.2016.

sahiptir. Ancak ne kadar destekleyici olursa olsun nüfus niteliği açısından eğitim ile desteklenmediği takdirde coğrafi bütünlüğü geçici olarak destekleyici politikalar üretmekten öteye gidilmeyecektir. Çünkü eğitim ile toplumda ortak değerler aşılır ve daha önce coğrafyaya uyum sağlamış olan insan unsuru eğitim ile toplumun kültürüne, yasalarına da uyum sağlayarak toplumun bir üyesi olacak ve devletin sınırlarını kutsayarak kendi için önemli bir hale gelmesine yardımcı olacaktır.

Eğitimin bir diğer önemi ise gelişen teknolojinin enformasyon akışını hızlandırması ile ortaya çıkmaktadır. Devletler uluslararası sistem içerisinde etkilenen aktör olmak yerine etkileyen aktör olabilmesi için enformasyon akışının hızına ayak uydurmalıdır. Zira enformasyonun kendisi devletler için hem ekonomik hem de stratejik önem arz etmektedir.

Eğitimin iki önemli yönü içinde ABD örnek teşkil etmektedir. ABD'nin demografik yapısı gerçekleşen göç hareketleri ile oluşması demografik yapıyı heterojenliğinin artmasını sağlamıştır. Ancak heterojen demografik yapı ABD için zamanla önemli bir güç unsuru olmuştur. ABD uygulamış olduğu eğitim ile ülkede ayrılıkçı hareketlerin ortaya çıkmasının önüne geçmiştir ve bu da onun coğrafi bütünlüğünü zedeleyen değil destekleyen bir unsur olmuştur. Enformasyon akışını ise ABD istihbarat ağı ile sağlanan bilgiler gibi diğer birçok alanda rekabet düzeyini arttırmaktadır.

Nüfus hareketleri ve bir başka ifadeyle göç daima ABD'deki gibi olumlu etkisi olmadığı gibi zamanla devletlerin karar alma süreçlerinde en etkin şekilde kullanılan faktörlerin de başında gelmektedir.³³ Gerek dış politikada gerekse iç politikada birçok örneği bulunmaktadır. Dış politika açısından en bariz örneği olarak İkinci Dünya Savaşı kurulan İsrail devletine karşı bölge devletlerinin davranışlarını ve karar alırken göz önünde bulundurmaları gereken hususlar açısından yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. 2014 FIFA Dünya Kupası şampiyonasının devam ettiği sırada Fransa'nın Nice Belediyesi maçlardan sonra yabancı ulusal bayrakların taşınmasını kamu güvenliği için yasaklamıştır.³⁴ Almanya'da gerçekleşen son seçimlerde ülkedeki göçmenlerin sayısının hatırı sayılır düzeyde olması nedeniyle İspanyolca, Türkçe gibi farklı dillerde seçim afişleri hazırlanırken kapsayıcı politikalar da üreterek destek almaya çalışmışlardır. Güncel olarak ise Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan Suriyeli

---

³³ GÖKTÜRK, a.g.e., s.5.

³⁴ Eurosport, "Fransa'da Bayrak Yasağı", http://tr.eurosport.com/futbol/dunya-kupasi/2014/fransa-da-bayrak-yasagi_sto4308537/story.shtml, Erişim Tarihi: 01.09.2016.

mültecilerin devletlerin karar alma mekanizmasındaki etkileri gerçekleşen uluslararası konferanslarda görülmektedir.³⁵

Türkiye’de 2,9 milyonun üstünde kayıtlı Suriyeli mülteci bulunmaktadır.³⁶ Başta ABD ülkeleri olmak üzere çoğu ülke Suriyelilerin kendi ülkelerine göç etmesini olumlu karşılamamaktadır. Nedeni ise aralarındaki nüfus niteliği ve kültürel farklılığın fazla olmasıdır.

Nüfus hareketlerini dolayısıyla göçün jeopolitik ile ilişkisini Suriyeli vatandaşlar üzerinden şu şekilde açıklayabiliriz: “Anadolu’da kurulmuş her devlet Arap yarımadası ve dolayısıyla Ortadoğu ile etkileşim halinde olmuştur. Türkiye Cumhuriyet’i kurulmadan önce geniş coğrafyada hüküm süren Osmanlı İmparatorluğu nedeniyle de Anadolu’da kurulan Türkiye’nin en azından güney bölgesi ile Suriyeliler arasında kültürel yakınlık mevcuttur. Bu nedenle bu bölgelerde Suriyeli mültecilerin uyum sağlaması ve oluşacak sorunların absorbe edilmesi yakınlığı bulunmayan diğer ülkelere göre nispeten daha kolay olacaktır. Burada jeopolitik açısından önem arz eden nokta aradaki farklılık arttıkça göç edilen ülke için istikrarsız unsuru oluşturacaktır. ABD 10 bin Suriyeli mülteci³⁷ örneğinde olduğu gibi bazı devletler kendi içerisinde istikrarını bozmayacak seviyede mülteciyi kabul edebilmek için bir sayı belirleyerek o hedefe ulaşmışlardır. Her ne kadar ortak tarihe yakın kültürle sahip olsa da göç sayısının fazla olması tüm göç edenler absorbe olmayacağı için coğrafi bütünlüğe ilerleyen zamanlarda tehdit oluşturacak ve bütünlüğü kırılgan hale getirecektir.

2.2.2.2. Ekonomik Değerler

Jeopolitiğin beşeri unsurlarından ekonomik değerler sadece doğal kaynaklar bakımından değerlendirilmemelidir. Ülke ekonomisini şekillendiren her ekonomik etmeni kapsamaktadır. Eğer doğal kaynak bakımından değerlendirilecek olsaydı İsviçre gibi doğal kaynak bakımından oldukça fakir ancak hizmet sektöründeki gelişmişliği ile uluslararası sistem içerisindeki konumu anlaşılabilirirdir. Bu nedenle ekonomik değerleri iki gruba içerisinde değerlendirilmelidir:

³⁵ Detaylı bilgi için bakınız: “BM Suriyeli Mülteciler İçin Ülkelere Eşit Sorumluluk Paylaşımı Çağrısı Yaptı”, <http://www.unicankara.org.tr/tr/bm-suriyeli-multecilere-yardimda-daha-esit-sorumluluk-paylasimi-icin-cagri-yapti/>, Erişim Tarihi:01.09.2016.

³⁶ “Türkiye: Mülteci Krizi”, Avrupa Komisyonu/ İnsani Yardım ve Sivil Koruma, ECHO Tanıtım Belgesi, http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/turkey_syrian_crisis_tr.pdf, Erişim Tarihi:01.09.2016.

³⁷ Hürriyet Gazetesi, “ABD 10 Bin Sözü Tüttü”, <http://www.hurriyet.com.tr/abd-10-bin-sozunu-tuttu-40211880>, Erişim tarihi:01.09.2016.

- a. Doğal kaynak bakımından,
- b. Uluslararası ekonomi politikası.

Devletlerin ekonomilerine yön veren bir güç olan doğal kaynaklar devletler arasında eşit dağılım göstermemekle birlikte devletlerin kaderlerini belirleyen temel unsur olmuştur. Dolayısıyla devletlerin bazıları salt doğal kaynağın sağladığı ekonomik kalkınmayı temel alırken bazıları ise sadece ekonomik kalkınma ile yetinmeyerek politika ile birlikte güç unsuru oluşturmayı tercih etmişlerdir. Tüm bu tercihler ekonomik değerler içerisinde ayrılan iki grup altında daha detaylı ortaya konularak değerlendirilecektir.

Doğal kaynak bakımından: Bu grupta doğal kaynak bakımından zengin güçlü, fakir ama güçlü ve zengin ama güçsüz devletler ele alınarak beşeri unsurlardan doğal kaynakların değişkenliğini açıklanacaktır.

Doğal kaynak bakımından fakir ancak güçlü devletler de İsviçre ve Japonya gibi önemli devletler yer almaktadır. İsviçre’de hizmet sektörü özellikle bankacılık ve finans sektörü lokomotif sektörken, üretim sektörünün de ileri teknoloji ürünleri, bilgiye dayalı üretim ve gelişmiş borsası ile rekabet gücü en yüksek ülkeler arasında yer almaktadır.³⁸ AB üyesi olmamasına rağmen ve kendisine karşı tehdit algısı oluşmaması güçlü ekonomisinden kaynaklanmaktadır. Fakat unutulmamalıdır ki doğal kaynak bakımından fakir olan devletler enerji gibi ihtiyaçlarını giderebilmek için kaynağa ulaşabilecekleri politikalar geliştirmek zorundadır. Dolayısıyla tek taraflı bağımlılıktan kaçınarak karşılıklı bağımlılık yaratabilecek politikalar geliştirilmelidir. Aksi taraflar arasındaki ilişkiler bozulduğunda kaynak sağlayan devlet kaynaklarını paylaşmayarak doğal kaynaktan yoksun olan devlet için tehdit unsuru oluşturur.

Doğal kaynak bakımından zengin ve uluslararası sistem içerisinde gelişmiş ya da gelişmekte olan devletler de ise Rusya Federasyonu ile İran İslam Cumhuriyeti gibi devletler ön plana çıkmaktadır. Özellikle Rusya’nın sahip olduğu enerji kaynakları onun SSCB sonrası çöküş dönemini arkasında bırakarak uluslararası sistemin güçlü aktörü olmasında önemli bir etken olmuştur. Rusya için bu zengin kaynaklar sadece ekonomik değil aynı zaman da politikanın da bir aracı olarak görülüp kullanılmıştır. Öyle ki bu politikalar literatüre “Enerji Diplomasisi” gibi önemli bir kavramın girmesine vesile

³⁸ Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, “İsviçre Pazar Araştırması Raporu”, Ocak 2014, http://www.turkishfurniture.org/Eklenti/58.isvicre-pazar-arastirmasi_raporupdf.pdf?0&_tag1=C3C776B47931091AE6C91A06BEFB8CE256D9FB2E&crefer=0A64031EF67DB3FF91365F6A83118233FA67C0D5B8A652049C09953F3AE8A6F9, Erişim Tarihi: 18.09.2016.

olmuştur. AB'nin sınırlı enerji kaynağına sahip olduğu için 420.6 milyar metreküp doğal gaz ithal etmesi³⁹ komşusu olan Rusya'nın stratejik önemi daha da artmaktadır.

Doğal kaynakları bakımından dünyanın zengin coğrafyalarından biri olan Afrika kıtası, doğal kaynaklar nedeniyle güçlü gelişmiş ya da gelişen statüde olmaları beklenirken Afrikalı devletlerin günümüzde dünyanın en gelişmemiş statüsünde yer almaktadırlar. Sadece Afrika devletleri ile sınır değildir. Irak Cumhuriyeti içinde bu durum geçerlidir.

Sanayi Devrimi sonrası enerji kaynaklarına olan ihtiyaç arttırdığı gibi enerji kaynaklarını da çeşitlendirmiştir 18. ve 19.yüzyıllarda kömür önemli enerji kaynağıken 20. Ve 21.yüzyıllarda kömürün yerini petrol ve doğal gaz almıştır. Dolayısıyla petrol ve doğal gaza sahip coğrafyalar değer kazanmıştır. Ortadoğu örneği ile biraz daha konuyu derinleştirecek ancak beraberinde daha sonraki bölümlerde özellikle Vladimir Putin'in politikalarının anlaşılmasını ve enerji kaynaklarının tek başına güç kazanımı sağlamadığını ortaya koymamıza yardımcı olacaktır.

1820'de İngilizler bugünkü Birleşik Arap Emirliği bölgesinde beş kabile ile anlaşmış, 1880-1890'larda Bahreyn ve Katar İngiliz koruması altına girmiştir.⁴⁰ Bölge İngilizler açısından ilk başlarda İngiliz Hindistan'ına giden yolların kontrolü açısından önem arz ederken daha sonraları petrolün sanayi de kullanılması ile birlikte bir üs olmaktan öte gitmiştir. Petrolün değer kazanması ile şirketlerin de petrol işletimi için mücadelesi bölgeyi rekabet alanına dönüştürmüştür. Mücadele alanı olması nedeniyle bölgenin güç unsuru ters etkiye sahip olarak bölgenin güçsüzlük unsuru haline gelmiştir. Fakat kömürde olduğu gibi teknolojinin gelişmesi ile petrole olan bağımlılık yerini sonrasında gelecek enerji kaynağına bıraktığında petrole bağlı olarak önem kazanan ya da güç kazanan devletlerin/bölgelerin değeri de azalacaktır.

Uluslararası ekonomi politiği: Siyaseti ve ekonomiyi modern dönemi etkileyen ayrı güçler olarak algılamak mümkün olsa da bu iki alan birbirinden bağımsız olarak faaliyet göstermez.⁴¹ Piyasa siyasal karar alma sürecinde etkili olduğu gibi siyaset de piyasa üzerinde etkili olmaktadır. Ancak birbiri üzerindeki etkisi konjoktüre bağlı olarak artan ya da azalan olarak değişmektedir.

³⁹ CIA, World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ee.html>, Erişim Tarihi:07.09.2016.

⁴⁰ Vedat Gürbüz, "Petrol, Petrol Politikaları ve Ortadoğu: Global Politikaların Bölgesel yansımaları ve Irak Savaşı", Avrasya Dosyası, Enerji Özel, Cilt:9, Sayı:1, Bahar 2003, s.139.

⁴¹ Robert Gilpin, "Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası", Kripto Kitaplar, 2.Baskı, Ankara, Eylül 2012, s.23.

Uluslararası ekonomi politiği kapsamında uluslararası sistem içerisinde jeopolitik değerini ortaya en iyi Çin Halk Cumhuriyeti (HC) rneği ortaya koymaktadır. HC’de Mao’nun Kültür Devrimi sonrası 1978 yılında başlayan reform hareketleri HC’nin hızlı kalkınmasına temel hazırlamıştır. 1978 yılında Deng Xiaoping önderliğinde sosyal piyasa ekonomisine geçiş süreci başlamış ve tarıma dayalı ekonomiden sanayiye dayalı ekonomiye geçme çalışmaları yapılmıştır.⁴² Bu alışmalar çerçevesinde yabancı sermaye girişi yasalarla da desteklenerek Çin piyasası cazip hale getirilmeye çalışılmıştır.

1990’ın son aylarında Shanghai Menkul Kıymetler Borsası ile Shenzhen Menkul Kıymetler Borsası kurulmuştur.⁴³ İki önemli borsanın kurulmasından on bir yıl sonra HC Dünya Ticaret rgt’ne (WTO) kabul edilmiştir.⁴⁴ Böylece HC küresel piyasada rekabeti arttırmıştır.

HC, 1978 öncesinde tarım ekonomisi ve dışa kapalı ekonomi anlayışı nedeniyle hem coğrafi konum olarak hem de sahip olduğu kaynaklar açısından jeopolitik önemini yeterince sergileyemediği açık bir gerçektir.

Tarih boyunca var olmuş bütün toplumlarda ekonomi sosyal ilişkiler bütünü içine, onlardan ayırlamayacak biçimde yerleřmiř⁴⁵ ve sürekli birbiri ile etkileşimine göre kendine has özellikleri ile şekillenmiştir. HC, kendi kapitalist modelini yaratarak⁴⁶ piyasanın şartlarına uyum sağlamıştır. Dış yatırımları kendine çekerek diğer devletler ile karşlıklı bağımlı hale gelerek coğrafi bütünlüğünü zedeleyen unsurların nispeten etkisini azaltmayı başarmıştır.

2.2.2.3. Politik Değerler

Montesquieu’ya göre kanunlar en geniş manasıyla olayların doğasından meydana gelen zorunlu bağlardır. Bu nedenle tanrının, insanüstü varlıkların, maddi evrenin, insanların, hayvanların ve bütün varlıkların tbi oldukları kanunlar vardır.⁴⁷ Kanunların

⁴² Samet Zenginoğlu, “Çin’in Sosyalist Piyasa Ekonomisi ve Srdrebilirliği”, <http://www.bilgesam.org/incele/847/-cin%E2%80%99in-sosyalist-piyasa-ekonomisi-ve-surdurulebilirliği/#.V9BOW1uLTMw>, Erişim Tarihi:06.09.2016.

⁴³ Rena Nuri, “şanghai Menkul Kıymetler Borsası”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004, s.25.

⁴⁴ NTV-MSNBC ve Ajanslar, “Çin, DT yeliği Kabul Edildi”, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/118243.asp>, Erişim Tarihi:04.09.2016.

⁴⁵ Karl Polanyi, “Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal Ve Ekonomik Kökenleri”, ev. Ayşe Buğra, İletişim Yayınları, 9.Baskı, 2010, İstanbul, s.18.

⁴⁶ Carl E. Walter-Fraser J.T. Howie, “Kızıl Kapitalizm: Çin’in Olağanüstü Yükselişinin Kırılğan Finansal Temeli”, ev. Sinan Arslaner, Acar Bilgi Merkezi Yayınları, 1.Baskı, Mayıs 2013, İstanbul, s.2.

⁴⁷ Ayten Demircioğlu, “A Comparison of the Views of Ibn Khaldun and Montesquieu in Terms of the Effects of Climatic Conditions on Human Life”, The Anthropologist, 2014, Cilt:17, Sayı:3, s.728.

farklılıkları doğanın kendisinden kaynaklandığı için evrensel hukuk kuralları ortaya çıkmayacaktır. Çünkü kanunları koyan insanların bizatihi kendisi coğrafyadan coğrafyaya değişkenlik göstermektedir. Yaşanılan coğrafya etkisinde yasalar, gelenekler gibi birçok etmen nedeniyle insanlar değişkenlik göstermektedir.

“Bir millette bu nedenlerden bir tanesi kuvvetli oldu mu ötekiler o ölçüde ortadan kalkar. Vahşi insan toplulukları üzerinde hemen yalnız doğayla iklimin bir etkisi vardır. Çinlileri yöneten davranışlardır; kanunlar Japonları baskı altında tutar; evvelce Lakedemonyalılara yol gösteren ahlaktı; Romalılara yol gösteren de hükümet şekliyle eski geleneklerdir.”⁴⁸

Toplumsal -ve dolayısıyla siyasal- olan, fiziki ve ahlaki faktörlerin bir arada etkili olduğu bir süreç içinde şekillenmektedir.⁴⁹ Buna bağlı olarak iç politikada kanunlar ve karar alma mekanizması gelişmektedir. Devletlerin uluslararası sistem içerisinde yetkili organ ve temsilcileri aracılığıyla, esas itibarıyla diğer devletlere yönelik izledikleri siyaset ve davranışların tümü olarak tanımlanabilen dış politika⁵⁰ ise iç politikadan ayrı olarak düşünülemeyeceği için iç politikadaki devletin kalkınması, gelişip güçlenmesi için uygulanan politikalara paralel olacaktır.

2.2.2.4. Askeri Değerler

Jeopolitik, askeri unsurlar ile desteklenmediği takdirde başta bölgesel olmak üzere uluslararası sistem içerisinde yeterince etkili olmayacaktır. Askeri unsurlar başlı başına bir tehdit unsuru olarak rekabet halindeki devlete güç devlete karşı bir caydırıcı unsurdur. Realist teorinin güç dengesi halinde devletlerin askeri unsurların caydırıcılığından kaynaklanmaktadır.

Kısaca devletler uyguladıkları her türlü politikayı egemen askeri unsurları ile desteklenmediği sürece diğer devletleri yönlendirme ya da istekleri doğrultusunda hareket ettiremez. Bu nedenle jeopolitik de askeri unsurları içinde barındırmaktadır.

2.3. JEOPOLİTİK TEORİLER

Jeopolitik gelişim sürecinde dönemlerin özelliklerini yansıtan teoriler ortaya çıkmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'na götüren ideolojik süreç nedeniyle jeopolitik

⁴⁸ Baron de Montesquieu, “Kanunların Ruhu Üzerine”, Çev. Fehmi Baldaş, Hiperlink Yayınları, İstanbul, s.243.

⁴⁹ Enes Kabakçı, “Sosyoloji Tarihi I”, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, s.40.

⁵⁰ Atilla Eralp (Der.), “Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar”, İletişim Yayınları, İstanbul, 3.Baskı, 2007, s.73.

“dış politika konularında sürekli taraflılığı”⁵¹ nedeniyle eleştirilmiştir. Görüş, zaman, teknolojik gelişmeler ışığında jeopolitik teorileri ve düşünürleri iki grup altında değerlendirebiliriz:

- Klasik jeopolitik teoriler ve düşünürleri,
- Modern jeopolitik teoriler ve düşünürleri.

19.yy sonlarından 20.yy ortalarına kadar yani Nazi rejiminin işbirlikçisi ve Hitlerin ideolojik temelini oluşturmasını sağlayan Alman jeopolitikçi Karl E. Haushofer’ın ortaya koymuş olduğu tezin İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle Avrupa’da jeopolitik disiplin adeta günah keçisi addedilerek üzerine yapılan çalışmalar durmuştur. Böylelikle jeopolitik teorilerin de Klasik Dönemi sona ermiştir.

20.yy’ın ikinci yarısında oluşan iki kutuplu sistem ve Soğuk Soğuk Savaş’ın başlaması ilerleyen tarihlerde devletlerin politikalarını meşrulaştırarak açıklayabilmek ya da destek bulabilmek amacıyla jeopolitik çalışmalar yeniden başlamıştır. Özellikle Soğuk Savaş’ın son dönemlerinde ortaya konmaya başlayan tezler ile birlikte jeopolitiğin Modern Döneminin başladığını söyleyebiliriz.

2.3.1. Klasik Jeopolitik Teoriler ve Düşünürleri

Dünyayı devlet ve egemenlik merkezi olarak ve coğrafya (mekân) değerlendirmede esas almış olan klasik jeopolitik düşünürler, ülkelerinin ulusal karakterleri ve kültürel düzeylerine bağlı olarak ortaya çıkararak ulusal çıkarları doğrultusunda gelişmiştir. Bu nedenle tek bir ekol oluşmamış her ulusun coğrafyasına, ihtiyacına ve kültür gibi unsurların farklılıkları nedeniyle birden fazla ekol ortaya çıkmıştır. Başlıca ekoller şu şekildedir:

- Alman jeopolitik ekolü,
- İngiliz jeopolitik ekolü,
- Amerikan jeopolitik ekolü,
- Rus jeopolitik ekolü.

Ekoller ortaya konulan teorileriyle her ne kadar diğer ekolleri etkilemiş olsa dahi farklı ekollerin oluşmasındaki temel etken ulusal çıkar ve yaşam mücadelesindeki üstünlük sağlama arzudur. Ekoller arasındaki etkileşim, ekolün teorisinden etkilenerek kendisine uyarlaması şeklinde olmaktadır. Doğrudan uygulanamamasının nedeni ise daha önce de belirtildiği üzere her devletin, her toplumun, yaşam biçimi, kültürü, coğrafyası gibi

---

⁵¹ Alexandre Defay, “Jeopolitik”, Çev. İsmail Yerguz, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1.Baskı, 2005, s.10.

etmenlerin farklılık göstermesidir. Ekoller içerisinde gelişen teorilerin açıklanması ile bu etki daha anlaşılır bir hal alabilecektir.

2.3.1.1. Alman Jeopolitik Ekolü

Alman jeopolitik ekolü ilk olarak Frederich Ratzel'in çalışmaları ile temeli atılmıştır. Ratzel, "Siyasi Coğrafya" adlı eserinde devletleri organizma olarak değerlendirerek Darwin'in biyolojik evrim teorisinin sosyolojik yansıması olan Sosyal Darwinizm'den etkilenmiştir. Devletlerin, "her canlı gibi çevreye uyum sağlaması gerekir aynı zamanda güçlenebilmesi için beslenmeye ihtiyaç duyar aksi halde güç kaybedip hastalanıp yok olacağı"⁵² fikri devletlerin kendi yaşam alanlarının olduğu ve buna göre hareket tarzı benimsemesi gerektiği fikrinin de temelini oluşturmaktadır.

1871 yılında Otto Von Bismarck önderliğinde milli birliğini sağlayan Almanya (Prusya) Krallığı sisteme entegre olabilmesi ve kalkınabilmesi için kaynağa ihtiyaç duymuştur. Her ne kadar Zollverein gibi önceden jeopolitik yapılanmalar gerçekleşmiş olsa da bunlar İngiltere ve Fransa gibi sömürge imparatorlukları ile mücadelede etkili destek sağlamamıştır. Bundan dolayı kaynağa ulaşmaya yönelik politikalar izlenmeye başlanmıştır. Ratzel ile başlayan ve Kjellen'in jeopolitik kavramını ilk defa kullanmasıyla literatüre yeni bir kavramın girdiği süreç Almanya'nın kaynak arayışını anlamlandırma ve bilimsel temellendirme niteliği taşımaktadır.

Ratzel, lebensraum yani yaşam alanı kavramını mekan algısının merkezine koymuştur. Çalışmasındaki organizmacı yaklaşım yaşam alanı konusunda açıklama getirmiştir. Yaşam alanı kavramı halklar arasındaki güç eşitsizliğini ortaya koyar ve bir anlamda güçlü devletlerin tahakkümünü meşrulaştırmayı amaçlamaktadır.⁵³ Sosyal Darwinizm'e göre canlıların çevreye uyum sağlama sürecindeki güçleri onların hayatta kalmasını sağlayacağı yönündeki iddiası gibi Ratzel'de güçlü olan devletin uluslararası sistemin şartlarına uyum sağlayabildiği sürece devletlerin hayatta kalacağını savunmuştur.

Kjellen, Ratzel'i insan hususunu dikkate almadığı için eleştirirken aynı zaman da devleti üç esas unsura sahip büyük bir kuvvet olarak değerlendirir: genişlik, hareket serbestisi ve içerde birlik ve beraberlik.⁵⁴ İnsan unsuruna Ratzel'den daha fazla önem

⁵² Detaylı bilgi için bakınız: Wasserman S.A. vd., "Campbell Biyoloji", Çev. Ertunç Gündüz-İsmail Türkan, Palme Yayınevi, Ankara, 2013, s.428-444.

⁵³ Gülçin Yatin, "Yaşayan Bir Organizma Olarak Devlet: Friedrich Ratzel", Mustafa Serdar Palabıyık (Der.), "Batı'da Jeopolitik Düşünce", Orion Kitabevi, Ankara, 2009, s.43.

⁵⁴ Atilla Sandıklı, "Jeopolitik ve Türkiye: Riskler ve Fırsatlar", Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM), Rapor:27, İstanbul, Ocak 2011, s.7.

veren Kjellen, devletin insan unsurunu onun uzuvları olarak değerlendirmiştir. Ona göre dolayısıyla bir insanın nelere ihtiyacı varsa devletinde onlara ihtiyacı vardır.

Mackinder, Ratzel ve Kjellen'den etkilenen Karl Haushofer, lebensraum kavramını Ratzel gibi o da jeopolitik teorisinin merkezine yerleştirmiştir. “Öz yeterlilik” kavramını ise Kjellen'den alan Haushofer, Kjellen'in “devlet=güç” yani devlet güçlü ise yaşar ve konumunu muhafaza eder anlayışını aksi halde kaybolur görüşü ile 1924'de “sosyal aristokrasi” görüşünü geliştirmiştir.⁵⁵ Mackinder'in kara hakimiyeti teorisindeki heartland (kalpgah) görüşünü benimsemiş ve son olarak ise Haushofer Pan-Cermen/Alman Birliği hareketinden, “Orta Avrupa'dan başlayıp buradan “Avroafrika”ya ulaşmayı hedefleyen “birleşik bölgeler” görüşünü almıştır.⁵⁶ Haushofer'i jeopolitik görüşü özgün olmamakla birlikte diğer görüşleri sentezleyerek bir potada eriterek ortaya çıkmıştır.

Haushofer'e göre Lebensraum, devlete nüfus için yeterli olan coğrafi alanlara sahip olma hakkı verirken yaşam sahasının büyüklüğü ise devletin güvenliği içinde vazgeçilmez bir unsurdur.⁵⁷ Haushofer'in birleşik bölgeler kavramına göre:

“Birleşik bölge, içinde merkez ve zengin doğal kaynaklara sahip olan çevre ülkeleri ile bütünleşmiş alanlardır. Bunlar; 1. Panamerika: A.B.D merkezli Amerika kıtası, 2. Panavroafrika: Almanya merkezli Avrupa ve Afrika bölgesi, 3.Panasya: Rusya merkezli kuzey ve orta Asya bölgesi, 4.Panpasifik ve Güney-Doğu Asya: Japonya merkezli Güney ve Doğu Asya ve Avustralya bölgesidir.”⁵⁸ (Harita 2.1.)

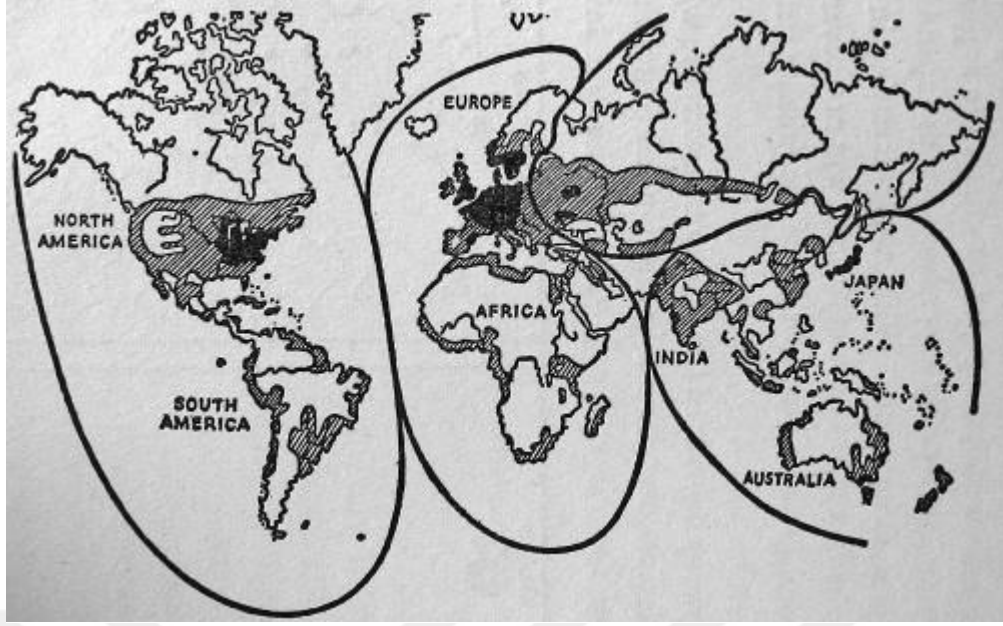
---

⁵⁵ Holger H. Herwig, “Jeopolitik: Haushofer, Hitler ve Lebensraum”, Colin S. Gray-Geoffrey Sloan, “Jeopolitik, Strateji ve Coğrafya”, Çev. Tuğrul Karabacak, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) Yayınları, Ankara, Ağustos 2003, s.296.

⁵⁶ HERWIG, a.g.e., s.299.

⁵⁷ ELEN, a.g.e., s.38.

⁵⁸ Ramazan Özey, “Merkezi Türk Hakimiyet Teorisi”, BİLGESAM Türk Hakimiyet Teorisi Semineri, 18.06.2013, İstanbul.

Harita 2.1. Karl E. Haushofer "Birleşik Bölgeler"⁵⁹

Kısaca birleşik bölgeler kavramı; "hiçbir ulus tek başına bölge oluşturmaz; dolayısıyla bir ulus sahasını, öncelikle benzer dil ve kültüre sahip olan insanları, daha sonra da yakın dil ve kültüre sahip olanları içine alarak genişletme ihtiyacı duyar."⁶⁰

Haushofer, Mackinder'in Kara Hakimiyeti tezinin etkisi neticesinde Almanya ile SSCB arasında hem siyasi hem de iktisadi bağın kurulup geliştirilmesini arzu etmiştir. SSCB'nin alan ve kaynak zenginliği nedeniyle SSCB ile ittifakın kurulması İngiltere'yi kıtada dışında tutabilecek ve Fransa gibi güçsüz devletler karşısında gücünü koruyabilecektir.

Haushofer, jeopolitiği sadece coğrafi ve iktisadi alanlarda sınırlı tutmayarak siyaset argümanları ile birleştirmiştir. Dil unsuru gibi harita ve görsel propaganda da jeopolitikten yararlanmıştır.

"Propaganda ifade tarzında eğer bir nevi saflıktan vazgeçecek olursa, topluluğun hassas noktalarına etki yapmada başarılı olamayacaktır. Kendilerine hatip adını veren yüz kişi arasında bugün çöplüklerden, işçilerden, yarın ise profesör ve öğrencilerden oluşacak dinleyiciler üzerinde aynı konuda vereceği konferansın tesiri eşit olacak on hatip çıkmaz. Onlara her iki kısmın da temsil imkanlarını karşılayacak

⁵⁹ Euro-Synergies, Geopolitics of Leviathan Part 2, <http://euro-synergies.hautetfort.com/archive/2011/08/14/geopolitics-of-leviathan.html>, ErişimTarihi:01.09.2016.

⁶⁰ HERWIG, a.g.e., s.306.

yolda söz söylemeyi ve aynı zamanda üzerlerinde eşit tesir meydana getirecek şekilde hitapta bulunmayı kastediyorum. Yüksek bir nazariyenin en güzel düşüncesi, çoğu zaman, ancak küçük, hatta pek küçük zihinler vasıtasıyla yayılabilir. Dahiyane bir fikri ortaya koymuş olan kimsenin ne söyleyeceği söz konusu değildir, bu dahiyane fikrin, bunu anlatan kimsenin ağızından alacağı hal ve şekil altında kazanacağı muvaffakiyet söz konusudur”⁶¹

Yves Lacoste bu tarz düşünce nedeniyle profesörlerin coğrafyası olarak tanımladığı iklim, engebeler vs. gibi coğrafya eğitimi ve haritaların, “bir biçimde, siyasi ve askeri stratejilerin, ayrıca bir başka coğrafyanın birbirlerinin hayata geçirmesine izin verdiği ekonomik ve sosyal stratejilerin bütün etkinliğini, herkesin gözünde gizlemeyi sağlayan bir sis perdesi işlevi,”⁶² gördüğü için eleştirmiştir.

2.3.1.2. İngiliz Jeopolitik Ekolü

1904 yılında yayımladığı “The Geographical Pivot of History” çalışmasında ilk jeopolitik teoriyi ortaya koyduğu kabul edilen Halford J. Mackinder aynı zamanda diğer jeopolitik ekolleri de “Kara Hakimiyeti Teorisi” ile etkilemiştir. 19.yüzyılda İngiltere’nin sömürgelerine güvenliği ve ulaşım imkanlarının gelişmesi Mackinder’in jeopolitik düşüncesini etkilemiştir. Bu nedenle kara hakimiyeti teorisinden önce coğrafyanın stratejik yönünün avantajlarına değinmenin hem dönemsel hem de tarihsel süreçte Mackinder’n teorisinin anlaşılabilirliğini arttıracaktır.

Sun Tzu, “Savaş Sanatı” adlı eserinde Planlama başlığı altında savaş koşullarının değerlendirilmesinde göz önünde bulundurulacak beş önemli faktör sıralamıştır:

- Uyum (Ahlak) Faktörü,
- Hava Faktörü,
- Arazi Faktörü,
- Liderlik Faktörü,
- Disiplin Faktörü.⁶³

Yukarıda sıralanan faktörlerden jeopolitik açısından arazi ve hava faktörleri önem taşımaktadır. Hava faktörü için Wang Xi “başkasının ülkesine uygunsuz zamanda gitmeyin”⁶⁴ şeklinde yorumlamıştır. Arazi faktörü için ise Zhang Yu, “kat edilecek mesafe bilindiğinde doğrudan ya da dolaylı yoldan gidilip gidilmeyeceği planlanabilir. (...)

⁶¹ Adolf Hitler, “Kavgam”, Çev. Dilara Aybar, Karşı Yayınları, 2010, s.85.

⁶² Yves Lacoste, “Coğrafya Her Şeyden Önce Savaş Yapmaya Yarar”, Çev. Selim Sezer, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1.Basım, 2014, s60.

⁶³ Sun Tzu, “Savaş Sanatı”, Çev. Adil Demir, Kastaş Yayınları, İstanbul, 9.Baskı, 2013, s.43.

⁶⁴ TZU, a.g.e., s.100.

Arazinin güvenliği hakkında yeterli bilgiye sahip olmanız halinde ise savaşa girip girmeme kararını verebilirsiniz”⁶⁵ yorumunu yapmıştır.

Sun Tzu'nun Mackinder'in jeopolitik anlayışı arasında ne gibi etkisi olmuştur? Bu sorunun cevabı Mackinder'in ortaya koymuş olduğu “Kara Hakimiyeti Teorisi”nin açıklanmasından sonra daha net anlaşılacaktır.

Mackinder, gücün ve dolayısıyla bu güce sahip devletlerin, kara ve deniz gücü (devletleri) olarak sınıflandırılabilceğini ve tarihi süreç içerisinde kara ve deniz gücü dengelerinin değişebildiğini fakat yeni uluslararası global sistemin dünya egemenliğini kara güçlerinin sağlayacağını savunmuştur.⁶⁶

Mackinder'in dünya egemenliğini kara güçlerinin sağlayacağı; “kara ve deniz güçleri arasındaki etkileşim uluslararası politikanın temel yapılarından birini oluşturmaktadır.”⁶⁷ Ancak coğrafi keşiflerin son bulması ya da o dönem için düşünüldüğünde son dönemlerinde olması nedeniyle yeni kaynakların veya yeni merkantilist dönemin doğmayacağını ve dolayısıyla gelişen endüstriye kaynak ihtiyacının ancak kara gücü sayesinde karşılanabileceği” düşüncesine dayanmaktadır.

Mackinder, yeryüzünde bir tek büyük kara parçası olduğunu kabul eder. Dünya Adası adını verdiği Avrupa-Asya-Afrika kıtalarıdır. Rusya'nın bulunduğu bölgeye ise Heartland (Kalpgah)'tır.⁶⁸ Mackinder analizinde Doğu Avrupa ve Sibiry (Çarlık Rusya'sının egemenliğinde olan bölge) merkezi stratejik bölge olarak adlandırarak, buraya uluslararası politikanın merkez üssü (“pivot area”= “mihver bölge”) demektedir (Mackinder, “Pivot Area” olarak tanımladığı bu bölgeyi daha sonra “Heartland” olarak ifade etmektedir).⁶⁹ Heartland'ın, iç ve dış bölgeler ile etrafını çevrelenmiştir. “İç hilal”(inner crescent) adını verdiği ve Almanya, Türkiye, Hindistan ve Çin ile dış

---

⁶⁵ TZU, a.g.e., s.100-101.

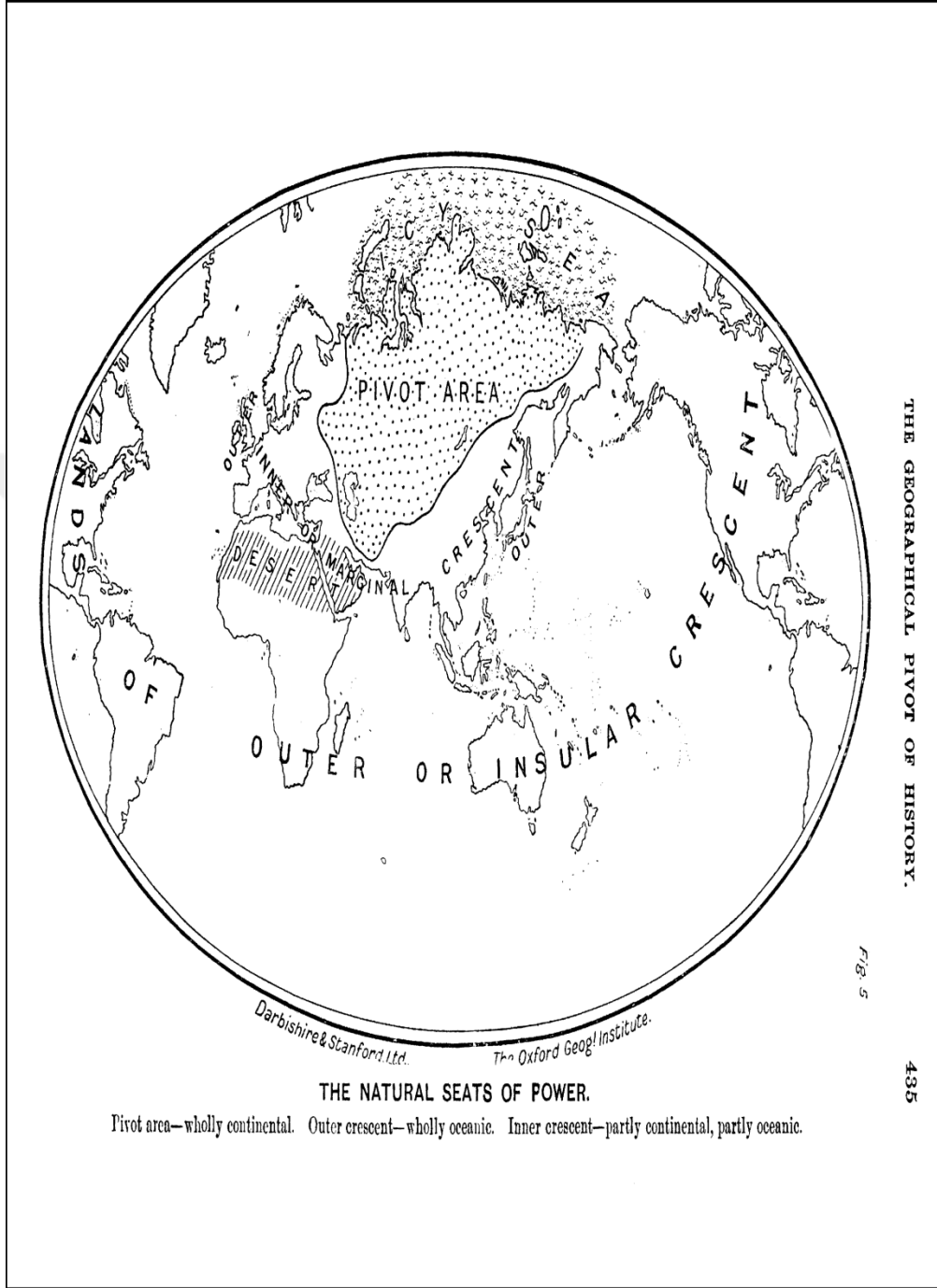
⁶⁶ İsmail Hakkı İşcan, “Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler Ve Çağdaş Yansımaları”, Uluslararası İlişkiler, Cilt:1, Sayı:2, Yaz 2004, s.60.

⁶⁷ Geoffrey Sloan, “Sir Halford J. Mackinder: Geçmişten Günümüze Klapgah Kuramı”, Colin S. Gray-Geoffrey Sloan, “Jeopolitik, Strateji ve Coğrafya”, Çev. Tuğrul Karabacak, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) Yayınları, Ankara, Ağustos 2003, s.23.

⁶⁸ Handan Arslan-Sabri Karadoğan, “Sayısal Harita Ortamında Bir Analiz: Jeopolitik-Jeostatejik Teoriler ve Türkiye”, Fırat Üniversitesi IV. Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu (Tarihten Günümüze Dış Tehditler), Elazığ, 16-17.10.2003, Bildirim Basım Tarihi 2004, s.3.

⁶⁹ Tayyar Arı, “Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği”, MKM Yayıncılık, Bursa, 6.Baskı, Eylül 2010, s.215.

hilal(outer crescent) dediği ve İngiltere, Birleşik Devletler, Kanada, Güney Afrika ve Japonya'nın yer aldığı ikinci bir bölgeyle çevrilir.⁷⁰ (Harita 2.2.)

Harita 2.2. Halford J. Mackinder "Güç Merkezleri"⁷¹

⁷⁰ Halford J. Mackinder, "The Geographical Pivot of History (April 1904)", *The Geographical Journal*, Cilt:170, Sayı:4, Kasım 2004, s.313.

⁷¹ MACKINDER, a.g.e., s.312.

Kısaca Mackinder'in Kara Hakimiyeti Teorisi, Avrasya bölgesine egemen olan güç tüm "dünya adası"na hükmedecek, "dünya adası"na hükmeden güç ise dünyaya hükmedecektir.⁷²

Mackinder'in bu teorisi hem 20. hem de 21.yüzyıllarda geçerliliğini korumasında Mackinder'in çalışmasında tarihten yararlanarak çıkarımlarda bulunması önemli yer tutmaktadır. Sun Tzu'nun etkisi ise Mackinder'in çalışmaları üzerinde şu şekilde görülmektedir: "Öncelikle bir ada ülkesi olan İngiltere ihtiyaçlarını ve zenginliğini sömürgelerinden sağlamaktadır ve Mackinder'in teorisini geliştirdiği dönemde bu zenginliğin kaynağını göz ardı etmesi beklenemez. Bu nedenle kara hakimiyeti teorisinde aynı zamanda İngiltere'nin sömürge yollarını koruyabilmesi için kara gücü destekleyerek bölgeyi tehdit olabilecek her unsura karşı sadece deniz yollarında değil karada üs bulundurmasını böylelikle tehdit karşısında coğrafyayı tanıyarak mücadele ile koruyabilecektir." Bu nedenle Mackinder kara gücünü savunurken aynı zamanda yaşadığı coğrafyanın yani İngiltere'nin deniz gücü ve sömürge koruma yolları üzerinde de fikirler geliştirmesini sağlamıştır.

2.3.1.3. Amerikan Jeopolitik Ekolü

Alfred Thayer Mahan 19.yüzyıl dünyasında İngiliz donanmasını inceleyerek "Deniz Hakimiyeti Teorisi"ni ortaya koymuştur.⁷³ Endüstriyel ilerleme ham madde arayışı ve yeni ürünlerin pazarlanması ihtiyacı, deniz yollarının önemini arttırmış, gelişen teknoloji ile mesafeler kısalmıştır.⁷⁴

20.yüzyıldaki deniz gücü dikkate alındığında Mahan'ın politik çözümlemesinin özünde tek bir ulus devletten ziyade çok uluslu bir konsorsiyum vardı, ekonomik ideali mutlakıyetten ziyade serbest pazardı.⁷⁵

Mahan; deniz gücünün bir devletin en önemli unsuru olduğunu ve bu açıdan, ABD'nin denizler ve okyanuslarda, özellikle de geçiş güzergahları ve kavşak noktalarda egemenlik kurarak veya üsler kurarak tüm dünyaya hakim olacağını öngörmekteydi.⁷⁶

⁷² SÖNMEZOĞLU, a.g.e., s.383.

⁷³ Ramazan Akzeybek, "Enerji Güvenliği Bağlamında Çin'in Afrika Politikası", Turkish Studies, Cilt:11, Sayı:8, Bahar 2016, s.32.

⁷⁴ SANDIKLI, a.g.e., s.4.

⁷⁵ Jon Sumida, "Alfred Thayer Mahan, Jeopolitisyen", ", Colin S. Gray-Geoffrey Sloan, "Jeopolitik, Strateji ve Coğrafya", Çev. Tuğrul Karabacak, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) Yayınları, Ankara, Ağustos 2003, s.48

⁷⁶ Çağla Gül Yesevi, "Jeopolitik-Neopolitik", http://www.enerjienergy.com/artikel.php?artikel_id=353, Erişim Tarihi:10.09.2016.

Kısaca Mahan, büyük devlet ya da dünya gücü olabilmenin ön koşulu olarak denizlere ve önemli su yolları ya da önemli geçiş noktalarını denetim altına alınması gerekli kılmıştır.

Mahan'dan sonra Amerikan jeopolitik ekolünün bir diğer önemli ismi ise Nicholas John Spykman'dır. Spykman, Rimland (Kenar Kuşak) teorisini ortaya koymuştur. Spykman aynı zamanda Mackinder'i Heartland'a gereğinden fazla önem verdiği gerekçesiyle eleştirmiş ve gerçek potansiyel gücün Batı Avrupa-Türkiye-Irak-Pakistan-Afganistan-Hindistan-Çin-Kore-Doğu Sibirya'da oluşan kenar kuşak hattında olduğunu iddia etmiştir.⁷⁷

Spykman Mackinder'in ortaya koymuş olduğu Dünya Adası ve Heartland kavramlarına ek olarak "Rimland"i (denizler ve Heartland arasındaki kalan bölge) kendi tezinde ortaya koymuştur.⁷⁸ Merkez Bölgenin yani Heartland'ın iklim koşulları, yeraltı ve yerüstü doğal kaynakları açısından yetersizliği ve ulaşım olanaklarının sınırlılığı nedeniyle bu kenar kuşak hattına ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir.⁷⁹

Spykman, Uzakdoğu'da güç dengesini sağlayabilmek için ABD'nin Japonya ile İngiltere ile kurulan ilişki ağı geliştirmesinin gerekliliğini savunmuştur. Jean Gottman ise Spykman'ın çalışmalarını şu şekilde eleştirmiştir: "Spykman, Mackinder'in tezini eksenine Amerika olan bir haritaya indirgemekle yetinmiş ve büyük ölçüde Alman Geopolitik'inden ve Mein Kampf Makyavelciliğinden yararlanmışır."⁸⁰ (Harita 2.3.)

---

⁷⁷ Ahmet Davutoğlu, "Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu" Küre Yayınları, İstanbul, 61.Baskı, Şubat 2011, s.105.

⁷⁸ DEFAY, a.g.e., s.33.

⁷⁹ Sevgi, a.g.e., s.226.

⁸⁰ Jean Gottman, "La Politique des Etats et leur géographie", Paris, Armand Colin,1952. Alıntılayan Alexandre Defay, "Jeopolitik", Çev. İsmail Yerguz, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1.Baskı, 2005, s.35.

Harita 2.3. Nicholas J. Spykman, "Rimland"⁸¹

Teknolojik gelişim ile birlikte hava araçlarının savaşlarda etki rol üstlenmesi ile ABD'li Albay Hausy Scitaklian ile birlikte Hava Hakimiyeti Teorisi gelişmiştir. Scitaklian, "havaya hükmeden bir millet, tüm dünyaya hakim olur" ya da Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün "İstikbal göklerde" ⁸² sözü hava hakimiyetine duyulan güveni göstermektedir.

2.3.1.4. Rus Jeopolitik Ekolü

Rus jeopolitik ekolünün ve gelişen teorilerin günümüze olan etkisini anlaşılabilmesi için fikir hayatının gelişim sürecinde Rusya'nın tarihsel gelişimi ile karakteristik özelliklerini yansıtan bir dizi önemli olayların bilinmesi gerekmektedir.

Günümüz Ruslarının ilk devleti Kievan Rusya'dır. Kievan Rusyası ile Bizans İmparatorluğu arasında gelişen ticari ilişki Kievan Rusyası'nı kültürel anlamda şekillenmesinde önemli derecede etkisi olmuştur. Öyle ki 988 yılında Kievan Prensi Vladimir merkezi Bizans İmparatorluğu olan Ortodoks Hıristiyanlığı kabul etmiştir. ⁸³ Böylece Bizans İmparatorluğu ile Kievan Rusyası arasında organik bağ kurulurken aynı

⁸¹ James Leigh-Scott Newman, "Contemporary Europe in Eurasian Geopolitics", s.1, http://www.unice.fr/crookall-cours/iup_geopoli/docs/geopolitics-of-europe-twitter.pdf, Erişim Tarihi:11.09.2016.

⁸² ÖZEY, a.g.e.

⁸³ Michael Kort, "A Brief History Of Russia", Infobase Publishing, New York NY, 2008, s.8.

zamanda Ruslar kitabı olan bir din tercihi nedeniyle kültürel gelişmelerin yaşanması Slavlara kültürel kimlik kazanabilmesini sağlamıştır. Kievan Rusyası döneminde gelişen ticari ağ nedeniyle toplumda sınıfsal farklılıklar gerçekleşmeye başlamıştır. Böylece Kievan Rusyası'nda feodalizmin gelişme süreci de başlamıştır. Artık soylu sınıf sadece Knez (Yönetici sınıf) ya da Druzhina (Knezin etrafındaki ayrıcalıklı silahlı grup)'dan oluşmuyor toprak sahipleri olan Boyarlar da soylu sınıfına dahil olmuştur.⁸⁴ İncil'de Kiril alfabesinin kullanılması ve feodal yapının gelişim sürecinin başlaması gibi temel kültürel şekillenme karakteristiği oluşturan ilk önemli unsur olmuştur.

Moğol istilası ile yok olan Kievan Rusyası yerini Rurik hanedanı Aleksandr Newski'nin torunları ve Moskova'ya adını veren Muskovitler'e bırakmıştır.⁸⁵ Muskovitler Moğollar ile iyi ilişkiler geliştirmek suretiyle Moğolları kullanarak topraklarını güç kullanmadan genişletmeyi başarmışlardır. Dmitry Ivanovic döneminde toprağın genişlemesi Baltık'ın doğu sahilinden güneyde Karadeniz'e giden bütün yollara hakim olarak⁸⁶ kuzey-güney arasında bir koridor oluşturmuştur. Ivanovic döneminde genişlemenin ve Moğol askeri desteği ile gerçekleşen zenginleşmenin sağlamış olduğu güç nedeniyle Ivanovic'in Moğollara vergisini ödememesi neticesinde 1380 yılında Moğollara karşı Kullikova Meydan Muharebesi'nden Ivanovic zaferle ayrılmıştır. Böylelikle Ivanovic ulusal kahraman ilan edilerek Donskoi (Don Muzafferi) ismi verilmiştir.⁸⁷ Donskoi'nun bu davranışı Rusların güçlerini kazandıkları zaman saldırmaktan çekinmediklerini göstermektedir.

1453 yılında İstanbul'un Osmanlı Padişahı II. Mehmet tarafından fethedilmesi, Moskova'nın Ortodoks dünyası için konumunu ve saygınlığını arttırmıştır. III. Ivan'ın ölen son Bizans İmparatoru'nun kuzeni olan Sofya Paleolog ile evlenmesi neticesinde Moskova 3. Roma olmuştur.⁸⁸ Bu Rus düşünce tarzının ve karakteristik yapısı açısından üçüncü önemli etken olmuştur. Nedeni ise 1917'de Bolşevik Devrimi ile Çarlık Rusya'nın yıkılmasına kadar geçen süreç içerisinde Çarlık Rusya, Bizans seremonilerini ve sembollerini kullanarak politikalarını şekillendirmiştir. Yine III. Ivan döneminde Boyarlar veya tanınmış kişiler, hepsi de ya idam edildiler veya Moskova'ya tabi yerlere

⁸⁴ Türkkaya Ataöv, "Rus Devletinin Kuruluşu", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt:23, Sayı:4, 1968, s.240.

⁸⁵ KORT, a.g.e., s.18.

⁸⁶ KORT, a.g.e., s.20.

⁸⁷ Akdes Nimet Kurat, "Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar", Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2.Baskı, Ankara, 1987, s.96.

⁸⁸ İsmet Konak, "Moskova Knezliği'nin Bağımsızlığa Geçişinde Türk-Moğol Dünyasının Rolü", Türkiyat Mecmuası, Cilt:22, Sayı:1, 2012, s.120.

sürülmüşlerdir.⁸⁹ Rusların otokratik yönetim tarzının coğrafi bütünlüğü sağlamak ve muhafaza edebilmek adına geçmişten günümüze kadar politikaların bu davranışın sergilenmesi Rus siyaset kültürü adına benimsenmiş bir harekettir. İlk Rus Çarı ve Çarlık tacını giyen kişi olan IV. Ivan⁹⁰ Opriçnina teşkilatını kurarak iktidarının güçlenmesi için Boyarların gücünü zayıflatırken yeni ve kendine yakın bir sınıf yaratmıştır.⁹¹

Çar I. Petro ile başlayan ve Çariçe II. Katerina dönemlerinde devam etmiş olan Batıcılık fikri ile gerçekleşen reformlar Rus ekolü içerisinde Batıcı düşüncenin tohumlarını atmışlardır. I. Petro Rusya'nın gelişmesini ancak Avrupa tarzı bir model ile gerçekleşeceğini düşünmekteydi. Bu uğurda Rus politik ilişkileri, ordu, ekonomi, kamu gibi alanlarda devrim niteliğinde reformlar gerçekleştirerek günümüz RF ağır sanayisinin ve denizciliğinin de o dönemden temelini atmıştır.⁹² II. Katerina ise Voltaire Montesquieu gibi önemli Batılı önemli düşünürlerin eserlerini okumuş ve onlardan etkilenerek “Nakaz” adlı kendi çalışmasını ortaya koymuştur.⁹³ “Petro, Ruslara vücut, II. Katerina ise ruh vermiştir⁹⁴” Mihail Heraskov'un bu sözü Petro döneminde gerçekleşen Batılılaşma çabalarının II. Katerina döneminde Rus kültürü ile harmanlanarak kendine has özellikler taşımasını ortaya koymuştur.

Rus jeopolitik ekolü içinde Çar I. Petro ile başlayan ve Çariçe II. Katerina döneminde devam eden Batılı düşünce tarzı ile uygulanan reformlar Rus karakteristik özelliklerinin kendi içerisinde oluşan son oluşum safhasını yansıtmaktadır. Bununla birlikte artık Rusya'da Batılı fikirlere karşı Slavofil (Slav birliği taraftarları) fikirler ve taraftarlarının teorileri ile gelişim süreci başlamıştır. Bu süreç Rus politikasını ve toplumun kendisini derinden etkilemiştir.

2.3.1.5. Rus Düşünce Tarihinde Yaşanan Gelişmeler Kapsamında Rus Jeopolitik Teorileri: “Batıcılık, Slavofiller, Panslavizm”

Daha önce değinildiği üzere Rusya'da modernleşme yani Batılılaşma Çar I. Petro'nun gerçekleştirdiği reformlar ile gelişmeye başlamış olmakla birlikte Rus düşünce hayatını belirgin şekilde etkilemiştir. Yaşanan gelişmeler nedeniyle bir hayli kapsamlı geniş

---

⁸⁹ KURAT, a.g.e., s.111.

⁹⁰ KURAT, a.g.e., s.145.

⁹¹ İsmet Konak, “Tarih Yazımında Alternatif Bir Model: Pokrovskiy Tarih Ekolü”, Tunceli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:2, Sayı:3, Güz 2013, s.114.

⁹² KURAT, a.g.e., s.263-273.

⁹³ KORT, a.g.e., s.64.

⁹⁴ Zulfıya Şahin, “XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Rusya'nın Kültürel Gelişimi ve Batıya Uyum Çabaları”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:5, Sayı:2, 2014, S.172.

olan Rus düşünce tarihi çalışmanın konusu itibariyle sadece jeopolitik açıdan ele alınarak ortaya konulan teoriler incelenecektir. Batılılaşmaya karşı bir tepki olarak ortaya çıkan çıkması ve dış politika argümanı olma hususunda önem arz etmesi nedeniyle slavofiller ve panslavizmden önce batıcılık taraftarlarının fikirlerini ve öne sürdükleri iddiaların incelenmesi ve anlaşılması gerekmektedir.

Çaadayev, Belinski gibi Batılılaşmanın önemli temsilcileri özü itibariyle iki argümanı barındırmaktadır. Bunlardan ilki Rusya Asya/Doğu ülkesi değildir ve çöken Avrupa için kurtarıcı bir rolü olacağı, ikincisi ise Rusya, Avrupa'nın düştüğü hatalara düşmeyerek Avrupa'dan daha güçlü bir konuma yükselebilecektir. Çar I. Petro'nun Batılı tarzda modernleşmeye yönelik kararlarının temelinde de bu görüşler yatmaktadır. Yani Rusya eğer gelecekte güçlü bir devlet olmak istiyorsa Avrupa'nın izinden gitmesi gerekmektedir ancak bu şekilde potansiyel gücünü ortaya çıkarabilecektir.

Çar I. Petro'nun Batılı değerler ile Rusya'yı kalkındırma düşüncesi sadece kara devleti olan Rusya'nın donanma gücünü sağlayarak elde edilebileceği düşüncesi Rus politikasını gelecekteki rotasını şekillendirecek bir fikir olmuştur. Çünkü I. Petro'nun denizlere ulaşması yani St. Petersburg başkent yapılırken aynı zamanda Rusya'nın donanma gücünü elde edebilmek için kendisine en yakın denizlere hakim olması bir başka ifadeyle Karadeniz üzerinden sıcak denizlere inme politikası ortaya çıkacaktır. Sıcak denizlere inme politikasının ilk ayağını Temmuz 1696 yılında Azak'ın Rusların eline geçmesi oluşturmuştur.⁹⁵

Esas itibariyle I. Petro'nun başlatmış olduğu modernleşme sürecine Ruslar tam anlamıyla tepki göstermese dahi kendisinden sonra yönetimde bulunanların uyguladıkları politikalar neticesinde sosyal sınıflar arasındaki farkın artmasına neden olacak gelişmeleri başlattığı için eleştirilerin odağında yer almıştır. Özellikle II. Katherina döneminde gerçekleşen reformlar Rus aydınlanmasını soylu sınıf içerisinde gerçekleşmesini sağlayacak nitelikte olması ayrıca avam halkın sorunların uzaklaşılması modernleşmeye tam anlamıyla karşı çıkılmasına neden olmuştur. Alman romantik milliyetçilik fikrinin etkisiyle rasyonalist batıcı modernleşme düşüncesi yerine kendi öz kaynakları ile gelişimi ön gören tutucu duygusal milliyetçi görüş yani slavofil görüş Rusya'da önem kazanmaya başlamıştır.

---

⁹⁵ Kadir Şihverdiyev, "II. Katherina (1729-1796) Döneminde Rusya Müslümanları", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, Eylül 2006, s.25.

Slavofiller Rusya'nın kurtuluşunu batıyı taklit etmekten ziyade kendi özüne ve geleneğine dönmesinde görmektedir.⁹⁶ Bu nedenle I. Petro ile başlayan sürece karşı çıkarak öncesi döneme geri dönme arzusu içerisindeyler. Slavofillere göre Rus kültürü Avrupa gibi değildir. Başka bir ifadeyle Rus kültürü toplumsaldır ve gücünü birlik ve beraberlikten sağlar ancak Avrupa özellikle endüstrinin gelişimi nedeniyle toplumsal duygularından arınarak bireyselleşmiştir. Rusya ile Avrupa arasındaki kültürel farklılık nedeniyle endüstrinin getirdiği bireysel rasyonalist davranış mekanizması Rusya'yı güçlendirmeyecek aksine güçsüz kılacaktır. Çünkü endüstri tabakalar arasındaki bağlantıların kopmasına neden olacaktır. Slavofil düşüncenin önemli temsilcilerinden biri olan I. Kireyevski, Roma hukukunun üstünlüğü Avrupa toplumunu rasyonelleştirdiği için toplum içerisindeki birleştirici organik bağı kopardığını ancak Rusya'nın Roma mirasından mahrum kalması neticesinde Slav köylü komününün ruhuna uygun olarak Hıristiyan ilkeler üzerine kurulduğunu belirtmektedir.⁹⁷ Slavofillere göre Ruslar Ortodoksluk sayesinde rasyonalizmin yarattığı bireysellikten korunmuş ve aynı zamanda Hıristiyanlık içerisinde sadece Ortodoks Kilisesi tüm saflığı ile bireyüstü Hıristiyanlık bilincini koruyabilmiştir.⁹⁸ Ancak slavofiller ilerleyen zamanda "tutucu reformcular" ve "panslavistler" şeklinde iki kanada ayrılmışlardır.

Panslavizm tabiri ilk olarak 1826 yılında Slovak yazarlardan J. Herkel tarafından kullanılmıştır.⁹⁹ Anlaşılacağı üzere panslavizmin kökeni de ilk literatüre dahil edenler ya da Alman romantik milliyetçiliği gibi Rusya'dan değil Avrupa'dan Rusya'ya taşınmıştır. Rusya'da panslavizmin doğuşu 19.yy ortaları yani 1853 Kırım Savaşı'ndan itibaren gerçekleştiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü slavofillerin batı karşıtlığının temelinde yatan esas unsur kendilerinin Avrupalı olmamalarının yegane kanıtı Avrupalılar tarafından dışlanması bu nedenle batı karşıtı düşüncelerinin merkezinde kendilerini Avrupa karşısında bir ötekileştirme yoluna giderek kendi öz değerlerine kavuşmaktır. Kaldı ki Kırım Savaşı'nda hasta adam Osmanlı İmparatorluğu'na Rusya'nın yenilmesinin nedeni Osmanlı İmparatorluğu'nun yanında İngiltere ve Fransa gibi Avrupa'nın önemli güçlerinin yer almasıydı. Kırım'da yaşanan hezimet sonrasında Rusya'da panslavist hareket hız kazanmıştır. Ancak daha önce de belirtildiği üzere bu durum Rusya için

⁹⁶ Sezgin Kaya-Ömer Göksel İşyar, "Rus Yayılmacılığı ve Slavofil Düşüncenin Tarihsel Gelişimi", Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları (OAKA), Cilt:4, Sayı:8, 2009, s.26.

⁹⁷ Andrzej Walicki, "Rus Düşünce Tarihi: Aydınlanma'dan Marksizme", Çev. Alaeddin Şenel, İletişim Yayınları, İstanbul, 2. Baskı, Haziran 2013, s.162.

⁹⁸ WALICKI, a.g.e., s.171-174.

⁹⁹ Hans Kohn, "Panslavizm ve Rus Milliyetçiliği", Çev. Agah Oktay Güner, İlgil Kültür Sanat Yayıncılık, 1. Baskı, Ekim 2007, İstanbul, s.3.

geçerlidir. Çünkü panslavist hareket Rusya’da iktidar tarafından sansürlendiği dönemlerde Doğu Avrupa’da özellikle Almanya’nın doğusu ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu içerisindeki Slavlar arasında oldukça destek görmekteydi.

Panslavizmin kökeni Jan Kollar ve Pavel Josef Safarik’e dayanmaktadır. Edebiyat alanında panslavizmin öncüsü J. Kollar kabul edilirken bilimsel çalışma konusunda öncülüğü ise Pavel J. Safarik üstlenmiştir.¹⁰⁰ Panslavizmin Rusya dışında doğması ve gelişmesi anormal bir durum olarak görülmemelidir. Rusya dışında yaşayan Slavlar için Rusya bir kurtarıcıdır. Henüz iletişim günümüzdeki kadar gelişmemiş olması Rusya’ya ütöpik bir gözle bakılmasını daha da kolaylaştırmış ve kurtarıcı misyonu yüklemiştir. Zira Rusya içerisindeki slavofiller ve daha sonra panslavistlerin örgütsel hareketlenmeleri bu misyonu lafta kalmayacak eylemler ile içi doldurulmuştur. 1837’de Moskova’da Tarih Kitaplığı’nı ve Slav Eski Yapıtlar Müzesi’ni kuran Mikhail Pogodin ya da 1958 yılında Moskova’da “Moskova Slav Yardım Komitesi”nin kurulması ile hareket güçlen kazanmıştır.¹⁰¹ Bu komite sayesinde Güney Slavları ile iletişim ağını daha sıkı hale getirirken Güney Slavlarının Rusya’dan bağımsız hareket etmesinin de önüne geçilmiştir.

Panslavizmin Mençikov, Pogodin, Aksakov, Samarin gibi önemli savunucuları olmasına karşında kuramsal olarak gelişimini Nikolai Danilevsky sağlamıştır. Klasik slavofil taraftarı olmayan Danilevsky slavofillerin ortaya attığı fikirleri özümseyerek slavofillerin ütöpik yaklaşımını daha rasyonel ve tutarlı hale getirmeyi başarmıştır. Mesela slavofiller Ortodoks Rusya’nın Avrupa’nın kurtarıcısı olacağı yönündeki mesihçi algısına karşı çıkararak Rusya’nın sadece Slavlara önderlik ederek diğer milletler altında ezilen Slavların kurtarıcısı olabileceği görüşüne sahiptir.

Danilevsky, geçmişte varolmuş on uygarlığı ortaya koyarken aynı zamanda uygarlıkların her birinin kendine has kültürel alanları (siyasi, kültürel, dinsel ve sosyo ekonomik) olduğunu ileri sürmüştür. Danilevsky’e göre geçmişteki on uygarlık şu şekildedir: 1) Mısır, 2) Çin, 3) Asur-Babil-Fenike, 4) Hindu, 5) İran, 6) İbrani, 7) Eski Yunan, 8) Roma, 9) Arap ve son olarak 10) Avrupa uygarlıklarıdır.¹⁰² Bu uygarlıkların kültürel alanlarına şu şekilde örnekleyebiliriz; Roma uygarlığı siyasal alanda öncülük etmişken İbrani uygarlığı dinsel alanda kendini gerçekleştirmiş ve diğer uygarlıklardan ayrılan yönünü oluşturmuştur. Avrupa uygarlığı ise diğer uygarlıklardan ayrılan yönü iki

¹⁰⁰ Hans Kohn, “Panslavism: Its History and Ideology”, University of Notre Dame Press, 1953, s.16.

¹⁰¹ Mithat Aydın, “19. Yüzyıl Ortalarında Panslavizm ve Rusya”, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Denizli, Cilt:1, Sayı:15, 2004, s.78.

¹⁰² WALICKI, a.g.e., s.443.

ögeli yapıya yani hem kültürel hem de siyasi ögeleri kendi içerisinde barındırmaktır. Ancak Danilevsky'e göre 18.yy sonuna dek Avrupa'yı bu özellikleri başarılı kılmış ancak 19.yy itibariyle Rusya yeni ve kendine has özelliği ile 11.uygarlık olacaktır. Rusya'nın kendine has özelliği ve Avrupa'ya güçlü kılan özelliği onun dört ögeli olmasıdır. Ruslar Danilevsky'e göre kültürün dört alanında da yetenekli olduğu için insanlığın ilk dört ögeli uygarlığı olacağını belirtmektedir.¹⁰³

Danilevsky'nin ortaya koymuş olduğu "Rus-Slav Birliği" Adriyatik Denizi'nden Büyük Okyanusa, Buz Denizi Adalar Denizi'ne kadar uzanan sahayı kapsamaktadır.¹⁰⁴ Bu amacın gerçekleşebilmesi için Güney Slavları yani Balkanlarda Osmanlı ve Avusturya-Macaristan İmparatorlukları'nın Slavlar üzerindeki egemenliklerinin son bulması gerekmektedir. Bu noktada Pogodin'in ve Moskova Slav Yardım Komitesi'nin çalışmaları gelecekte Danilevsky'nin (1869) ortaya atacağı kurama yardımcı olacaktır. Yardım Rusya'nın Slavların tek kurtarıcısı inancını pekiştirecektir. Şöyle ki 1848 yılında Prag'da I. Panslav Kongresi düzenlenirken halen Moskova Panslavizm için merkez konumda değildi çünkü o dönem itibariyle Çarlık Rusya politikaları Panslavizm karşısında temkinli bir pozisyona sahipti ancak geçen süre içerisinde özellikle dış politikanın temel argümanı haline gelerek Moskova'da II. Panslav Kongresi düzenlenerek prestijine olumlu etkiye bulunacaktır.¹⁰⁵ Danilevsky kültürel yaklaşım ile ortaya koymuş olduğu Panslavizm teorisi Moğol istilası sonrası başlayan genişleme sürecini teorik bir çerçeveye oturtarak Rus yayılcı anlayışının da yol haritasını belirlemiştir. Danilevsky'nin 19.yy sonlarında ortaya koyduğu panslavist kuramı ve imparatorluk düşüncesi günümüz devletlerinin sınırları kapsamı dahilinde yansımaları aşağıdaki haritada net bir şekilde ortaya konmuştur. (Harita 2.4.)

¹⁰³ WALICKI, a.g.e., s.445.

¹⁰⁴ Akdes Nimet Kurat, "Panslavizm", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt:11, Sayı:2-4, 1953, Ankara, s.265.

¹⁰⁵ Nizam Önen, "Turancı Hareketler: Macaristan ve Türkiye (1910-1944)", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara 2003, s.11-12.

Harita 2.4. Danilevsky'nin Rus-Slav Birliği düşüncesinin jeopolitik yansıması.

Kısaca Rus jeopolitik anlayışını şu şekilde açıklamak mümkün: “Yaşadığı coğrafyanın dezavantajı nedeniyle bir Mısır ya da ABD gibi izole politika yürütemediği gibi istilalar nedeniyle de bariz tarihini ve farklı ekonomi anlayışı benimseyememiştir. Bu nedenle gelişimi daha çok karşı çıkmalar ya da etkileşimler ile gerçekleşmiştir. Jeopolitik algısı da aynı şekilde Alman romantik milliyetçilerinin etkisiyle pancermenizme tepki olarak gelişmiş. Başlarda sadece Rusya’daki Slavları kapsayan düşünce diğer devletlerin tebaası olan Slavların ve gerçekleşen ittifaklar ile Rusya’nın yalnız bırakılmasına duyulan öfkeyle yayılmacı politikaların yönü belirlenmiştir. Özellikle Balkanlarda yaşayan Slavlar, Doğu Avrupa Slavlarını kapsayan batı sınırına karşılık Büyük Okyanusu’na kadar doğu sınırı ile geniş bir coğrafyaya hakim güçlü bir Rusya düşüncesidir Panславizm.”

2.3.2. Modern Jeopolitik Teoriler

İkinci Dünya Savaşı’nı Nazi Almanyası’nın kaybetmesi ile sona eren klasik jeopolitik dönem için günah keçisi ilan edildiği dönemden yeni döneme geçiş söz konusu olmuştur. Özellikle Soğuk Savaş’ın rol oynadığı bu yeni dönemde jeopolitik teoriler bölgesel merkezli olmaktan çıkarak küresel merkezli olmuştur. Jeopolitik teorilerin modern dönemi olarak adlandırılan bu dönem Soğuk Savaş’ın son yıllarında ortaya çıkmaya başlayarak Soğuk Savaş sonrası küresel hakkında teoriler geliştirmeye çalışılmıştır.

2.3.2.1. “Tarihin Sonu”, “Medeniyetler Çatışması” ve “Medeniyetler Bütünleşmesi”

Francis Fukuyama, 1989 yayımlanan “Tarihin Sonu mu?” adlı makalesinde Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte gelişen yeni dünya düzeninin çerçevesini belirlemeye çalışmıştır. Fukuyama’nın diyalektik tarih anlayışı Georg Wilhelm Friedrich Hegel ve Karl Marx’tan süre gelen çalışma konusu olmuştur. SSCB’nin dağılmasıyla sonuçlanan Soğuk Savaş sonrası döneme ilişkin görüşünü makalesinde şu şekilde dile getirmiştir:

“Şu anda tanık olduğumuz sadece Soğuk Savaş’ın sonu veya savaş sonrası tarihi kısmen geçen bir dönemi değil, fakat tarihin sonudur: O da şudur, insanlığın ideolojik evriminin son noktası ve insanın yönetiminin son bir şekli olarak Batı liberal demokrasinin evrenselleştirilmesidir.”¹⁰⁶

Fukuyama Batı liberal demokrasinin ilk olarak faşizm ile daha sonra faşizmden daha tehlikeli olan sosyalizm ile mücadele ettiğini ancak her iki mücadelenin de galibi olduğunu ve bunun insanlık için en ideal sistem olması nedeniyle yeni arayışlar gerçekleşmeyecek ve dolayısıyla da tarihin sonunun geldiğini söylemektedir.

Samuel P. Huntington, 1993 yılında yayınlamış olduğu “Medeniyetler Çatışması” adlı makalesinde Soğuk Savaş sonrası dönem için ilk olarak düşüncelerini ortaya koymuştur. Huntington Fukuyama’nın aksine “Soğuk Savaş’ın bitmesi Batı medeniyeti ve değerlerine tekleştirmeyerek diğer medeniyetlerin Batı ile mücadele içerisine gireceğini ancak Batı medeniyetinin zaferi ile sonuçlanacağı” iddia etmiştir.

“Benim faraziyem şudur ki, bu yeni dünyada mücadelenin esas kaynağı öncelikle ideolojik ve ekonomik olmayacak. Beşeriyet arasındaki büyük bölünmeler ve hâkim mücadele kaynağı kültürel olacak. Milli devletler dünyadaki hâdiselerin yine en güçlü aktörleri olacak fakat global politikanın asıl mücadeleleri farklı medeniyetlere mensup grup ve milletler arasında meydana gelecek. Medeniyetlerin çatışması global politikaya hâkim olacak. Medeniyetler arasındaki fay hatları geleceğin muhabere hatlarını teşkil edecek. Medeniyetler arasındaki mücadele, modern dünyadaki mücadelenin evriminde nihaî safha olacak.”¹⁰⁷

Huntington’ın bu savı medeniyet kavramının anlamını ve ne ifade ettiğinin de önemini arttırmıştır.

¹⁰⁶ Francis Fukuyama, “Tarihin Sonu mu?”, Dünya Solu, Güz 1990, Sayı:6, s.97.

¹⁰⁷ Samuel P. Huntington, “Medeniyetler Çatışması”, Çev. Murat Yılmaz, Vadi Yayınları, Ankara, 4.Baskı, Eylül 2001, s.22.

“Bir medeniyet, bu suretle, insanların kendilerini diğer türlerden ayırt eden yönünden başka onların sahip olduğu en yüksek kültürel gruplaşma ve en geniş kültürel kimlik seviyesidir. Medeniyet, hem dil, tarih, din, âdetler, müesseseler gibi ortak objektif unsurlar vasıtası ile ve hem de insanların subjektif olarak kendi kendilerini teşhis etmeleri suretiyle tarif edilir. İnsanlar çeşitli kimlik seviyelerine sahiptirler. Roma'da oturan bir kişi, kendisini bir Romalı, bir İtalyan, bir Katolik, bir Hristiyan, bir Avrupalı, bir Batılı olarak, değişen yoğunluk dereceleriyle tanımlayabilir. O kişinin mensup olduğu medeniyet, onunla kendisini kuvvetle teşhis ettiği en geniş kimlik seviyesidir, insanlar kimliklerini yeniden tanımlayabilirler ve tanımlarlar da ve bunun neticesi olarak medeniyetlerin kompozisyonu ve sınırları değişir.”¹⁰⁸

Immanuel Wallerstein, “Jeopolitik ve Jeokültür” adlı kitabının sunuşunda Huntington’ın tezini destekler nitelikte açıklamada bulunmuştur.

“Mesele şu ki hepimizin birçok kimlikleri var ve bir o kadarına da sahip olabiliriz. Dinsel kimliklerimizi, dilsel kimliklerimizi, ulusal kimliklerimizi, etnik kimliklerimizi savunmak için örgütleniyoruz. Ve böyle yapmakla bize yapılmakta olan zulme karşı örgütlenmiş oluyoruz. Fakat aynı zamanda kadın ve erkek sıfatıyla, Hristiyan çoğunluğa sahip ülkelerde Müslüman ve Müslüman çoğunluğa sahip ülkelerde Hristiyan sıfatıyla kendi kimliğimizi öne sürme peşinde koşuyoruz.”¹⁰⁹

Peki bu çatışma oluşan fay hatlarında hangi sebeplerden ötürü meydana gelecek sorusunu Huntington şu şekilde yanıtlamaktadır:

- a. Medeniyetler arasındaki farklılıklar sadece hakikî değil esaslıdır. Medeniyetler birbirlerinden tarih, dil, kültür, gelenek ve en mühimi de din yoluyla farklılaşırlar.
- b. Dünya gittikçe daha küçük bir yer haline geliyor. Farklı medeniyetlerin insanları arasındaki etkileşimler gittikçe artıyor
- c. Dünya çapındaki sosyal değişme ve ekonomik modernleşme süreçleri, insanları çok eski mahallî kimliklerden koparıyor. Bunlar aynı zamanda, bir kimlik kaynağı olarak milli devleti zayıflatıyor. Dünyanın çoğu yerinde bu boşluğu doldurmak için din, sık sık "fundamentalist" diye yaftalanan hareketler biçiminde devreye girmiştir.

¹⁰⁸ HUNTINGTON, a.g.e., s.24.

¹⁰⁹ Immanuel Wallerstein, “Jeopolitik ve Jeokültür”, Çev. Mustafa Özel, İz Yayıncılık, İstanbul, 1.Baskı, 1993, s.10.

d. Medeniyet şuurunun gelişmesi Batı'nın iki yönlü rolü tarafından güçlendiriliyor.

e. Siyasî ve ekonomik olanlara nisbetle daha az değişme istidadı gösteren kültürel hususiyet ve farklılıkların, uyuşma ve ayrışmaları da bu yüzden, onlara göre daha kolaydır.

f. Ekonomik bölgencilüğün artması ile bölgeler arasındaki ekonomik ayrımlar meydana gelecektir.¹¹⁰

Huntington, yukarıda belirtilen nedenlerden kaynaklı olarak yalnızca Mikro ve Makro seviyelerde çatışmanın ortaya çıkacağını söyler. Mikro seviyede çatışma fay hattı boyunca toprak ve birbiri üzerinde kontrol amacı ile edilen mücadeleyi temsil eder. Makro seviyede ise farklı medeniyetlerdeki devletlerin, askeri ve ekonominin yanı sıra uluslararası kuruluşlarında dahil olduğu alanda birbirine karşı üstünlük sağlama mücadelesini temsil etmektedir.

Huntington'a göre gelecekte dünya siyasetinin merkezi mihveri, muhtemelen, Batı ile diğerleri arasındaki gerçekleşecek olan mücadele ve Batılı olmayan medeniyetlerin Batılı güç ve değerlere verdiği karşılıklar olacaktır.¹¹¹

Huntington'ın Medeniyetler Çatışması tezinin doğru ancak "Pigmalion Mitosu"(kendi kendini gerçekleştiren kehanet)¹¹² ile kabul edilebilir. Ortaya konulan teori medeniyetlerin birbirine karşı önyargı oluşturmalarına ve bu yönde davranışlar sergilemesi nedeniyle çatışma ihtimalini arttıracaktır. Dolayısıyla Huntington'ın bu tezi siyasi bir mit görevi gördüğü müddetçe doğal yolla gerçekleşmeyecek olan olayların bile bu tez sayesinde gerçekleşmesine neden olabilecektir. Kısaca, sosyal bilimler doğrudan toplum üzerine etki edebilme yeteneğine sahip olması nedeniyle Huntington'ın kültürel yaklaşım çerçevesinde ele aldığı bu tezde yaratılan algı nedeniyle gerçekleşmeyecek olayların gerçekleşmesini tetikleyen davranışlar sergilenmesine neden olmaktadır.

Barry Buzan ile Gerald Segal, "Geleceğin Beklentisi" eserinde Huntington'ın "Medeniyetler Çatışması" tezinin aksini iddia etmişlerdir. Onlara göre: "Gelecekte medeniyetler çatışması olmayacak. Batı medeniyeti, medeniyetlerin birbirlerinin

¹¹⁰ HUNTINGTON, a.g.e., s.25-27.

¹¹¹ HUNTINGTON, a.g.e., s.41.

¹¹² Detaylı Bilgi için Bakınız: Olca Sürgevil, "Farklılık Kavramına ve Farklılıkların Yönetimine Temel Oluşturan Sosyo-Psikolojik Kuramlar ve Yaklaşımlar", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:11, Sayı:20, Aralık 2008, s.117.

boğazlarına sarılması yerine birbirlerine karışmasını sağlayacak. Çünkü Batı Medeniyeti alternatifsiz olarak dünyaya hakim olacak.”¹¹³

2.3.2.2. Büyük Satranç Tahtası

Zbigniew Brzezinski, “Büyük Satranç Tahtası: Amerika’nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri” kitabında ABD’yi ilk ve tek küresel güç ilan ederken Avrasya’yı ABD için bir hediye olarak değerlendirmiştir.

ABD’yi Çin, Roma, Moğol, İspanya, Fransa ve İngiltere gibi tarihteki diğer büyük güçler ile karşılaştırarak onların küresel güç olmadıklarını ve şimdiye dek sadece ABD’nin küresel güç olabildiğini belirten Brzezinski, ABD’nin küresel güç olma nedenlerini şu şekilde sıralamıştır:

a) ABD coğrafi konumunun gerekliliği olan deniz ve okyanuslarda güçlü olması ona buralarda hakimiyet kazanmakla kalmayıp siyasal olarak önemli mesafelerde, gücünü karada göstermesine olanak veren kara ve denizden kıyı hakimiyeti sağlayan iddialı bir askeri kabiliyet geliştirmiştir.

b) ABD’nin ekonomik dinamizmi küresel üstünlüğün uygulanması için gerekli önkoşulu sağlamaktadır.

c) ABD, en son bilimsel gelişmeleri askeri amaçlı olarak kullanarak, teknolojik olarak emsalsiz ve etkili, küresel erişim açısından örneği bulunmayan askeri tesisler yaratarak önderliğini devam ettirdi ve hatta genişletti. Ayrıca enformasyon akışı açısından da rekabet gücünü geliştirmiştir.¹¹⁴

Ayrıca Brzezinski, Avrasya’nın neden önemini kitapta şu şekilde açıklamıştır:

“Avrasya yerkürenin en büyük kıtasıdır ve jeopolitik olarak bir eksendir. Avrasya’ya hükmeden bir güç, dünyanın en iler ve ekonomik olarak en verimli üç bölgesinden ikisini kontrol edecektir. Haritaya daha yakından bakıldığında, Avrasya üzerindeki denetimin, Batı Yarıküre’yi ve Okyanusya’yı jeopolitik olarak dünyanın merkezi kıtasının çevresi haline getireceğini ve Afrika’nın neredeyse kendiliğinden Amerika’ya tabi olması gerekeceğini gösterir. Dünya nüfusunun %75’i Avrasya’da yaşamaktadır ve dünya hem fiziksel zenginliklerinin çoğu, hem yatırımlar hem de

¹¹³ ÖZEY, a.g.e.

¹¹⁴ Zbigniew Brzezinski, “Büyük Satranç Tahtası: Amerika’nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri”, Çev. Yelda Türedi, İnkılap Kitabevi, 2005, İstanbul, s.41-42.

yeraltı zenginlikleri bakımından burada bulunmaktadır. Avrasya, dünya GSMH'sının %60'ına ve dünyanın bilinen enerji kaynaklarının dörtte üçüne sahiptir."¹¹⁵

Avrasya'nın gücü büyük ölçüde gücü ABD'nin gücünü gölgede bıraktığı görüşünde olan Brzezinski, bu nedenle Avrasya'yı üstünde küresel üstünlük mücadelesinin sürdürülebileceği satranç tahtasına benzetmektedir.¹¹⁶ Satranç tahtası üzerindeki oyunun kurallarını şu şekilde ortaya koymuştur:

"Eğer orta alan (Amerika'nın üstünlük sağladığı) batının giderek genişleyen yörüngesine çekilebilir, güney bölgesi tek bir oyuncunun hakimiyetine tabi olmaz ve doğu, Amerika'yı deniz üslerinden çıkartacak şekilde birleşmezse, Amerika'nın egemen olduğu söylenebilir. Fakat orta alan batıyı reddeder ve iddialı, tek ve bağımsız bir mevcudiyet olursa ve güneyi kontrol eder ya da doğulu esas oyuncularla bir ittifak kurarsa, o zaman Amerika'nın Avrasya'daki varlığı bariz biçimde azalır. Aynı durumu, iki büyük doğulu oyuncunun bir şekilde birleşmelerinde de söz konusu olabilir. Son olarak, Amerika'nın Batılı ortakları tarafından batı bölgesindeki tünelerinden çıkarılması kesinlikle Amerika'nın Avrasya satranç tahtasındaki oyuna katılımının sona erdiği anlamına gelir."¹¹⁷

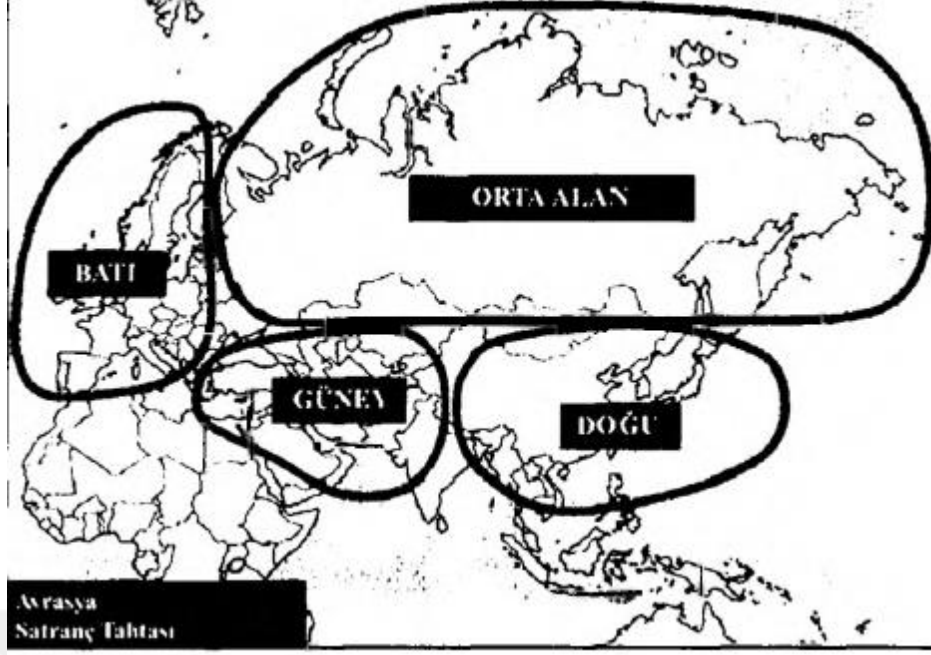
Kısaca ABD'nin Avrasya coğrafyası üzerindeki oyunun dışında kalabilmesi şu koşullar gerekmektedir:

- Orta alan Batıyı reddedecek, tek ve bağımsız bir mevcudiyetin varlığı ve bu varlık güneyi kontrol etmeli ya da doğulu oyuncu ile ittifak kurmalı. Yani ABD ile ittifakı olmayan bir ya da daha fazla oyuncunun bölge kontrolü.
- Batılı ortaklarının batı bölgesinde ABD'yi sağlamış olduğu üslerinden çıkarması. (Harita 2.5.)

¹¹⁵ BRZEZINSKI, a.g.e., s.52.

¹¹⁶ BRZEZINSKI, a.y.

¹¹⁷ BRZEZINSKI, a.g.e., s.56-57.

- **Harita 2.5.** Zbigniew Brzezinski "Avrasya Satranç Tahtası"¹¹⁸

Amerika'nın küresel üstünlüğü, genişliği ve nitelikleri açısından benzersizdir. Amerikan demokratik sisteminin birçok özelliğini yansıtan yeni tarz bir hegemonyadır; çoğulcu, geçirgen ve esnekler.¹¹⁹

Kısaca Brzezinski, mondialist bir yaklaşım ile yeni dünya düzeninde ABD'nin politik hareket tarzının ne şekilde olması gerekliliğini ve küresel güç konumunu koruyabilmesi için yol haritası niteliğindedir.

2.3.2.3. Topraksızlaştırma Yaklaşımı

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte önceden sınırlandırılan blok ülkeleri için bu sınırlandırma ortadan kalkmış ve yerini küreselleşmeye bırakmıştır. Aslında küreselleşme olgusu gelişen teknoloji, ticaret ilişkisi, ulaşım olanakları gibi unsurlar açısından değerlendirildiğinde Soğuk Savaş sonu itibariyle ortaya çıkmamış önceden de var olan bir olgudur. Sadece iki kutuplu sistemin yerini tek kutuplu sisteme bırakması sonrası yeni dünya düzeninin evrensellik iddiası nedeniyle jeopolitik görüşler açısından ayrıca bir önem arz etmiştir.

Topraksızlaştırma yaklaşımı çerçevesinde, küreselleşme süreci, evrensellik iddiası taşıyan ve ekonomiden siyasete, teknolojiye toplumsal alana yaşanan hızlı değişimlerin toprağın ve dolayısıyla ulus devletin önemini azalttığını iddia eden bir söylem

¹¹⁸ BRZEZINSKI, a.g.e., s.56.

¹¹⁹ BRZEZINSKI, a.g.e., s.265.

geliştirmiştir.¹²⁰ Ancak bu sav genel kabul görmemektedir. Çünkü “Topraksızlaştırma”, yaşanan küreselleşme süreci ile sınırların şeffaflaştığı ve dolayısıyla toprağın ulus devlet anlayışını zayıflattığı iddiasına ilk olarak 1789 Fransız İhtilali ile imparatorlukların dağılmasına neden olan ulus devlet anlayışının günümüze kadar artan devlet sayısına göre bakıldığında devlet sayısında azalmadan ziyade artış görülmektedir. Başka bir örnek olarak ise günümüz Suriye İç Savaşı’ndan kaçan Suriyeli mülteciler verilebilir. Mültecileri özellikle Avrupa devletleri kendi sınırlarında dahilinde istemedikleri için belirli bölgelere maddi yardımlar ile destek olarak mültecilerin gelmesini engellemeye çalışmaktadır. Avrupa’nın kendi içerisinde örnekler ise İspanya-Bask bölgesi, İtalya-Kuzey Ligi, Belçika-Flamanlar, vb. gibi birçok örneği mevcuttur. Örneklerden anlaşılacağı üzere küreselleşme ile topraksızlaşmanın gerçekleşme iddiası geçerliliğini koruyamamaktadır.

2.3.2.4. Jeoekonomik Yaklaşım

Jeoekonomi; yüksek ekonomik kalkınmayla daha iyi bir yaşam kalitesini sağlamak için yatırım stratejileri ile belirli coğrafik birimlerin araçlarını ve kaynaklarını birleştiren bir bilimdir.¹²¹ Bir başka jeopolitik tanımı ise şu şekildedir; “bir devletin ya da devletler birliğinin; ekonomik gücüne dayanarak uyguladığı jeopolitik. Dış politika hedeflerine, küresel ya da bölgesel üstünlüğe ağırlıklı olarak ekonomik yollardan ulaşılmasıdır.”¹²²

Tanımlardan anlaşılacağı üzere jeoekonomi, hem siyasi hem de ekonomiği kapsamaktadır. Ancak jeoekonomik bakış açısına göre siyasal egemenliklerin değeri azalmaktadır. Buna bağlı olarak, politik çatışma ve ittifaklar yerini ekonomik yakınlaşma ve kamplaşmalara bırakmıştır.¹²³ Yerini her ne kadar ekonomik yakınlaşmaya bıraktığı savı üzerinde gelişmiş olsa da jeoekonomik anlayış devletlerin bölgeselleşmesi ya da birer ticaret devleti gibi davranmasına neden olmaktadır. Bu nedenle devletler arasındaki politik rekabet yerini ekonomiye bırakmaktan ziyade rekabetin içerisine ekonomi dahil olmuş ve çatışmalarda bölgesel düzeye inerek artmıştır.

¹²⁰ KARABULUT, a.g.e., s.82.

¹²¹ Conway McKinley, “Geo-Economics: The New Science”, Conway Data Inc., Norcross (1994), s.56. Alıntılardan Timuçin Kodaman-İsa Burak Gonca, “Jeoekonomik Hayaller: Çin’in Yeni İpek Yolu Girişimi’nin Orta Asya’da Algısı”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt:5, Sayı:5, 2016, s.1254.

¹²² Ali Hasanov, “Jeopolitik”, Çev. Azad Ağaoğlu-Fuad Şammedov, Babıali Kültür Yayıncılığı, 1.Baskı, Ekim 2012, İstanbul, s.400.

¹²³ Türkan Budak, “Orta Asya’da Küresel Jeoekonomik Rekabet ve Türkiye”, Bilge Strateji, Cilt:5, Sayı:9, Güz 2013, s.126.

Devletlerin bölgesel örgütlere yönelmesinin en önemli sebebi coğrafi, siyasi, iktisadi, kültürel vs. yakınlıkların devletler arasındaki işbirliği ve dayanışmayı her zaman zorunlu kılmasa da kolaylaştırıcı etkisidir.¹²⁴

Uluslararası sistem işleyen bir mekanizma özelliğine sahip olması nedeniyle sistem şartlarına bireysel olarak uyum sağlamak oldukça zordur. Devletlerin daima güçlü kalabilmesi ya da güçlenebilmesi için karakteristik açıdan benzer özelliklere sahip örgütlenmelere dahil olarak rekabet gücünü arttırırken aynı zamanda hem iç hem de dış tehditlere karşı güvenlik mekanizmasını geliştirecektir. “Sınırlar ve Coğrafi Bütünlük” konu başlığı altında belirtildiği üzere devletlerin coğrafi bütünlüğüne zarar veren her etmen devleti dış tehditlere açık hale getirmektedir. Bölgesel örgütlenmeler dolayısıyla hem güvenlik hem de iktisadi anlamda devletlerin politik, askeri rekabetine ekonomiyi de dahil etmektedir. Avrupa Birliği (AB), Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA), Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) gibi ekonomik temelli örgütlenmeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

20.yüzyılın ilk yarısında iki dünya savaşı yaşamış olan Avrupalı devletler yeni bir savaşın yaşanmaması için jeoekonomik temelde örgütlenmeyi tercih etmişlerdir. Günümüz AB, 1951 Nisan’ında Paris Anlaşması ile Avrupa Kömür Çelik Topluluğu, 1957 Roma Anlaşması ile de Avrupa Ekonomi Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu’nu kurarak ekonomik gelişimi ifade eden kömür ve çelik ile başlayan ve daha sonra diğer alanları kapsayacak olan entegrasyon sürecini başlatmışlardır. Siyasal entegrasyonun sağlam temeller üzerinde gerçekleşebilmesi sosyal ve iktisadi entegrasyonun başarılı şekilde gerçekleşmesini zorunlu kılmaktadır.¹²⁵ İktisadi açıdan bir tarafın fayda elde etmeyerek zarar ederken diğer tarafın fayda elde etmesi durumunda örgütün herhangi bir geleceği olmayacağı gibi kaçınılan savaşın ateşini yeniden yakmaktan başka bir işe yaramayacaktır. AB içerisinde devletlerin karşılıklı bağımlı hale gelmesi nedeniyle örgütün çıkarları aynı zamanda devletlerin bireysel çıkarları haline de gelmiştir. Başka bir ifadeyle Paris’te gerçekleşen terör eylemi Brüksel ya da Berlin’de de gerçekleşebileceği için üye devletler uyum içerisinde hareket etmek durumundadır. Aynı zamanda bu durum AB jeopolitiğinin jeoekonomik açıdan da uyumu beraberinde getirerek kazan-kazan anlayışının hakim olmasını sağlayacaktır. Kişilerin, sermayenin ve hizmetin serbest dolaşımı ve

¹²⁴ Mehmet Emin Çağırın, “Uluslararası Örgütler”, Turhan Kitabevi, Ankara, Ocak 2013, s.78.

¹²⁵ İbrahim S. Canbolat, “Avrupa Birliği ve Türkiye: Uluslarüstü Sistemle Ortaklık” Alfa Aktüel Yayınları, Bursa, 5.Baskı, Şubat 2011, s.129.

gümrük birliği ile de jeoekonomik politikalar geliştirilerek üye olmayanlara karşı jeopolitik güce sahip olmaktadır.

Model olarak AB'den çok daha farklı olan bölgesel ekonomi temelli oluşum ise NAFTA'dır. 1994 yılında Meksika, Kanada ve ABD arasında varılan anlaşma ile kurulmuştur. Üye ülkeler arasında gümrük vergilerini kaldırırken üçüncü taraf ülkelere karşı üye ülkelere ortak vergi uygulaması getirmektir. Üye ülkelere faydası reel anlamda her ülkeye göre farklı oranda da olsa, toplamda NAFTA'nın üye ülkelerinin kendi aralarındaki ticaretin, dış dünyayla ticaretlerinin gelişmesine imkan tanımaktadır.¹²⁶ Meksika, ekonomisini ABD ve Kanada'ya açarak ülkeye doğrudan yatırımı getirirken ülkedeki işsizlik oranını azaltmayı hedeflemiştir. ABD ve Kanada ise kendilerine hem ucuz iş gücü sağlamış hem de niteliksiz göçü kısmen önlemiş olacaklardır. Ancak ABD jeopolitiği açısından başka bir anlamı daha bulunmaktadır. Ülkeler sınır komşularından olumlu ya da olumsuz her türlü olaydan bir şekilde etkilenirler. Bu nedenle sınır komşusunun istikrarsız olması ya da herhangi bir kriz içerisinde olması yani ülkeyi istikrarsızlaştıran herhangi bir etmeni yanı başlarında istemezler. ABD ada devleti özelliğine sahip kıta devleti olmasına rağmen sınır komşularının durumu coğrafi bütünlüğüne zarar verecektir. Bu yüzden NAFTA sayesinde güney komşusu Meksika'ya istikrarlı bir yapı ve aradaki farkın korunmasını sağlarken ABD'nin coğrafi bütünlüğüne zarar veren unsurların kontrol altında hareketini sağlamaktadır.

Ticaret devleti jeopolitiği konusunda model olarak Türkiye örneği karşımıza çıkmaktadır. Ticaret devleti dış politikayla ticaretini birlikte sürdüren, ekonomik dinamiklerle dış politikasını şekillendirmesine devlet anlamına gelmektedir. Türkiye'nin özellikle yakın çevresindeki ülkelere yakın ilişkiler kurmasının ticaret hacmini arttıracığı varsayımı üzerine dayanmaktadır.¹²⁷ Richard Rosecrance'ın fikri olan ticaret devleti 1980'lerin başlarında "24 Ocak Kararları" alınması ile Türkiye ekonomisi liberalleşme ve Türkiye'nin dış dünya ile birlikte ticari ilişkilerinin gelişmesini sağlamıştır.¹²⁸ Temel düşünce karşılıklı ekonomik ilişkileri geliştirerek yaratılan karşılıklı bağımlılık sadece

---

¹²⁶ M. Türker Arı, "Onuncu Yılında Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması", Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, T.C. Dışişleri Bakanlığı, Ağustos 2004, Sayı:14, s.2, <http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/Sayi14/7OnuncuYilindaKuzeyAmerikaSTANAFAMTurkerAri.pdf>, Erişim Tarihi:17.09.2016.

¹²⁷ Murat Yeşiltaş-Ali Balcı, "AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü: Kavramsal Bir Harita", Bilgi Dergi, Cilt:13, Sayı: 2, 2011, s.29.

¹²⁸ Kemal Kirişçi, "The Transformation of Turkish Foreign Policy: The Rise of the Trading State", ss. 38, http://www.esiweb.org/pdf/news_id_412_5%20-%20Article%20Kemal%20Kirisci.pdf, Erişim Tarihi: 06.04.2016.

bölgesel odaklı olmakla birlikte beraberinde sadece bölgesel düzeyde kalmayarak ticaret hacmini geliştirebileceği bölge dışındaki diğer aktörler ile de ilişkileri geliştirme fikrine dayanmaktadır. Karşılıklı bağımlılık ilişkilerinin gelişmesi nedeniyle ve hem bölgesel hem de bölge dışındaki aktörleri içeren örümcek ağı şeklinde gelişen ilişkilerin merkezinde yer alması nedeniyle uluslararası sistemde karar alma mekanizmalarında gelişen politikalarda etkin rol oynayabileceği desteği sağlamış olunacaktır.

Kısaca, küreselleşmenin yarattığı rekabetin etkisiyle devletler bireysel hareket etmekten ziyade uyum daha kolay uyum sağlayabileceği ve de güvenlik açısından ekonomiye zarar gelmesi durumunda bölgenin zarar edeceği için her türlü tehdit unsuruna karşı duracak olan bölgesel ekonomik örgütlenmelere dahil olmaktadırlar. Bölgesel örgütlenmelerin yanı sıra ticaret devletleri örümcek ağı tarzı ilişkilerin merkezine kendisini yerleştirerek bölgesel örgütlenmelere ek olarak bölge dışındaki diğer aktörler ile de işbirliği geliştirerek böylece jeopolitiğin içerisine jeoekonomi de eklenmesi sağlanmıştır.

BÖLÜM III

3. AVRASYACILIK

Avrasya kelime olarak Avrupa ile Asya kelimelerinin birleşiminden yani “avr” ile “Asya” sözcüklerinin birleşmesinden ortaya çıkmış olan ana kıta olarak ifade edilmektedir.¹²⁹ Alexander Von Humboldt tarafından ortaya atılmıştır. Humbolt bu kavramla, Avrupa ve Asya'nın bütün coğrafyasını tanımlamıştır. Rusya'da ise bu terim ilk defa coğrafyacı V. İ. Lamanskiy (1833-1914) tarafından kullanılmıştır.¹³⁰ Avrasya kavramı, Rus jeopolitik görüşünden önce Mackinder'in “Kara Hakimiyeti Teorisi” ile gündeme gelmiştir.¹³¹ Çarlık Rusya döneminde yaşanan gelişmeler neticesinde göçme Rus aydınlar tarafından benimsenerek önemi üzerinde çalışmalar yapılmış ve o dönem itibariyle RF dış politikasının temellerini atmışlardır. Günümüz RF'nin uluslararası sisteminde değişen koşulları anlamamız ve değerlendirebilmemiz için Avrasyacı görüşün temsilcileri ve temsilcilerinin savlarını tam olarak anlayabilmemiz gerekmektedir. Dolayısıyla günümüz RF'nin politikalarını değerlendirmeden önce Avrasyacı görüş incelenerek özellikle günümüz gelişmeleri açısından önemli ayrıntılara değinilecektir.

3.1. AVRASYA DÜŞÜNCESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE DÜŞÜNSEL GELİŞİMİ

Çarlık Rusya'da I. Petro dönemi ile başlayan Batı taraftarı düşünce ilerleyen zaman sürecinde topluma olumsuz yansımaları nedeniyle karşısında karşıt görüş olan Slavofil düşünceyi bulmuştur. İki ayrı grup arasındaki tartışmalar zamanla ve özellikle küresel siyasette diğer aktörlerinde saldırgan tutumları nedeniyle Batıcılık popülarliğini kaybederken Slavofillerin popülaritesi arttırmıştır. Ancak bu durum yani birbirinden keskin hatlarla ayrılmıştır. Dolayısıyla Rusya'nın sorunlarına çözüm olmaktan uzak bu iki cenah 1917 Bolşevik Devrimi'nin gerçekleştiği döneme dek varlıklarını koruyabilmişlerdir. 20. Yüzyılın başları aynı zamanda Rusya için yeni bir dönemin başlangıcının da habercisi olmuştur. Çünkü gerçekleşen devrim kendine muhalif olanları baskılamaya ve bu baskıdan kaçan Rus aydınları diğer ütopyik görüşlere nazaran sağlam temellere dayandırılan Avrasyacı görüşün tohumları da bu dönemde atılmıştır. İsmail

¹²⁹ Adem Özder, “Avrasya Kavramı ve Önemi”, Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD), C:2, S:2, 2013, s.66.

¹³⁰ DUGİN, “İnsanlığı Ön Cephesi: Avrasya”, Erdem Ergen (Çev.), Kaynak Yayınları, Ankara, Mayıs 2017, s.20.

¹³¹ Hayati Aktaş-Özgür Tüfekçi, “Kafkaslar Kuşağında Trabzon'un Jeopolitiği”, EkoAvrasya Dergisi, S:22, 2013, s.26.

Gaspıralı gibi Avrasya taraftarlarınca da Çarlık Rusya döneminde Avrasya coğrafyası üzerine çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Muhafazakar tutum ve görüşleri nedeniyle ilk dönemlerinde yani 1920 başlarında Sosyalist rejimle birlikte gelişme göstermiş olan Avrasyacılık, SSCB yönetiminin muhalif görüşlere karşı tutumundan ve bir takım politikaların Avrasyacı düşünceye yakın olması münasebetiyle 1930'lara gelindiğinde ilk dönem adına popülerliğini kaybetmeye başlamıştır. Rusya'dan Avrupa'ya giden Avrasyacı aydınlar bu dönemde kendi içlerinde de Sağ ve Sol gruplar şeklinde ayrılıklar gerçekleşmesi nedeniyle ilk dönem adına sadece diğer görüşlerin ütopyalarına karşı kendi reel gerçeklerini ortaya koyabilmişlerdir. SSCB'nin dağılması ile baskı altındaki görüşler yeniden tartışmalar eşliğinde ortaya çıkmış ancak bu sefer Avrasyacı görüş hem komünizm de dahil olmak üzere diğer görüşlerin salt ütopyik yaklaşımlarını ortaya koyabilmiş hem de kendine politik uygulama alanında destek bularak Rusya Federasyonu'nun vazgeçilmez siyasi düşüncesi halini alabilmiştir.

Kısa ve detaya girilmeden Avrasyacı dünya görüşü Rusya içerisindeki gelişimi bu şekilde olmuştur. Takip eden diğer bölümlerde bu süreç detaylı olarak irdelenmekle beraber Avrasyacı dünya görüşünün temel varsayımları da açıklanacaktır. Böylece tarihsel süreç içerisindeki gelişimi daha anlaşılır hale gelecektir.

3.2. RUSYA'NIN AVRASYA DÜŞÜNCESİ

Rusya'da gelişen Slavofilizm, Batıcılık ve Komünizm dünya görüşleri aralarında ortak noktalar barındırdıkları gibi aynı zamanda çoğunlukla farklılıkları bulunmaktadır. Görüşlerin farklılıklarının anlaşılabilmesi adına Çar I. Petro ile gelişmeye başlayan Rus düşünce hayatının politika yapıcılarını siyasi dönemin yapısına göre etkileri açık bir şekilde görülmektedir. İşte bu nedenle özellikle 2000 sonrası Rusya hem iç politikasında hem de dış politikasında etkisini bir hayli gösteren Avrasyacı dünya görüşü temel alınarak diğer dünya görüşleri mukayese edilecektir. Böylelikle Avrasyacılar ile diğer görüşlerin hangi düşünsel temellere göre hareket ettiğini ve Rusya açısından hangi görüşün gerçekleri yansıttığını ortaya koyabilmemizde yardımcı olacaktır. Gerçekleştirilecek olan bu mukayesede Avrasyacıların; “tarih algısı, ekonomi üzerine düşüncesi, felsefi ve din üzerine düşünceleri ve coğrafya üzerine düşünceleri” konu başlıkları çerçevesinde gerçekleştirilecektir.

3.2.1. Tarih Algısı

Toplumlar medeniyetlerinin başlangıcı olarak hangi dönemlerini kabul etmelidirler? Bütün medeniyetler aynı tarihi tecrübeleri mi yaşarlar? Tarih alanında bu gibi birçok sorunun net bir yanıtı olmaması nedeniyle tartışmalar devam etmektedir. Ancak Avrasyacılar için tereddütsüz bir cevabı bulunmaktadır. Lineer tarih anlayışına karşı çıkan Avrasyacılar göre, “Avrasya coğrafi olarak bir bütün ise o halde buradan akan tarih de bir bütün teşkil etmelidir. Biz sadece Ruslar değiliz, bizim öncümüz Cengiz Han’dan öncekiler de aynı kaderi paylaşmışlardır; biz zaten imparatorluk/devlet rubunu, Moğollardan, Türklerden almışız” demektedirler.¹³² Avrasyacılar dışındaki diğer görüşler Moğol istilasını Rusların medeniyetten uzaklaştığı dönem şeklinde tarih anlatılarını gerçekleştirirler. Nedeni ise Moğol istilasının sonrası döneme kadar henüz toplum olma bilinci gerçekleşmediği için kültürel değerlerinin ortaya çıkmamış olmasıdır.

Moğolları barbar olarak nitelendiren ve tarih anlatısında yer vermeyen bu görüşlere Avrupa merkezli tarihi anlayışın da göstergesidir. Zira kendi imparatorluk sınırları dışında kalan diğer toplumlara barbar olarak gören Roma İmparatorluğu’ydü. “Bütün yollar Roma’ya çıkar” özdeyişi medeniyetlerin kurulmasında önemli bir görev üstlenen yolların olmadığı coğrafyalarda medeniyetin olamayacağı dolayısıyla imparatorluk sınırları dışında kalan toplumlara göre Roma medeniyetinin üstünlüğü kabul edilerek medeniyetin dışında kalmış olan o toplumların ise barbar olacağı vurgusunu da içerisinde barındırmaktadır. Ancak bu söylemin ne denli doğru olduğu demagojik bir söylem olup olmadığı cevaplandırılması gereken sorunsallardır. Avrasyacılar için manifesto niteliği taşıyan “Avrupa ve Beşeriyet” adlı kitabın yazarı Prens Nikolay S. Trubetskoy eserinde bunun doğru bir anlayış olmadığını her medeniyetin kendi yaşam alanlarına göre şekillendiği ve özellikleri olduğunu belirtmiştir.¹³³ Başka bir ifadeyle demagojik söylemden ibarettir.

Avrasyacılar tarihe bakış açısı olarak olumlu ya da olumsuz olayları ayrı süreçler çerçevesinde değerlendirmezler. Herzen’in rasyonel tarihi ile benzerlik gösteren bu görüş tarihte ne olmuşsa, açıkça öyle olması gerektiği için “gerekirlik”ten dolayı öyle olmuştur.¹³⁴ Gerekirlik durumuna tarihin sürekliliğini de ekleyerek değerlendiren Avrasyacılar, Batıcılar ve Slavofillerin aksine Tatar-Moğol hâkimiyetinin Rusya açısından

¹³² Vügar İmanov, “Rusya’nın Medeniyetsel Kimlik İnşası Olarak Avrasyacılık”, Sevinç Alkan Özcan (Hazırlayan), “Avrasya Konuşmaları: Medeniyet, Modernite, Kimlik”, İstanbul, Küre Yayınları, 1. Basım, Aralık 2010, s.18.

¹³³ Nikolay S. Trubetskoy, “Avrupa ve Beşeriyet”, İstanbul, Küre Yayınları, 1. Basım, Şubat 2012, s.16.

¹³⁴ WALICKI, a.g.e., s.260.

olumlu sonuçları olduğunu ortaya koymuşlardır.¹³⁵ Bu olumlu etkilere değinmeden önce Tatar-Moğol istilalarının taşıdığı yekpare özelliklere değinilmesi gerekmektedir.

İlk olarak barbar istilacılar olarak Tatar-Moğollar tarihin diğer istilacı güçlerinin izledikleri siyasetlerden farklı olarak Rus halkının diline, dinine ve kanunlarına dokunmamışlar, hatta Rus-Ortodoks kiliselerine imtiyazlar tanımışlardır.¹³⁶ Tatar-Moğol istilasını yönetim olgusu olarak yaşayanların kültürel ve etnik yok oluşlarından ziyade işbirliğine dayalı bir politika benimsemişlerdir. İstila döneminde kurulmuş olan Muskovitler bu dönemde Rusları kendi etrafında toplarken merkezîyetçi güçlendirdiği gibi zenginliğin başlangıcı da bu döneme denk gelmiştir. İstilanın gelecekte coğrafi anlamda da genişlemeye yönelik olumlu etkisi de göz ardı edilmemelidir. Zira günümüz Moskova ve Kiev arasında var olan ilişki doğu steplerine yayılmış ve bu dönemde Moğolların güvenliği sağlanması nedeniyle daha rahat genişlemenin temellerini attıklarını söyleyebiliriz. Ayrıca unutulmamalıdır ki dönem çerçevesinden bakıldığında teknolojik açıdan da Avrupa Doğu'nun gerisindeydi ve Rusların Doğu'ya göçü ve Moğolların Doğu'dan gelişi nedeniyle Ruslar teknolojiyi yararlanabilmişlerdir.

Avrasyacı Tarihçi olan George Vernadsky'nin bütünlükçü tarih anlayışı çerçevesinde Rusya'nın tarihini İskitleri dahil etmektedir. Rus tarihi sadece Slavlardan oluşmadığını Rusya devletinin kimlik oluşumunda bu coğrafyada yaşamış olan tüm toplumlardan etkilendiğini vurgulamaktadır. Başka bir Avrasyacı olan Savitsky, Vernadsky'nin bu görüşünü destekler nitelikte şöyle demiştir: “Tatar hakimiyeti olmasaydı Rusya'da olmazdı. Rusya, büyük hanların takipçisidir. Cengiz Han ve Timur'un davasını devam ettiren ve Asya'nın birleştiricisidir.”¹³⁷

Vernadsky, uygarlıkların oluşumunda coğrafyanın önemine dikkat çekerken Rus tarihi üzerinde coğrafyanın derin bir etkisinin olduğunu belirtmiştir. Rusların hüküm sürdüğü coğrafya olan Avrasya dört farklı kuşağa sahip ve bunların merkezindeki ikisi (ormanlar ve bozkır sahası) Rus uygarlığının temelini oluşturmaktadır.¹³⁸ Özellikle bozkır kuşağındaki tarihi sahnelerde yer alan göçebe kültürleri birçok görüş uygarlıkların gelişmesini önleyen faktörler olarak değerlendirmede bulunmaktadır. Aslına bakacak olursak Vernadsky'nin de belirtmiş olduğu gibi bu değerlendirme fazlasıyla yanıltıcıdır.

¹³⁵ Ömer Göksel İşyar, “Avrasya ve Avrasyacılık”, Bursa, Dora Yayınları, 2.Baskı, 2013, s.26.

¹³⁶ Yaşar Onay, “Rusya ve Değişim”, Ankara, Nobel Yayınları, 1.Baskı, 2002, s.18.

¹³⁷ İŞYAR, a.g.e., s.27.

¹³⁸ George Vernadsky, “Rusya Tarihi”, Doğan Mızrak-Egemen Ç. Mızrak (Çev.), İstanbul, Selenge Yayınları, 3.Baskı, 2015, s.23.

Çünkü göçebelerin kültür seviyeleri diğer gruplar gibi durağan ve mutlak sınırları yoktur.¹³⁹ Sınırların olmayışı göçebe kültürünün gelişim ve değişime daha açık uyum sağlama sürecini daha kısa hale getirmektedir. Kaldı ki bu özelliğini göz ardı edecek olursak bile yine yanlış bir kaniye varmış oluruz. Zira bir birikim sonucu oluşan kültürün, toplumlar yerleşik hayata geçmeden önceki kültürel değerleri değil de yerleşik hayata geçildiği dönem itibarıyla bir oluşum göstermesi gerekirdi ki bu da birikim unsurunun önemini azaltarak bireyi toplumun bir üyesi olmasına yani toplumun katılımcı üyesi olmasını¹⁴⁰ göçebe toplumlar açısından eksik açıklanmasına neden olacaktır.

Avrasyacıların tarih algısını kısaca şu şekilde özetleyebiliriz: İlk olarak tarih onlar için lineer bir tarih yani belirli bir noktadan itibaren doğrusal (çizgisel) olarak gelişme göstereceği görüşüne karşı çıkarlar. Lineer tarih anlayışı yanıltıcı sonuçlarının yanı sıra gerçeklikten de uzak olacaktır. İkinci olarak göçebe toplulukların kültür üzerindeki hafife alınmayarak uygarlıkların tarihsel gelişimlerine olumlu etkilerinin olduğunu kabul etmektedirler. Özellikle Doğu ve Batı arasındaki organik bir köprü olan Avrasya coğrafyasında bu köprü kullanılarak her iki yakanın (Doğu ve Batı) değerlerinin göç vasıtasıyla bölgeler arasında taşınıyor olması Avrasya'nın kendine özgü değerler üretmesini sağlamıştır. Üçüncü olarak ise, Tatar-Moğol egemenliğini sadece olumsuz yönlerine bakarak değerlendirmeyerek bu dönemin getirilerinin olduğunu bardağın dolu taraflarına bakarak Avrasya coğrafyasına ne gibi etkilerinin olduğunu açıklamaya çalışmaktadırlar. Dördüncü ve son olarak ise, Avrasyacıların tarih algısı temelinde Avrupa merkezci tarih anlayışının reddi bulunmaktadır. dolayısıyla Tarih algısını da buna göre şekillendirmiştir.

3.2.2. Ekonomi Üzerine Düşünceleri

Devletlerin gelişebilmesi, güçlü ekonomilere sahip olabilmesi için Batı tarzı politikalar benimsenerek onların izlerini takip etmek kaçınılmaz olan mıdır? Bu soru karlı bir yolda senden önce o yoldan geçen birilerinin bırakmış olduğu izlerin üzerinden giderek aynı yere varmaya çalışmak gibi basit bir yaklaşım olacaktır. Çünkü önden gidenin yaşadığı deneyimlerin aynısını yaşayamayabilir yoldaki engeller değiştiği için onunla mücadele tarzı da değişecek ya da kendi karakteristik özelliğine göre davranış sergileyecek ve aynı sonuca varma olasılığını azaltacaktır. Bu nedenle ilk olarak Avrasyacılar “güçlü

¹³⁹ VERNADSKY, a.y.

¹⁴⁰ Detaylı bilgi için bkz. Fatih Aman, “Malinowski'nin Kültür Teorisi”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C:1, S:1, 2012, s.137.

ekonomi için “modernleşme” gerekli midir?” sorusunu yanıtlamaktadırlar. Devletlerin coğrafi konumları, kültürleri, tarihleri gibi birçok etkene bağlı olarak ekonominin gelişim yolları da değişim gösterecektir. Rusya açısından ise durum farklı olmamakla birlikte bir takım görüş ayrılıklarına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir.

Batıcı dünya görüşü açısından sorunun cevabı kesin olarak “modernleşme”nin gerçekleşmesidir. Ancak bu şekilde Rusya kendisini üçsüz kılan Asya tipi oluşumlardan ayrılıp Avrupa’nın devletleri gelişmiş devletleri arasındaki yerini alabilecektir. Daha önce belirtildiği üzere Slavofiller ise, Avrupa sanayisinin toplumu bireyselleştireceği için modernleşme sürecine karşı çıkarak Rusya’nın tarım toplumu olarak devam etmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Slavofillerin iddialar duygusal nedenleri ön planda tuttuğu için dayanıklı temeller üzerine inşa edilmediği açıktır. Avrasyacılar açısından ise jeopolitik değerlendirme ile bir kaniya varılmıştır: “Avrasya coğrafyasındaki Rusya’nın ekonomik politikası Doğu-Batı arasındaki dalgalanmalara göre şekil alarak arasında bir denge oluşturmak zorundadır.¹⁴¹

Dört farklı kuşağa sahip olan Rusya coğrafyasını ve kültürünü göz ardı ederek ekonomi anlamında gelişme sağlanamayacağını savunan Avrasyacılar, “modernleşme”ye kesin bir dille karşı çıkmaktadırlar. Çünkü “modernleşme”, bütün ülkelerin er ya da geç geçeceği bir yol olduğundan hareket eden Batı modeli evrensellik teorisidir.¹⁴² Teori ilk bakışta masum ve uygulanabilirliği yüksek gibi görünse de aslında Trubetskoy’un ifadesiyle “Roma-Germen Şovenizmi”nin yani Avrupa egosantrizminden¹⁴³ ibarettir. Dolayısıyla Avrasyacılar “modernleşmeyi” değil “gelişmeyi” tercih ederler. Ekonomik gelişmeyi Avrasya coğrafyası iktisadi gelişimini Vernadsky şu şekilde ortaya koymaktadır: “İlk olarak tarıma elverişli bozkır kuşağı ile dönemsel zorunluluk nedeniyle orman kuşağında ormanda tarım alanına çevrilen bölgelerde tarımsal yeteneğin gelişmesini sağlamıştır. Tarımdaki bu gelişme Avrasya’nın ekonomik birleşmesinin temelini oluşturmuştur. İkinci olarak ise ticaret Rusya için kaçınılmaz olarak önemli bir konuma sahiptir. Doğu-Batı arasında bulunması nedeniyle diğer ülkelerdeki gelişmelerin dengesini sağlayabilmesi açısından hem de kendi içerisinde kırsal kesim ile şehir arasında fark oluşmasını önleyen bir mekanizma gelişmiştir. Çünkü şehir yaşantısının devamı kırsal

¹⁴¹ David Kerr, “The New Eurasianism: The Rise of Geopolitics in Russia’s Foreign Policy”, *Europe-Asia Studies*, C:47, S:6, 1996, s.983. Alıntılardan İŞYAR, “Avrasya ve Avrasyacılık”, s.51.

¹⁴² Kai Ehlers, “Sergey Kurgenyan ile Söyleşi: Rusya’nın Üçüncü Yolu”, Erol Göka-Murat Yılmaz (Der.), “Uygarlığın Yeni Yolu”, İstanbul, Kızılelma Yayıncılık, 1.Basım 1998, s.56.

¹⁴³ TRUBETSKOY, a.g.e., s.27.

kesimin üretimine, kırsal kesimin ise şehirde üretilen araç-gereç ihtiyacı karşılıklı bağımlılığı yaratmıştır.”¹⁴⁴

Avrasyacılar, Friedrich List’in ekonomik görüşlerinden yararlanmışlardır. Bu nedenle öncelikle List’in görüşlerine değinmek faydalı olacaktır. List’in çözümlene ölçüğü neoklasik kuramda olduğu gibi ne birey ne de Marksizmde olduğu gibi belirli bir toplumsal sınıf değil, ulustur.¹⁴⁵ List “ulus”u canlı bir organizma gördüğü için yalnızca “ekonomik alanı” değil, “ekonomik olmayanı” da dikkate almıştır.¹⁴⁶ Başka bir ifadeyle sanayileşme sürecinde olumlu ya da olumsuz etkisi olabilecek her türlü etmenin dikkat edilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur.

İkinci olarak List, yurtiçi sanayi gücünün kurulması ve korunması için, gümrüklerin yeterli olmayacağını; dolayısıyla altyapı (ulaşım) ve onun geliştirilmesi, yasal düzenlemeler gibi devletin kalkınma sürecinde önemli bir rolü olduğunu ortaya koymuştur.¹⁴⁷

Son olarak List’in değer kuramı Avrasyacıların benimsemiş olduğu görüşlerdendir. Değer kuramı, ancak malların belli bir anda varolan miktarı ve mübadele değeri bir ulusun zenginliğinin ölçüsü olarak kullanılabilir; bu malları üretme yeteneği veya üretimi artırabilme yeteneği değildir.¹⁴⁸ Kısaca, List’in ekonominin sadece milli menfaatler doğrultusunda değer kazanacağını vurgulamaktadır.

Avrasyacı görüş, Batıcılar ve Slavofilleri milli menfaatleri arka plana atarak ütöpik davrandıkları için eleştirmektedir.¹⁴⁹ Çar I. Petro tarafından başlatılan Batı tarzı yenileşme süreci ve sonrasındaki gelişmeler neticesinde ortaya çıkan romantik milliyetçi Panslavistler Çarlık Rusya döneminde toplumun dikkate alınmayarak onların sefalete ve kendi içerisinde şiddetli çatışmalara neden olmuşlardır. SSCB döneminde ise ekonomik vurgu ön planda tutularak devletin diğer sorunları ya da diğer alanlara yönelmesi nedeniyle o da reelden uzak kalmıştır. Ayrıca bu üç görüş Rusya’yı bir bütün yapmaktan ziyade fazlasıyla kırılan hatlar ile farklılıkları arttırmış ve parçalanmayı kolaylaştırmıştır.

---

¹⁴⁴ VERNADSKY, a.g.e., s.25-30.

¹⁴⁵ Aykut Kibritçioğlu, “Friedrich List’in Bebek Endüstriler Tezi”, Münch Personal RePEc Archive (MPRA), Nisan 2007, s.53, <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/2549/>, Ulaşım Tarihi:25.12.2016.

¹⁴⁶ A.y.

¹⁴⁷ KİBRİKÇİOĞLU, a.g.e., s.59.

¹⁴⁸ KİBRİKÇİOĞLU, a.g.e., s.55-56.

¹⁴⁹ DUGİN, a.g.e., s.114.

List'in Avrasyacı görüşe bir diğer etkisi ise, ekonomik otarşi görüşü ile olmuştur. Devletlerin gelişimleri aynı olmadığı gibi aynı zaman diliminde gerçekleşmemiştir. Zaman dilimindeki bu farklılık gelişmiş (zengin) olanın gelişmemiş ya da gelişmekte olan üzerinden fayda sağlmasına neden olacaktır. Elbette bunun sonucunda gelişmiş olan karlı olacakken güçsüz olan taraf zarar edecektir. İşte bunu engelleyebilmek adına bebek endüstrilerin devlet kontrolü ile küresel çapta rekabet edebilecek güce kavuşmasını sağlamak gerekmektedir. Aksi durumun birçok örneği mevcut ancak biz içlerinden bir tanesini seçerek bakacak olursak bu durumun geçerliliğini daha net anlarız. Hindistan'a ayak basan ilk Avrupalılar buradaki bazı şehirleri Londra ve Paris kadar ya da bunlardan daha büyük olduğuna şahit olmuşlardır.¹⁵⁰ Peki Hindistan'daki bu şehirlere ne oldu da birden Avrupa şehirleri ile kıyaslanamaz hale gelmişlerdir? Avrasyacılar özellikle Batıcıları eleştirdikleri bir diğer nokta da burasıdır. Rekabet düzeyinden yoksun endüstri ile serbest piyasaya geçilmesi sadece zenginleşecek olan bireylere yarayacakken devleti yok etmekten başka bir işe yaramayacaktır.

Avrasyacıların ekonomik görüşünü toparlayacak olursak; Rusya'nın tarihi, jeopolitik konumu ve toplumsal şartları göz nünde bulundurularak aynı zamanda List'in görüşlerinden etkilenecek oluşturulan bağımsız ve kapsayıcı bir doktrindir. Gelecek bölümlerde Rusya'nın politikalar, söylemler ve uygulamalar ile Avrasyacıların ortaya koymuş olduğu bu doktrinin ne şekilde tezahür ettiği ya da diğer görüşler gibi ütopyadan ibaret olup olmadığı incelenecektir.

3.2.3. Felsefi ve Din Üzerine Düşünceleri

Avrasyacılar dini görüşleri bakımından Slavofiller ile yakınlık gösterirler. Her ikisi de Ortodoks Hıristiyanlığı Rus kimliği açısından vazgeçilmez olarak görmektedir. Ancak aralarındaki farklılık verdikleri önem derecesinde ortaya çıkmaktadır. Slavofiller, yaşam tarzının merkezine yerleştirirken Avrasyacılar, Rus kimliğini şekil kazandıran diğer önemli faktörlerin yanına eklemektedir.

Ortodoks Hıristiyanlığı Rus kimliği açısından önemi, Katolik Hıristiyan Roma etkisindeki Avrupa'daki gibi bireyselliğin oluşmasını ve toplumun bağlılığın zayıflamasını önleyen yönüyle ortaya çıkmaktadır. Ortodoks-Katolik mezheplerinin İsa üzerindeki görüş farklılığı¹⁵¹ kısaca İsa'nın vasıfsal konumlandırılması hususunda tartışma ilk 1054 Latin

¹⁵⁰ Jack Goody, "Avrasya Mucizesi", Zeynel Kılınç (Çev.), Küre Yayınları, İstanbul, 1.Baskı, 2013, s.21.

¹⁵¹ Katolik Hıristiyan mezhebi İsa'yı insani vasıflar taşıyan kutsal bir kişilik olarak kabul ederken Ortodoks Hıristiyan mezhebi Tanrı'nın yeryüzündeki oğlu vasfında muhafazakar olarak tavrını korumuştur.

Roma Katolik Kilisesi ile Rum Ortodoks Kilisesi'nin ayrılmasına neden olmuştur.¹⁵² Ortodoks inancının muhafazakar tavrı toplumun dağılmasını önlerken aynı zamanda Katolik Roma'ya bağlı Avrupa devletleri tarafından dışlanmasına neden olmuştur. Bu dışlanmışlık hali Rusya'nın ve Rus toplumunun izole kalarak Avrupa'nın kendi değerlerini kaybederken Rusya'nın değerlerini korumasını sağlamıştır.

Çar I.Petro'nun "Avrupalılık bilinci"ne ulaşma argümanı Rusya'da Batıcılar tarafından Ortodoks Kilisesi'ni siyasi bir araç haline getirmiştir. Çünkü Roma yani Papalık tarafından bir dönem dinin sömürü aracı olarak kullanılmış olması yanı sıra Avrupalı devletleri refah düzeyleri oldukça kötü olması ve Rönesans ile Reform dönemleri sonrası Batı toplumu bir takım ruhani değişimler yaşamıştır. Değişimin şiddeti Sanayi Devrimi münasebetiyle Batı toplumundaki değişim ruhani alanla kalmayarak Batı kültürünü temelden etkilemiştir. Bu nedenle Rusya'daki Batı taraftarları kiliseye karşı tutumu Rus halkının Batı toplumunun yaşamış olduğu değişim sürecini yaşamaması nedeniyle başarılı olmamıştır.

Slavofiller, Batıyı eleştirdikleri temel nokta olarak ruhani değerleri yerine rasyonalist hukuk sistemi ve seküler yapıları nedeniyle ruhani değerlerini sınırlandırmış olmalarıdır.¹⁵³ Slavofillerin aşırı bağlılığı ise Rusya'yı gelişen dünyanın daha da gerisine götürürken onun ardılı olan Komünistlerde ise seküler devlet kurma amacıyla ruhani düşüncelerden tamamen uzak kalınmıştır.

Avrasyacıların dini düşünceleri, Batıcılar gibi Ortodoks Kilisesi'ni siyasi araç olarak görmeyen, Slavofiller gibi merkez konuma yerleştirmeyerek aşırıktan kaçınmışlar ve son olarak Komünistler gibi sadece seküler devlet amacı güderek ruhaniyeti arka plana atmamışlardır. Onlar Ortodoks Hıristiyanlığına bağlılıklarını ifade ederken aynı zamanda Ortodoks Kilisesinin etnik değerleri uyumsallaştıran bir rolü olduğunu belirtmektedir. Zira Avrasyacılara göre Rus toplumu, dinsel duyguları itibariyle, Katolik Batı Slavları ya da Avrupalılar'dan ziyade Özbekler gibi Asyalı ve İç Asyalı halklara daha yakındır.¹⁵⁴ Rus Ortodoks Kilisesi de Avrasyacı düşünceyi desteklerken Ortodoksluk'un bir medeniyet (Avrasya) dini olduğunu savunmaktadır.¹⁵⁵ Avrasya coğrafyasındaki dinler buna ister

¹⁵² Orhan Seyfi Yüce Türk, "Katolik, Ortodoks ve Protestan Mezhepleri Arasındaki Farklar", İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C:1, 1983, s.414.

¹⁵³ KAYA-İŞYAR, a.g.e., s.33.

¹⁵⁴ İŞYAR, a.g.e., s.47-48.

¹⁵⁵ Yeni Şafak Gazetesi, "Avrasya'da Türk-Slav Birliği mümkün mü?", <http://m.yenisafak.com/amphtml//dunya/avrasyada-turk-slav-birlikteligi-mumkun-mu-2571661>, Erişim Tarihi:22.01.2017.

Ortodoks Hıristiyanlığı ister İslamiyet isterse Budizm desin Avrasya coğrafi anlamda iletişim ve etkileşim kanallarının açık kalmasını sağlayan elverişli bir coğrafyaya sahip olduğu açıktır.

Birey, kültürü onun içinde büyüyerek öğrenir ve böylece toplumun üyesi haline dönüşür.¹⁵⁶ Peki kültür inşasında kalıcılık nasıl sağlanır? Sorunun yanıtı elbette simgelerdir. Ancak bu simgeler ile karşıt kültür oluşturma girişiminde bulunulması her toplum tarafından karşılığı ne şekilde olur? Rusya’da Çar I.Petro ile başlayan süreç aslında tam olarak karşı kültür oluşturma girişimidir. Çünkü girişimler başarısızlığı ardıllarının aksi yöne doğru şekillendirecektir. Rusya’daki Batıcılar kiliseye bakış açıları ardılı olan Slavofillerin görüşlerinde kilise ve geleneklerini merkeze konumlandırmasına neden olmuştur. Aynı şekilde Slavofillerin bu tavrı ise ardılı olan Komünist görüşü etkileyerek tümüyle arka plana atılmasına neden olmuştur. Fakat tüm bu görüşlerin yegane noksanlığı olan selef görüşlerini tek açıdan değerlendirmeleri ve sonuçlarında daha çok yara almış bir Rusya’ya dönüştürmelerine sebep olmuştur. Yani tek açıdan bakış açısı yarar değil zarar sağlamıştır.

Avrasyacılık görüşünü, felsefedeki “bütünlükçü” akımın bir versiyonu olarak tanımlayabiliriz.¹⁵⁷ Sadece ekonomik anlamda değil her anlamda organizmacı bir yaklaşım benimsedikleri çok açıktır. Çünkü laissez-faire anlayışına karşı çıkararak kendi kültürel kimliği, coğrafyası ve tarihsel davranış gibi unsurların şekillendirdiği karakterinin dışında hareket etmenin Rusya’nın toplumsal değerlerine zarar vereceği gelecekte sonunun çöken Avrupa’dan farklı olmayacağı kanısındadır. Bu yüzden merkeziyetçi hükümetin kontrolünü (otarşisini) destekler.

Avrasyacılar görüşleri bütüncül yaklaşımda bulunmadıkları için eleştirmiştir. Batıcılar sadece Batı’yı dikkate alırlarken, Slavofiller Slav dışındaki diğer etnik unsurları göz ardı etmiş, Komünistler ise ideolojik yaklaşımı öncelik olarak benimsemişlerdir. Dolayısıyla Rusya uzun dönem istikrarlı gelişim gösterememiştir. Rusya, kendine has özellikleriyle değerlendirilip bu yönde politikalar geliştirildiği takdirde başarıya ulaşabilecektir.

---

¹⁵⁶ AMAN, a.g.e., s.139.

¹⁵⁷ Christian F. Wehrschutz, “Rus Fikriyatının Parçası Olarak Avrasyacılık”, Erol Göka-Murat Yılmaz (Der.), “Uygarlığın Yeni Yolu”, İstanbul, Kızılelma Yayıncılık, 1.Basım 1998, s.26-27.

3.2.4. Coğrafya Üzerine Düşünceler

Avrasyacılar için Halford J. Mackinder'in "Kara Hakimiyeti Teorisi"nde Avrasya coğrafyası sadece mekânsal karakteristiği ortaya konmuş olduğu için oldukça eksiktir. Çünkü Avrasyacılar, makro düzeyde Avrasya'nın kendi başına bir coğrafi dünya olduğu için yine coğrafi veriler kullanılarak savunulmaktadır. Petr N. Savitsky, "Rusya'nın Coğrafi Özellikleri" adlı kitabında Avrasya dünyasının coğrafi bütünlüğünü ispatlamayı amaçlamıştır.¹⁵⁸¹⁵⁹ Bu yönden Savitsky'nin Ratzel'in devletleri canlı organizma olarak değerlendirildiği ve hayatta kalabilmeleri için ihtiyaçlarını karşılayacakları kaynakların kontrol etmeleri gerektiği görüşünden etkilendiği söylenebilir. Savitsky ve diğer Avrasyacılar açısından böyle bir coğrafi bütünlükten bahsetmek diğer görüşlerin yanlışlarını tekrarlamaktan ibaret olacaktır. Çünkü Avrasyacıların coğrafi bütünlüğü Avrasya karakterini şekillendiren ve geliştiren bütün unsurları kapsamaktadır. Başka bir ifadeyle, toprak ve iklim şartları ile sosyal realiteyi şekillendiren coğrafya insanların duyuş tarzı, dünya görüşü, yaşama biçimi üzerinde etkili olurken¹⁶⁰ toplum ve coğrafya diyalektiğini yaratmaktadır. Konumuz açısından bu diyalektik Rusya-Avrasya ilişkisinin temelidir. Dolayısıyla tek başına coğrafyadan bahsedilmesi Avrasya ile Rusya arasındaki bağın anlaşılmasını ve hatta Avrasya görüşünün temellendirilmesini zorlaştıracaktır.

Gumilev: "Kelimenin kültürel ve tarihi anlamıyla biz, sadece anakarının Çin, Tibet dağları zinciri ve batı yarımadası Avrupa arasında kalan bu kesime Avrasya diyoruz"¹⁶¹ şeklinde coğrafi sınırları çizmiştir. Ayrıca Gumilev Avrasya coğrafyasında yaşayan halkların, kendilerini daima kültürel, ekonomik ve siyasi bağlarla birbirine bağlı özel bir bütünlük olarak takdim ettiğini belirtmiştir.¹⁶² Gumilev'in bu görüşü ile daha önce değinmiş olduğumuz toplumlar coğrafyalara göre karakteristik özelliklerini şekillendirirler savını da tasdik etmektedir. Benzer coğrafya ve iklim koşulları Avrasya coğrafyasındaki halkların ortak ya da yakın karakteristik özellikler taşımasına neden olmuştur.

¹⁵⁸ Vügar İmanov, "Rusya'nın Medeniyetsel Kimlik İnşası Olarak Avrasyacılık", İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı Doktora Tezi, 2007, s.75.

¹⁵⁹ Vügar İmanov, "Avrasyacılık: Alternatif Bir Dünya Düzenine Doğru mu?", <http://www.kirmizilar.net/tr/index.php/tartisma/item/316-avrasyacilik-alternatif-bir-dunya-duzenine-dogru-mu>, Erişim Tarihi:05.01.2017.

¹⁶⁰ Emel Kefeli, "Coğrafya Merkezli Okuma", Turkish Studies, C:4, Kış 2009, s.424.

¹⁶¹ Lev Nikolayevich Gumilev, "Avrasyadan Makaleler-1", D. Ahsen Batur (Çev.) İstanbul, Selenge Yayınları, 2006, s.8.

¹⁶² Gumilev, a.g.e., s.7.

Avrasyacıların coğrafyayı nasıl değerlendirdiğini açıkladıktan sonra şimdi istisnasız bütün devletlerin yegane amacı yani daha önce açıklanan coğrafi bütünlüğün Avrasyacıların coğrafya algısına ne gibi etkileri olduğunu incelememiz zorunlu kılmaktadır. Aslına bakılırsa Rusya coğrafi bütünlüğü üzerine kaygı sadece Avrasyacılar özgü bir durum değildir. Geniş step düzlüklerine sahip bir coğrafya istilaya karşı doğal korunaktan yoksundur. Rusya'nın da böyle bir coğrafya üzerinde bulunuyor olması onun yayılmacı düşüncesinin yani revizyonist yaklaşımının özünde savunma mekanizması yatmaktadır. Bir anlamda hayatta kalabilmek için kaynak değil de doğal engellerden oluşan sınırlara yönelme gereksinimi onun revizyonist politikalar uygulamaya zorlamaktadır.

Avrasyacılar coğrafi bütünlüğün sağlanması konusunda da Batıcılar, Slavofiller ve Sovyet rejiminden ayrılmaktadır. Slavofiller sadece Slavları kapsayan coğrafyayı önemsemesi ve Batıcıların da sadece batıya yönelmesi doğunun unutulmasına oradan gelebilecek tehditlere imkân tanımıştır. Sovyet rejimi ise çevreleme politikasını aşamayarak bir bölgeye hapsedilmesine engel olamamıştır. Avrasyacılar, kendileri ile uyumlu olabilecek ittifaklar sistemi dışında doğal sınırları olarak Hindistan, Çin ve Japonya gibi Asyalı ülkelerin ve Merkez Avrupa'nın dışarıda tutulduğu bir coğrafyayı kabul etmişlerdir. Çünkü Avrasya hem Avrupa'dan hem de Asya'dan bağımsız kültürel bir coğrafyadır.¹⁶³ Dolayısıyla Avrasyacılar ne Batıcıların savunduğu gibi Avrupalıdır¹⁶⁴ ne de sadece Slavlardan oluşan bir coğrafyadır.

Rusya coğrafi bütünlüğüne II. Dünya Savaşı Potsdam Konferansı sonrasında ulaştığını söyleyebiliriz.¹⁶⁵ Ancak SSCB'nin sağlamış olduğu bu coğrafi bütünlük Avrasyacılar açısından tam bir bütünlük arz etmemektedir. Çünkü ortak kültüre sahip bir coğrafya olduğu gibi aynı zamanda farklı kültürleri de barındırmıştır. Avrasya coğrafyasının tümüne hakim olunamaması bütünlüğü bozan diğer faktördür. Avrasya coğrafyasındaki hakimiyet eksikliği SSCB'nin ABD tarafından çevrelenerek dağılmasına neden olmuştur.

---

¹⁶³ Meşdi İsmayilov, "Avrasyacılık: Mukayeseli Bir Okuma Türkiye ve Rusya Örneği", Doğu Batı Yayınları, Ankara, Kasım 2011, s.62.

¹⁶⁴ Farklı kültürler katılım ancak antropolojik birleşim ile gerçekleşebilir ve kültürün gelişiminde en önemli rol katılım faktörünüdür. Detaylı bilgi için bakınız: Nikolay S. Trubetskoy, "Avrupa ve Beşeriyet", İstanbul, Küre Yayınları, 1.Basım, Şubat 2012, s.52.

¹⁶⁵ ONAY, a.g.e., s.70.

3.3. KLASİK AVRASYACILAR- YENİ AVRASYACILAR

Önceki konularda Avrasyacı dünya görüşünün ortaya çıkışını ve diğer görüşlerden ayrılan temel noktaları ortaya konmuştur. Şimdi ise Avrasyacı düşüncenin ilk dönemi Klasik Avrasyacılar ile SSCB sonrası yeniden ortaya çıkan Yeni Avrasyacılar arasında ne gibi farklılıkların olduğu incelenecektir.

Göçmen Ruslar tarafından ortaya çıkmış bir görüş olan Avrasyacılık 1920-1930 yılları Klasik Avrasyacı dönem olarak adlandırılır.¹⁶⁶ Sofya’da yaşayan yapısalci dilbiliminin yaratıcısı olarak bilinen prens Nikolay S. Trubetskoy, coğrafyacı ve ekonomist Petr Savitsky, müzik eleştirmeni Petr Suvchinsky, ilahiyatçı ve filozof Georges Florovsky, tarihçi G. Vernadsky ve Lev Karsavin gibi Avrasyacı görüşün klasik dönemin önemli temsilcileri olmuşlardır.¹⁶⁷

Klasik Avrasyacılar herşeyden önce kendine öteki olarak Roma-Germen kültürü yani Batı Avrupa’yı seçmiştir. Dolayısı ile Klasik Avrasyacıların odak noktası Avrupa merkezli egosantrik bakış açısını reddederek bütün uygarlıkların kendine has özellikleriyle var olduğunu ve bunun hiçbirine üstünlük sağlamadığını kanıtlamaya çalışmışlardır. Böylece kültürel konular Klasikler açısından ağırlıklı bir konu olmuştur. Bu hususta Savitsky “gelişim yatağı kuramı (mestorazvitiya)” ile coğrafi bütünlük olarak Avrasya görüşünü temellendirmeye çalışmıştır.¹⁶⁸ Savitsky kuramını kültürlerin gerçekleştirmiş olduğu göçler üzerinden desteklemiştir. Savitsky aynı zamanda kuramı ile Trubetskoy’un kültürlerin jeopolitik özgünlüğünü görüşünü de desteklemiştir. Ayrıca Savitsky’ye göre Rusya-Avrasya Eski Dünya’nın merkezi konumunda yer almaktadır.¹⁶⁹

Klasik Avrasyacılar için önemli bir diğer nokta ise daha önce önemine değinmiş olduğumuz Tatar-Moğol etkisidir. Bu etkinin olumlu yönlerini ele alırken Klasikler Türkler konusunda hayranlık derecesinde tavrı takınmışlardır.

Avrasyacıların organizmacı yaklaşıma sahip oldukları yaklaşımı çerçevesinde “passionarizm” teorisi olarak tanımlanan etnogenez ve etnik devreler konusundaki görüşlerinde, etnogenezin oluşumunda doğal çevrenin insanların üzerindeki rolü üzerinde

¹⁶⁶ Ray Silvius, “The Russian State, Eurasianism, and Civilisations in the Contemporary Global Political Economy”, *Journal of Global Faultlines*, C:2, S:1, Nisan 2014, s.50

¹⁶⁷ Caspar Meyer, “Rostovtzeff and the Classical Origins of Eurasianism”, *Anabases*, S:9, 2009, s.186, <http://anabases.revues.org/419>, Erişim Tarihi:29.12.2016.

¹⁶⁸ İSMAYILOV, a.g.e., s.63.

¹⁶⁹ A.y.

durulmuştur.¹⁷⁰ Coğrafyanın insanı şekillendiren önemli bir etken ele alırken, Gumilev Avrasya coğrafyasının Doğu ve Batı arasındaki farklılığın doğal bir sonucu olarak görür. Kıtanın orta, batı ve doğu kesiminin, ormanlık ve bozkır bölgelerinin ortak özellikleri, daha doğrusu bölgeyi “Batı”dan ve “Doğu”dan kesin çizgilerle ayıran özgü kültürü olduğu ortaya çıkmıştır.¹⁷¹ Buradan Avrasyacıların özünde Sukachev’in “belirli somut çevresel şartlarda ortaklaşa yaşayan bir toplumun birbirlerine ve çevrelerine daha kolay adapte olabileceğini” öngöre biogeocenosis tezinden faydalanmaktadır.¹⁷²

Klasik Avrasyacıların bir diğer özellikleri ise “demokrasi”ye alternatif olarak “demosi”yi görmüş olmalarıdır. Demosi ile halkın siyasal yönetime katılması sağlanırken aynı zamanda demokrasinin karşı çıktığı otokrasi ile demosi uyumlu ikili haline getirilmiştir.¹⁷³

1920-1930 yıllarında faal çalışma hayatı olan Avrasyacılar sonraki yıllarda konjonktür nedeniyle SSCB’nin son dönemlerine dek pasif kalmıştır.¹⁷⁴ 1985-1990 yıllarında Sovyet modelinin getirdiği yıkım neticesinde yeniden Bolşevik Devrimi öncesine geri dönerek farklı görüşlerin yeniden ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Avrasyacı fikrini benimsemiş olanlar Yeni Avrasyacılar olarak adlandırılmışlardır. Yeni Avrasyacılar ile Klasik Avrasyacılar arasında coğrafya, Batı algısı, kavramsal çerçeve ve jeopolitik bağlamda farklılıklar bulunmaktadır.¹⁷⁵

Yeni ve Klasik Avrasyacılar arasında ilk farklılık “Batı algısı” üzerinde kendini göstermiştir. Klasik Avrasyacılar Batı, Roma-Germen kültürünün haiz olduğu Avrupa’dır. Ancak Yeni Avrasyacılar için Batı, ABD yani Atlantikçidir. Batı algısının değişime uğramış olma nedeni konjonktürel değişimin dönüştürücü etkisidir. Dönüştürücü etkiye maruz kalarak 20.yy başında mondialist Avrupa aynı yy. ortalarında yerini ABD’ye bırakmıştır. Ayrıca Kıta Avrupa’sı Yeni Avrasyacılar tarafından tarafsız ve işbirliğine

---

¹⁷⁰ Nazim Jafarov, “Rusya’da Ulusal Güvenlik Anlayışının Dönüşümü (1991-2006)”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2007, s.115.

¹⁷¹ GUMİLEV, a.g.e., s.11.

¹⁷² Sezgin Kaya, “Rus Dış Politikasında Gelenekçi-Modernist Unsurların Analizi ve Batı”, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2008, s.88.

¹⁷³ Neziha Musaoğlu, “Avrasyacılığın Rus ve Türk (Kazak) Versiyonları ile Türkiye’de Avrasyacılığın Jeopolitik Ortak Paydası: Türk Dünyası”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:10, S:1, Haziran 2008, s.75.

¹⁷⁴ 1960’lı yıllarda Lev N. Gumilev haricinde SSCB son yıllarına kadar Avrasyacı düşünce gelişim göstermemiştir.

¹⁷⁵ Mark Bassin, “Klasik ve Yeni Avrasyacılık: Geçmişten Gelen Devamlılık”, Özgür Tüfekçi (Çev.), Bilgi Strateji, C:2, S:4, Bahar 2011, s.117.

yatkın bir olgu olarak değerlendirilmektedir.¹⁷⁶ Bu yönüyle Avrasyacıların çok kutuplu sistem yanlısı olmaları pek şaşırtıcı değildir.

İkinci olarak Rusya'nın kendine has özelliği çerçevesinde Rus emperyal yapısı içinde kaynaşan uluslardan oluşan Rus sentezinin tarihte "organik bir toplum" modeli yarattığı iddia edilmektedir.¹⁷⁷ Klasikler açısından coğrafi sınırlar ile uyum içinde olan belirli bir uygarlık alanıyken Yeni Avrasyacılar için daha geniş kapsam ile Rus imparatorluk mirasını ve sonrasındaki Sovyet devlet sistemini temsil eden bir uygarlık alanı olarak kabul edilmektedir.¹⁷⁸ Bu hususta Rusya'nın yakın çevresinin önem derecesi de artmaktadır. Yeni Avrasyacılar göre; Rusya yakın çevresindeki bağımsız devletlerle ittifak kurmalı, gerektiğinde yakın çevresinde askeri ve ekonomik araçları kullanarak stratejik baskı uygulamalıdır.¹⁷⁹

Diğer husus ise Klasiklerin Avrasyacıların Turan etkisidir. Bildiğimiz üzere Klasik Avrasyacılar Turan olgusuna yani Tatar-Moğol istilasına olumlu bir süreç dahilinde değerlendirmelerini Rusya'nın gücünü o dönemle bağdaştırmışlardır. Yeni Avrasyacılar ise bu olguyu daha geniş kapsamda ele alarak Avrupa ve Asya arasında bulunan Rus geleneksel ve kutsal Doğu'nun etkisi görüşüne sahiptirler.¹⁸⁰ Yani günümüz Rusya'nın şekillenişinde etkilerini reddetmedikleri gibi Avrasya coğrafyasındaki Rusya'nın gücü ya da konumunu onların olumlu etkileri çerçevesinde değerlendirmek dar bir bakış açısı sağlayacaktır. Oysa Yeni Avrasyacılar her etkenin önemli olduğu için geniş bakış açısına sahip olmaları gerektiğini öne çıkarmışlardır.

Geniş bakış açısı Klasik Avrasyacılar ile Yeni Avrasyacılar arasındaki bir diğer farklılıktır. Bakış açısındaki farklılık Avrasyacı düşüncenin içerisinde yer alan aydınların oluşturduğu homojenlikten heterojenliğe evrilmesinden kaynaklanmıştır. Şöyle ki, Klasik Avrasyacılar sağ görüşlü ve Bolşevik karşıtı aydınlardan oluşmuştur. Yeni Avrasyacılar ise çeşitli sol görüşlerdeki aydını bünyesinde barındırıyor olması yeni dönemde Avrasyacı düşüncüyü heterojen yapıya kavuşturmuştur. Ancak yeni dönem Avrasyacıların heterojen

¹⁷⁶ DUGİN, "İnsanlığı Ön Cephesi: Avrasya", s.42.

¹⁷⁷ V. Rubanov, "On the National Idea and Russia's Future", International Affairs (Moskova), C:45, S:4, 1999, s.72-81. Alıntılayan Zeynep Dağı, "Rusya'nın Dönüşümü:Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika", İstanbul, Boyut Kitapları, 1.Baskı, 2002, s.160.

¹⁷⁸ BASSIN, a.g.e., s124.

¹⁷⁹ İŞYAR, "Bölgesel ve Global Güvenlik Çıkarları Bağlamında Sovyet-Rus Dış Politikaları ve Karabağ Sorunu", Bursa, Alfa Aktüel Yayınları, 2004, s.57-58.

¹⁸⁰ DUGİN, "Avrasyacılık İdeolojisinin Kısaca Açıklanması", The Fourth Political Theory, <http://www.4pt.su/ka/node/1094>, Erişim Tarihi:29.12.2016.

yapısı bu düşüncenin geliştirilmiş ve görüşler arasındaki kırılma fay hatlarını toplumsal düzeyde ortadan kaldırmıştır.

Klasik Avrasya ile Yeni Avrasyacılar bir diğer farklılık ise dönemsel getirilerin sonucu olarak üzerine yoğunlaşılacak konular olmuştur. Klasik Avrasyacılar daha çok kültür ve kimlik konuları üzerine yoğunlaşırken Yeni Avrasyacılar sadece bu konular ile kendilerini sınırlandırmayıp politika ve özellikle ekonomi üzerine yoğunlaştıkları görülmektedir. Çünkü tek başına kendi öz kimliğini korumak ya da onu oluşturmaya çalışırken ekonomi gibi devletin ve toplumun hayati sorunlarını çözümsüz bırakmak ya da SSCB gibi kendi özünden uzaklaşmak daima aynı sonucu doğuracaktır: Parçalanmış Rusya. Dolayısıyla Yeni Yeni Avrasyacılar oradaki dengeyi sağlamayı ve korumaya çalışmıştır. SSCB'nin dağılmasıyla değişen yapı farklı görüşleri barındıran Avrasyacıları da etkileyerek kendi içerisinde yeni grupların oluşmasına neden olmuştur.

3.3.1. Yeni Avrasyacı Gruplar

SSCB'nin dağılmasıyla birlikte sonraki konularda bahsedeceğimiz üzere Batı karşıtı olan görüşleri kapsayacak olan Yeni Avrasyacılar çatı görevini üstlenerek bir araya toplayabilmiştir. Ancak bu durum Yeni Avrasyacı görüşü heterojen hale getirmiş olduğu gibi aynı zamanda da Yeni Avrasyacıları çeşitli alt dallara ayrılan bir yapı haline getirmiştir. Bu yapıyı oluşturan birçok model bulunmaktadır ve modeller arasındaki farklılıklar kapsayıcılıkları, ittifak anlayışları gibi Avrasyacılığın sarsılmaz özü dışındaki değişkenler üzerinden farklılaşmışlardır. Örneğin Graham Smith, Yeni Avrasyacılığı üçe ayırarak incelemiştir: Yeni Sağ, Avrasyacı Komünizm ve Demokratik Devletçilik.¹⁸¹ Bu modeller arasındaki farklılıklar olarak Rusya'nın; “müttefik tercihleri, öncelikleri ve gelişim modelleri” belirlenmiştir. Ancak bu modeller gelişen/olayların ve politikaların açıklanmasında yeterince basite indirgeyerek Yeni Avrasyacılığı bir kalıba sokmaya çalışmak olacaktır. Gumilev'in “basitlik gerçeğin karşıtıdır” sözü ile Avrasyacı görüşün hem daha kapsamlı hem de farklı görüşleri bünyesinde barındıran bu görüşün politika uygulamaları göz önünde bulundurularak yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Başka bir ifadeyle Yeni Avrasyacılık, vizyon, kimlik, tehdit algısı ve dış politikada çok farklı gibi görülen siyasal grupları bir araya getiren ve onları ‘benzeştiren’ bir işlev görmektedir.¹⁸² İşte bu işlevselliğini politik uygulama alanında da kendine yer bulmuş ütopyadan uzak

¹⁸¹ Emre Erşen, “Yeni Avrasyacılar Göre Rusya'nın Soğuk Savaş Sonrası Dünya Düzenindeki Yeri”, Mesut Özcan-Muzaffer Şenel, “Modernite ve Dünya Düzenleri”, Klasik Yayınları, 1.Baskı 2011, s.256.

¹⁸² DAĞLI, a.g.e., s.158.

görüşler çerçevesinden Yeni Avrasyacıları gruplandırmalıyız. Ancak bu şekilde Yeni Avrasyacıların gerçekleri yansıtabiliriz. Bu hususta John O’loughlin ve Paul F. Talbot’un gruplandırmasından yararlanarak uygulanan politikalar kapsamında Yeni Avrasyacıları iki grup altında inceleyebiliriz:¹⁸³

- İlimli (Moderate) Avrasyacılar,
- Aşırılıkçı (Extreme) Avrasyacılar.

Avrasyacıların coğrafya ve tarihi özümseyerek hareket ettiğini hatırlayacak olursak devletin otoriter yapısını ayrıca incelemek diğer bir deyişle Avrasyacılar demokratik olmadıklarını ve böyle bir iddialarının da bulunmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla Yeni Avrasyacılar içerisindeki liberal görüşlerin ya da Batı’ya karşı keskin politik davranışların yerine uyumun tercih edildiği hareket tarzı ılımlı olarak değerlendirilecektir.

3.3.1.1. İlimli Avrasyacılar

ABD Başkanı James Monroe’nun 19.yy. ilk çeyreğinde kendi adıyla kongreye sunduğu doktrin (Monroe Doktrini) ile izolasyonist politika yaklaşımını benimseyerek ABD’nin coğrafi bütünlüğü ve diğer gelişim süreçlerini tamamlanması sağlanmıştır. İlimli Avrasyacıları bu bakımdan Rusya’nın toparlanabilmesi için saldırgan, efektif ya da proaktif anlayış yerine Batı ile iyi ilişki içerisinde yine Rusya’nın ulusal çıkarlarını her şeyin üstünde gören anlayışa sahip¹⁸⁴ Monroe Doktrini’nde olduğu gibi kendi içindeki sorunları halletmeyi istemişlerdir. Aslına bakacak olursak İlimli Avrasyacıların kendisinden önceki görüşlerin ütopyik hareket tarzının Rusya’ya vermiş olduğu zararlar nedeniyle bu zararlar giderilene kadar ve tasavvurlarındaki güce kavuşana dek güvenlik güdüsüyle hareket eden savunmacı realist bir yol izlemişlerdir.¹⁸⁵ Bu mantığa sahip kişiler arasında Vladimir Lukin ve Yevgenii Primakov gibi etkili temsilcileri bulunmaktadır.¹⁸⁶

Savunmacı realist yaklaşım çerçevesinde benimsenen pragmatizm İlimli Avrasyacıların tümü tarafından desteklenmemektedir. Zira Boris Yeltsin döneminde

¹⁸³ John O’Loughlin-Paul F. Talbot, “Where in the World is Russia? Geopolitical Perceptions and Preferences of Ordinary Russians”, Eurasian Geography and Economics, C:46, S:1, 2005, s.28.

¹⁸⁴ İŞYAR, “Avrasya ve Avrasyacılık”, s.104.

¹⁸⁵ Detaylı bilgi için bakınız. Göktürk Tüysüzoğlu, “Savunmacı Realizm ve Saldırgan Realizm Bağlamında Karadeniz Havzası’ndaki Çatışma Gerçekliğinin Değerlendirilmesi”, Uluslararası Güvenlik Kongresi (Kocaeli Üniversitesi, BİLGESAM, Yıldız Teknik Üniversitesi, Trakya Üniversitesi işbirliğinde), Kocaeli, 8-9 Ekim 2013.

¹⁸⁶ Hakan Arslan, “Rusya’nın Yönü-2”, Yeni Şafak Gazetesi (05.04.1999), <http://www.yenisafak.com/yazarlar/detayscroll/41216?n=1>, Erişim Tarihi:05.01.2017.

Başkan danışmanı olan Sergei Stankevich¹⁸⁷ İlimli Avrasyacı olmasına rağmen pragmatizmi reddetmiştir. Stankevich'e göre, çıkarlar üzerine kurulu bir dış politika çökmeye mahkumdur.¹⁸⁸ Bu nedenle Batı ile işbirliği olsa dahi Batı gibi dış politikayı sadece pragmatik anlayış ile şekillendirmekten ziyade Rusya'nın kendi ruhunu ve karakterini yansıtan özellikler etrafında yeniden şekillendirilmelidir.

Son olarak Politik Avrasyacıların İlimli Avrasyacılar içerisinde değerlendirilebileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü Yeni Avrasyacıların SSCB'nin dağılmasıyla bağımsızlıklarını kazanan devletleri yeniden tek çatı altında biraraya getirme görüşüne İlimli Avrasyacılar güç kullanımına karşı çıkarak gönüllülük esasında katılımın gerçekleşmesi gerektiğini savunurlar.¹⁸⁹ Bu açıdan bakıldığında Dış İşleri Bakanı Yevgenii Primakov'un politikaları ya da Başkan V. Putin'in bazı politikalarında politik davranarak güç unsurunu arka planda tutarak işbirliğini tercih ettiğini ilerleyen konularda örnekleri ile birlikte açıklanmaya çalışılacaktır.

3.3.1.2. Aşırılıkçı Avrasyacılar

İlimli Avrasyacıların aksine Aşırılıkçı Avrasyacılar Batı ile işbirliğini reddederek Batının etkisini tamamıyla ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Saldırgan realist tutum içerisinde olan Aşırılıkçı Avrasyacılar Rusya'nın çıkarlarını koruyabilmek adına güç unsurlarını (ekonomi, doğal kaynak vd.) geliştirirken aynı zamanda askeri gücünü kullanmaktan çekinilmemesi gerektiğini savunurlar.

Jirinovsky, G.Zyuganov, Şamil Sultanov, Sergei Baburin ve Yeni Avrasyacı düşünceye vermiş olduğu eserler ile önemli yere sahip olan Alexander Dugin Aşırılıkçı Avrasyacı grup içerisinde yer almaktadır. Aşırılıkçı Avrasyacılar Batı gelişim aşamalarının Avrasya coğrafyasındaki Rusya için geçerli olamayacağını ve Rusya tarihine bakıldığında bunun açık bir şekilde görüldüğünü belirtirler. Ortodoks Kilisesi'ne bağlılık, Batı gibi bireysel değil bilakis sıkı bir toplum algısına sahip, SSCB döneminde gerçekleştirilen ağır sanayi atılımları sayesinde teknolojik olarak geride olmayan ve Batı'nın tek kutuplu sistem isteğine karşı çok kutuplu sistem taraftarı olan Rusya'nın çıkarları ancak Batıya karşı agresif olduğu müddetçe Avrasya coğrafyasında karakterini muhafaza ederek yaşamını sürdürebilir.

¹⁸⁷ Yahya Kemal Taştan, "Ulusal Ülküden Emperyal Vizyona: Rusya'da Kimlik Arayışları", Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, C:12, S:1, Yaz 2012, s.114.

¹⁸⁸ DAĞLI, a.g.e., s.159.

¹⁸⁹ O'LOUGHLIN-TALBOT, a.g.e., s.31.

Post-emperyal mirasa sahip olan Rusya Federasyonu'nu Dugin bir devlet olarak görmemektedir. "RF dinamik küresel jeopolitik süreçte ara bir teşekküldür ve daha fazla bir şey değildir."¹⁹⁰ Aynı şekilde Avrasya coğrafyasında bulunan diğer bağımsız ülkeleri de devlet olarak değerlendirmemektedir. Bunun nedeni ise, post-emperyal oluşumların hiçbir zaman sınırlarının net bir şekilde çizilemeyeceği görüşü vardır. Çünkü imparatorlukların sınırları daha doğrusu idari sınırlarının keyfi olarak belirlenmiş olması imparatorluğun yıkılması sonrası oluşan devletleri belirledikleri sınırları suni hale getirecektir. Böylece devletler varoluşlarının bağlı olduğu egemenlikleri zarar göreceği gibi aynı zamanda (şayet komşuları ile arasında düşmanlık söz konusu değilse) birbirinin menfaatlerini koruyarak imparatorluk dönemindekini benzeri bir ilişki geliştirecektir. Kısaca Dugin'e göre, post-emperyal oluşumlar arasındaki farklılıklar esas itibariyle yapay olacağı için bu oluşumların gelişimi ancak birlikte yani doğal oluşumları ile sağlanabilecektir.

Aşırılıkçı Avrasyacılar göre Rusya, ne Batı'dır, ne Doğu'dur, Yalnız Avrasya'dır yani "heartland"tır; step ve ormanın birleştiği "karasal" bir medeniyettir.¹⁹¹ Her medeniyet anlayışında olduğu gibi Avrasya medeniyetinin de bir ötekisi mevcuttur ve bu öteki yani Batı (Atlantik) ile mücadele Dugin'e göre şu şekilde gerçekleşmelidir:

"Atlantikçi iradenin, gücün ve küstahlığın böylesi (savaşçı ve mesiyenik) gösterisi karşısında yegane mantıklı yanıt, kendi medeniyetsel potansiyeline yönelmek ve Rusya'nın "yeni dünya düzeni" inşacılarının demir yumrukları altında tarihten silinmemesi için ülkeye gerekli olan stratejik, iktisadi, sosyal ve kültürel kaynakların seferber edilmesine girişmektedir. Avrasyacı jeopolitik, saldırı alanı değil, son savunma hattıdır. Kendi medeniyetsel 'ben'ini ispat etmek her zaman risklidir, ama ondan vazgeçmek de tarihi intihara denktir."¹⁹²

Dugin bu ifadeleri Aşırılıkçı Avrasya özünü yansıtmaktadır. Bu hususta ilk olarak Dugin daha önce belirtildiği gibi Rusya'yı bir devlet olarak görmeyip Rusya'nın post-emperyal oluşumlar olan diğer ülkelere öncülük ederek Avrasya İmparatorluğu'nun kurulmasını sağlayacak ve İmparatorluğun merkezi şeklinde değerlendirmektedir. Bu İmparatorlukla ilgili Dugin birtakım çıkarımlarda bulunmaktadır.¹⁹³

¹⁹⁰ DUGIN, "Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım", s.22.

¹⁹¹ Vügar İmanov, "Avrasyacılık: Rusya'nın Kimlik Arayışı", Küre Yayınları, İstanbul, 1.Baskı, 2008, s.167.

¹⁹² Alexandr Dugin, "Osnovy Geopolitiki: Geopoliticheskie Budushee Rossii: Myslit' Prostranstvom", 4. Baskı, Moskova: Arktogeia, 2000, s.6-7. Alıntılayan Vügar İmanov, "Avrasyacılık: Rusya'nın Kimlik Arayışı", Küre Yayınları, İstanbul, 1.Baskı, 2008, s.167.

¹⁹³ DUGIN, "Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım", s.47-48.

- İmparatorluk “bölgesel devlet” ya da “ulus devlet” olmamalıdır.
- Normal devletin parametreleriyle değerlendirilmeyecek olan imparatorluklar özel medeniyet iradesinin ifadesi, yüksek amaç istikametinde jeopolitik ‘Devrim’dir.
- Yeni İmparatorluk jeopolitik ve ideolojik çizgileri, daha önceki imparatorluk biçimlerini çöküşe götüren nedenlerin giderilmesi temelinde kurulmalıdır.

Dugin’in çıkarımda bulunmuş olduğu İmparatorluk ittifaklara karşı çıkmamaktadır. Bunun nedeni ise Avrasya’nın izole olabileceği doğal korunaklı bir coğrafyaya sahip olamayışı dolayısıyla Atlantik karşıtı olarak yani “ortak düşmana” karşı AB ile bile ittifak kurulmasını öngörmektedir. Dugin bu durumu şu şekilde açıklamıştır: “İmparatorluğun oluşumundaki “mihver” jeopolitik ittifakta entegrasyon dereceleri söz konusudur. Kimi durumda kültürel veya etnik, diğerinde dini, bir başkasında ise ekonomik yakınlaşma olabilir.”¹⁹⁴ Ortak düşman, jeopolitik bağlamda ortak payda oluşturacağı için işbirliğinin kurulup geliştirilmesine yardımcı olacaktır. Dugin bölgesel devlet modeli ile küresel güçteki düşman ile mücadele edilemeyeceği için Avrasya coğrafyasında bölgesel değil Yeni İmparatorluğun zorunluluğunu vurgulamaktadır. Ayrıca Dugin kurulacak olan ittifak eksenlerini Yeni İmparatorluk çerçevesinde belirlemiştir.

Batı eksenini, Moskova-Berlin Avrupa İmparatorluğu ve Avrasya: orta Avrupa’da bulunan Almanya Avrasya’nın batısı için önemli bir müttefiktir. Çünkü Orta Avrupa’yı domine eden geleneksel güç olmasının yanı sıra Doğu ve Orta Avrupa’da yaygın Alman kültürü onu Avrasya coğrafyası ile tarihsel bir ilişki kurmasını yani Fransa gibi kopuk bir ilişki süreci olmamıştır. Ayrıca Almanya’nın ekonomik yapısı, coğrafi konumu ve tarihi açıdan değerlendirildiğinde Avrasyacı yaklaşımda olduğu gibi tek kutuplu sisteme karşı girişimlerde bulunmuş olması da ortak taraflarını arttırmaktadır. Avrupa’nın diğer iki önemli gücü neden Avrasya’nın Batı eksenini oluşturmamaktadır? Bunlardan ilki İngiltere diğeri ise Fransa’dır. İngiltere, geçmişte sistem içerisindeki “dengenin dengeleyicisi” konumunu hatırlayacak olursak onun kıtasal çıkarlara karşı olduğunu ve birçok kez doğrudan Avrupa işlerine müdahil olarak güç dengesi sisteminde hegemon konumunu korumuştur. Üçüncü sistemik birikim dairesi (İngiltere) yerini Amerikan birikim dairesine bırakırken İngiltere’nin ABD’nin kıta dışındaki müttefiki haline getirmiştir. Başka bir deyişle, sistemin hegemon gücü İngiltere’den ABD’ye geçerken İngiltere ile ABD arasındaki tarihsel ilişki münasebetiyle İngiltere’nin yeni hegemon gücün yanında yer

¹⁹⁴ DUGİN, “Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım”, s.54.

almasını sağlamıştır. Bu nedenle İngiltere Yeni Avrasya İmparatorluğu'nun siyasi, ideolojik ve ekonomik hasmıdır.¹⁹⁵

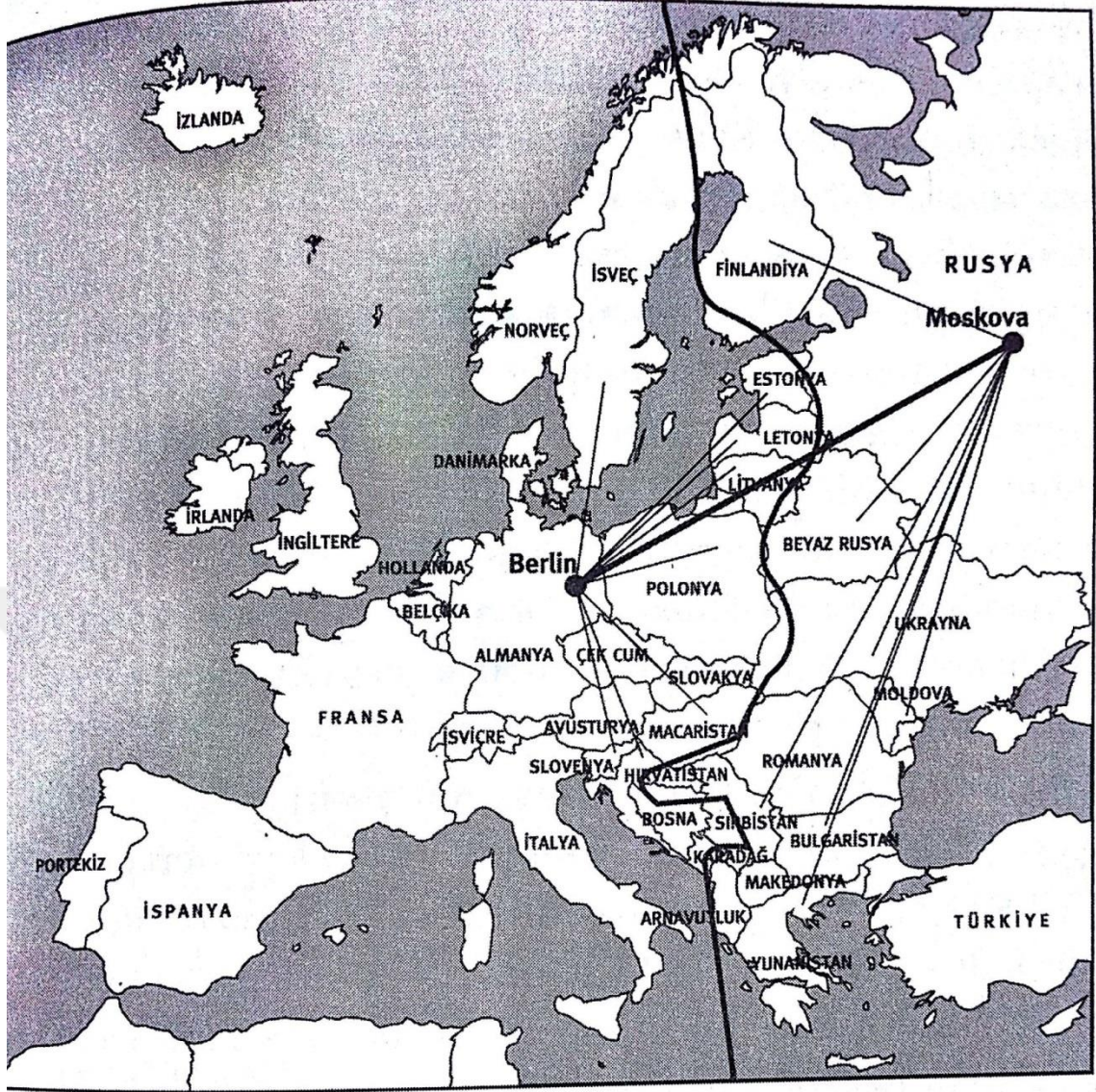
Fransa'da İngiltere gibi sömürgeci geçmişe sahip kıta Avrupa'sında kendine rakip olabilecek güçlerle çetin mücadeleler vermiştir. Dolayısıyla Almanya ulusal birliğini sağlamasını istememiş hatta Napolyon döneminde sistemin hegemon gücü haline gelme girişimlerinde bulunmuştur. Bu yönüyle Atlantikçiler ile işbirliği içerisinde olduğu aşikardır. Ancak Fransa kendi çıkarları için Atlantikçilere karşı duruş sergilediğini de tarihsel sürece baktığımızda görmekteyiz. Bu nedenle Fransa topraklarının hem Avrasyacı Blok'un Batıdaki tamamlayıcı görevi hem de çıkarları doğrultusunda işbirliği nedeniyle Fransa'nın Almanya tarafında ikna edilerek Avrasya ile dostane ilişkiler geliştirilmesi sağlanmalıdır.

Almanya ve Rusya birbirine ihtiyaç duyan bir ikili olarak karşılıklı bağımlılık ilişkisi çerçevesinde gelişim sağlayabilirler. Çünkü Almanya'nın ihtiyacı olan doğal kaynağı Avrasya coğrafyası karşılayabilecek güçtedir. Özellikle 20.yy ikinci yarısı başlarında başlayan Avrupa entegrasyonunu "Avrupa İmparatorluğu" şeklinde adlandıran Dugin Atlantikçi kontrolüne karşı Avrupa'ya stratejik, siyasi bağımsızlık ve kaynak otarşisini ancak Rusya'nın sağlayabileceğini belirtmektedir.¹⁹⁶ Almanya etrafında örgütlenecek olan Avrupa İmparatorluğu içinde Rus dostluğunun özellikle Fransa için aşılması gerekmektedir. Ancak bu şekilde Avrupa İmparatorluğu içerisinde de parçalanma gerçekleşmeden bir bütün halinde varlığını sürdürebilecektir.

Batı ekseninde bir diğer önemli husus ise Almanya-Rusya arasındaki Doğu Avrupa nüfuz alanlarının paylaşımıdır. Bu alanların paylaşımı ile Atlantikçilerin buralardaki etkisi azalarak gelecekte oluşabilecek ihtilafların önüne geçilebilecektir. (Harita 3.1)

¹⁹⁵ DUGİN, "Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım", s.57.

¹⁹⁶ DUGİN, "Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım", s.60.

Harita 3.1 Doğu Avrupa'da Rusya-Almanya Nüfuz Alanlarının Jeopolitik Açından Yeniden Paylaşımı¹⁹⁷

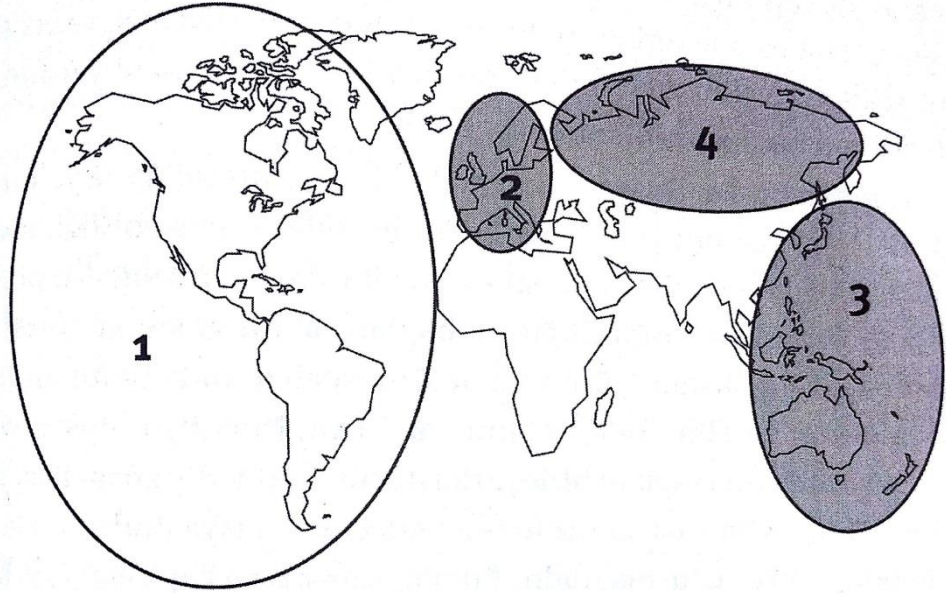
Bu ilişki sarmalı Rusya ile Almanya arasındaki müttefiklik bağı arttıracak gibi aynı zamanda Almanya'nın Doğu'dan Rusya'nın ise Batı sınırından güvenliğine dair tehdit olgusunun olmadığı anlayışı ile üçüncü taraflar karşısında daha etkin politikalar izlemesini sağlayacaktır.

Doğu eksenini, Moskova-Tokyo eksenini: Pan-Asya Projesi Avrasya Üçlü Komisyonuna: Yeni İmparatorluğun doğu ve güney-doğu sınırlarını oluşturmaktadır. İlk olarak Soğuk Savaş döneminde ABD'nin SSCB'ye uygulayıp başarılı olduğu "Çevreleme Politikası" ile yeniden karşılaşmamak adına "Bağlantısızlar Hareketi"ne liderlik eden Hindistan ile müttefik ilişkisi kurulması gerekliliğinin farkına varılmıştır. Ancak

¹⁹⁷ DUGİN, "Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım", s.63.

Hindistan'ın düşük gelişmişlik düzeyi açısından geride olması İmparatorluk açısından sadece karakol görevinin verilmesine neden olmuştur. Zira İmparatorluğun güney-doğu kanadının açık kalması İmparatorluk nüfuz alanı için vazgeçilmez konulardan birisidir. Bundan ötürü Hindistan'a sadece böyle bir görev verilerek doğu eksenini adına gelişmişlik düzeyi bakımından ve Atlantikçiler ile tarihi boyunca mücadele halinde olmuş olan bir müttefik seçilmek zorundaydı. Çin'in Atlantikçiler için önemli bir üs görevi görmüş olması Yeni Avrasya İmparatorluğunun doğu eksenini müttefiki olarak Japonya'ya yönelmesi için yeterli bir sebep olmuştur. Çünkü Japonya Orta Avrupa ittifakına meyilli olmakla birlikte kaynak açısından dışarıya bağımlılığı oldukça fazladır. Bağımlılığını Avrasya coğrafyası ile azaltacak ve sahip olduğu ileri teknoloji ve mali potansiyel ile Rusya'nın önemli bir müttefik kazanmasını sağlayacaktır. Böylece Atlantik karşıtı "Üç Taraflı Komisyon" kurulmuş olacaktır. (Harita 3.2.)

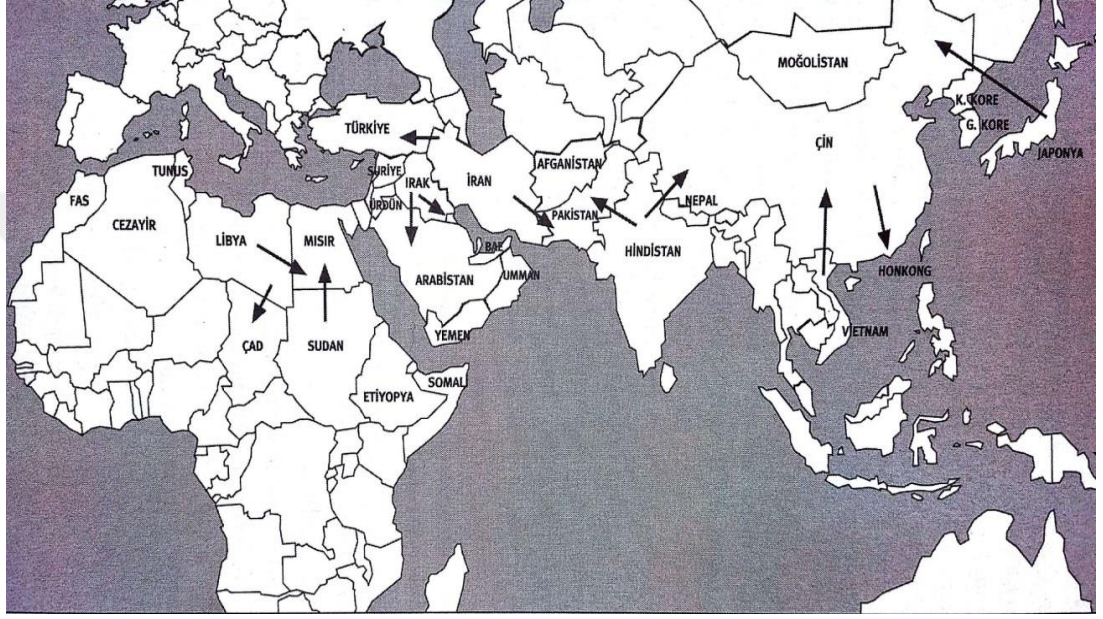
Harita 3.2 Üç Taraflı Komisyon ve Nüfuz Alanları¹⁹⁸
Komisyonun üç tarafı şu şekildedir:

1. Amerikan alanı (ABD, Atlantikçilik),
2. Avrupa alanı (Almanya liderliğinde toplanmış Avrupa coğrafyası),
3. Pasifik alanı (Japonya liderliğinde toplanmış Asya-Pasifik coğrafyası)
4. Avrasya alanı (Rusya liderliğinde toplanmış Avrasya coğrafyası)

¹⁹⁸ DUGİN, "Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım", s.69.

Yukarıda sayılan dört coğrafi bölge Yeni Avrasya İmparatorluğu açısında “Üç Taraflı Komisyon” 2-3-4 yani Avrupa, Pasifik ve Avrasya alanlarının Atlantik’e karşı bir araya gelmesiyle oluşmaktadır.

Yeni Avrasya İmparatorluğunun güney sınırı ise Moskova-Tahran eksenidir. Yeni Avrasya İmparatorluğunun güney kanadını oluşturuyor. İran bu eksen içerisinde Almanya’nın Avrupa alanındaki merkezi rolü ile aynı görevi üstlenmiştir. Böylece güney sınırında Atlantikçi taraftarlarını denetim altında tutabilmeyi hedeflemiştir.(Harita 3.3.)

Harita 3.3 Avrasyacı jeopolitiği desteklemeleri gereken Asya ülkeleri¹⁹⁹

Yeni Avrasya İmparatorluğu güney sınırında Atlantik yanlılarının dolayısı ile ABD’nin bölgede hareket serbestisini engelleyebilmek amacıyla İmparatorluğun yol haritasını ortaya koymaktadır. Bu destekler aynı zamanda Atlantikçilerin bölgeselliğinin de önüne geçerek kendi hareket havzasını yaratmayı amaçlamıştır.

Avrasyacı görüşü kısaca özetleyecek olursak; Klasik ve Yeni Avrasyacı görüş şeklinde iki ayrı döneme ayrılmasına rağmen aslında özü itibariyle ilk dönem savlarını geliştirerek devraldığı mirasın güçlenmesini sağlayan bir varistir. Avrasyacı görüşün yeni dönemde gelişmesi ise onun heterojen yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Çünkü bu heterojen yapı RF içerisindeki farklı görüş gruplarını özellikle SSCB’nin dağılması ile tek kutuplu sistem yanlısı olan Atlantikçilere karşı ancak “ben idraki” ile karşı konulabileceği ortak paydasındaki görüşleri Yeni Avrasyacı görüş çatısı altında birleştirmiştir. Özellikle Dugin’in öne çıktığı bu dönem daha önce yaşanan mağlubiyetleri yaşamamak adına

¹⁹⁹ DUGİN, “Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım”, s.77.

medeniyet imparatorluđu dűşüncesi olan Yeni Avrasya İmparatorluđunun kurulması ve bu İmparatorluđun çıkarı için gereken her tűrlű sertliđi desteklerken aynı zamanda çok kutuplu sistem için gerekli ittifakların oluřması gerektiđini savunmaktadır.

BÖLÜM IV

4. RUSYA FEDERASYONU DIŞ POLİTİKASINDA VLADİMİR PUTİN DÖNEMİ ÖNCESİ VE SONRASI

Rusya siyasetinde, Avrasyacı görüş her ne kadar diğer görüşlere nazaran yeni olsa da Yeltsin'in 1996 yılında Dışışleri Bakanlığı görevine Yevgeni Primakov'u ataması ile kendine yer bulmaya başlamıştır. Yine Yeltsin'in 1999 yılında Vladimir Putin'i BaŐbakanlıđa getirmesi ve sonrasında Yeltsin'i istifasıyla Putin'in Rusya Devlet Başkanlığı görevine gelmesi Avrasyacı görüşün güçlenmesini sağlamıştır. Yeltsin'in Batı ile uyumlu politikaları zamanla gereken gelişmeleri gerçekleŐtmemesi, toplum ise bu başarısızlığa karşı Yeltsin'in radikalleşmeye ve gelişimin kendi özünde olduğunu düşünmesine sebep olmuştur. Avrasyacı görüşünde temel savı olan bu anlayışın toplumda kabul görmesini kolaylaştırmıştır. Ayrıca Putin döneminde Avrasyacı uygulamaların başarısı konjonktürel fırsatların değerlendirilmesi ile paralel gerçekleşmiştir. Bu bölüm çerçevesinde Gorbaçov'un reformları ile başlayan ve Yeltsin döneminde uygulanan politikalar sonrasında Putin tarafından Avrasyacı görüşün savlarının uygulama aşamaları ortaya konacaktır.

4.1. BORIS YELTSİN DÖNEMİ

Dikey örgütlenme, Rusya gibi toplumların belirli amaçlara yönelik olarak şekillenmesini ve otoritenin belirli kişilerde toplanmasını sağlayacaktır.²⁰⁰ Çarlık Rusya'da Büyük Petro ya da II. Katherina dönemlerindeki Rusya'yı BatılılaŐtırma politikaları, Ekim Devrimi sonrası SSCB döneminde yaratılmak istenen Sovyet insanı modeli ve son olarak ise Gorbaçov'un reformları ile başlayan ve politbüro ataması yerine oylama ile halkın tercihleri doğrultusunda yatay örgütlenme dönemine geçiş SSCB'nin yıkılma sürecini hızlandırmıŐtır. Yeltsin, asırlardır dikey örgütlenmiş olan Rus halkı, küllerinden yeniden doğabilmesi için ancak ekonomik refaha kavuŐması ile gerçekleŐebileceđine inanmıŐtır. İlk döneminde bu inancın doğrultusunda hareket eden Yeltsin ikinci dönemi itibariyle yeniden dikey örgütlenme modelini benimseyerek politikalarına şekil vermeye başlamıştır. Ancak ülkede gelişmeye başlayan liberal anlayış dikey örgütlenmeye karşı muhalefetin eleştirileri ve ülkede var olan terör saldırılarının da ateşini körüklemiŐtir. Kısaca Yeltsin dönemi, SSCB'den kalan ekonomik sorunlar ve değerşen toplumsal anlayışın yaŐattıđı sorunlarla mücadele ile geçmiştir.

²⁰⁰ Nuri Tortop, "Yönetim Bilimi", S Yayınları, Ankara, 1983, s.71. Alıntılayan Bekir Buluç, "Yönetimde Örgütlenme Süreci", Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, C:2, Sayı:4, 1996, s.517.

4.1.1. Perestroyka'dan Yeltsin'e

Gorbaçov, SSCB Başkanları arasındaki yeri ve önemi oldukça farklıdır. Özellikle Stalin döneminde muhalif görüşlere karşı uygulanan baskıcı politikalar ile merkeziyetçi anlayış geliştirilmesini dikkate alacak olursak Gorbaçov döneminde ilk defa bir Sovyet Başkanı politbüro kararlarını sorgulamış ve Sovyet sisteminin tıkanıp tıkanmadığını kabul ederek alternatifler geliştirmeye çalışmıştır.

Brejnev döneminde ekonomide temel alınan takas stratejisi ile SSCB'nin Batı Blok'undan özellikle Batı Almanya ile Fransa'ya sağlamış olduğu enerji hammaddesi karşılığında onlardan sanayi teknolojisini yenileyebilmek adına kredi tahsil edebilecektir. İlk bakışta teorik olarak yarar sağlayacak gibi görünmesine rağmen on yıllık süreç bunun doğru olmadığını kanıtlamıştır. Zira SSCB'nin krediler münasebeti ile Batı Avrupa'ya olan ekonomik bağımlılığını ve kredilerin faiz oranlarının yükselmesi ile onlara olan borcu da artmıştır. Durum böyle olunca 70'li yılların büyümesi 80'ler itibariyle yerini önce durgunluğa daha sonra yerini perestroyka sürecine bırakmıştır.

Sırası ile Leonid Brejnev, Yuri Andropov, Konstantin Çernenko ve son olarak 1985 yılında Mihail Gorbaçov SSCB'de Başkanlık görevini üstlenmiştir. Gorbaçov, geleneksel Sovyet modeli içerisinde yetişmiş olmasına rağmen Gorbaçov'a göre bu modelin iki önemli çatlağı bulunmaktadır. Bunlar: Katı merkeziyetçilik ve etkili çalışma motivasyonunun yokluğudur.²⁰¹ Gorbaçov, 1980'lerin ikinci yarısında yani 1986 yılında gerçekleşen 27. Kongrede "Perestroyka"nın başladığını açıklamıştır.²⁰² Gorbaçov'un başlatmış olduğu reform çalışmaları onun Büyük Petro ile özdeşleştirilmesine neden olmuştur.²⁰³ Oysa Büyük Petro ile Gorbaçov arasında reformist olmaları dışında vizyon açısından benzerlikten çok daha keskin farklar bulunmaktadır.

Glasnost (açıklık) ve perestroyka (yeniden yapılanma) görüşü yalnızca SSCB'nin iktisadi yapısının zayıflamasından kaynaklanan bir reform çalışması değildir. Kurumlardaki yolsuzluk, rüşvet ve disiplinsizlik gibi birçok nedenin ekonomik refahın kaybolması ile adeta ulusal bir sorun haline dönüşmesinden kaynaklanmaktadır. Gorbaçov peretroyka ile kurumları yeniden şekillendirmeyi amaçlarken glasnost ile uygulanan bu

²⁰¹ David M. Kotz-Fred Weir, "Gorbaçov'dan Putin'e Rusya'nın Yolu: Sovyet Sisteminin Çöküşü ve Yeni Rusya", Cemile Çakır (Çev.), Kalkedon Yayınları, İstanbul, Nisan 2012, s.97.

²⁰² Revelations From The Russian Archives, "Perestroika", <https://www.loc.gov/exhibits/archives/pere.html>, Erişim Tarihi:09.04.2017.

²⁰³ Boris Kagarlitsky, "Çevrenin İmparatorluğu: Rusya ve Dünya Sistemi", Esin Soğancılar (Çev.), Phoenix Yayınları, Ankara, Kasım 2007, s.462.

politikaların kitle iletişim araçları sayesinde şeffaflığını sağlamayı amaçlamıştır. Böylece rejimin katı merkezi otoritesinin uyguladığı politikaların kamuoyunun görüşleri ile eleştiriye açık hale gelmesine zemin hazırlanmıştır. Tam bu noktada Gorbaçov, “glasnost, sosyalizm ve onun değerlerinin törpülenmesi değil, eksikliklerinin” eleştirisi anlamına geldiğini ifade etmiştir.²⁰⁴ Politikaların eleştirilebilmesine olanak tanınması dışında birçok özelliğe de sahiptir. Ancak konu dışına çıkmamak adına sadece Yeltsin’in yükselmesine yardımcı olarak onu RF Devlet başkanı konumuna gelmesine fırsat tanıyan ve SSCB’nin dağılmasından sonra RF’de ne gibi etkileri olduğuna değinilecektir.

Glasnost, demokrasi ve hiyerarşinin tabanından tavanına kadar gerçek, kısıtlanmamış seçimlerle²⁰⁵ katı merkezi anlayışa bir bakıma esneklik sağlamıştır. Gorbaçov aynı zamanda siyasi açıdan çoğulculuğu yani seçimler ile atama yerine adaylar arasından seçim yapılabilmesini sağlamıştır. Öyle ki Yeltsin perestroyka ile ilgili olarak fikrini “artık işinden uzaklaştırılan bir politikacıya yeniden siyasal hayata dönme fırsatı veriliyor”²⁰⁶ şeklinde ifade etmiştir.²⁰⁷ Yeltsin ilerleyen süreçte yükselen Gorbaçov muhalefetine önderi konumuna gelecektir. 26 Mart 1989 yılında Yeltsin Halk Temsilcileri Kongresi’ne %86,6 oy alarak seçilmiştir.²⁰⁸ Seçimlerdeki oy oranı parti içerisindeki hoşnutsuzluğun sesi olarak Gorbaçov’a rağmen Yeltsin’in popülaritesini ortaya çıkaran ilk olay olmuştur. Aslında genel çerçeveden bakıldığında Gorbaçov, merkezi otoriteyi daha esnek bir hale büründürürken aynı zamanda kendi sonunu da hazırlamıştır. SSCB’nin özellikle son 10 yılında artmış olan hoşnutsuzluk rejimin otoritesinin eleştiriye kısmen açılmış olması rejim karşıtı muhalefetin desteğini alarak onları kontrol edilebilir düzeyde tutmak bir yana Yeltsin’i SSCB’nin 1991 yılında Başbakanı olabilmesini dolayısıyla muhalefetin güçlenmesine yardımcı olmuştur. Gorbaçov SSCB’nin ilk devlet başkanı olurken Yeltsin’de ilk başbakanı olmuştur. Bu önemli siyasal değişim ile beraber resmi örgütleri bakımından iktidar SBKP’den devlete geçmiştir.²⁰⁹ Yeltsin ise arkasına almış olduğu güçlü rüzgar ile yükselişini sürdürürken 19 Ağustos 1991 tarihinde Gorbaçov’a karşı darbe girişimini önleyerek toplum desteğini arttırmıştır. Kötü gidişatın önlenememesi

---

²⁰⁴ Cem Akış-Sevin Okyay, “Gorbaçov’un Rusyası”, Yapı Kredi Yayınları(YKY), İstanbul, Şubat 1995, s.69.

²⁰⁵ AKAŞ-OKYAY, a.g.e., s.71.

²⁰⁶ Boris Yeltsin, “Bu Gidişe Karşıyım: Gorbi’yi Niçin Sevmiyorum”, Belkıs Çorakçı (Çev.), Altın Kitaplar Yayınları, İstanbul, Ekim 1990, s.10.

²⁰⁷ Yeltsin, Sovyetler Birliği Komünist Partisi (SBKP) Moskova Şehir Komitesi Birinci Sekreteri ve Politbüro aday üyesi sıfatıyla Merkez Komitesi genel toplantısından sonra istifa etmek zorunda kalmıştır.

²⁰⁸ Yeltsin, a.g.e., s.226.

²⁰⁹ Abdulkadir Baharççek-Osman Ağır, “Rusya’nın Başarısız Demokratikleşme Tarihi”, Birey ve Toplum, Güz 2014, C:4, Sayı:8, s.16.

sonucu 25 Aralık 1991 tarihinde Gorbaçov görevinden istifa etmiş ve böylece SSCB dağılmıştır. SSCB'nin Dağılması ile sona eren Soğuk Savaş sonrası Sovyetlere bağlı birçok devlet bağımsızlıklarını elde etmişlerdir. Yeltsin ise yeni kurulan RF devlet başkanlığı görevi ile hassas bir sorumluluk üstlenmiştir.

4.1.2. Yeltsin Başkanlığında Rusya Federasyonu İlk Yılları

1991'in son günlerinde Gorbaçov'un istifası sonrası Yeltsin SSCB'nin son Başbakanı yeni kurulan RF'nin ise ilk Devlet Başkanı olmuştur. Gorbaçov'un gerçekleştirmeye çalıştığı reformlardan istenilen sonuçlar elde edilemediği gibi başarısız darbe girişimi sonrası ayrılıkçı hareketler daha güçlü hale gelmiştir. Cohar Dudayev'in önderliğinde SSCB son dönemlerinde Çeçenistan bağımsızlığını ilan etmiştir. Anlaşılacağı üzere Gorbaçov'dan Yeltsin'e işlevsel olmayan siyasal sistemi, ayrılıkçı hareketleri ve batmış bir iktisadi yapı miras kalmıştır. Yeltsin, Gorbaçov döneminde kendini göstermiş olan demokrasi açılımı ve pazar ekonomisi ile RF'nin durumunun düzelebileceğini düşünmüştür.²¹⁰

Yeltsin, Devlet Başkanlığının yanı sıra 1988 yılında kurulmuş olan Demokratik Rusya Hareketi (DRH) başkanlığı ile parti başkanlığını da üstlenmiştir.²¹¹ DRH vizyon olarak kendine RF'den komünizmin ve dolayısıyla SSCB'nin izlerini silmeyi, artan aşırı milliyetçi görüşlerle mücadeleyi ve son olarak Pazar ekonomisi için Batı ile iyi ilişkiler geliştirmeyi belirlemiştir. RF ilk Başkanı olan Yeltsin ilk yıllarında, sorunların çözümü olarak Batı dünyasını tercih etmiş ve ABD yanlısı politika izlemiştir.²¹² Yeltsin'in Büyük Petro gibi çözümü Batı'da görmesi RF siyasetinde Atlantikçi görüş ile geleneksel değerlere dönülmesini savunan Avrasyacılar arasındaki tartışmaları yeniden ateşlenmiştir.²¹³ Fakat Devlet Başkanı'nın Yeltsin olması nedeniyle ilk yılların kazananı Atlantikçiler olmuştur.

Yeltsin ekibinde reformlarla Yegor Gaydar, Sergey Şahray, Gennadi Burbulis grubu uğraşıyordu.²¹⁴ Dışişlerinde ise Yeltsin kendisi gibi Atlantikçi olan Kozirev'i getirmiştir. Yeltsin, Gorbaçov'un düşmüş olduğu hataya yani politikayı ekonominin önüne

²¹⁰ Helene Carrere D'Encausse, "İki Dünya Arasında Rusya", Reşat Uzmen (Çev.), Ötüken Neşriyat, İstanbul, Ağustos 2013, s.18.

²¹¹ Yaşar Onay, "Batı'ya Direnen Rusya", Yeniüzyıl Yayınları, İstanbul, Mayıs 2008, s.252.

²¹² Mesut Hakkı Caşın-Giray Saynur Derman, "Rus Dış Politikasındaki Değişim ve Kremlin Penceresinden Yeni Ufuklar", SRT Yayınları, Ankara, Ocak 2016, s.139.

²¹³ Yaşar Onay, "Rus Stratejisinin Mimarları", İlgü Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, Ocak 2008, s.186.

²¹⁴ Boris Kagarlitski, "Bugünkü Rusya: Neoliberalizm, Otokrasi ve Restorasyon", Fatma-Serdar Arıkan (Çev.), İthaki Yayınları, İstanbul, Kasım 2008, s.111.

koyma hatasından kaçınmıştır.²¹⁵ Dolayısıyla Yeltsin hükümeti demokrasiye geçişin önşartı olarak düzgün işleyen iktisadi yapı olarak değerlendirmişlerdir. Bu nedenle “Şok Terapisi” modelini uygulayarak devlet sosyalizmi sistemini pazar ekonomisi sistemine dönüştürme görevi mümkün olduğu kadar hızlı şekilde yerine getirmeyi hedeflemişlerdir.²¹⁶

Şok terapisi için başlıca gereklilik olan liberalleşme, istikrar ve özelleştirme²¹⁷ gerçekleşebilmesi Batıdan gelecek olan destek hayati öneme sahiptir. Sovyet ekonomisinin, politik denetim aracı olduğu göz önünde bulunduracak olursak Yeltsin’in nihai hedeflerine ulaşmada Batının önemi daha net ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu dönemde Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (WB) ve G-7 gibi uluslararası ekonomik işleyişine yön veren kuruluşların Rusya ile ilişkilerinde bir ivme söz konusu olmuştur.²¹⁸ Yeni Rusya bu yöndeki ekonomi politikasının önceliklerini düzenleyen ilk belge, 27 Şubat 1992 tarihli “Memorandum” idi ve Rus halkına değil, Washington’daki IMF yöneticilerine hitap ediyordu.²¹⁹ Rus toplumunun hali hazırdaki durumu göz ardı edilmiştir.

Yeltsin’in reformları 1917 Devrimi öncesinde olduğu gibi Rus siyasal yaşamındaki farklı siyasi görüşlerin yeniden hayat bulmasını sağlamıştır. Bu görüşler kısaca; Yeltsin’in önderliğinde Atlantikçi ve liberal akım, Alexander Soljenitsin önderliğindeki Slav birliğini amaçlayan Slav milliyetçileri ve son olarak Rus kültürünü nev-i şahsına münhasır özelliklerini öne çıkaran Avrasyacı akımdır.²²⁰ Aslında tüm bu akımlar yeniden hayata dönmelerini bir bakıma Gorbaçov’un reformlarına borçlulardır. Çünkü reformlar sayesinde kendilerine yaşam alanı bulan bu akımlar özellikle iletişim araçları ve eleştirel tutum sergileyebilmişlerdir.

Reformların daha doğrusu “şok terapisi”nin RF açısından kaçınılmazı olarak ülkede yolsuzluk artmış, SSCB zamanlarındaki zaten sınırlı düzeyde olan orta sınıf bu dönemde daha da azalmış, alım gücü düşmüştür. Reformların kötü gidişatın önüne geçemeyeceğini düşünen Devlet Başkanı Yeltsin’in yardımcısı olan Alexander Rutskoy reformlara karşı çıkmıştır. 15 Nisan 1993 tarihinde Parlamento kürsüsünden Rutskoy, Yeltsin kabinesinin

---

²¹⁵ BAHARÇİÇEK-AĞIR, a.g.e., s.18.

²¹⁶ KOTZ-WEIR, a.g.e., s.243.

²¹⁷ KOTZ-WEIR, a.g.e., s.244.

²¹⁸ Kenan Turgutoğlu, “Rusya Federasyonu’nda Yeltsin ve Putin Dönemlerinde İzlenen Dış Politikaların NATO ile İlişkiler Düzleminde Karşılaştırması”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006, s.10.

²¹⁹ KAGARLITSKY, “Çevrenin İmparatorluğu: Rusya ve Dünya Sistemi”, s.473.

²²⁰ TURGUTOĞLU, a.g.e., s.15-16.

birkaç bakanının rüşvet aldığını iddia etmiştir.²²¹ Yeltsin'in 21 Eylül 1993'de Parlamento'nun faaliyetlerini sınırlandıran 1400 nolu yasayı onaylaması kırılma noktasını oluşturmuştur.²²² 1400 nolu kararname sonrası Yeltsin taraftarları ile karşıtları gösteriler düzenlemeye başlamıştır. Süreç Parlamento'nun (reform karşıtı) ile Kremlin (reformcu) arasındaki krizin yani Parlamento tarafından Yeltsin'e güvensizlik bildirmesi ile doruk noktasına ulaşmıştır. Sorunun çözümü ise 3-4 Ekim 1993'te gelmiştir. Muhalifler belediye binasını ele geçirmesi sonrası televizyon merkezi "Ostankino"ya yürümüşlerdir. Ostankino'da muhaliflere karşı kuvvet kullanımı gerçekleşirken 4 Ekim tarihinde Yeltsin'in talimatı ile tanklar Parlamento binasını top ateşine tutmuşlardır.²²³ Bu olay Kremlin'in erkini güçlendirirken reformların her ne olursa olsun gerçekleştirileceğini göstermiştir. 12 Aralık 1993 tarihinde 1400 nolu kararnamenin öngördüğü şekilde Devlet Alt Duma'sı ve Federasyon Yüksek Kurulu'nun (Parlamento) seçimleri gerçekleşmiştir. Seçim sonucunda Gaydar'ın partisi ile V. Jirinovski başkanlığındaki Liberal Demokrat Parti Duma'da çoğunluğu sağladılar.²²⁴

SSCB'nin yıkılması elbette sadece RF'yi etkilememiş ziyadesiyle ortaya çıkan diğer devletleri de etkilemiş ve o devletlerde RF gibi kendilerini siyasi konumlandırmalarını yeniden belirlemek durumunda kalmıştır. Ancak RF açısından coğrafi bütünlüğü diğer devletlerden daha çok zarar görmüş ve ayrılıkçı harekete karşı yani Çeçenistan'a karşı 25 Kasım 1994'de savaş başlatmış ve 29 Kasım tarihinde Yeltsin Çeçen lider Dudayev'e silah bırakmasını emretmiştir.²²⁵

Yeltsin açısından I. Çeçenistan Savaşı Parlamento binasının bombalanmasından sonra otoritesini daha güçlü hale getirdiğini söyleyebiliriz. Ayrıca bu savaş RF'nin coğrafi bütünlüğünü sağlayabilmesi ve güvenlik zafiyetini gidebilmesi bakımından önemlidir. Bir diğer önemi ise Çeçenistan Savaşı, Yeltsin reformlarının başarısızlığının da eklenmesi ile onun Gorbaçov döneminde siyasi arenada yakalamış olduğu desteği zamanla kaybetmesine neden olacaktır.

---

²²¹ CAŞIN-DERMAN, a.g.e., s.140.

²²² Mikhail Sokolov-Anastasia Kirilenko (röportaj), "Twenty Years After: Key Players In Russia's October 1993 Crisis", Tom Balmforth-Glenn Kates (Der.), <http://www.rferl.org/a/russia-players-1993-crisis/25125000.html>, Erişim Tarihi:31.03.2017.

²²³ KAGARLITSKY, "Bugünkü Rusya: Neoliberalizm, Otokrasi ve Restorasyon", s.122-124.

²²⁴ Global Security, "Liberal Democratic Party of Russia (LDPR) Spravedlivaya Rossiya", <http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/political-parties-ldpr.htm>, Erişim Tarihi: 01.04.2017.

²²⁵ Çeçen Cumhuriyeti İçkerya Türkiye Fahri Konsolosluğu, "Tarih", <http://ickerya.com/cecenya/tarih/>, Erişim Tarihi:05.04.2017.

4.1.3. Yeltsin Döneminin Sonu

Yeltsin reformları Ruts koy'un tahmin ettiği gibi devletin kalkınmasından ziyade kapitalist dönüşümün sürdürülme çabaları ülkede yolsuzluğu arttırırken²²⁶ Çarlık Rusya'da oluşan "boyar" sınıfı modern çağa göre evrilmiş olan "oligarkları" ortaya çıkarmıştır. Oligarkların önemi ellerinde bulundurdukları imkan dahilinde politik karar alma sürecine doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilme kapasitelerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca Yeltsin reformlarının gerçekleşebilmesi adına oligarkların bilfiil ihtiyaç duymuştur. Elbette Pazar ekonomisi açısından özelleştirme ya da sermayenin girişimciler tarafından değerlendirilmesi oldukça elzemdir. Ancak RF'de orta sınıf işsizlik artışı devam ederken oligarkların zenginlik artışı da devam etmiş olması şok terapisinin suiistimal edildiğini göstermiştir.

Şok terapisi iktisadi yapıyı toplum genelinde düzeltmek yerine sadece toplumun bir kısmının işine yaraymış olması elbette Yeltsin'in arzuladığı bir durum değildir. İktisadi yapının düzelmemesi reformları işlevsiz hale getirerek toplumun reformlara bakışını da değiştirmeye başlamıştır. Reform karşıtlığının artması Yeltsin'e reformları adına geri adım attırmadığı gibi atadığı Başbakanların sürelerini kısaltmaktan ve sürekli değişimden öteye gitmemiştir. Değişimler sadece aktörler üzerinde gerçekleşmemiş beraberinde Yeltsin'in ikinci döneminde Atlantikçi taraftarların görüşlerinde de meydana gelmiştir.

1990-91 yıllarında Batılı ülke liderlerinin doğuya (eski Sovyet toprakları) doğru genişlemeyeceklerine dair güvenceler vermişler²²⁷ fakat hem Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) hem de Avrupa Birliği (AB) doğuya doğru genişlemişlerdir. Oysa Yeltsin her ne kadar Atlantikçi görüşe sahip olsa da 1993 yılında yayımladıkları doktrin ile eski Sovyet cumhuriyetlerini yakın çevresi olarak değerlendirdiklerini ortaya koymuşlardır. Geçmişte Başbakanlık görevi yapmış olan Viktor Çernomirdin ve diğer üyelerin yekpare görüşü RF'ye bağlı gevşek konfederatif bağa sahip eski Sovyet topraklarının NATO ve AB genişlemesiyle bu devletlerin RF ile olan organik bağına zarar vereceğidir.²²⁸ Batılı ülkelerin eski Sovyet devletleri ile ilişkilerin geliştirilmelerine Yeltsin'in Batı ile ilişkilerinin dondurmadan devam etmiştir. Örneği ise 27 Mayıs 1997 tarihinde, Paris'te

²²⁶ Pınar Bedirhanoglu, "Rusya'da Kapitalist Dönüşüm Süreci, Yalnızlık ve Neoliberalizm", Toplum ve Bilim, 2002, No:92, s.1.

²²⁷ Yevgeniy Primakov, "Kapalı Kutu Rusya: Üst Düzey Siyaset Koridorlarında bir Yaşam", Nuri Eyüpoğlu (Çev.), Ayşe Edirne (Der.), Ekim 2002, s.134-135.

²²⁸ Taras Kazio, "Russia Continues To Disrespect Ukrainian Sovereignty", Radio Free Europe/Radio Liberty, Prague, Czech Republic, C:6, Sayı:86, 9 Mayıs 2002, http://www.taraskuzio.com/media21_files/8.pdf, Erişim Tarihi:11.03.2017.

gerçekleştirilen zirvede NATO-RF Kurucu Senedi imzalanmıştır. Nu senetle beraber aynı zamanda NATO-Rusya Daimi Ortak Konseyi de kurulmuştur.²²⁹

Dışarda zamanında verilen güvenceler yerine getirilmezken içerde de işler Yeltsin'in arzuladığı gibi gitmemektedir. Reformlar sadece belirli bir kesimin faydasına olmuştur.

“17 Ağustos 1998 günü Rus borsası çöker ve paniğe kapılan yatırımcılarla mudiler, bankalara hücum ederler. Yeltsin ve genç danışmanlardan oluşan ekibi, krizi çözmek için gece boyunca olağanüstü toplantılar yaparlar; fakat durum giderek kontrolden çıkar. Kitlesel kömür madencileri grevi, durumu daha da ağırlaştırır. Kiriyenko'nun katı çalışma etiğine, zekasına ve gençlik enerjisine hayran olmasına karşın Yeltsin, ekonominin istikrara kavuşmasını kolaylaştırmak için taktik bir manevrayla yeni başbakanı feda etmesi gerektiğini anlar.”²³⁰

Yeltsin'i 1998 sonbaharında devam eden kriz ortamından Primakov Başbakanlığında savuşturulmuştur. Ancak Yeltsin, 2000 yılındaki seçimlerinde Primakov'un kendisini başarıya ulaştırıp ulaştıramayacağı konusunda ileriye dönük planlarda Primakov'un yerini konumlandırmaya çalışmıştır.²³¹ Yeltsin, Primakov hakkında uzun vadeli plan yapamadan uygulanan şok terapisi gibi politikalar üzerindeki yaşamış oldukları görüş ayrılıkları Primakov'un hükümet başkanlığı ömrünü kısaltmıştır.²³² Primakov'un yerine Sergei Stepaşin gelmiş ve daha sonra ise Stepaşin'in yerine Vladimir Putin hükümet başkanlığı görevine atanmıştır (9Ağustos 1999).

20.yy'ın son günlerine gelindiğinde 80'lerin sonlarında artan popülaritesi 90'ların sonlarına doğru aynı şekilde muhalefet ile karşılaşan Boris Yeltsin almış olduğu karar ile sadece RF'yi değil tüm dünyayı etkileyecektir. 31 Aralık 1999 Yeltsin istifa ederek yerini vekaleten Putin'e devretmiştir.

4.2. VLADIMIR PUTIN DÖNEMİ

Yeltsin halef olarak kendisine Putin'i seçmesini ne gibi etkenler belirlemişti? Putin'in Ağustos öncesinde RF siyasal yaşamındaki yeri neresiydi? Benzer sorular elbette arttırılabilir ancak Putin'in siyasi düşüncesini ve politik yaşamını anlayabilmek adına

²²⁹ Merve İrem Yapıcı, “Rusya-NATO İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Geleceği”, 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildirileri, 10-15 Eylül 2007, s.1456.

²³⁰ Boris Yeltsin, “Geceyarısı Günlükleri”, Ahmet Fethi (Çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, Eylül 2001, s.153.

²³¹ Detaylı Bilgi için bkz. Boris Yeltsin, “Geceyarısı Günlükleri”, Ahmet Fethi (Çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, Eylül 2001, s.175-192.

²³² PRIMAKOV, a.g.e., s.221-234.

sorulardan ziyade olaylar çerçevesinde anlamlandırmak daha makul olacaktır. Putin'in politik davranışlarını anlamlandırırken onun eski istihbarat ajanı olduğu unutulmamalıdır.²³³ Onun pragmatik ve realist fırsatçı bir karakter kazanmasını sağlamıştır. Bu bölüm içerisinde onun politikalarını küresel sistem ile etkileşimine vermiş olduğu tepkilerle ele alınarak Avrasyacı görüşün aşamaları ortaya çıkarılacaktır.

4.2.1. Batı ile Gelişen İlişkiler Çerçevesinde Vladimir Putin'in Başkanlık Yılları

Yeni bin yıla Rusya'nın vekil Başkanı olarak giren Putin 26 Mart 2000 tarihinde gerçekleşen Başkanlık seçimleri sonra resmen Rusya'nın Başkanı olacaktır. Ancak Putin çalışmalarına Yeltsin istifa ederek görevin Putin'e geçmesiyle başlamıştır. Ocak 2000 tarihinde "Ulusal Güvenlik Konsepti", aynı yılın Nisan ayında "Askeri Doktrin", Haziran ayında "Bilgi Güvenliği Doktrini" ve son olarak Temmuz ayında "Dış Politika Konsepti" yayınlanmıştır.²³⁴ Yeni Başkan Putin ilk senesinden oldukça hızlı giriş yaptığını söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü yayımlanan bu doktrin ve konseptler aynı zamanda gelecekte Putin'in izleyeceği politikaların bir fragmanı özelliğini göstermektedir. 1993'deki Yeltsin döneminde yayımlanan "Yakın Çevre Doktrini"nden daha iddialı ve de SSCB yıkıldıktan sonra ABD önderliğinde tek kutuplu sisteme evrilen uluslararası sistemin çok kutuplu olması gerektiğinin yanı sıra RF'nin bölgesel olarak geçmişten gelen bir gücünün bulunduğu, onun olmadığı uluslararası örgütlerin işlevsel olmayacağı gibi güçlü iddiasının olduğu da öngörülebilir. Putin'de iktidara gelirken Batıcı bir imaj çizmiş²³⁵ olduğu için ülkedeki Batıcıların tepkisini çekmemiştir.

Yeltsin, Putin'i Başbakanı olarak atamasını gerçekleştirdikten kısa bir süre sonra yeniden ayrılıkçı Çeçen grupların terörist saldırıları başlamış ve Putin teröristlere karşı tek çözüm yolu kaldığını yani onlar yok olana dek savaş ilan etmiştir. Röportaj sırasında Çeçen savaşçılara karşı garantisinin ne olduğu sorusuna şu yanıtı vermiştir:

"Garantisi ne biliyor musunuz? Tekrar ediyorum: çeteler yok edilecek.

Silahlanan kim varsa yok edilecek. Kalanlarla işbirliği yapmaya hazırız. (...) Gücü

²³³ Putin, SSCB döneminde KGB (Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti: Devlet Güvenlik Komitesi) daha sonra RF döneminde FSB (Federalnaya Slujba Bezopasnosti: Federal Güvenlik Servisi) istihbaratta çalışmıştır.

²³⁴ Erhan Büyükakıncı, "Vladimir Putin Dönemi Rus Dış Politikasına Bakış Söylemler, Arayışlar ve Fırsatlar", Erhan Büyükakıncı (Der.), "Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna", Phoenix Yayınları, Ankara, Eylül 2004, s.158-159.

²³⁵ Sinan Birdal, "Tek-Adamlaşma: Rejim, Devlet, Jeopolitik", Gencer Özcan, Evren Balta, Burç Beşgül (Der.), "Türkiye ve Rusya İlişkilerinde Değişen Dinamikler: Kuşku ile Komşuluk", İletişim Yayınları, İstanbul, 2017, s.340.

sınırlamanın sürüyle yolu var. Farklı halkların aynı devletin çatısı altında uyum içerisinde yaşaması için yüzlerce yöntemi geliştirmiş insanoğlu. Bir çeşit uzlaşmaya gidilmeli. Fakat kimse bize kendi isteğini dayatamaz.”²³⁶

İlerde de göreceğimiz üzere Putin koşullar krizin sonuçları her ne olursa olsun hiçbir şekilde pazarlıkta taraf olmayarak kararlarının istikrarını ortaya koymuştur. Rusya'nın coğrafi bütünlüğüne zarar veren her bir unsuru ortadan kaldırarak coğrafi bütünlüğünü sağlamayı amaç edinmiştir. Gorbaçov döneminin glasnost ve perestroyka devamında Yeltsin dönemindeki adem-i merkeziyetçi anlayış yeni kurulmuş olan RF'nin kırılğan hassas yapısını daha da kırılğan hale getirmiştir. Bunun farkında olan Putin devletin merkeziyetçi yapısını güçlendirirken aynı zamanda kırılğan yapıyı ortadan kaldıracak unsurları güçlendirmeye yönelik politikalara ağırlık vermiştir.

İlk olarak devlet dışı aktörlerin özellikle merkez ile paralel yönde hareket etmeyen aktörlerin etki alanlarında sınırlandırmaya başlamıştır. Devlet dışı aktörler Rusya'da gücünü muhalif oligarklardan alırken, oligarklar ise siyasi etki güçlerini medya patronlarından almaktaydılar. Dolayısıyla Putin işe rakibi Primakov'u destekleyen ve muhalif oligark/medya patronu Gusinsky'yi tutuklayarak başlamıştır.²³⁷ Ayrıca bu olay Putin'in Gorbaçov döneminde glasnostuna karşı medyayı kontrol altına almaya başladığı dönemin başlangıcı olmuştur. Aslında oligarklar ile ayrılıkçı Çeçenlerin kimi zaman ittifak içerisinde olarak görüldüğünü dikkate alacak olursak Putin'in merkeziyetçi anlayışının yenedünya bağlamında her iki tehdit aslında Putin için birer fırsat teşkil etmiştir.²³⁸ Putin daha sonra Haziran 2001 ülkenin oligarklarını Kremlin'de ağırlayarak toplantıda onlara oyunun kurallarını artık Kremlin'in belirleyeceğini açıkça dile getirmiştir Alexander Temerko (Yukos Petrol Başkan Yardımcısı) toplantıyı iki büyük köpeğin kavga öncesi birbirini ölçtüğünü söylemiştir.²³⁹ Putin, oligarklara ülkeye olan vergi borçlarını ödemelerini istediğini ve oyunun kurallarını beğenmeyenler için suçlunun oligarkların kendisi olduğunu için merkeze itaat etmeleri gerektiğini oligarkların anlaması gerektiğini vurgulamıştır.²⁴⁰ Putin, uygulamış olduğu politikalara daha önce bahsetmiş olduğumuz

²³⁶ İlyas Kamalov, “Putin'in Rusyası: KGB'den Devlet Başkanlığına”, Kaknüs yayınları, İstanbul, Mart 2004, s.92

²³⁷The Economics Moscow, “Putin Versus the Oligarchs?”, 15 Haziran 2000, <http://www.economist.com/node/82208>, Erişim Tarihi:25.03.2017.

²³⁸ Andrei P. Tsygankov, “Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity”, The Rowman & Littlefield, Londra, 4. Baskı 2016, s.20.

²³⁹ Putin'in Rusyası, “Bölüm 1:Kontrolü Ele Geçirme”, BBC, 2011

²⁴⁰ Mühdan Sağlam, “Gazprom'un Rusyası: Rusya'da Devletin Dönüşümü”, Siyasal Kitabevi, Ankara, Mart 2014, s.133.

doktrinler ile meşru zemin hazırlamıştır. Kendisine meşru zemini hazırladıktan sonra ise uygulamalarına başlamıştır.

90'lı yıllarda Batı'nın eski Sovyet topraklarını içine alan genişleme dalgalarının yaratmış olduğu rahatsızlık ve iç politikada Putin'in terörizme karşı uygulamış olduğu politikanın eleştiriye maruz kalması Putin'in otoritesine zarar vermiştir. ABD'nin siyahilere uygulamış olduğu baskı/şiddet veya NATO'nun Kosova'ya uluslararası hukuka aykırı şekilde müdahalesinin herhangi bir yaptırım olmaması Rusya'nın hassas davranmasına neden olmuştur. Özellikle medya gücünün farkında olan Putin medyanın terörle mücadele konusunda enformasyonunu ya özel izinle sağlanabilmiş ya da devletin verdiği bilgilerle yetinilmiştir. ABD tarafından finanse edilen Özgür Avrupa Radyosu/Özgürlük Radyosu muhabirlerinden Andrey Babitski, getirilen yasaklara uymadığı için Rus askerleri tarafından gözaltına alınmıştır.²⁴¹ Gözaltı süresince işkenceye maruz kalan Babitski aynı zamanda yasakları ihlal etmeyi düşünen ya da düşünecek tüm gazeteciler için ihlalin bir sonucundaki bir örnek teşkil etmiştir. Medya çalışanları getirilen bu yasaklar ile korku salınarak sadece Kremlin'in istediği doğrultu da haberlerin yayımlanması sağlanmıştır.

Putin politikalarının hasadını henüz yolun başındayken almaya başlamıştır. Ekonomik reformları sayesinde SSCB sonrası ilk kez bütçe fazlası verilmiştir.²⁴² İlk döneminde Putin halkın üzerindeki vergi yükünü hafifletmek için indirim gitmiştir. Putin'in içişlerinde özellikle terörizme karşı dönüm noktası 11 Eylül 2001 tarihinde İkiz Kulelere (9/11) gerçekleştirilen terör saldırısı olmuştur. Saldırısı sonrası ABD ve Rusya arasında diplomatik ilişkiler gelişme göstermiştir. 9/11 saldırıları sonrası ABD açısında Taliban'a karşı mücadelede Moskova önemli bir rol oynayacaktır.²⁴³ Putin, hem ikili ilişkileri güçlendirmek hem de terör konusunda ABD'nin desteğini alabilmek adına ABD'ye destek vermiştir. Hatta ABD'nin Afganistan işgali için eski Sovyet topraklarına üs kurmasını Putin bizzat desteğini Ulusal Güvenlik ekibiyle toplantısında ifade etmiştir. Böylece Rusya bir takım avantajlar sağlamıştır. Bu avantajların başlıcaları;

---

²⁴¹ Masha Gessen, "Putin: Yüzü Olmayan Adam", Gözde Soykan (Çev.), Epsilon Yayıncılık, İstanbul, Ocak 2015, s.49.

²⁴² William H. Cooper, "Russia's Economics Performance and Policies and Their Implications for the United States", Congressional Research Service (CRS) Report for Congress, 29 Haziran 2009, s.9.

²⁴³ Andrew C. Kuchins, "Mismatched Partners: US-Russia Relations after the Cold War", David Cadier-Margot Light (ed.), "Russia's Foreign Policy: Ideas, Domestic Politics and External Relations", Palgrave Macmillan, Londra, 2015, s.122.

- Batı'nın özellikle terörle mücadele konusunda eleştirilerine son vererek desteğini kazanmak,
- Afganistan'da eğitim gören Çeçen teröristler, askeri bakımdan ve maliyetsiz bir şekilde ABD tarafından temizlenecek,
- Uluslararası sistemin asimetrik savaşa yöneldiği bir dönemde Rusya merkezi otoritesini güçlendirmek için özellikle muhaliflere karşı uygulamış olduğu politikalara meşru zemin hazırlamıştır.

9/11 Saldırılarından bir sene sonra Çeçen teröristler “Moskova Tiyatrosuna Baskın” (MTB) düzenlemiştir. Moskova Tiyatrosunda bulunanları rehin alarak Kremlin ile Çeçenistan savaşının durdurulması konusunda pazarlık girişiminde bulunan Çeçen teröristlere karşı Putin özel kuvvetlere tam yetki vermiştir.²⁴⁴ Özel kuvvetlerin zehirli gaz ile müdahalesinde Çeçen teröristlerin tümü öldürüldüğü gibi rehinelere de ölenler olmuştur. Putin böylece RF'nin çıkarları doğrultusunda koşullar ne olursa pazarlık yapılamayacağını eylemde de göstererek sözünün arkasında olduğunu göstermiştir.

1 Eylül 2004 tarihinde Moskova Tiyatro Baskını'nı neredeyse aratacak bir rehine krizi daha yaşanmıştır. Kuzey Osetya bölgesindeki Beslan şehrindeki okula Şamil Basayev'in emri ile Çeçen teröristler baskın düzenlemiştir.²⁴⁵ Ahmet Kadirov'un ölümünden sonra Çeçenistan'da gerçekleştirilen erken seçimlere misilleme olarak gerçekleştirilen bu baskından istenilen sonuç elde edilememiştir. MTB ile aynı kaderi yaşayan bu olayda yaklaşık 400 kişi hayatını kaybederken ine yakın yaralı²⁴⁶ ile Putin devlet ile pazarlık yapılamayacağını bir kez daha kanıtlamıştır.

Putin dönemi elbette sadece ABD ile ilişkiler ilerletilmekle yetinilmemiştir. Onun için Avrupa'nın önemi daha fazladır. İlk olarak Avrupa potansiyel pazardır. Başta Almanya olmak üzere Avrupa devletlerinin enerji kaynaklarına bağımlılığı düşünüldüğünde Rusya adına pazarın büyüklüğü onlarla gelişen ilişki ile paralel olacaktır. Bir diğeri ise Avrasyacı yaklaşımın uluslararası sistemi tek kutuplu değil çok kutuplu olarak değerlendiriyor olmasında kaynaklanmaktaydı. Soğuk Savaş sonrası tek küresel güç olarak sivrilen ABD'nin uluslararası sisteme tek başına hakim olmasını, Avrupa'da

²⁴⁴ Hürriyet Gazetesi, “Dakika Dakika tiyatro Baskını” , 26 Ekim 2002, <http://www.hurriyet.com.tr/dakika-dakika-tiyatro-baskini-38425336>, Erişim Tarihi:27.03.2017.

²⁴⁵ Hürriyet Gazetesi, “Çocuk Katili Benim”, 18 Eylül 2004, <http://www.hurriyet.com.tr/cocuk-katili-benim-38647934>, Erişim Tarihi:12.04.2017.

²⁴⁶ Euronews, “Beslan Baskını Üzerindeki Sis Perdesi Geçen 10 Yılda da Aralanmadı”,01.09.2014, <http://tr.euronews.com/2014/09/01/beslan-baskini-uzerindeki-sis-perdesi-gecen-10-yilda-da-aralanmadi>, Erişim Tarihi:12.04.2017.

ABD'nin etkinliğini kırarak AB'nin yeni bir kutup şeklinde ortaya çıkmasını sağlamak Putin'in Batı ortak hareket etmesinin önüne geçmesini sağlayacaktır. Batı ortak hareket edemediği gibi birbiri ile rekabet içerisinde olacağı için gelecekte tek bir düşmana karşı politik hamleler gerçekleştirmek yerine rakiplerinin tümünü göz önünde bulundurmamak zorunda kalacaktır. Kısaca Putin Avrupa'da yeni bir kutbun ortaya çıkmasına yardım ederek hem iktisadi kazanç hem de kendisine karşı oluşabilecek ittifakın gücünün ayrışmasını sağlamıştır.

Rusya Avrupa ile kurmuş olduğu ilişkilerin ilk yansımasını ABD'nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde Irak'ı terör konusunda meşru hedef olarak gösterdiğinde almıştır. Herhangi askeri müdahaleye karşı çıkan RF bu yönde karar çıkması için Almanya ve Fransa ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Görüşmeler neticesinde Fransa, Almanya ve Rusya üçlü bildiri yayınlayarak Irak'a askeri müdahaleye karşı olduklarını açıklamışlardır ve BM'den ABD'nin onay almasını önlemişlerdir. 20 Mart 2003 tarihinde ABD ve İngiltere önderliğinde "Irak'a Özgürlük Operasyonu" başlamış ve Fransa, Rusya, Çin ve Almanya gelişmelerden endişe duyduklarını saldırıların durdurulması istemiştir.²⁴⁷ RF yeteri kadar güçlenemediği için itirazları sonuçsuz kalmış ABD gecikmeli de olsa bölgeye girmiştir.

2003 Irak Savaşı, öncesinden başlayarak savaş sonrası dönemde dahil, petrol fiyatlarını yükseltmiştir. Elbette bu durum Rusya adına çok önemli bir gelişme olmuştur. Fiyatların yükselmesine ek olarak petrol ihracatına getirilen yüksek vergiler sayesinde RF kazancını arttırmış halkın refah düzeyini arttırmaya başlamıştır. Yüksek oranlı vergiler nedeniyle Yukos'un sahibi Mikhail Khorkovsky ile var olan görüş ayrılığı siyasete yansımıştır. Liberal görüşe sahip olan Khorkovsky aktif siyasete yönelmiş ancak onunda sonu Gusinsky'de farklı olmamıştır. 2004 yılında Yukos devlete bağlı firmalar tarafından alınmıştır.²⁴⁸

2003 yılında Gürcistan'da gerçekleşen "Gül Devrimi" ardından 2004 Kasım ayında Ukrayna'da başlayan "Turuncu Devrimi", 2005 yılında "Lale Devrimi" ile Kırgızistan takip etmişti ve buralarda Batı yanlısı liderlerin yönetime geçmesi Putin'e Batı ile iyi ilişkilerin sadece Rusya'nın aleyhine gelişmelere zemin hazırladığını göstermiştir. Bu

²⁴⁷ Zafer Akbaş, "ABD'nin Ortadoğu Politikalarının Sürdürülebilirliği ve Ortadoğu'da Güç Mücadelesi", History Studies, ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı, 2011, s.4.

²⁴⁸ Hürriyet Bigpara Gazetesi, "YUKOS Devlete Geçti", 24.12.2004, http://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/genel-haberler/yukos-devlete-gecti_ID507028/, Erişim Tarihi:01.04.2017.

bakımdan 2005 yılı bir dönüm noktası oluşturmuştur. Batı destekli bu devrimlerin gerçekleşmemesi adına çalışmalarını yoğunlaştıran Rusya 2006 yılında Belarus'da Kot Devriminin gerçekleşmesine izin vermemiştir.

1990'ların ilk yarısındaki Batı yanlısı Liberal anlayış ikinci yarısı itibariyle özellikle ekonomik reformların başarısızlığı nedeniyle yerini yavaş yavaş Batı karşıtı görüşe bırakmıştır. 1996 yılında Dışişleri Bakanlığı görevine Primakov'un atanması ile birlikte Avrasyacı görüşe bırakmaya başlamıştır. Daha önce birçok defa değinmiş olduğumuz üzere Avrasyacı görüş özellikle uluslararası sistemin tek kutuplu değil çok kutuplu olması gerektiğini savunmaktadır. Primakov ile beraber Rus dış politikasında yer bulan bu görüş Putin politikalarının da özünü oluşturmuştur. "Renkli Devrimler" Batılı devletler tarafından destek bulması münasebetiyle o zamana dek geliştirilen sıcak ilişkiler zamanla yerini soğuk ilişkiye bırakacaktır. Ayrıca Putin döneminde tek bir bölgeye yönelik değil Ortadoğu ve Asya gibi diğer bölgelerle de ilişkilerini geliştirip gerek uluslararası örgütler içerisinde gerekse de yeni ittifaklar kurma yoluna giderek küresel çapta proaktif hareket edebilme esnekliğini yakalanacaktır.

Batı ile gelişen ilişkiler bağlamında bu bölümü kısaca özetleyecek olursak, ilk olarak Putin iktidara geldikten sonra uygulamış olduğu politikalar selefi Yeltsin'in politikalara taban tabana zıt olduğunu görebiliriz. Belirli bir dönem içerisinde ılımlı ve işbirlikçi bir dış politika izlerken Putin açısından yaşanan olumlu gelişmeler sonrasında "Renkli Devrimler" in gerçekleşmesi onunda politikalarını sertleşmesine neden olacaktır. İkinci olarak, Putin oligarkların siyasetle uğraşmasına karşı çıkmıştır. Oligarkların kanunlara uydukları ve vergilerini düzenli şekilde ödedikleri müddetçe işlerine devletin müdahil olamayacağını görüşmelerinde uyarmıştır. Ancak halen Putin'in kurallarına göre hareket etmeyenlere karşı 2002 itibariyle tutumunu sertleştirmiştir ve "Sermaye etkisini iktidara dayatanlar bir sınıf gibi davranmaktan vazgeçsinler"²⁴⁹ diyerek tavrını sergilemiştir. Çünkü ona göre toplumun/devletin çıkarı bireysel çıkardan daha önce gelmektedir. Bu nedenle Yukos gibi önemli şirketlerin kazancı devletin, devletin kazancı ise firmaların kazancı şeklinde görüşünü formüle edebiliriz. Son olarak ise Putin Avrupa'nın önde gelen devletleri Almanya ve Fransa ile ortak edebileceğini böylelikle ABD'nin kara Avrupası'ndaki etkinliğini azaltarak 1991 sonrası dönemde oluşan tek kutuplu sistemin kırılmasını ve kutup sayısını arttırmayı amaçlamıştır.

---

²⁴⁹ Elnur Hasan Mikail, "Yeni Çarlar ve Rus Dış Politikası", IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık, İstanbul, Temmuz 2007, s.164.

4.2.2. Rusya-Ortadoğu Devletleri ile İlişkileri

SSCB'nin Afganistan'ı işgal sürecinde ABD'nin doğrudan desteklenmiş olan Taliban gibi radikal İslamcı örgütler SSCB'nin dağılmasıyla RF'nin güney sınırında ortaya çıkan Müslüman devletlerde daha kolay kabul görme ihtimalini de ortaya çıkarmıştır. Böylesi geniş bir coğrafi alanda kabul görebilme ihtimali hem RF hem de mezhepsel düşmanı olan İran için güvenlik zafiyetine yol açmıştır. İkinci olarak, Asya coğrafyasında Türk devletlerinin ortaya çıkması ABD'nin müttefiki olan Türkiye'yi bölgenin güçlü aktörü haline getirebileceği için İran ve RF'nin bölgedeki işbirliğini zorunlu kılmıştır.

Rusya açısından İran, coğrafi konumu kendisinin Körfez'deki gelişmelerden uzak kalmasını önlerken aynı zamanda bölgede olası güç dengelerinin asimetrik bir hale gelmesine karşı benzer güvenlik endişesine sahip güçlü bölgesel aktör konumundadır. İran açısından ise Rusya, bölge ve dünya politikalarında işbirliği yapabileceği yegane devlet konumundadır.²⁵⁰ İran'ın Yeni Avrasya İmparatorluğu'nun (YAI) güney sınırını oluşturduğunu daha önceki bölümde belirtilmiştir. İkili arasındaki münasebetler ile işbirliğinin kaçınılmazlığını bu sınırın ve ortak çıkarların korunması adına önemi açıkça görülebilir.

Realist ve pragmatist birisi olan Putin için 9/11 saldırıları sonrası Rusya'ya kapılarını aralayan olay ABD'nin 2003 yılındaki Irak'ı işgali olmuştur. Ancak bu Irak ile ilişkileri dahilinde değerlendirirsek büyük bir yanlış yapılmış olacaktır. Zira RF'nin Saddam Hüseyin ile geliştirmiş olduğu ilişkileri ABD'nin Saddam Hüseyin'i devirerek yerine sonrası süreçteki Talabani döneminde bu ilişkiler kesilmiştir. Nuri el-Maliki'nin Nisan 2009 yılında gerçekleştirdiği Rusya ziyareti ile yeniden canlanmaya başlamıştır.²⁵¹ İşgal öncesi artan petrol fiyatlarını ihracatçılara uygulanan yüksek vergi oranları ile kazanç sağlayan Rusya, işgal sonra sonrası Irak'ta herhangi bir istikrarın sağlanamamış olması Rusya'nın yükselen petrol fiyatları doğrultusunda zenginleşmesini de beraberinde getirmiştir. Ülkede bulunan ABD'ye karşı hoşnutsuzluğu arttırmış ve ona alternatif arayışlarına girilmiştir. Bu alternatif ise Rusya olmuştur. Rus Lukoil ve Gazprom gibi petrol şirketleri Irak'taki petrol bölgelerindeki ihaleleri kazanarak aktif hale gelmiştir. İkili

²⁵⁰ Emel Kahraman, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya Federasyonu İran İlişkileri", Güvenlik Stratejileri, 2016, Sayı:24, s.31, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/264330>, Erişim Tarihi:01.04.2017.

²⁵¹ İlyas Kamalov, "Rusya'nın Ortadoğu Politikası", ORSAM Rapor No:125- The Black SeaInternational Rapor No:23, Ankara, Temmuz 2012, s.10, http://www.orsam.org.tr/eski/tr/Uploads/Yazilar/Dosyalar/2012714_rapor125.pdf, Erişim Tarihi: 01.04.2017.

arasındaki ilişki sadece enerji alanında sınırlı kalmayarak Rusya Irak'ı aynı zamanda uygun silah pazarı olarak da görmektedir. Rus Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'un 19 Haziran 2012'de Iraklı meslektaşısı Hoşyar Zibari ile askeri, enerji ve ticari alanlarda geliştirilmesi görüşülmüştür.²⁵² 8 Ekim 2012'de Nuri el-Maliki, Putin'in davetine icabet ederek üç günlük ziyaret gerçekleştirmiştir.²⁵³ Irak-Rusya arasındaki gelişen ilişki aynı ölçüde ABD'nin bölgedeki desteğini kaybetmeye başlamıştır.

Rusya ile Suudi Arabistan (SA) arasındaki ilişki Suudi Kralı Abdullah'ın Eylül 2003 tarihinde Moskova ziyareti ile ivme kazanmıştır.²⁵⁴ Her ne kadar iki ülke birbiri ile rekabet halinde olsa da her ikisi de ABD'nin bölgedeki varlığından rahatsızlık duymaları nedeniyle ilişkilerini geliştirmek zorundadırlar. Suudi Arabistan özellikle ABD'nin terör karşı mücadele tezi doğrultusunda teröre destek sağladığına yönelik iddiası karşısında kendisine de bir tehdit oluşturmuştur. ABD'ye karşı savunmasız olan Rusya ile ilişkilerini geliştirerek gelecekte oluşabilecek tehlikelere karşılık Rusya'nın desteğini sağlayabilmeyi amaçladığı açıktır. SA, 9/11 saldırıları sonrasında 2003 yılında ABD'nin Irak'a askeri müdahalede bulunmasına karşı çıkan devletlerden biri konumunda olması, ABD'nin bölgedeki statükoyu bozarak coğrafyadaki devletleri terör tehlikesiyle karşı karşıya getirmiş olması politik erklerin ABD'ye karşı özellikle silah alımı konusunda alternatif olarak Rusya ve Çin'e yönelmesine neden olmuştur. Yönelen devletlerden biri de büyük oranda silah ithali bağımlı SA olmuştur. SA silah alıcısı olarak Çin'e ve Rusya'ya yönelmiştir.

Şubat 2007, Putin ile ilk kez bir RF Devlet Başkanı Suudi Arabistan'a ziyaret gerçekleştirmesinin yanında üç günlük Ortadoğu gezisinde Katar ve Ürdün'ü de ziyaret gerçekleştirmiştir.²⁵⁵ Karşılıklı Ziyaretlerin gerçekleşmesinin yanı sıra Rusya'nın Hamas'ı terör listesine almayıp aksine destek vermesi²⁵⁶ Arap dünyasındaki prestijini arttırmıştır. Ortadoğu'da Rusya lehine gelişmelerin yaşanması ayrılıkçı Çeçen teröristlerin bu coğrafyadan gelen desteğini kesmeye yaramıştır. İki arasında gelişen ilişkiden İsrail

---

²⁵² KAMALOV, a.y.

²⁵³ Bilgay Duman, "Iran Başbakanı Nuri el-Maliki'nin Rusya Ziyareti ve Bölgesel Denklem", ORSAM, 11.10.2012, <http://www.orsam.org.tr/index.php/Content/Analiz/3310?s=orsam%7Cturkish>, Erişim Tarihi:01.04.2017.

²⁵⁴ Fırat Purtaş, "Rusya ve Arap Orta Doğusu", Akademik Orta Doğu, İstanbul, 2008, C:2, Sayı:4, s.58.

²⁵⁵ Fatih Özbay, "Rusya Ortadoğu'da Kapıları Zorluyor", Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM), 14.02.2007, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/517/rusya_ortadoguda_kapilari_zorluyor, Erişim Tarihi:01.04.2017.

²⁵⁶ Radikal Gazetesi, "Putin'in Hamas Davetine Öfke", 11.02.2006, <http://www.radikal.com.tr/yorum/putinin-hamas-davetine-ofke-771489/>, Erişim Tarihi:01.04.2017.

rahatsızlığını sürekli dile getirmiş olmasına rağmen Rusya açısından değişen pek de bir şey olmamıştır.²⁵⁷²⁵⁸

Suriye ise Rusya için önemli bir müttefiktir. Ortadoğu coğrafyasında Suriye'nin konumu en az İran kadar önemlidir. Rusya'nın Akdeniz'deki müttefiki konumunda olan Suriye, Rusya'nın Karadeniz'deki üssü olan Kırım'ın kaybedilmesi durumunda orada üs olarak kullanılan Tartus limanı ve Lazkiye limanının stratejik önemi de artacaktır. Soğuk Savaş döneminden beri süregelen tarafların güçlü ilişkileri sadece siyasi değil ticari bakımdan da güçlüdür.²⁵⁹ Güçlü olan ilişki nedeniyle Rusya birçok kez Suriye'yi yaptırımlara karşı korumuştur.

Dimitri Medvedev'in Devlet Başkanı olduğu dönemde Ortadoğu coğrafyasında patlak veren Arap Baharı'nın ateşi RF'ye yeni fırsatlar sunmuştur. Bölgede nüfuz alanında etkin Rusya olumsuz etkilenmemek adına Tunus (17 Aralık 2010-14 Ocak 2011) ve Mısır'da (25 Ocak-11 Şubat 2011) iktidar değişimlerine olabildiğince temkinli davranmış fakat Libya (15 Şubat-23 Ekim 2011) ve Suriye'ye (26 Ocak 2011-...) sıçramasıyla risk olarak daha aktif olmaya başlamıştır.²⁶⁰ Libya'ya gerçekleştirilecek askeri müdahaleye karşı çıkan Rusya BMGK'da bunu önleyememiştir.²⁶¹ Suriye'de ise durum Libya'dan çok daha farklı olmuştur. Öncelikle coğrafyada Libya gibi yalnız kalmamış İran ve Rusya tarafından desteklenmiştir İran, Esad rejimine Devrim Muhafızları Ordusu bünyesindeki üst düzey yöneticiler dahil olmak üzere çok sayıda asker ve milis kuvveti ile destek vermiştir.²⁶² Rusya ise hem askeri hem de siyasi anlamda Suriye'de Esad rejimini korumuştur. Bunun nedenlerinden ilk olarak bahsetmiş olduğumuz Suriye ile Rusya arasında tarihsel ilişki, ikinci olarak Rusya'nın kendi içerisinde çok etnili yapısından kaynaklı benzer sorunların olması. Kaldı ki yakın tarihinde ayrılıkçı terör grupları ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Üçüncü olarak, Rusya Suriye'deki olayları Suriye'nin

²⁵⁷ Sabah Gazetesi, "Rusya ile İsrail Arasında Hamas Krizi", 30.06.2006, http://www.sabah.com.tr/dunya/2010/06/30/hamas_krizi, Erişim Tarihi:01.04.2017.

²⁵⁸ Hürriyet Gazetesi, "Putin: Rusya, Filistin'in Bağımsız Bir Devlet Olmasına Yardımcı Olmayı Sürdürecektir", 28.03.2015, <http://www.hurriyet.com.tr/putin-rusya-filistin-in-bagimsiz-bir-devlet-olmasina-yardimci-olmayi-surdurecek-28583900>, Erişim Tarihi:01.04.2017.

²⁵⁹ Barış Doster, "Suriye Satrancındaki Son Dönüşümler", Ortadoğu Analiz, Kasım 2013, C:5, Sayı:59, s.24, <http://www.orsam.org.tr/files/OA/59/2barisdoster.pdf>, Erişim Tarihi:01.04.2017.

²⁶⁰ Emre Erşen, "Rusya'nın Arap Baharı Politikası", Ortadoğu Analiz, Mart-Nisan 2014, C:6, Sayı:61, s.78, <http://www.orsam.org.tr/files/OA/61/22emreersen.pdf>, Erişim Tarihi:31.03.2017.

²⁶¹ Cumhuriyet Gazetesi, "Rusya Libya'ya Askeri Müdahaleye Karşı", 07.03.2011, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/228022/Rusya_Libya_ya_askeri_mudahaleye_karsi.html, Erişim Tarihi:01.04.2017.

²⁶² Anadolu Ajansı, "İran'ın Suriye'deki Üst Düzey Kayıpları", 01.11.2016, <http://aa.com.tr/tr/dunya/iranin-suriyedeki-ust-duzey-kayıplari/676368?amp=1>, Erişim Tarihi:10.04.2017.

iç meselesi olarak değerlendirilmesi gerektiği Batılı müdahalenin sadece Batılı devletlerin bölgedeki emperyal isteklerine hizmet edeceğini iddia etmektedir.²⁶³

Suriye İç Savaşı günümüzde halen devam etmek ile birlikte Esad, 2013 yılında Guta'da kimyasal silah ile saldıran ve 2017 yılında da İdlib'e kimyasal saldırı da bulunmuştur.²⁶⁴ BMGK'dan Suriye yaptırım uygulanmasına yönelik karar çıkması Rusya ve Çin tarafınca veto edilmiştir.²⁶⁵ Suriye'de kimyasal saldırı üslerine saldırı düzenleyen ABD ile Rusya yaşanan gerilim tırmanmıştır. ABD önderliğinde Batılı devletlerin bölgede denetimsiz olmalarını istemeyen Rusya, ABD ile bölgedeki işbirliğini devam ettirerek bölgede kendisinin dışarda tutulduğu bir ittifakın gelişmesini önlemeyi istemektedir.²⁶⁶

4.2.3. Rusya-Asya Devletleri ile İlişkileri

YAI'nin doğu sınırını oluşturan Moskova –Tokyo eksenini temel alınarak Asya ülkeleri ile dengeli bir ilişki bir ilişki ağı oluşturulmaya çalışılmıştır. Jeopolitik yaklaşımlar bakımından da önemli bir konuma sahip Asya coğrafyası özellikle Avrasyacıların çok kutuplu uluslararası sistemin gerçekleşebilmesi adına önemlidir.

RF, 1996 yılında Primakov Dışişleri Bakanı olması ile görece olarak ihmal edilen bu coğrafyaya da yönelmiştir.²⁶⁷ 2000 yılında Putin'in iktidara gelmesiyle birlikte bu süreç ivme kazanmıştır. Kara Hakimiyeti teorisi ile çok önceden önemi ortaya konmuş olan Avrasya coğrafyası için Asya ikamesi olmayan coğrafyadır. SSCB'ye ABD tarafından çevreleme politikası uygulanması ile dış dünya ile bağının kesildiğini göz önünde bulunduracak olursak Asya bölgesindeki ülkeler ile RF arasındaki ilişkinin ehemmiyeti ortaya çıkmaktadır. İlk olarak Asya'nın diğer güçlü devleti Çin ile Rusya arasında gelişen ilişkilerin incelenmesi gerekmektedir.

²⁶³ Muzaffer Ercan Yılmaz, “Suriye: Süreklilik ve Değişimin Çatışması”, Ortadoğu Analiz, Haziran 2011, C:3, Sayı:30, s.21.

²⁶⁴ Al-Jazeera Türk, “Akdağ: İdlib'de Sarin Gazı Kullanıldığı Kesinleşmiştir”, 11.04.2017, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/akdag-idlibde-sarin-gazi-kullanildigi-kesinlesmistir>, Erişim Tarihi:13.04.2017

²⁶⁵ Sputnik News, “Rusya ve Çin, Suriye Hükümetine Yaptırımı Veto Etti”, 28.02.2017, <https://tr.sputniknews.com/dunya/201702281027427243-rusya-ve-cin-suriyeye-yaptirimi-veto-etti/>, Erişim Tarihi:13.04.2017.

²⁶⁶ Hürriyet Gazetesi, “Rusya: Suriye için ABD ile İşbirliğine Devam Edeceğiz”, 12.04.2017, <http://www.hurriyet.com.tr/son-dakika-rusya-suriye-icin-abd-ile-isbirligine-devam-edecegiz-40425611>, Erişim Tarihi:13.04.2017.

²⁶⁷ Timuçin Kodaman-İsa Burak Gonca, “Putin Döneminde Rusya'nın Orta Asya Politikası (2000'den Günümüze)”, İrfan Kaya Ülger (Ed.), “Putin'in Ülkesi: Yeni Yüzyıl Eşiğinde Rusya Federasyonu Analizi”, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Temmuz 2015, s.419.

Çin ile Rusya arasında 2001 yılında imzalanan “dostluk antlaşması” ile enerji, ekonomik, güvenlik ve siyaset alanlarında taraflar ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır.²⁶⁸ 15 Haziran 2001’de Özbekistan’ın katılımıyla Şangay İşbirliği Beşlisi²⁶⁹, Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) haline dönüşmüştür. ŞİÖ, Soğuk Savaş sonrası küresel güç haline gelen ABD’ye Asya’da önemli alternatiflerden birisi olmuştur.²⁷⁰ Bu alternatif Orta Asya’nın güvenliği ve blgede ekonomik işbirliğinin tesisi Rusya’nın ikili ilişkilerine olumlu yansımaları olmuştur. Zira RF ile ÇHC arasında Ekim 2004’te imzalanan ortak bildiri konjonktür ne yönde değişirse değişsin ikili arasında stratejik işbirliği-ortaklık ilişkilerini derinleştirmeye dönük dış politikası uygulamaya devam edecektir.²⁷¹ 2005 Haziran ayında imzalanan protokolde iki ülke “21. Yüzyıl Çin-Rusya Uluslararası Düzeni Ortak Bildirisi”ni imzalarken aynı zamanda Çin ve Rusya, “Dünyanın Çok Kutuplaşması ve Yeni Uluslararası Düzenine İlişkin Ortak Bildirisi”ne sadık kalacaklarını teyit etmişlerdir.²⁷² Gerek Çarlık döneminde gerekse SSCB döneminde Çin’den çok daha güçlü olan Rusya, Soğuk Savaş sonrası dönemde yükselen Çin’in gücüne denk olmayışı artık Çin açısından bir tehdit olarak görülmemesine neden olmuş ve ilişkilerin gelişmesini sağlamıştır. Geçmişte Çin anakarası ile Tayvan adası arasında ortaya çıkan iki siyasi otoritenin izlemiş olduğu politika iki ülke arasındaki anlaşmazlığın temelini oluşturuyor olsa da Tayvan’ın ABD tarafından destekleniyor²⁷³ olması Çin’in Rusya ile işbirliğine iten diğer bir sebep olmuştur. Ayrıca Putin, Rusya-Çin ilişkilerinin dünyadaki stratejik istikrarı korunması yönünde çok önemli bir faktör olarak nitelendirmiştir.²⁷⁴

RF ile ÇHC ilişkilerini günümüz koşullarında ele aldığımızda ÇHC ile işbirliği içerisinde olmasına rağmen ÇHC hızlı yükselişine RF’nin önlem alması gerekmekte olduğunun bilincinde hareket etmektedir. Çünkü ikili ne kadar ilişkilerini geliştirirlerse geliştirsinler geçmişten gelen jeopolitik bir rekabet var olmuştur. ÇHC’nin bu denli güç

²⁶⁸ Xuewu Gu, “China und Die USA: Eine Partnerschaft sucht Ein Strategisches Fundament”, 01.02.2002, Internationale Politik 2, Februar 2002, s.7-16. Matthias Adolf, “Energiesicherheitspolitik der VR China in der Kaspischen Region, Berlin, VS Verlag. Alıntılaman Ergin Güneş, “Çin-Rusya Arasındaki Asimetrik Denge ve Amerika Birleşik Devletleri”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C:70, No:4, 2015, s.841.

²⁶⁹ Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu, Kazakistan, Tacikistan ve Kırgızistan.

²⁷⁰ M. Cüneyt Yener, “Küresel Düzendeki Yeni Arayışlar: Şangay İşbirliği Örgütü ve Türkiye”, Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Ankara, Mayıs 2013, Yıl:13, Sayı:46, s.72.

²⁷¹ Erkin Ekrem, “Rusya-Çin İlişkileri”, Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) Rusya Raporu, Ankara, Mayıs 2010, s.104.

²⁷² EKREM, a.g.e., a.y.

²⁷³ Emine Akçadağ Alagöz, “Çin ile Amerika Arasında Var Olmaya Çalışan Bir Ada: Tayvan”, BİLGESAM, 25 Mart 2010, <http://www.bilgesam.org/incele/864/-cin-ile-amerika-arasinda-var-olmaya-calisan-bir-ada--tayvan/#.WPDBtkXyjMw>, Erişim Tarihi:14.04.2017.

²⁷⁴ Fatih Özbay, “Rusya-Çin İlişkileri Nereye Gidiyor?”, TASAM, 07.04.2006, <http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/378/rusya-cin-iliskileri-nereye-gidiyor>, Erişim Tarihi:13.04.2017.

kazanmış olması RF'nin tarihsel üstünlüğünü elinden önemli bir tehdit unsuru olmasına neden olmaktadır. Ayrıca ÇHC'nin karakteristik olarak Batılı devletler ile işbirliği içerisinde hareket edebilme kabiliyeti de RF'nin onun dengeleyebilecek ittifaklar ya da ilişkiler geliştirmesini zorunlu kılmakta ve buna göre diğer Asya devletleriyle ilişki ağını kurmaktadır. Kurulacak olan YAI'nin güney sınırında Çin gibi güçlü bir aktörün bulunması onun coğrafi bütünlüğünü zedeleyerek belki de onun varlığını bile tehlikeye sokabilecektir. Bu nedenle Çin'i bölgenin diğer aktörleri ile dengelemeye yönelik ilişkiler kurabilmek adına jeopolitik konumu nedeniyle ilk olarak Hindistan ile ilişki bağı kurulmaya çalışılmıştır.

Suriye kadar güçlü olmasa da Hindistan ile ilişkiler SSCB döneminde başlamıştır. Ancak 2000 yılı başlarında RF bölgesel işbirliği amacıyla Afganistan, Pakistan ve Tacikistan ile devlet başkanları düzeyinde dördü görüşme gerçekleştirmiştir. Görüşmede RF-Pakistan işbirliği ağırlıklı olarak bölgedeki terör ve uyuşturucu faaliyetlerine karşı önlemlerin alınması ile Gazprom'un enerji projelerini gerçekleştirmesi gibi konular ele alınmıştır.²⁷⁵ Elbette Keşmir nedeniyle bu ikili ilişkiden Hindistan'ın rahatsız olması gayet doğal ve olağandır. Afganistan'ı işgali sonrasında ABD'nin bölgede azalan prestijini iyi değerlendiren Rusya 2000-2004 yılları arasında Hindistan'a beş defa ziyaret gerçekleştirerek işgal sonrası ABD'nin Pakistan'ı üs olarak kullanması Hindistan'ı yeniden Rusya ile işbirliğine zorlamıştır. Rusya'nın Çeçenistan Hindistan'ın Keşmir sorunu veya Hindistan'ın silah alımını Rusya'dan yapıyor olması bu ikili arasındaki sorunların rahat bir şekilde çözülmesine yardımcı olmuştur.²⁷⁶ 2008 yılında Dmitry Medvedev Devlet Başkanlığında ise Rusya, Hindistan'a dört nükleer reaktörün yapımını ve uzaya insanlı seyahat alanında da işbirliğini öngören anlaşmayı imzalamıştır.²⁷⁷ 2014 yılına gelindiğinde ise Medvedev'in görevi son bulmuş yeniden Putin devlet başkanlığına geri dönüş yapmış ve bu yıl Hindistan ile yirmi anlaşma yapmıştır.²⁷⁸ RF'nin, Hindistan ile bu denli yoğun ilgilenmesinin nedeni, ÇHC'yi dengeleyebilecek bir aktör olarak gördüğü için değildir.

---

²⁷⁵ Elnur İsmayılov, "Rusya'nın Güney Asya Politikası Çerçevesinde Pakistan'la İlişkiler", BİLGESAM Analiz/Rusya, No:1210, 30.04.2015,s.2, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-66-2015042951210.pdf>, Erişim Tarihi:14.04.2017.

²⁷⁶ Christiane Harjes, "Hindistan ve Rusya'nın Yakın İlişkileri", Deutsche Welle (DW), 03.12.2004, <http://www.dw.com/tr/hindistan-ve-rusyan%C4%B1n-yak%C4%B1n-ili%C5%9Fkileri/a-2525687>, Erişim Tarihi:14.04.2017.

²⁷⁷ Deutsche Welle, "Asya'da Rusya-Hindistan İttifakı", 05.12.2008, <http://www.dw.com/tr/asyada-rusya-hindistan-ittifak%C4%B1/a-3851480>, Erişim Tarihi:14.04.2017.

²⁷⁸ Bloomberg HT, "Rusya ile Hindistan 20 Anlaşma İmzalandı", 15.12.2014, <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1682893-rusya-ile-hindistan-20-anlasma-imzaladi>, Erişim Tarihi:14.04.2017.

Bilakis Hindistan'ın böyle bir görev için ne bir gücü ne de kısa zamanda erişebileceği potansiyel kapasitesi vardır. Hindistan, konumu itibariyle hem Bengal Körfezi ile Hindiçini bölgesine yani Güney Doğu Asya'ya, Umman Denizi ile ise Arap yarımadasına ve Afrika'ya açılan bir kapı görevini üstlenmiştir. Kapının kendisine kapanmasını arzu etmeyen RF ikili antlaşmalarla kilidin anahtarını elinde tutmaya çalışmaktadır.

YAI doğu sınırını Moskova-Tokyo eksenini oluşturmaktadır. Ancak bu eksenin oluşmasında bir takım engeller mevcuttur. Ayrıca Japonya'nın ABD'nin bölgedeki önemli müttefiki konumunda yer alması mevcut sorunun çözümünü daha da zorlaştırmaktadır. Ancak buna rağmen SSCB sonrası dönemde RF Uzakdoğu komşularıyla ilişkilerini ilerletmeye yönelik çabaları mevcuttur. Kasım 1992- Ekim 1993 tarihlerin Başkan Boris Yeltsin Güney Kore, Çin, Hindistan ve Japonya'yı ziyaret etmiştir.²⁷⁹ Elbette aralarındaki sınır sorunundan (Kuril Adası) kaynaklı anlaşmazlık bir anda çözülmesi beklemek ütopyadan ileriye gidemezdi. Japonya ile Rusya arasındaki ilişkiler geniş zaman dilimine yayılarak gelişim göstermiştir. Ayrıca Çin'in bölgede hızla güç kazanıyor olması, Rusya gibi Japonya'yı da endişelendirmektedir. Çin'in bu denli hızla güç kazanıyor olması, her ne kadar aralarında anlaşmazlık bulunan Japonya ile Rusya'yı birbirine ihtiyaç duyan ikili haline getirmektedir. Japonya ile RF, karşılıklı iletişim kanallarını açık tutması da ihtiyacın zorunluluğundan kaynaklanmaktadır.

2003 yılında Japonya Başbakanı Junichiro Kouzmo'nun Moskova ziyaretinden yaklaşık on sene sonra iktidara gelen Şinzo Abe taraflar arasındaki ihtilafı konuların çözümüne çaba göstereceklerini açıklayarak 2013 yılında ziyaret gerçekleştirmiştir.²⁸⁰ Bu ziyarette hem Putin hem de Abe taraflar arasındaki ihtilafın çözümü için dışişleri bakanlarına gereken talimatları verdiklerini ifade etmişlerdir.²⁸¹

Japonya açısından Rusya, zengin yeraltı kaynaklarına sahip ve Çin'in kontrolü için önemli bir müttefiktir. Rusya açısından Japonya ise, ileri teknolojiye sahip ve yeraltı kaynaklarına ihtiyaç duyan, bu Rusya'ya bağımlı hale gelebilmesi açısından önemlidir, Çin'i çevreleyebilecek, tarihsel bakımdan Batı ile anlaşmazlıkları bulunan önemli bir aktör konumundadır. İkili arasında ekonomik alanda başlayan ilişkiler ilerleyen süreçte daha da gelişmesine paralel olarak ihtilafı konuların çözümünü kolaylaştıracaktır.

²⁷⁹ Anar Somuncuoğlu, "Rusya-Asya Pasifik İlişkileri", Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE), "Siyaseti, Ekonomisi, Güvenliği, Dış Politikaları ve Stratejik İlişkileriyle: Yeni Rusya", Haziran 2010, s.80.

²⁸⁰ Merve Suna Özel, "Putin-Abe Zirvesi ve Rus-Japon İlişkileri", 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 06.05.2013.

²⁸¹ Deutsche Welle (DW), "Japon ve Rus İlişkilerinde Yeni Sayfa", 30.04.2013, <http://www.dw.com/tr/japon-rus-ili%C5%9Fkilerinde-yeni-sayfa/a-16780426>, Erişim Tarihi:08.04.2017.

1998 yılında Rusya, Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) üyesi olarak kabul edilmiştir.²⁸² 2005 yılında Rusya-ASEAN (Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği) Zirvesi yapılmış ve 2010 yılında ise II. Rusya-ASEAN Zirvesi'nin gerçekleşmesi planlanmıştır.²⁸³ Mayıs 2016 tarihinde gerçekleşen III. Rusya ASEAN Zirvesi'ni uzmanlar "Rusya'nın Doğu'ya yeniden dönüşün simgesi" olarak değerlendirmişlerdir.²⁸⁴ Rusya, tek kutuplu sistemin oluşmasını önlemek için rekabet gücü yüksek potansiyele sahip dünya düzeni konusunda politikalar yürütmek ve bölgede olası bir aktörün güçlenmesini dengeleyebilmek için ASEAN ile ilişkilerini geliştirmiştir.

4.2.4. Rusya-Balkan Devletleri İlişkileri

Balkan coğrafyası sahip olduğu jeopolitik konumu nedeniyle devletlerin rekabet alanı olmuştur. Rekabet halindeki devletlerden biri de Rusya'dır. Balkan ülkeleri ile Rusya arasında kültürel, dini ve politik bağlarının yanı sıra Balkanlar, Rusya'yı Avrupa'ya bağlamakta ve Rusya'nın dünyanın önemli ticari noktalara erişimini sağlamaktadır.²⁸⁵ Çar I. Petro benimsemiş olduğu Batıcılık yaklaşımı çerçevesinde sıcak denizlere inme politikasının bir ayağını Balkanlar oluşturmaktadır. Bunun için ortak payda olan Ortodoks Kilisesi'ni Balkanlar'da Rusya'nın prestij sağlayabileceği bir araç olarak değerlendirmektedir. Batıcı yaklaşıma bir tepki olarak ortaya çıkan Slavofilizmin Balkan politikasını, Slav etnik kimliği ve Ortodoks Kilise'si oluşturmuştur.²⁸⁶ Soğuk Savaş sonrası dönemde Yugoslavya'da patlak veren kriz ile birlikte AB'nin Hırvatistan'a sahip çıkması, ABD'nin ise Müslüman Boşnaklara destek vermesiyle Sırlar yalnız kalmış ve Rusya ile ittifak ilişkisi geliştirilmeye çalışılmıştır. Ancak SSCB'nin dağılması ile ortaya çıkan Rusya kendi iç sorunları nedeniyle Sırlara gereken desteği tam manasıyla verememiştir. 2000 yılında Putin iktidara gelene dek ise Rusya bölgedeki etkinliğinde güç kaybetmiştir. Bunun temel nedeni ekonomik olarak henüz kendini dahi idare edebilecek durumda olmamasıdır. 1999 yılında Kosova Krizinde Rusya, ilk olarak Kosova'ya 9 bin askeri göndermeyi planlamış, fakat bu kadar askeri besleyemeyeceğini fark etmesiyle bu sayı 2

²⁸² SOMUNCUOĞLU, a.g.e., s.81.

²⁸³ A.y.

²⁸⁴China.com, "3.Rusya-ASEAN Zirvesi Başlıyor", 19.05.2016, <http://turkish.china.com/home/comment/1441/20160519/641174.html>, Erişim Tarihi:14.042017.

²⁸⁵ Sadat Demirci, "Rusya'nın Balkanlar'daki Yeni Jeopolitik Çıkarları", Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi, C:1, S:1, s.46.

²⁸⁶ Bölgedeki Slavlar (Güney Slavları): Sırlar, Slovenler, Hırvatlar, Boşnaklar ve Makedonlar'dan oluşmaktadır.

bine düşürmesine rağmen yine de kendi askeri birliklerini beslemekte zorluk çekmiştir.²⁸⁷ Putin'in Rusya Devlet Başkanlığı görevine gelmesinden sonra Rusya ekonomisinin gelişimi ve istikrar yakalaması hem bölgedeki etkinliğini artırmış hem de Rusya'nın bölgede kullandığı dış politika araçlarını da çeşitlendirmiştir.

Balkanlar, Avrupa enerji geçiş yolları için elzem bir rol oynamaktadır. Bölgede yeni (alternatif) petrol/doğal gaz boru hatların inşa edilmesi Rusya'nın enerji hakimiyetini kırmak anlamına gelecektir.²⁸⁸ Özel ve devlet Rus şirketleri, Sırbistan, Bulgaristan, Hırvatistan ve Yunanistan'da yapılan anlaşmalarla enerji alanında bölgedeki hakim konumunu yeniden kurmaya çalışmaktadır.

Ekonomik alanında kırılma noktası ise 2008 yılında başlayan Euro bölgesindeki krizdir. Yaşanan kriz sayesinde Rus şirketleri bölgede varlıklarını artırabilme imkanı bulmuşlardır. Rusya'nın devlete ait olan Sberbank, Volksbank International'ı devralarak diplomasisi", Sırbistan ile gelişen stratejik ortaklığın bir parçasıdır. Sırbistan hükümeti tarım sektöründe fon sağlamak ve Rusya'dan ihracatı artırmak için Sberbank ile görüşmeler yapmıştır.²⁸⁹

Yüzyıllardır Rusya'nın bölgedeki değişmeyen müttefiki Sırbistan AB üyelik müzakereleri 2014 yılında başlamıştır. Ancak 2008 Euro bölgesindeki kriz sonrası 2016 yılındaki Brexit, Sırbistan'ın AB üyelik sürecini gözden geçirmesine neden olmuştur. Rusya ile Sırbistan arasında geleneksel olarak birbirine yakın olarak birbirlerine yakın tarihsel, kültürel ve dini bağları olan "Slav Kardeşliği", Rusya'nın bölgede daha rahat politikalar üretmesine yardımcı olmaktadır. 2 Nisan 2017'de Sırbistan Cumhurbaşkanlığı görevine seçilen Aleksandar Vučić, seçim kampanyası sırasında Putin ile bir araya gelmesi seçilmesi halinde Sırbistan'ın politikasının yönünü çizmiştir. Sırbistan ile Rusya, 1999 yılında NATO'nun Kosova'ya gerçekleştirdiği müdahaleye karşı çıkararak ortak tavır sergilemişlerdir. Rusya, NATO'nun bu müdahalesini Sırbistan'ın egemenliğine karşı bir müdahale olarak değerlendirmiştir. Sırbistan lehine geliştirilen bu politikalar, Rusya'nın bölgede uyguladığı yumuşak güç kapasitesini artırmıştır.

²⁸⁷ Soner Kızılkaya, "Kosova Krizi: Balkanlarda Kördüğüm", Birikim Dergisi, S:123, 1999, http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/5825/kosova-krizi-balkanlar-kordugum#.WfiVD9VI_IU, Erişim Tarihi: 30.10.2017.

²⁸⁸ Erjada Progonati, "Rusya'nın Balkanlar Politikası", Karadeniz Araştırmaları, 2015, S:45, s.114.

²⁸⁹ PROGONATI, a.g.e., s.117.

Kısaca toparlayacak olursak, Rusya ile Balkanlar arasında tarihten gelen bağlar kimi dönem zayıflamış olsa da görece olarak süreklilik arz eder. Yugoslavya'nın dağılması ile birlikte bölgede oluşan güç boşluğu AB ve ABD ile doldurulmaya çalışılmıştır. AB ve ABD'nin bağımsızlığını elde eden devletlerle geliştirdiği ilişki sonrası yalnız kalan Sırbistan Rusya'nın bölgedeki tek müttefiki olarak kalmıştır. Böylelikle Rusya bölge üzerinde güç kaybetse de etkinliğini kaybetmemiştir. Rusya kendi iç oluşumunu tamamlayıp istikrar yakaladıktan sonra geliştirmiş olduğu ekonomik temelli politikalar ile hem bölgede Sırbistan'ın yalnız kalmasını önlemekte hem de Balkanlar varlığını devam ettirmektedir.

4.2.5. Vladimir Putin'in İkinci Dönemi

2008 Yılında Putin'in halefi Medvedev'in geçmişte iki dönem devlet başkanlığı görevini üstlenmiş siyasetçilerin bu engelini kaldırarak yeniden bu görevi üstlenebilmesini sağlayan ve başkanlık süresini dört yıldan altı yıla çıkaran yeni anayasayı onaylamıştır. Böylece Putin, Mart 2012'deki başkanlık seçimlerin aday olarak 2008 yılında Medvedev'e emanet ettiği devlet başkanlığı görevini yeniden devralarak Rusya siyasi yaşamında kendisinin ikinci dönemini başlatmıştır.

Bilindiği üzere Putin'in ilk dönemi, bir taraftan gerçeği doğru olarak yenide üretmesini, çağdaş bir cemiyeti, onun yapısını anlayarak tasvir etme anlamında realist; Putin'in, "dış politikamız pragmatizm üzerine dayandırılmalı, ekonomik etkinliği temin etmeli ve ulusal amaçlara öncelik vermelidir"²⁹⁰ ifadesinde olduğu gibi pragmatik temeller üzerine inşa edilmiştir.²⁹¹ Ancak Putin'in ikinci döneminde pragmatik anlayışı terk ettiğini açık bir şekilde görebilmekteyiz.

Putin, pragmatizmi terk edeceğinin ilk işaretlerini 2005 yılında Rusya Federasyon Federal Meclisi'nde yaptığı konuşmada vermiştir. Konuşmasında Putin: "Avrupa kıtasındaki diğer devletler ile Rusya'nın ortak değer yargılarını (demokrasi, insan hakları, vd.) paylaşmaktadır. Ayrıca başta Sovyet coğrafyası olmak üzere Avrasya'da Rus ulusunun medeniyetteki rolü halihazırda devam etmektedir. Sovyet sonrası bağımsızlığını elde etmiş olan uluslara karşı emperyalist girişimlere gereken karşılığın verileceğini ilan etmiştir."²⁹² Yakın çevresinde gerçekleşen Renkli Devrimler Rusya'nın istikrar

²⁹⁰ MİKAIL, a.g.e., s.95-101.

²⁹¹ Pragmatik yaklaşıma göre doğru ve iyi olan şey arasında herhangi fark yoktur. Pragmatizm, bu yönüyle doğru ve iyiyi birleştirmektedir.

²⁹² TSYGANKOV, "Russia's Foreign Policy: Change and Continuity National Identity", s.183.

politikaların karşı birer tehdit unsuru haline gelmiştir. Konuşmasında Putin istikrar politikaları tanımını üzerinden bariz olarak ismi anılmasa da Renkli Devrimlerin siyasi tepki olarak karşılığının olduğunun ortaya koymuştur. Sonuçta Putin'e göre istikrar politikası, "pratikte biriken sorunlara tepki veren bir politikadır."²⁹³

Putin, ilk döneminde bir diğer önemli konuşmayı 2007 yılında düzenlenen 43.Münih Güvenlik Konferansında gerçekleştirmiştir. Putin, tek kutuplu dünya düzenine karşı çıkarken aynı zamanda bunun demokrasi ile hiçbir alakası olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca Putin, "Rusya olarak, bize birileri demokrasiyi öğretiyor. Fakat her nedense bize demokrasiyi öğretenler kendileri öğrenmek istemiyor."²⁹⁴ Özellikle ABD gibi kendini demokratik olarak tanımlayan ülkelerin demokrasinin temel gerekliliği olan şeffaflık unsurunu yerine getirmediğini dile getirmiştir. Tek kutuplu dünya düzenini ABD üzerinden eleştiren Putin konuşmasının öne çıkan noktalar şunlardır:²⁹⁵

- ✓ Uluslararası hukukun temel ilkeleri başta ABD olmak üzere pek çok devletçe aşındırılmıştır.
- ✓ Ulus devletin egemenliği yine ABD'nin ulusal güvenlik bahanesiyle tehdit edilmektedir.
- ✓ Küresel güvenliğin yapısında ciddi şekilde düşünülmesinin zamanı geldiği, çünkü uluslararası sistem değişirken tehdit unsurları da değişim göstermektedir.
- ✓ Askeri güç kullanımının tek karar mekanizması BM Kuruluş Sözleşmesi olduğunun altı çizilirken ne NATO ne de başka bir mekanizma küresellik iddiası asılsızdır.
- ✓ Füve savar (anti-missile) savunma sisteminin belirli parçalarını Avrupa'ya yerleştirmeye birlikte gelecekte genişleme planları ancak ve ancak silahlanma yarışını teşvik edecektir.

Putin'in konferanstaki konuşmasından tek dünyacı anlayışa karşı saldırgan tavrı pragmatik yaklaşımın geleceğinin ne şekilde olacağını göstermiştir. Çünkü konuşmasını "tek kutuplu dünya arzusunun demokratik bir istek olmadığı dolayısıyla bunun kabul edilemeyeceği" mesajı üzerine inşa ederken aynı zamanda bunu arzulayan ABD'ye de böylesi önemli bir konferansta karşı çıkarak meydan okumuştur.²⁹⁶

²⁹³ Kremlin, "Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation", 25.04.2005, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22931>, Erişim Tarihi:18.08.2017.

²⁹⁴ Bilgi Ekonomisi Danışmanlık, "Vladimir Putin'in 43.Münih Güvenlik Konferansında Yaptığı Konuşma", 16.02.2007, <https://www.bilgiekonomisi.com.tr/single-post/2007/02/16/Vladimir-Putin%E2%80%99in-43-M%C3%BCnih-G%C3%BCvenlik-Konferans%C4%B1nda-Yapt%C4%B1%C4%9F%C4%B1-Konu%C5%9Fma>, Erişim Tarihi:19.08.2017.

²⁹⁵ A.y.

²⁹⁶ Fikret Bila, "Putin'in Tarihi Çıkışı", Milliyet Gazetesi, 11.02.2007, <http://www.milliyet.com.tr/putin-in-tarihi-cikisi/fikret-bila/siyaset/yazardetayarsiv/11.02.2007/188878/default.htm>, Erişim Tarihi:18.08.2017.

Putin ikinci dönemini şekillendiren iki önemli olay vardır. Bunlardan birisi Medvedev'in devlet başkanı olduğu ve Putin başbakan olduğu dönemde patlak vermiş olan Arap Baharı olurken bir diğeri ise kurulmak istenen YAI'nin kale surlarındaki çatlakların büyümesine neden olan Ukrayna İç Savaşı olmuştur.

Başlangıç tarihi itibariyle Arap Baharı ilk zamanlarında Rusya'nın olabildiğinde ihtiyatlı politikalar izlemesine neden olmuştur Arap Baharı'nın ateşi ile gelişmelere anında tepki vermek yerine "bekle ve gör" politikasını benimsemiştir. Çünkü Orta Doğu'daki nüfuzunu geliştirmiş olan Rusya, olaylar karşısında hatalı politikalar uygulamasının bölgede kendisinin ağır darbe almasına neden olacaktır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK)'nin Libya için aldığı 1973 sayılı kararda Rusya çekimser yönde oy kullanması bekle ve gör politikasının bir nevi sonucu olarak değerlendirebiliriz.²⁹⁷

2011 yılında Tunus ve Mısır'daki gelişmelere tamamen tepkisiz kalan Rusya, Libya'da askeri müdahaleye isteksiz davranmış, fakat sivil ölümlerinin durdurulabilmesi için bir takım yaptırımların gerçekleşmesini desteklemiştir. Fakat yaptırımların başarısızlığı BMGK'nın askeri müdahalesinin önünü açan 1973 sayılı "uçuşa yasaklı bölge" kararını Rusya reddetmediği gibi kabulde etmeyerek çekimser kalmasına neden olmuştur.

Arap Baharı ateşinin Suriye'ye sıçramış olması onun bu süreçte temkinli değil doğrudan taraf olmak zorunda kalmıştır. Libya'da gelişen olaylara kadar sessizliğini korumasının temel nedenleri; köktenciliğin güçlenmesi, istikrarı bozacak ve Medvedev ile Putin'e karşı düzenlenen gösterilerin yıllardır uğraşılan egemenliğine zarar verecektir. Libya ile birlikte Rusya artık kısmen de olsa sürece müdahil olmaya başlamıştır. Çünkü Rusya açısından Libya ekonomik ilişkilerini geliştirdiği ülke konumundadır. Rus şirketleri 2005 yılında Libya pazarına başarılı giriş yaptıktan sonra şirketlerin yatırımları artarak devam etmiş, 2008 yılında iki ülke liderinin karşılıklı ziyaretleri sonucunda Libya'nın Sovyetlerden kalma 4.5 milyar dolar borcu silinirken, karşılığında 2 milyar dolar hacminde Rus silahının alınması konusunda bir memorandum imzalanmıştır. Ocak 2010 yılında 1.8 milyar dolarlık silah satış sözleşmesi imzalanmıştır.²⁹⁸

²⁹⁷ BMGK, "Security Council Approves 'No-Fly Zone' over Libya, Authorizing 'All Necessary Measures' to Protect Civillians, by Vote of 10 in Favour with Abstentions", 17.03.2011, <https://www.un.org/press/en/2011/sc10200.doc.htm>, Erişim Tarihi: 18.08.2017.

²⁹⁸ Ali Asker-Marziye Memmedli, "Rusya'nın Libya Politikası: Moskova'nın Çifte Tutumu", Yeni Türkiye Dergisi, C:22, S.87, 2016, s.585-586.

Rusya, Libya'ya askeri müdahaleyi önlemeye çalışarak, Arap Baharı sürecinde bölgedeki faal devletlerin arasında yer almış olsa da Arap Baharı ateşinin Suriye'de yanmaya başlaması onun bu sürecin başat aktörlerinden biri haline getirmiştir. Daha öncede bilhassa üzerinde durulan, Suriye'nin Rusya açısından önemi konuyu uzatmamak ve tekrara düşmemek için yeniden açıklanmadan sadece Putin'in Suriye İç Savaşı sürecinde rejimi desteklemesi üzerinden dış politik anlayışındaki değişim ortaya konulacaktır. Şüphesiz Putin'in Suriye politikası ilk dönem pragmatizminden oldukça uzaktır. Ulusal çıkarlarına zarar veren her unsura karşı saldırgan politikaları benimsemiştir.

2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgal etmesine karşı çıkan Rusya, işgalin gerçekleşmesi halinde petrol fiyatlarının yükseleceğini ve dolayısıyla Rusya'nın ekonomisinin güçlendireceğinin öngörüsünde pragmatik davranmasına neden olmuştur. Suriye İç Savaşı'nda şayet askeri müdahale gerçekleştirilseydi yine Rusya'nın ekonomik güçlenmesini sağlayacağı geçmişte tecrübe edinilen bir gerçekliktir. Ancak Putin, Suriye'deki rejimi destekleyerek pragmatik yaklaşımı terk ettiğini göstermiştir. Rusya Suriye'deki rejime destek verirken buna ek olarak Suriye'deki isyanı bir iç sorun olarak değerlendirmektedir. Çünkü kendi ülkesinde de benzer sorunlar uzun bir süredir devam etmiştir.²⁹⁹ Suriye'nin iç işlerine rejim aleyhine müdahil olmasını istemediği için kendisinin ve rejimin bir diğer destekçisi olan İran'ın Suriye'deki varlığını meşru kılması gerekmiştir. Bu nedenle Suriye'nin tanınan, meşru rejiminin ülke egemenliğini sağlayabilmek adına ülkesine Rusya ve İran askeri güçlerini davet etmiş ve müdahale yetkisi tanımıştır.³⁰⁰ BMGK'da Suriye'ye yönelik kararlı veto ederek kararların çıkmasını önleyen Rusya, Suriye'ye yönelik bu denli kararlarından vazgeçmeyen saldırgan politikaları, onun rejim karşıtı muhalifleri destekleyen devletler ile ilişkilerinin kötüleşmesine de neden olmuştur.

Putin'in ikinci dönemindeki bir diğer önemli gelişme Kasım 2013'te başlayan Ukrayna siyasi krizidir. Yanukoviç idaresindeki Ukrayna'nın AB yerine Rusya'yı tercih etmesi, Ukrayna krizini yeniden başlamasına neden olmuştur. Ukrayna'nın Rusya tarafını seçmesinde Putin'in, Rusya'ya giren Ukrayna mallarına karşı koruma önlemleri alacağını

²⁹⁹ Muzaffer Ercan Yılmaz, "Suriye: Süreklilik ve Değişimin Çatışması", Ortadoğu Analiz, C:3, S:30, Haziran 2011, s.21.

³⁰⁰ Gökhan Albayrak, "Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale: Mali Örneği", http://acm.klu.edu.tr/dosyalar/birimler/acm/dosyalar/dosya_ve_belgeler/24407633.pdf, Erişim Tarihi:19.08.2017.

açıklaması etkili olmuştur.³⁰¹ Yanukoviç'in bu tercihi sonrası Ukrayna'da "Meydan Devrimi" gerçekleşmiş ve Yanukoviç'in Rusya'ya kaçmasına neden olmuştur. Putin, Ukrayna'nın doğusundaki Rusya yanlılarını ve ülkedeki Rus azınlığı desteklemesi ABD, AB ve NATO'nun Rusya ile bir kez daha karşı karşıya gelmiştir. 2004 yılında gerçekleşen Turuncu Devrimi'ne Putin tepkisi sadece yaptırım düzeyinde kalırken aynı zamanda Batı tarafından desteklendiği için devrim sonrasında Rus azınlıkların haklarının Rusya tarafından korunacağını alenen ilan etmiştir. Meydan Devrimi'nden sonra Rusya taraftarlarını destekleyen Putin, 2014 Mart ayında hem Rusya parlamentosundan Ukrayna'ya askeri müdahale yetkisi alırken, yine Mart ayında daha önce özerkliğini ilan eden Kırım Cumhuriyeti'nde gerçekleşen referandumdan çıkan Rusya'ya katılma yönündeki kararı onayarak Rusya ile Kırım arasında ilhak anlaşması imzalanmıştır.³⁰²

Rusya, Ukrayna'nın doğusuna vermiş olduğu destek ve Kırım ilhakı, ABD tarafından Rusya'ya yaptırımların dayatılmasına yol açmıştır. Rusya'ya ekonomik kayıplara neden olması amaçlanan yaptırımlara AB ülkeleri, G-7 grubu ülkeleri (İngiltere, Almanya, İtalya, Kanada, ABD, Fransa, Japonya) ve diğer ülkeleri katılmış oldular.³⁰³ Yaptırımlar elbette Rus ekonomisini kaçınılmaz olarak zora soktuğu açıktır. Ancak Rus ekonomisi gücünü enerji sektöründen aldığı için Batı'nın yaptırımları onun doğuya yönelmesini sağlamış ve bunun sonucunda Çin ile Rusya arasında 30 yıllık gaz anlaşması yapılmıştır.³⁰⁴ Böylece Pekin-Moskova hattı ilişkileri pekiştirilirken yaptırım taraftarı olan fakat Rus enerjisine ihtiyaç duyan Almanya gibi ülkelerin yaptırımların dozunun daha fazla arttırılmaması uyarısı, Rusya'nın G-8'den çıkarılmasına koyulan şerh ve Kırım Krizi boyunca Putin ile en fazla görüşen ismin Merkel olması Batı bloğunda da işlerin iyi gitmediği göstermiştir.³⁰⁵ Putin, özellikle Avrupa'nın enerji ihtiyacının farkında olduğu için yaptırımların Rusya'yı gerçekten zora sokmuş olsa dahi enerji ihtiyacının yaptırımları eninde sonunda ortadan kaldırılacağı inancını güçlendirmiştir. Dolayısıyla yaptırımların Rus ekonomisinde yarattığı olumsuz etki er ya da geç sona erecek ve ekonomi yeniden bir istikrar yakalayabilecektir. Ancak Ukrayna'nın AB ya da NATO gibi Batı devletlerinin

³⁰¹ Ria Novosti, "Putin Rusya Ucuz Ukraynalı Mallardan Piyasayı Korumak Konusunda Uyardı", 19.09.2013, <https://ria.ru/economy/20130919/964466736.html>, Erişim Tarihi:16.08.2017.

³⁰² Mithat Fabian Sözman, "Ukrayna'da Krizin Kronolojisi", Evrensel Gazetesi, 13.02.2015, <https://www.evrensel.net/haber/104669/ukraynada-krizin-kronolojisi>, Erişim Tarihi:16.08.2017.

³⁰³ Akif Abdullah-Erhan Babaç, "Ekonomik Açıdan Rusya'ya Uygulanan Yaptırımlar ve Türkiye ile Yaşanan Uçak Krizinin Etkileri", İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi (itobiad), C:5, S:7, 2016, s.2137.

³⁰⁴ RT News, "Putin on Gazprom-China Gas Deal: Russia has Enough Resources for 50 Years", 23.05.2014, <https://www.rt.com/business/161032-russia-china-gas-putin/>, Erişim Tarihi: 19.08.2017.

³⁰⁵ Mühdan Sağlam, "Kronik: 21. Yüzyılda Küresel Rekabetin Zemini Ukrayna", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C:69, S:2, 2014, s.443-444.

tarafında yer alması Rusya açısından telafisi zor zafiyet yaratacaktır. Bu nedenle Putin ekonomik krizi göze alarak Ukrayna’da saldırgan politika izlemektedir. Turuncu Devrimi gerçekleştiği dönemde benimsenen pragmatik yaklaşım, Putin’in ilk dönemindeki Rusya’nın henüz herhangi krize direnebilecek gücünün olmaması nedeniyle bir bakıma zorunluluk nedeniyle benimsenmiştir. İkinci döneminde ise, ülke ekonomisi, siyasi ve sosyal yapının içerisindeki sorunların çözülmesi ile ulaşılan istikrar Putin’in Meydan Devrimi’nde saldırgan politikayı benimsemesi de işte bu yüzdendir. Ayrıca Putin benimsemiş olduğu saldırgan politika ile Rusya’nın coğrafya bütünlüğünü sağlamaya yardımcı olacaktır.

4.3. DMITRY MEDVEDEV DÖNEMİ

2004 Devlet başkanlığı seçimlerini rahat bir şekilde kazanmış olan Putin’in 2008 yılındaki seçimlerine bir kez daha aday olamamasının nedeni, Rusya anayasal düzeninin aynı kişi yalnızca iki defa devlet başkanlığı yapabilmesine olanak sağlıyor olmasıdır. Dolayısıyla Putin kendisine bir halef belirlemek zorunda kalmıştır ki bu kişi Dmitry Medvedev olmuştur. Putin’in halef olarak Medvedev’i tercih etmesi; Meclis’in, Medvedev’in bağlı olduğu Birleşik Rusya Partisi ve Rusya devlet başkanının kontrolü altında olması önemli bir etken olmuştur. Böylelikle Putin yeniden devlet başkanı olabilmesinin önünü açacak olan yeni anayasa çıkarılmasını sağlayabilecektir. Mart 2008’de gerçekleşen seçimleri %70 oy alarak kazanan Medvedev, Rusya’nın üçüncü devlet başkanı olmuştur.³⁰⁶ Böylelikle Rusya’nın 4 yıllığına devlet başkanı olma görevi Medvedev’in olmuş ve başbakanlık görevine ise Putin’i atamıştır.

Mart seçimleri sonrası Almanya Başbakanı Merkel’i Moskova’da ağırlayan Putin, Medvedev’in başkanlığında Rusya ile ilişkilerin daha kolay olmayacağı hususunda uyarıda bulunması gelecek dönemde yaşanacakların da habercisi olmuştur.³⁰⁷ Mart seçimlerinin hemen sonrasında gerçekleşen yani 3 Nisan 2008 tarihli NATO’nun Bükreş Zirvesi’nde NATO üyeleri, Ukrayna ve Gürcistan’ın NATO’ya katılmasının faydalı olacağını belirtmişlerdir.³⁰⁸ Ancak bu zirvenin tek önemi NATO’nun Rusya sınırına doğru genişleme meyilli değil, aynı zamanda bu zirveye görevini Medvedev’e devretmeye hazırlanan

³⁰⁶ Peter Finn, “Putin’s Chosen Successor, Medvedev, Elected in Russia”, Washington Post, 03.03.2008, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/story/2008/03/02/ST2008030201044.html>, Erişim Tarihi:19.08.2017.

³⁰⁷ Deutsche Welle, “Putin’den Batı’ya Medvedev Uyarısı”, 08.03.2008, <http://www.dw.com/tr/putinden-bat%C4%B1ya-medvedev-uyar%C4%B1s%C4%B1/a-3179696>, Erişim Tarihi: 19.08.2017.

³⁰⁸ North Atlantic Treaty Organization, “Bucharest Summit Declaration”, 03.04.2008, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_8443.htm, Erişim Tarihi: 19.08.2017.

Putin'in de katılmış olmasıdır. 2008'deki Bükreş Zirvesi'nde "tam ve özgür bir Avrupa hedefi" doğrultusunda, gelecekte Gürcistan ve Ukrayna'nın birer NATO üyesi olacakları belirtilmiştir.³⁰⁹ Ayrıca iki ülkenin Üyelik Eylem Planı Aralık 2008'de gerçekleştirilecek olan Dışişleri Bakanları toplantısından sonra değerlendirilmesi yönünde karar alınmıştır.³¹⁰

Putin, daha önce belirtmiş olduğumuz 2007 yılında 43. Münih Güvenlik Konferansında yapmış olduğu konuşmasında, Rusya sınırına doğru her türlü genişlemeyi bir tehdit unsuru olarak göreceğini belirtmiştir. Dolayısıyla Bükreş Zirvesi kararları tam olarak bu tehdit unsurunun kendisi olduğu için Rusya doğal olarak tepki göstermiş ve karşı çıkmıştır. Medvedev, Gürcistan ve Ukrayna'nın Üyelik Eylem Planlarını önlemenin yanı sıra NATO'nun Avrupa'daki güvenlik sistemleri ve ilaveten Çekya(Çek Cumhuriyeti)'daki füze savunma sistemi kendilerinde "ziyadesiyle hayal kırıklığı yarattığını" ifade etmiştir.³¹¹ Medvedev böylelikle henüz görevi devralmadan önce Batı ile arasında ipler gerilmeye başlamıştır.

Medvedev, devlet başkanlığı görevini devraldıktan sonra Ağustos ayında Gül Devrimi ile kırılmalı artmış olan Gürcistan ilişkileri, Saakaşvili'nin Gürcistan'da yaşayan Rus nüfusuna yönelik baskılarına ek olarak, Güney Osetya'da varlığını sürdüren Rus Barış Kuvvetlerinden 10 Rus askerinin ölümü Rusya ile Gürcistan Savaşı'nın başlamasına neden olmuştur. 2013 yılında savaşın 5.yıl dönümü nedeniyle açıklamalarda bulunan Medvedev; kendisinin henüz 90 günlük devlet başkanı olduğunu ve Gürcistan'a askeri müdahale kararının kendisi için en zor kararlardan biri olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca Medvedev, "Saakaşvili'nin Rusya'da yönetim değişince hedeflerine sessizce ulaşabileceği yanılmasına düştüğünü" söylemiştir.³¹² Medvedev'in Gürcistan'a askeri müdahalesi, aynı zamanda NATO şemsiyesi altında bağımsızlığını ilan etmiş olan Kosova'ya karşı rövanşını Gürcistan Savaşı ile almasını sağlamıştır.³¹³

³⁰⁹ Burçin Canar, "Soğuk Savaş Sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Karadeniz Politikası", Ankara üniversitesi SBF Dergisi, C:67, S:1, 2012, s.61.

³¹⁰ North Atlantic Treaty Organization, "Bucharest Summit Declaration", 03.04.2008, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_8443.htm, Erişim Tarihi: 19.08.2017.

³¹¹ Andrei P. Tsygankov, "Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity", Rowman&Littlefield, United Kingdom, 3. Baskı, 2013, s.194.

³¹² Bağımsızlık, Demokrasi, Özgürlük ve Birlik Jineps Gazetesi, "Dimitri Medvedev: Saakaşvili Savaş Suçlusudur", S:55, Eylül 2013, <http://www.jinepsgazetesi.com/dimitri-medvedev-saakasvili-savas-suclusudur-13172.html>, Erişim Tarihi: 20.08.2017.

³¹³ Deniz Tansi, "Kafkasya Günlüğü Üzerinden 'Yeni Güçler Dengesi'", Jeopolitik, İstanbul, C:7, S:56, Eylül 2008, s.49.

Devlet başkanlığı seçimleri zafer konuşmasında Medvedev, “Vladimir Putin tarafından belirlenen yolu koruyabiliriz, bunu yapmak için her türlü şansımız var”³¹⁴ ifadesinin yanı sıra dış politika ve güvelik yerine iç politika ve ekonomi vaadi onu Putin’in politikalarından ayrılan noktası olmuştur.³¹⁵ Medvedev göreve seçildiği andan itibaren dış politikada ortaya çıkan problemlerle uğraşmak zorunda kalmış olsa da 2010 yılında Uluslararası Kuruluşlardaki Rus elçileri ve daimi temsilcileri ile yaptığı toplantıda temel politika anlayışını ortaya koymuştur.

“Toplumumuzun karşı karşıya bulunduğu çeşitli güçlükleri gidermek için iç hedefleri takip etmek, ülkemizi, ekonomisini, sosyal hayatını ve bir dereceye kadar siyasi sistemini modernleştirmek için dış politika araçlarını kullanmamızda daha etkili olmalıyız.”³¹⁶

Toplantıda yapmış olduğu bu konuşmadan anlaşılacağı gibi Medvedev, Rusya’da gerçekleştirilen modernizasyon ile uluslararası sistemdeki yerini daha da sağlamlaştırmayı arzulamıştır. 2009 yılında onaylanan “2020 Rusya Federasyonu’nun Ulusal Güvenlik Stratejisi” ile dış politikadaki yol haritası da belirlenmiştir. Belgede, “Rusya Federasyonu’nun çok kutuplu dünyadaki stratejik istikrar ve karşılıklı yarar sağlayan ortak ilişkilerini destekleme konusundaki etkinliği olan bir dünya gücüne dönüştürme”³¹⁷ vurgusu Rusya’nın tehdit algısını ortaya koymaktadır. YAI’nin kurulabilmesi ve Rusya’nın yaşayabilmesi için sistemin istikrarının yanında sistemin çok kutuplu olması zorundadır.³¹⁸ Bu zorunluluk Putin’in devlet başkanı olduğu andan itibaren temel politika olsa da Gürcistan Savaşı’nın Medvedev’in devlet başkanlığında gerçekleşmiş olması Rus Dış Politikasının dönüşümünü gerçekleştirmiştir. Özellikle Renkli Devrimler ile başlayan dönüşüm süreci Putin döneminde kendi ulusal çıkarlarına zarar veren unsurlara karşı yaptırımlar ya da söylemlerle bir ölçüde sınırlı kalan tepkiler ile karşılık buluyor olsa da, Medvedev henüz görevinin ilk zamanlarından itibaren ulusal çıkarı korumanın ölçütü olmadığını göstermiştir.

³¹⁴ CNN Türk, “Rusya’da Medvedev Dönemi Başlıyor”, 03.03.2008, <https://www.cnnturk.com/2008/dunya/03/03/rusyada.medvedev.donemi.basliyor/433550.0/index.html>, Erişim Tarihi: 19.08.2017.

³¹⁵ CNN Türk, “Putin’in Aksine İç Politika ve Ekonomi Dedi”, 15.02.2008, <https://www.cnnturk.com/2008/dunya/02/15/putinin.aksine.ic.politika.ve.ekonomi.dedi/428675.0/index.html>, Erişim Tarihi: 19.08.2017.

³¹⁶ Kremlin, “Speech at Meeting with Russian Ambassadors and Permanent Representatives in International Organisations”, 12.07.2010, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/8325>, Erişim Tarihi: 19.08.2017.

³¹⁷ President of the Russian Federation, “Natioanl Security Strategy of Russian Federation to 2020”, No:537, 12.05.2009, <http://mepoforum.sk/wp-content/uploads/2015/08/NDS-RF-2009-en.pdf>, Erişim Tarihi: 19.08.2017.

³¹⁸ YALÇIN, a.g.e., s.176.

2008 yılı, Rusya'da gerçekleştirilen devlet başkanlığı seçimleri, NATO'nun Bükreş Zirvesi, küresel ekonomik kriz ya da Rusya-Gürcistan Savaşı'na ek olarak Kasım 2008 tarihinde ABD seçimleri de önem kazanmasına neden olmuştur. 2008 ABD seçimlerinin kazananı olan Barack Obama ile Bush'un dış politika anlayışı birbirinden oldukça farklıdır. Bush, dış politika anlayışı daha çok sert güce dayandırılırken; Obama, yaşanan krizin olumsuz etkilerini ortadan kaldırabilmek adına diğer coğrafyalardaki maliyeti yükselten askeri unsurları geri çekmek koşuluyla sert güç yerine kaybedilen yumuşak güç unsurlarını canlandırmaya yönelmiştir. Hal böyle olunca Medvedev, uluslararası sistemin çok kutupluluğunu, diğer devletlerle çatışmadan ziyade yüksek işbirliğinin geliştirilmesini sağlamıştır. Rusya'nın kendi vatandaşlarını dünyanın hangi ucunda olursa olsunlar korunacağı, Rusya'nın çıkarlarının bulunduğu bölgelerdeki devletler ile ilişkilerini daha da ilerletmiştir.³¹⁹ Her şeyden önemlisi Medvedev, teknoloji ve modernizasyon programlarına ek olarak Putin dönem sağlanan istikrarı pekiştirmeye yönelebilmştir.

Obama yönetiminde ABD, Medvedev'in arzuladığı politikalara yönelmesini kolaylaştırırken taraflar 2010'un Mart ayının sonunda stratejik nükleer silahların azaltılması antlaşması START'ın yerini alacak yeni antlaşma üzerinde görüş birliğine varmışlardır.³²⁰

Elbette bu antlaşma bir anda ortaya çıkmamıştır. Obama ABD Başkanlığı görevini devraldıktan sonra Rusya ile ilişkilerde beyaz bir sayfa açmak istemesi, ardından Medvedev'in Afganistan'daki ABD güçlerinin nakliyatı için Rus hava sahasını kullanabileceğini duyurması, Temmuz 2009'da Obama, Moskova'yı ziyareti ve en önemlisi Obama, Doğu Avrupa'ya füze kalkanı konuşlandırılması fikrinden vazgeçildiği açıklaması olmuştur.³²¹ Kısaca Medvedev devlet başkanlığının ilk zamanlarında yükselen tansiyon Gürcistan Savaşı ile doruk noktasına ulaşırken Obama'nın ABD başkanı olarak seçilmesi, Medvedev devlet başkanlığı sürecinde kısa bir süreliğine işbirliği içerisinde olmuştur. Obama yönetimi ile Medvedev arasındaki işbirliğini Arap Baharı'nın başlaması

³¹⁹ Kanat Ydyrys, "Putin ve Medvedev Döneminde Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası", Uluslararası Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi (USGAM), 02.05.2012, <http://www.usgam.com/tr/index.php?l=844&cid=611&konu=0&bolge=9>, Erişim Tarihi: 20.08.2017.

³²⁰ Miodrag Soiç, "Obama ve Medvedev'den Tarihi İmza", Ahmet Günaltay (Ed.), Meltem Karagöz (Çev.), Deutsche Welle, 08.04.2010, <http://www.dw.com/tr/obama-ve-medvedevden-tarihi-imza/a-5442033>, Erişim Tarihi:20.08.2017.

³²¹ Mustafa Keleş, "Obama'nın Rusya Karnesi", Anadolu Ajansı (AA), 05.12.2016, <http://aa.com.tr/tr/dunya/obamanin-rusya-karnesi/699294>, Erişim Tarihi: 20.08.2017.

ve her iki ülkenin çıkarlarının politik davranışlarını karşı karşıya getirmesi sonucunda ikilinin işbirliği yerini çatışmaya bırakmıştır.

BÖLÜM V

5. VLADİMİR PUTİN'İN DİŐ POLİTİKA YAKLAŞIMINI GELİŞİMİNİ VE DEĞİŞİMİNİ SAĞLAYAN ETKENLER

Rusya siyasi düşüncesine ve siyasetine etki eden yaklaşımlardan birisi olan Avrasyacılık, Yeltsin'in ikinci döneminde kendisine yer bulmaya başlamıştır. 1996 yılında Primakov'un Dışışleri Bakanı olmasıyla birlikte Avrasyacı yaklaşımın ılımlı dönemi başlamış ve kendisini zamanla Rusya'nın tek siyasi belirleyicisi konumunda bulmuştur. 2000 yılında Putin'in iktidara gelmesi ve Rusya'nın SSCB sonrası dönemde kendini toparlamaya başlarken Batı'ya belirlemiş olduğu kırmızıçizgi yani NATO ve AB'nin yakın çevresine doğru genişleme dalgaları Avrasyacılık yaklaşımının giderek "ılımlılıktan Aşırılıkçılığa" doğru kayma göstermesine neden olmuştur. Avrasyacı tutumun değişimi yakın çevre coğrafyasında meydana gelen Renkli Devrimler ile Batı yanlısı yönetimlerin iktidara gelmesi ve tek kutuplu dünya düzenine karşı Rusya'nın dahil olduğu uluslararası ya da bölgesel örgütlenmelerle ABD'nin savunusu olan yeni dünya düzenine karşı rekabet edebilecek bir güce kavuşmasıdır. Konu başlığı altında ilk olarak Avrasyacılık anlayışında değişime neden olan olaylar incelenecektir. Değişimi getiren olaylardan sonra ise Avrasyacı yaklaşımın temel argümanı olan çok kutupluluk açısından önem arz eden örgüt düzeyindeki gelişimler ele alınacaktır.

5.1. RENKLİ DEVRİMLER BAĞLAMINDA DEĞİŞİMLER

Soğuk Savaş sonrası hükümet dışı örgütler, çok uluslu şirketler ve medya gibi devlet mekanizması tarafından kontrolü zor olan yeni aktörler ortaya çıkmıştır. Bu aktörler Rusya'nın hali hazırda yakın çevresin kapsamındaki devletlerin Batı ülkelerini rol model almış olması onların coğrafyada daha rahat hareket alanı bulma fırsatı tanımıştır. Ancak Rusya'nın nüfuz alanında Batı yanlısı hareketleri destekleyen bu aktörler ilk olarak Gürcistan ile başlayan Renkli Devrimler Batı yanlısı iktidarların oluşmasında yeterince müdahil olamayışının dönüm noktası 2008 Gürcistan Savaşı olmuştur. Başarıya ulaşan Renkli Devrimler, 2008 sonrası dönemde Rusya'nın sadece yakın çevresi değil diğer coğrafyalarda da etkinliğini arttırarak kendi ulusal çıkarı kuvvetini kullanımı dahil her türlü eyleme başvurmaya başlamıştır. Kısaca, Rus Avrasyacılığı yaklaşımında değişimlere neden olan başlıca süreç olan yakın çevrede meydana gelen Renkli Devrimler incelenecektir.

5.1.1. Gül Devrimi

Rusya, SSCB'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanmış olan devletleri yakın çevresi olarak değerlendirmektedir. Yakın çevre Rusya'nın küresel güç iddiası açısından da önem arz etmektedir. Özellikle SSCB sonrası halefi olarak ortaya çıkan Rusya'nın kullanabileceği elinde kalan tek güç olarak kalmıştır. Bu güç Rusya, eski Sovyet devletleri üzerindeki etkisi yani salt yumuşak gücünün kendisidir.³²² Dolayısıyla Rusya yumuşak gücünü hem koruyabilmek hem de eski Sovyet devletleri ile ilişkilerini güçlendirmek zorundaydı. Sovyetler Birliği çatısı altından çıkmış olan devletlerin tümü için gurur verici bir zaman dilimi olmamıştır. Rusya'nın yakın çevre ile ilişkilerini geliştirmeye yönelik isteğine yakın çevrede bulunan devletlerin SSCB'nin halefi ile işbirliğine temkinli davranmasına neden olmuştur.

SSCB dağılırken kurulan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), SSCB sonrası dönemde çatı görevini üstlenmesi amaçlanmıştır. SSCB'nin dağılmasıyla oluşan jeopolitik boşluk ancak BDT gibi topluluk tarafından doldurulabileceği öngörülmüştür. Rusya'nın geniş bir coğrafyaya ve çok sayıda sınır komşusu olduğu düşünüldüğünde SSCB'den kalan mirasın daha akılcı davranarak şekillendirmediği sürece herhangi istikrar sağlayamadığı gibi krizlerden kurtulması da bir o kadar olanaksız hale gelecektir. Dolayısıyla Rusya, BDT aracılığıyla eski Sovyet devletleri ile ilişkilerini geliştirecek yani onların kendisi açısından bir tehdit unsuru olmasını önleyerek kendi yapısal reformlarını sağlayabilecektir. Rusya için geçerli olan bu durum BDT'ye üye olan diğer 11 devlet³²³ içinde geçerlidir. "Geyik Avı" oyun teorisi modelinde olduğu gibi bağımsızlığını elde etmiş olan BDT üyesi bu devletler yegane amaçları; belirlemiş oldukları reform haritasını en kusursuz şekilde yürürlüğe koyarak sistem içerisindeki yerini alabilmek ve daha da önemlisi bağımsızlıklarını koruyabilmektir. Buna göre geyik yani av bağımsızlık ve reformların gerçekleşmesiyle, avcılar ise malum olacağı gibi BDT üye devletleri olmaktadır. Şayet içlerinden birisi BDT'nin diğer üyeleri ile işbirliği geliştirmek yerine Batı ile ilişkileri tercih etmesi diğer oyuncular açısından coğrafi bütünlüğünü bozacak yeni bir tehdit unsuru olacaktır. Bu sebeple Rusya kendi coğrafi bütünlüğünü koruyabileceği şekilde yani Moskova'yı merkez alarak merkez dışına doğru önce tampon devletlerden diğer eski Sovyet devletlerine doğru önem derecesi de azalmaktadır. Litvanya, Letonya ve Estonya'nın yer aldığı Baltık grubu

³²² Jale Akhundova, "Rusya'nın Yumuşak Güç Politikaları: Mevzuat, Kurumlar, Politikalar", Ekin Yayınevi, Bursa, 2015, s.37.

³²³ BDT üyesi devletler: Rusya, Ukrayna, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Ermenistan, Belarus, Moldova, Azerbaycan, Özbekistan, Türkmenistan.

lkeler SSCB'nin dağılmasıyla birlikte yönünü doğrudan Batıya dönerek Rusya ile ilişkilerini minimuma indirmiştir.³²⁴ Rusya açısından gözden çıkarılabilir konumda olması dolayısıyla tepkisini de ona göre şekillenmesine neden olmuştur. Diğer yandan Gürcistan gibi Batılılaşma eğilimi ile Rusya'nın kendi ülkesinde etki gücünü kırmak ya da dengelemek istemiştir. Rusya, ikincil öneme sahip olan Baltık grubu ülkelerine göstermiş olduğu hoşgörüyü Gürcistan'a da göstermesini beklemek hayali yaklaşım olacaktır. Rusya açısından Gürcistan, jeopolitik konumundan kaynaklı olarak kaybedilecek bir konumda bulunmamaktadır.

31 Mart 1991 tarihinde gerçekleştirilen referandumun ardından 9 Nisan'da Gürcistan'da Zviad Gamsakhurdia önderliğinde bağımsızlığını ilan etmiştir.³²⁵ 19 Ağustos'ta Gorbaçov'a karşı gerçekleştirilen askeri darbe girişiminin hemen ertesinde 20 Ağustos tarihinde Gamsakhurdia, Batı hkmetlerine ve ABD'ye SSCB'den ayrılan ülkelerin bağımsızlıklarının tanınması ve diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi hususunda çağrıda bulunmuştur.³²⁶ Gamsakhurdia, SSCB'nin dağılması ile onun devamı olarak ortaya çıkan Rusya'nın nüfuz alanına girmek adına milliyetçi politikalar izlemeyi tercih etmiştir. Tercih edilen milliyetçi politikalar, halihazırda SSCB'nin dağılması ve vesayet altından bağımsızlığa yeni kavuşmaya bağlı olarak istikrarın olmadığı kriz ortamını daha da körüklemiştir.. dolayısıyla Gamsakhurdia'nın milliyetçi politikaları Gürcistan'daki kaos ve azınlıklarla çatışmanın şiddetini arttırmış ve aynı zamanda Gürcistan'da gerçekleştirilen askeri darbenin başarıya ulaşmasına zemin hazırlamıştır.

Gürcistan'da askeri darbe ile son bulan Gamsakhurdia dönemi sonrası Devlet Başkanlığı görevine Eduard şevardnadze getirilmiştir. şevardnadze, yaşanan gelişmeler sonrasında yeniden Rusya'nın etki alanına doğru yönelmek zorunda kalmıştır.³²⁷ şevardnadze, seleftinin aksine azınlıkları kışkırtacak politikalardan sakınmıştır. Zira Gürcistan'da yaşayan azınlıklar (Acarlar, Osetler ve Abazalar) ile merkezi hükümet arasındaki sorunlarda Rusya bölgede yaşayan Rusları bahanesiyle Gürcistan içişlerine müdahil olabilmek fırsatı yaratmaktadır. şevardnadze'nin bu farkındalığı hem iç politikasını hem de dış politikasında Rusya faktörünü dikkate alarak daha temkinli hareket etmesini

---

³²⁴ AKHUNDOVA, a.g.e., s.39.

³²⁵ Resul Eristavi, "Gürcü Yazar ve Siyasetçi Zviad Gamsakhurdia", Eurasian House, 02.07.2016, <http://www.eurasianhouse.net/makale/69/gurcu-yazar-ve-siyasetci-zviad-gamsakhurdia>, Erişim tarihi: 01.06.2017.

³²⁶ Eristavi, a.y.

³²⁷ Hasan Kanbolat, "Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya'daki Askeri Varlığı ve Gürcistan Boyutu", Stratejik Analiz, Ankara, C:1, S:3, 2000, s.43.

sağlamıştır. Rusya'nın ülkedeki etkinliğini ortadan kaldıramayacağını anlayana dek BDT üyeliğine karşı çıkmış olsa da Rusya'nın azınlıklar üzerindeki etkisi nedeniyle 1993 yılında BDT'ye üye olurken aynı zamanda Rusya'nın Gürcistan topraklarında askeri üs bulundurmasını onaylayan antlaşmayı imzalamıştır.³²⁸

BDT'ye zorunlu bir şekilde üye olduktan sonra Gürcistan, Rusya'nın BDT çatısı altında ilişkileri derinleştirme ve merkezileştirme çabalarına karşı çıkarak Azerbaycan ve Ukrayna ile birlikte 1997'de Kişinyov'da yapılan BDT Zirvesi'nde bir deklarasyon yayınlarak "Rusya'nın hegemonyacı siyasetini devam ettirmesi durumunda BDT'den ayrılma konusunu gündeme getirebileceklerini" bildirmişlerdir.³²⁹ Bildiri aynı zamanda BDT içerisinde Rusya'nın önderliğindeki Avrasyacı görüşe karşı Batıcı görüş şeklinde bir alternatif olan GUUAM'ın ortaya çıkmasını sağlamıştır. GUUAM, 10 Ekim 1997 yılında Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan ve Moldova dördlüsü tarafından GUAM kurulurken daha sonra Özbekistan'ın katılımıyla GUUAM'a dönüşmüştür.³³⁰ Rusya'ya göre GUUAM, bölgedeki Rus nüfuzuna karşı koymanın bir yolu ve ABD tarafından desteklenen bir stratejinin parçasıdır.³³¹ Rusya bu yöndeki endişelerini yapmış olduğu anlaşmalarla gidermeye çalışmıştır. 3 Şubat 1994'te Yeltsin Tiflis ziyaretinde sınır güvenliği ile ilgili Rusya sınır birliklerinin Gürcistan'da kalmasını içeren "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması" ve BDT'nin güvenliğini korumak amaçlı Tiflis yakınlarında üç askeri üssün oluşturulmasını sağlayan "Askeri Anlaşma" imzalanmıştır.³³² Böylelikle Rusya, Gürcistan'ın Batı ile ilişkilerini denetleyebilme imkanını da elde etmiştir.

Gürcistan'ın Rusya açısından bir diğer önemi ise Çeçen ayrılıkçıları ile mücadelede Çeçenistan ile Gürcistan'ın sınırdış olmasından kaynaklanmaktadır. 80 km'lik sınır komşuluğu, 1992 Bişkek Anlaşması ile vizesiz serbest dolaşımın olması dolayısıyla Çeçen teröristlerin Gürcistan'daki Panki Vadisi'ndeki kamplarda eğitim görerek Rusya'nın ulusal güvenliğine zarar vermektedir. Çeçen teröristlerle daha etkin mücadele edilebilmesi için Gürcistan'ın sınır bölgelerini Rus birliklerine açmasını istemiş, Gürcistan ise bu teklife

---

³²⁸ Kamer Kasım, "Soğuk Savaş Sonrası Kafkasya", USAK Yayınları, Ankara, 2. Baskı, 2009, s.64.

³²⁹ Ömer Faruk Ünal, "Azerbaycan-Gürcistan İlişkileri", Kafkas Üniversitesi Dergisi, Bakü: Alıntılaman Kamil Ağacan, "Değişim Zamanı: Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya Politikası", Stratejik Analiz, Ankara, C:6, S:61, 2005, s.52.

³³⁰ Timuçin Kodaman-Haktan Birsal, "Bağımsızlık Sonrası Özbekistan ve Dış Politikası", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Elazığ, C:16, S:2, 2006, s.431.

³³¹ Habibe Özdal-Viktoriiia Demydova, "Türkiye Ukrayna İlişkileri: Yüksek Potansiyel, Düşük Voltaj", USAK Yayınları, Ankara, Analiz No: 16, 2011, s.30.

³³² Hasan Kanbolat-Kamil Ağacan, "Gürcistan'daki Rus Üslerinin Tasfiyesinde Mehter Adımları: Bir Geri İki İleri", Stratejik Analiz, Ankara, C:2, S:16, 2001, s.7.

karşı çıkmıştır.³³³ Çeçen teröristlerin Rusya'nın ulusal güvenliğine tehdit unsuru oluşturuyor olması ve Çeçen terör gruplarının yuvaları tam manasıyla temizlenemese dahi yuvalandıkları ülkeden kendi ülkesine serbest geçişini kısmen önleyeceği kanısına varılmıştır. Bunun üzerine 30 Ağustos 2000'de Rusya Dışişleri Bakanı Igor Ivanov, Rusya'nın söz konusu anlaşmadan (1992 Bişkek Anlaşması) ayrıldığını, ülkelerle yapılacak ikili anlaşmalarla serbest dolaşım sorununun giderileceğini duyurmuştur.³³⁴ Gürcistan Dışişleri Bakanı Irakli Menagharışvili, Rusya'nın Gürcistan'a vize uygulanmaması için bir takım talepleri olduğunu ve bu taleplerden amacın sadece Çeçen terör gruplarına çözüm niteliği taşımadığını söylemiştir. Çünkü talepler arasında Gürcistan'ın Avrasya Ekonomi Birliği'ne dahil olması ve enerji alanında Rusya'ya alternatif olan Hazar petrol ve doğal gazının Avrupa'ya taşınmasında köprü vazifesi gören Gürcistan'ın bu ihraç gerçekleştirirken Rusya'nın çıkarlarını korumasını istemiştir.³³⁵ Açıkça anlaşılacağı üzere Rusya, Gürcistan'ın Batı ile ilişkilerini kontrol altında hatta bu ilişkinin gelişmemesini amaçlamıştır.

Gürcistan, 1999'da Avrupa Konseyi'ne girdikten sonra Avrupa'da Konvansiyonel Kuvvetler Hakkında Antlaşma (FCE) gereğince ülkede konvansiyonel kuvvet sayısını azaltma zorunluluğu Şevardnadze'ye Moskova'nın askeri varlığını sınırlandırma konusunda fırsat yaratmıştır.³³⁶ Aynı zamanda Putin terörizm ile sonuna dek mücadelesini sürdürürken Çeçen teröristlere karşı Rusya'nın kullanmak zorunda olduğu Gürcistan hava sahasına Şevardnadze'nin olumsuz yanıt vermesi sonrasında Gürcistan'daki ayrılıkçılara Rus kimliği kazandırmaya başlamıştır.

Gürcistan'ın denge politikası ve Batı ile ilişkilerindeki kırılma noktası 9/11 Saldırıları ile gerçekleşmiştir. 9/11 Saldırıları sonrası gelişen ABD-Rusya ilişkileri ABD'nin eski Sovyet bölgelerine askeri birliklerini yerleştirmesine olanak tanımıştır.³³⁷ Rusya, yaşanan olaylar sonrası Batı ile işbirliği içerisinde olması başta ABD olmak üzere Batı'nın da Rusya'nın terörle mücadelesine desteklemesini sağlamıştır. Ayrıca ABD

³³³ Diplomatik Gözlem, "Moskova-Tiflis Arasında Çeçen Gerginliği", <http://diplomatikgozlem.com/haber/moskova-tiflis-arasinda-ce-en-gerginligi>, Erişim Tarihi:02.06.2017.

³³⁴ Kamil Ağacan, "Rusya'nın Gürcistan'a Vize Uygulaması Silahsız Savaş Mı?", Stratejik Analiz, Ankara, S:9, 2001, s.34.

³³⁵ AĞACAN, "Rusya'nın Gürcistan'a Vize Uygulaması Silahsız Savaş Mı?", s.35.

³³⁶ D'ENCAUSSE, a.g.e., s.221.

³³⁷ Erel Tellal, "Kronik: Eski Sovyet Coğrafyasında Devrimler", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C:60, S:2, 2005, s.273.

Rusya'nın Panki Vadisi'ndeki teröristlere müdahalede bulunmasını önlemek için Gürcistan ordusunu eğitime kararı almış ve Amerikan Özel Birlikleri'ni Gürcistan'a yollamıştır.³³⁸

Şevardnadze, iktidara geldiğinde var olan ayrılıkçı hareketleri bir nebze yatıştırmış olsa da ülke içindeki artan yolsuzluk ve suç oranı Gürcü halkın Şevardnadze yönetimine olan desteğinin azalmasına neden olmuştur.³³⁹ Nitekim Kasım 2003'te gerçekleştirilen milletvekili seçimlerine hile karıştırıldığı iddiası ile muhalefet seçim sonuçlarını tanımaması ardından, halk mitingleri düzenlendi, parlamento önünde oturma eylemleri sonuç vermiş ve Şevardnadze'nin 23 Kasım'daki istifası ile Cumhurbaşkanlığı makamı boşalmıştır.³⁴⁰ 4 Ocak 2004 tarihinde yapılan seçimlerde muhalif hareketi yönlendiren Mihail Saakaşvili Devlet Başkanı olurken 28 Mart 2004 parlamento seçimlerinde ise muhalefetin diğer öncü isimleri Jvaniya Başbakanlık, Burjanadze Parlamento Başkanlığı görevine geldi.³⁴¹

Devrimin gerçekleşmesinde Gürcistan iç etmenlerinden ziyade dış etmenler daha çok önem arz etmektedir. Çünkü iç etmenler yani muhalefet gerekli finans gücünü sağlayamazsa şayet iktidar tarafından baskılanarak devrimin önlenmesi daha kolay olacaktır. Bu nedenle eski Sovyet coğrafyasının serbest piyasa ekonomisi açısından önemli Pazar olması George Soros'un kar oranı yüksek finansmanlığındaki hükümet dışı örgütlerin (NGO) faaliyetlerini arttırmıştır. Açık Toplum Enstitüsü (ATE) ayrı bir konuma sahip olduğunu söyleyebiliriz. 1993 yılında Soros tarafından kurulan özel bir kurum ve bağış yapan bir vakıf³⁴² olan ATE, sahip olduğu finansman gücü sayesinde iktidar değişikliklerinde müdahil bir aktör konumunda olmaktadır.

Soros, Rusya'nın Svaboda- Özgürlük radyosuna verdiği demeçte, devrim öncesinde ve sonrasında Gürcistan'da aktif rol oynadığını ve maddi destek sağladığını ifade etmiştir.³⁴³ ATE'nin maddi desteği, dağınık ve iktidar baskısı karşısında muhalefetin

---

³³⁸ Paul Mitchell (Yön.), "Putin'in Rusyası: Demokrasi Tehdit Ediliyor (2.Bölüm)", British Broadcasting Corporation (BBC), 2011.

³³⁹ Bilal Alper Torun, "Soğuk Savaş Sonrasında Dönemde Gürcistan'da Amerika Birleşik Devletleri-Rusya Federasyonu Rekabeti", Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2016, s.89.

³⁴⁰ BBC Turkish, "Gürcistan'ın 'Gül Devrimi'", 27.01.2004, http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2004/01/040127_gurcistan_surec.shtml, Erişim Tarihi: 02.06.2017.

³⁴¹ Mitat Çelikipala, "Başarısız Devlet-Demokratik Model Ülke Sarmalında Gürcistan'ın 20 Yılı", USAK Yayınları, Ankara, C:7, S:14, 2012, s.13.

³⁴² Mehmet Zahid Sobacı, "Politika Bağlamında Kamu Yönetiminde Neo-Liberal Reformların Yayılması: Açık Toplum Enstitüsünün Rolü", Sosyoekonomi, C:16, S:16, 2011, s.193.

³⁴³ BBC Turkish, "Gürcistan'da Soros Parmağı", 28.04.2007, http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2007/04/070428_soros.shtml, Erişim Tarihi:03.06.2017.

iktidara karşı eylem gerçekleştirmek üzere mobilize etmiştir.³⁴⁴ Nitekim Gül Devrimi başarıya ulaşarak Şevardnadze'nin yerine Saakaşvili'nin gelmesine yardımcı olmuştur.

4 Ocak 2004 tarihinde yapılan seçimlerde meşru Devlet Başkanı olan Saakaşvili, ülkedeki rüşvet ve yolsuzlukla mücadelede Avrupa'yı örnek alacağını söylemiştir.³⁴⁵ Ayrıca Saakaşvili'nin öncelikli hedeflerinden biri Gürcistan'ın üniter yapısını sağlayabilmektir.³⁴⁶ Üniter yapıyı sağlayabilmek için Saakaşvili sorunlu bölgelerle yapılacak görüşmeler ve pazarlık ile sorunun çözümünün daha demokratik olacağı inancı, Acaristan Özerk Cumhuriyeti lideri Aslan Abaşidze'nin Tiflis yönetimine vermiş ultimatoma Saakaşvili'nin inancının başarısız olacağını göstermiştir. Saakaşvili'nin kendisini devirme arzusunda olduğu iddiasında bulunan Abaşidze Saakaşvili'nin Batum'a girişini engellemesi sonrası Gürcistan yönetimi Batum'a askeri yığınak ile karşılık vermiştir. Abaşidze geri adım atarak Batum'da Saakaşvili ile görüşmüş ve gerginleşen ilişki 17 Mart 2004'te bir nebze yumuşamıştır.³⁴⁷ Ancak bu durum uzun sürmemiş ve Acaristan Gürcistan arasındaki ulaşımı sağlayan köprülerin acar milisleri tarafından yıkılması gerginliği yeniden arttırmıştır.³⁴⁸ Gürcü ordusu Mayıs ayında Acaristan'a girerek merkezi hükümetin özerk cumhuriyetler ile pazarlıkların sonuçsuz kalması halinde üniter yapının sağlanması hususundaki kararının netliğini ortaya koymuştur. Acaristan sorununun çözülmesi Saakaşvili'nin Abhazya ve Güney Osetya'daki ayrılıkçı hareketlere karşı da çözümün Gürcistan lehine olacağına dair inancını kuvvetlendirmiştir. Devlet Başkanlığının ilk zamanlarında vaatmiş olduğu Gürcistan'ın üniter yapısını sağlayabilmek için kuvvet kullanımından sakınmayacağını göstermiştir.

Saakaşvili, Güney Osetya'nın ayrılıkçı isteklerinin son bulması ve Tiflis'e bağımlılıklarının artması amacıyla ekonomik yaptırımları uygulamaya koymuştur. Ancak bu yaptırımlar Güney Osetya'daki ayrılıkçı hareketi dizginlemekten ziyade bilhassa körüklenmesine neden olmuştur. 2004 yılında Güney Osetya'da yapılan parlamento seçimlerini "Gürcistan'dan Ayrı Rusya ile Birlik" sloganını kullanan Güney Osetya Özerk

³⁴⁴ Natalia Antelava, "How to Stage a Revolution", BBC United Kingdom, 04.12.2003, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3288547.stm>, Erişim Tarihi: 03.06.2017.

³⁴⁵ Vladimir Essipov, "Güller Devrimi'nden Sonra Seçim", DW Rusça Servisi, 26.03.2004, <http://www.dw.com/tr/g%C3%BCller-devriminden-sonra-se%C3%A7im/a-2526836>, Erişim Tarihi: 25.05.2017.

³⁴⁶ Nilgün Atıcı Köktaş, "Saakaşvili Dönemi Gürcistan: İç ve Dış Politika Üzerine Bir Değerlendirme", Ardahan Üniversitesi İİBF Dergisi, S:2, Ekim 2015, s.98.

³⁴⁷ KÖKTAŞ, a.g.e., s.98-99.

³⁴⁸ Cüneyt Yenigün- Mehmet Ali Bolat, "Gürcistan: Yeni Dünyanın Doğu-Batı Sınırı", Kemal İnat-Burhanettin Duran- Muhittin Ataman (Ed.), "Dünya Çatışmaları: Çatışma Bölgeleri ve Konuları", Nobel Yayınları, Ankara, C:1, 3. Baskı, 2010, s.478-479.

Cumhuriyeti Başkanı Eduard Kokoev'in liderliğini yaptığı Yedintsvo (Birlik) Partisi kazanmıştır.³⁴⁹ Seçimleri takiben 9 Haziran tarihinde Güney Osetya Parlamentosu yeniden Rusya sınırları içerisinde yer alan Kuzey Osetya ile birleşme kararı almıştır.³⁵⁰ Soğuk Savaş sonrası dönemde ilk olarak Yeltsin döneminde Güney Osetya'nın bağımsızlık girişimi reddedilirken 1990-1992 yıllarında Gürcüler ile Osetler arasında gerçekleşen kanlı çatışmalar Rusya'nın arabuluculuğu ile sonlanabilmiştir. 24 Temmuz 1992 Soçi Ateşkes Anlaşması ile Rusya, Gürcistan ve Kuzey Osetya Birlikleri arasında barış gücü oluşturulmuştur.³⁵¹ Ancak Putin liderliğinde Rusya, tarihte birçok defa yaptığı gibi Güney Osetya'nın birleşme kararını doğrudan reddetmeyerek yeni dönemin sinyallerini vermiştir.

Saakaşvili'nin Acaristan sorununun çözümünde pro-aktif davranmayan Putin, Güney Osetya ve Abhazya sorunlarının çözümünde Gürcistan'ı eleştirmekten geri durmamıştır. Saakaşvili, Rusya'nı bölgedeki askeri varlığına karşılık Batılı ülkelere güvenmiştir. Rusya'yı bu sayede dengeleyebileceği inancı Rusya'nın eleştirilerine rağmen Saakaşvili'nin Güney Osetya politikasını değişmeden baskı şiddetini arttırarak devam etmiştir. Gürcistan yönetimi bölgede gerginliğin artması sonucu 2008 başında asker sayısını 32.000'den 37.000'e çıkarma kararı alırken Putin özerk cumhuriyetlere yönelik barış kuvvetlerini güçlendireceğini açıklamıştır.³⁵² Elbette taraflar arasındaki gerginlik Gürcü yönetimin coğrafi bütünlüğünü sağlayabilmek ve içişlerindeki otoritesini sağlayabilmek adına 8 Ağustos 2008 tarihinde Güney Osetya'ya saldırması ile yerini savaşa bırakmıştır.

Saakaşvili, Güney Osetya'ya askeri müdahalede bulunurken kendi içişlerini ilgilendiren bir konu olduğu için hukuki olarak Rusya'nın böyle bir riske girmeyeceğini, şayet eğer riske girerek herhangi müdahalede bulunduğu takdirde ABD ve diğer devletlerin Gürcistan'ı koruyabileceğini düşünmüştür. Ayrıca Renkli Devrimler gerçekleşirken Rusya'nın herhangi bir fiili müdahalede bulunmamış olması Saakaşvili'yi daha da cesaretlendirerek ülkede tek otoritenin olduğunu dünya kamuoyuna göstermek istemiştir. Ancak beklenen gerçekleşmemiş, Saakaşvili'nin askeri müdahalesine karşılık Rusya

³⁴⁹ Fatih Özbay, "Tarihsel Süreç İçerisinde güney Osetya Sorunu", 25.06.2008, BİLGESAM, <http://www.bilgesam.org/incele/999/-tarihsel-surec-icerisinde-guney-osetya-sorunu/#.WUuK25LvjMw>, Erişim Tarihi: 04.06.2017.

³⁵⁰ KÖKTAŞ, a.g.e., s.99.

³⁵¹ United Nations Peacemaker, "Agreement on Principles of Settlement of the Georgian-Ossetian Conflict", Gürcistan/Soçi, 24.06.1992, <http://peacemaker.un.org/georgia-sochi-agreement92>, Erişim Tarihi: 05.06.2017.

³⁵² Hasan Selim Özertem (Ed.), "Gürcistan Krizi Değerlendirme Raporu", USAK Yayınları, Ankara, Ağustos 2008, s.7, http://homes.ieu.edu.tr/~ibagdadi/INT435/Readings/The%20Caucasus/Gurcistan_USAK%2520RAPOR_Yeni.pdf, Erişim Tarihi: 05.06.2017.

azınlıkları korumak bahanesiyle Gürcistan'a saldırmış ve 16 Ağustos'ta Rusya'nın istediğini elde ettiği ateşkes ile sonuçlanmıştır.³⁵³

Kısaca özetleyecek olursak, Rusya iç dinamiklerinde istikrarı yakalayınca dek ABD Soğuk Savaş sonrası kısa süreli ortaya çıkan tek kutuplu uluslararası sistemi devam ettirmeye yönelik politikalar geliştirmiştir. Özellikle Rusya'nın yakın çevresi olarak adlandırılan coğrafyaya yönelmesi ve bu coğrafyadaki devletlerin kendisi ile olan ilişkilerini geliştirerek Rusya'yı kontrol altında tutmayı arzulamıştır. Hatta Rusya'ya karşı muhalif devrimlere destek verdiğini belirtmiştir. Rusya ise 2008 Ağustos'una kadar etrafında gerçekleşen değişimlerin oldukça farkında olmakla birlikte ABD ve diğer Batı ülkeleri ile mücadele edebilecek güçte olmadığı için kuvvet kullanımından sakınarak nispeten daha yumuşak ve Avrasyacı düşüncenin temellerini sağlamlaştıran politikaları tercih etmiştir. Güney Osetya Savaşı ile Rusya, uluslararası sistem içerisindeki gücünü yeniden toplamış olan kararlı ve bu kararlarını gerçekleştirebilecek güce sahip olduğunu göstermiştir. Yani sistemin tek başat gücü ABD olmadığını, ABD'nin güç kaybını ve onun dışında da aktörlerin sistemi etkileyebileceğini dolayısıyla çok kutuplu uluslararası sistemin bir örneğini ortaya koymuştur.

5.1.2. Turuncu Devrimi

SSCB'nin dağılmasından hemen önceki aylarda bağımsızlığını ilan eden Ukrayna için yeni ve hayati bir dönem başlayacaktır. Uzun süredir Moskova'ya bağlı olarak yaşamış olan Ukrayna açısından bağımsızlık sonrasında Ukrayna'nın sahip olduğu çok etnili yapı ve devlet yönetimi konusundaki tecrübesizliğine paralel olarak günümüze dek süren sorunların başlangıcı olmuştur.

24 Ağustos 1991'de bağımsızlığını elde eden Ukrayna yaşanan sorunlar karşısında zamanla demokrasinin aşınmasına ve muhafazakarların güçlenmesini sağlarken, siyasal ve ekonomik reformların başarısızlığı bağımsızlığı dahi tartışılır hale getirmiştir.³⁵⁴ Bağımsızlık eleştirileri seslerinin yükselmesi Leonid Kravçuk ve onun halefi Leonid Kuçma dönemlerinde önceliğin Ukraynalı üst kimliği aidiyet hissine, istemli vatandaşlığa

³⁵³ Şahin Keskin, "Gürcistan'ın AB ve NATO Hayali", Yeni Türkiye Kafkaslar Özel Sayısı, S:77, Temmuz-Aralık 2015, s.500.

³⁵⁴ Olgan Bekar, "Ukrayna Bağımsız Kalabilecek mi?", Avrasya Etüdüleri, C:1, S:2, Yaz 1994, s.72.

bağlı herkesi kucaklayan bir millet yaratmaya verildiği ve dolayısıyla etnik ve kültürel temellere dayanmayan bir Ukrayna milleti oluşturulmaya çalışılmıştır.³⁵⁵

Kravçuk döneminde Rusya'da olduğu gibi Batıcı liberal anlayış hakim olmuştur. Ancak bu Batı yanlısı yönelim ülke tüm kesimlerin benimsememiş olmaması Ukrayna'nın Donbass ve doğusunda kalan Rusya sınırının Doğu yani Rusya yanlısı, Donbass'ın batısında kalan bölgenin Batıcı olarak değerlendirilebilir. Bu ayırım ülkenin gelecekte yaşanan sorunların da temelini oluşturacaktır. Kravçuk, Rusya'nın etki alanından kurtulmak ve Ukrayna'nın kurtuluşu olarak salt Batıya yönelmesi kriz ortamındaki görüş ayrılıklarının daha da derinleşmesine neden olmuştur. Ukrayna'da siyasal ortam özellikle 1994 seçimlerinde milliyetçiler ile komünistlerin zaferi Ukrayna'da, Rusya taraftarlığı ile Batı taraftarları etrafında toplanıldığını ortaya koymuştur. İşte tam da bu nedenle Ukrayna bağımsızlığının ilk dönemleri itibariyle ulusal bir kimliğin inşasına ihtiyaç duymuştur.³⁵⁶

Cumhurbaşkanlığı dönemi süresince Rusya yerine Batıyı tercih eden ancak Rusya'dan kopamayan Kravçuk yerini Haziran 1994 Rusya ile yakın ilişki içerisinde olacağını söyleyen Leonid Kuçma'ya devretmiştir.³⁵⁷ Kuçma, Rusya'yı Ukrayna'nın stratejik ortağı olarak belirtirken aynı zamanda Rusya ile tarihten gelen ilişkisini göz önünde bulundurarak Rusya ile bağına koparmadan Batıya karşıda kapılarını açık tutmuştur.³⁵⁸ Rusya ve BDT ile ekonomik entegrasyonu destekleyen Kuçma, siyasi ve askeri entegrasyona karşı olduğunun altını çizmiştir.³⁵⁹ Böylece Kuçma, SSCB döneminin sosyalist ekonomi anlayışından ayrılarak liberal ekonomiye yönelirken Rusya ve BDT üye devletlerinin yaratmış olduğu pazarı Ukrayna'nın kalkınmasını kullanabilecektir. Diğer taraftan Rusya'nın yakın çevresini BDT çatısı altında toplayarak yeniden etki alanını sağlama gayesini Kuçma siyasi ve askeri entegrasyona karşı çıkararak Ukrayna'nın etki altına girmeyerek bağımsızlığına zarar verebilecek her türlü etkenden uzak durmaya çalışmıştır.

---

³⁵⁵ Cem Karadeli, "Ukrayna'da Milli Aidiyet, Rekabet ve Azınlıklar", Hasret Çomak-Caner Sancaktar- Zafer Yıldırım (Ed.), "Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi", Beta Yayıncılık, İstanbul, Kasım 2014, s.122.

³⁵⁶ Tolga Bilener, "Ulus-Devlet Olma Sürecinde Ukrayna", Erhan Büyükkakıncı (Der.), "Değişen Dünya'da Rusya ve Ukrayna", Phoenix Yayınları, Ankara, Eylül 2004, s.321.

³⁵⁷ Erhan Akdemir, "Avrupa Birliği'nin Ukrayna Politikası: Eski Komşu? Yeni Aday mı?", Karadeniz Araştırmaları, S:41, Bahar 2014, s.67.

³⁵⁸ Taras Kuzio, "Ukraine under Kuchma: Political Reform, Economic Transformation and Security Policy in Independent Ukraine", Macmillian Press, Londra, 1997, s.41.

³⁵⁹ Suat Kınıkoğlu, "Ukrayna'da Kuçma Dönemi: Denge, Kararlılık ve Reform Politikaları", Avrasya Etüdleri, Ankara, C:3, S:1, 1996, s.82.

1998 yılında yapılan parlamento seçimlerinde Komünist Parti 450 sandalyeden 123'ünü almış olduğu destek oranının arttığını ortaya koymuştur.³⁶⁰ 1998 Parlamento seçimlerinde Komünist Partisi ve onların en çok desteklendiği Donbass bölgesi 1999 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçimlerine aday olacak olan Kuçma açısından önem arz etmektedir. Çünkü Ukrayna'nın Doğu bölgesi hem Rusya yanlısı olması hem de Ukrayna Parlamentosunun 450 sandalyenin yaklaşık olarak üçte birini vermektedir.³⁶¹ Başka bir ifadeyle Rusya yanlısı Komünist Parti ve Donbass bölgesinin desteğini alarak Kuçma Cumhurbaşkanlığı süresini 2004 yılına kadar uzatmayı başarmıştır.

Kuçma yönetimi Rusya ile Batı arasında kendi iç dinamikleri ile denge oluşturmaya çalışmıştır. Ancak denge iç dinamik unsurlar ile dış dinamik unsurlar arasında uyumlu hale getirilmesi sayesinde sağlanabilecektir. Dış dinamiklerin başında ABD öncülüğünde Batı ile Rusya'nın rekabetinin etkisi gelmektedir. Ukrayna bağımsızlığının ardından tek tarafa yönelmeyerek dış ve iç dinamiklerin uyumunu maksimum düzeyde tutarak denge unsuru oluşturmaya çalışmıştır.

2 Temmuz 1993 tarihinde Ukrayna Parlamentosu'nda onaylanan "Ukrayna Dış Politika Rehberi" isimli belgede de tüm ülkeleri kapsayan bir Avrupa güvenlik yapısının oluşturulması savunulmuş ve söz konusu yapıya katılmak da ulusal güvenlik bağlamında temel bileşen olarak belirtilmiştir.³⁶²

Yeltsin önderliğindeki Rusya, ilk dönem dönüşüm sancuları içerisinde Batı'nın desteğini alabilmek için iyi ilişkiler geliştirirken aynı zamanda yakın çevre ülkelerinin kendinden bağımsız olarak ilişki kurmasını güvenliği açısından tehlikeli bulduğunu daha önce bahsetmiştik. Özellikle Ukrayna ve Gürcistan Rusya'dan bağımsız olarak düşünülemeyecek kadar önemli jeostratejiğe sahiptir. "Kara Hakimiyeti" teorisini baz alarak değerlendirdiğimizde, Moskova Avrasya'nın kalbi Ukrayna ve Gürcistan ise kalbin atardamarları konumundadır. Ukrayna'nın Karadeniz'e olan kıyı uzunluğu, Avrupa'ya açılan bir kapı ve Batı'dan gelebilecek olan bir tehdit unsuru karşısında tampon bölge görevini üstlenmiştir. Batı açısından ise Ukrayna elbette Rusya kadar hayati bir önem arz etmemektedir. Yine de Karadeniz'de konumlanabilmek Rusya'nın bölgedeki hakimiyetine etki edebilme imkanı tanınmasının yanında SSCB sonrası Avrasya coğrafyasındaki boşluğu ya da oluşabilecek boşlukları değerlendirebilme fırsatı tanımaktadır. Avrupa açısından bir

---

³⁶⁰ BİLENER, a.g.e., s.323.

³⁶¹ BEKAR, a.g.e., s.76.

³⁶² ÖZDAL, "Rus Dış Politikasında Ukrayna", s.106.

diğer önemi ise enerji kaynağı temini konusunda köprü görevini görüyor olmasıdır. Özellikle Avrupa'nın kuzeyinin enerji ihtiyaçlarını karşıladıkları enerji nakil hatları Ukrayna üzerinden geçmektedir.

Tek kutuplu sistemin hegemon gücü olan ABD “dünya barışının korunabilmesi” için küresel jandarma görevine soyunmuş olması onun ve değerlerinin yeni coğrafyalara doğru genişlemesini zorunlu kılmıştır. 1999'da Çekya (Çek Cumhuriyeti), Macaristan ve Polonya'nın NATO'ya üye kabul edilmesi ile örgüt eski Sovyet coğrafyasına gerçekleştirdiği ilk genişleme aşamasını oluşturmuştur.³⁶³ Genişleme dalgasıyla artık Batı Ukrayna ile sınır komşusu olmuştur. Ukrayna'da ise reformların başarısızlığı ülkede muhalefet yanlılarını arttırırken Kuçma bu sefer Batı'yı dengelemek ve seçimleri kazanmasında destek aldığı Rusya yanlılarını kaybetmemeye çalışmıştır. Bu nedenle Kuçma, “Ukrayna, Rusya değildir” söylemi ile Rusya'nın Ukrayna bağımsızlığına zarar vermesinden sakınırken kendisine karşı artan muhalefet nedeniyle de “Ukrayna'nın Rusya ile iyi ilişkilere sahip olması dışında bir gelecek düşünemiyorum”³⁶⁴ söylemini geliştirerek Ukrayna'nın gelişmesinde ve bağımsızlığını koruyabilecek bir güç olmasında Rusya'ya duyduğu ihtiyacı dile getirmiştir.

Primakov Dışişleri Bakanlığı döneminde Rusya, Ukrayna ile ilişkilerini geliştirirken taraflar arasında Mayıs 1997'de “Büyük Anlaşma” imzalanmıştır. Anlaşma taraflar arasındaki Kırım sorunu ve Karadeniz'deki Rus donanmaları konusu yasalaştırılmıştır.³⁶⁵ Kuçma 1997 itibariyle Rusya ile ilişkileri geliştirerek 1998 yılındaki Parlamento seçimleri ve 1999 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde nihai amacına ulaşmıştır. Ancak Kuçma, dış politikada sağlamış olduğu kısmi istikrarı iç politikada sağlayamamıştır. Zira Kuçma tarafından Ukrayna'nın önemli makamlarına atamalar yapılırken, ülkede yolsuzluk her geçen gün artmaya devam etmiştir.³⁶⁶

2000 yılında patlak veren Kuçma-gate skandalı ya da “Kaset Skandalı” olarak adlandırılan³⁶⁷ yolsuzluklar ortaya çıkması ile hükümete olan güven azalmış ve halk

---

³⁶³ Hatem Cabbarlı, “İki Güç Arasındaki Ukrayna”, Karadeniz Araştırmaları, S:50, Yaz 2016, s.99.

³⁶⁴ ÖZDAL, “Rus Dış Politikasında Ukrayna”, s.173.

³⁶⁵ Andrei P. Tsygankov, “Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity”, Rowman&Littlefield, United Kingdom, 3. Baskı, 2013, s.121.

³⁶⁶ Timothy Garton Ash- Timothy Snyder, “The Orange Revolution”, The New York Review of Books, 28.04.2005, <http://www.nybooks.com/articles/2005/04/28/the-orange-revolution/>, Erişim Tarihi: 07.06.2017.

³⁶⁷ Oleg Bazaluk, “Corruption in Ukraine: Ruler's Mentality and Destiny of the Nation, Geopolosophy of Ukraine”, Cambridge Scholars Publishing, United Kingdom, 2016, s.102.

sokaklarda gösteriler düzenlenmiştir.³⁶⁸ Parlamentodan daha fazla yetkiye sahip olan Cumhurbaşkanı Kuçma gösterileri kuvvet kullanarak bastırması Ukrayna ile Batı ilişkilerini duraksatmıştır. Kuçma-gate skandalı sonrasında ülkenin batısından gelen görece az sayıdaki desteğini kaybeden Kuçma iyiden iyiye Rusya'ya yönlendirmiştir. Kuçma-gate'i ortaya çıkaran eski sosyalist oligark Moroz olması³⁶⁹ 31 Mart 2002 yılında gerçekleşen Parlamento seçimlerinde ülkenin doğusunda da güven kaybı yaşadığını ortaya çıkarmıştır.

9/11 Saldırıları sonrası ABD ile Rusya'nın yakın ilişkisi Kuçma'nın Ukrayna dış politikadan ziyade iç politikaya ağırlık vermesine olanak tanımıştır. Buna rağmen Kuçma yine de dış politikada sağladığı istikrarı iç politikada sağlayamayacak sadece anayasal yetkisine dayanarak baskılayabilmiştir. Bir dönem Kuçma'nın da Başbakanlığını yürütmüş ve Batı yanlısı olan Viktor Yuşçenko 2002 Parlamento seçimlerine "Bizim Ukrayna Partisi" ile Rusya'ya yakın olan Viktor Yanukoviç liderliğinde "Birleşik Ukrayna Partisi" seçimlerden en yüksek oy oranına sahip olmuşlardır.³⁷⁰ Cumhurbaşkanlığının yetkisine dahil olan Başbakan'ı belirleme konusunda tercihini Donbass bölgesinden gelen Yanukoviç'ten yana kullanmıştır.

2004 yılında Cumhurbaşkanlığı seçimlerine Ukrayna anayasası gereğince en fazla iki defa görev alınabildiği için Kuçma aday olamamış yerine halefi olarak Yanukoviç'i desteklemiştir. Cumhurbaşkanlığı seçimlerine de aday olan Yuşçenko, Batı eksenli politikaları desteklerken yolsuzluklarla mücadele gibi toplumun temel şikayetleri üzerinden politik söylemlerini geliştirirken, Yanukoviç ise mevcut rejimin devamını olarak Rusya ağırlıklı politikaları desteklemiştir.³⁷¹ 31 Ekim 2004'te seçimlerin ilk turu ve 21 Kasım 2004 tarihinde ise seçimlerin ikinci turu gerçekleşirken Yüksek Seçim Kurulu seçimlerin galibini Yanukoviç olarak ilan etmesi ile birlikte Bizim Ukrayna Partisi lideri Yuşçenko seçimlere hile karıştırıldığını iddia ederek destekçilerini seçim sonuçlarını tanımamalarını ve sokağa dökülmeleri çağrısında bulunmuştur.³⁷² Sonuçların açıklanmasından sonra Rusya Yanukoviç'i kutlarken, ABD ve AB ise seçimi kabul

---

³⁶⁸ David R. Marples, "The Kuchma-Gate Scandal and Implications for Ukraine", University of Alberta Folio, C:38, S:14, 23.03.2000, s.5.

³⁶⁹ Yalçın Sarıkaya, "Turuncuya Veda: Ukrayna'nın Kritik Seçimi", Karadeniz Araştırmaları, S:25, Bahar 2010, s.3.

³⁷⁰ Office for Democratic Institutions and Human Rights, "Ukraine Parliamentary Elections: 31 March 2002 Final Report", Varşova, 2002, s.24.

³⁷¹ Nazım Cafersoy, "Ukrayna Yol Ayrımında", Stratejik Analiz, Ankara, C:5, S:55, 2004, s.72-73.

³⁷² Fevzi Uslubaş, "Moskova'nın Penceresinden Ukrayna Seçimleri", Jeopolitik Dergisi, İstanbul, C:4, S:13, 2005, 62.

etmeyeceğini ilan etmiştir.³⁷³ Nitekim Yuşçenko'nun çağrısına destekleyenlerden yanıt gecikmeyerek Kiev meydanında ve Liyiv'de muhalefetin seçim rengi olan turuncu renge bürünerek seçim sonucuna karşıt gösteriler başlamıştır. Ukrayna Yüksek Mahkemesi geri adım atarak 26 Aralık'ta seçimin tekrarlanacağını duyurmuştur.³⁷⁴ 26 Aralık'ta gerçekleştirilen seçimlerden Yuşçenko %51,99'unu alırken Yanukoviç %44,20'sini alabilmiştir.³⁷⁵

Rusya, Baltık ve eski Doğu Bloku ülkelerinin AB ve NATO'ya ve ABD'nin Orta Asya'daki artan etkisini çaresizlikle izlemek durumunda kalmıştır.³⁷⁶ Yakın çevresinde gelişen olaylara doğrudan müdahil olarak Yanukoviç ve diğer Rusya yanlılarına destek veremese de Rusya lideri Putin, Ukrayna'daki ayrılıkçı bölgelere silah temin edeceğini, Ukrayna'ya ekonomik yaptırımlar uygulanacağını ve ayrılıkçıların bağımsızlık isteklerini kabul edeceğini açıklamıştır.³⁷⁷ Devrim sonrasında iktidara gelen Yuşçenko, BDT çatısı altında Avrasyacılara karşı oluşturulan GUUAM içerisinde Rusya için iki önemli aktör Gürcistan ve Ukrayna'da Batı yanlısı grupların iktidara gelmesi Rusya'nın Batının genişlemesine verdiği tepkinin dozunu arttırmasına yani sertleşmesine neden olmuştur.

2005-2010 yıllarındaki Ukrayna Cumhurbaşkanı Yuşçenko'nun Batı ile geliştirdiği ilişkilerine karşılık Rusya ilk olarak 2005 sonu 2006 başında Ukrayna'ya vermiş olduğu doğal gazı keserek Yuşçenko'ya karşı baskılara başlamıştır.³⁷⁸ 2007 yılında Ukrayna'nın doğal gaz borcunu ödeyememesi üzerine tekrarlanan kriz 2008 yılının Mart ayında Rusya'nın Ukrayna'ya satılan doğal gaz miktarını azaltması ile sonuçlanmıştır. Rusya 1 Ocak 2009 tarihinde doğal gaz akışını tekrar kesmiştir.³⁷⁹ Rusya'nın Yuşçenko rejimine karşı uygulamış olduğu bu baskılar 2010 seçimlerinde etkisini göstermiştir. 2010 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ülkenin güneyi ve doğusunun desteklediği Yanukoviç'in

³⁷³ Fehim Taştekin, "Portre: Ukrayna Seçimleri ve Turuncu Devrimi", Radikal Gazetesi, 19.11.2004, <http://www.radikal.com.tr/yorum/portre-ukrayna-secimleri-ve-turuncu-devrim-730107/>, Erişim Tarihi: 07.06.2017.

³⁷⁴ Sinan Oğan, "Ukrayna'da Devlet Başkanlığı Seçimleri: Turuncu Devrimin Sonu", Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi (TÜRKSAM), 17.01.2010, <http://www.turksam.org/tr/makale-detay/157-ukrayna-da-devlet-baskanligi-secimleri-turuncu-devrimin-sonu>, Erişim Tarihi: 07.06.2017.

³⁷⁵ ÖZDAL-DEMYDOVA, a.g.e., s.5.

³⁷⁶ Giray Saynur Bozkurt, "Gürcistan, Ukrayna ve Kırgızistan'da Kadife Devrimler", Karadeniz Araştırmaları, S:9, Bahar 2006, s.156.

³⁷⁷ TSYGANKOV, "From Belgrade to Kiev: The Hard-Line Nationalism and Russia's Foreign Policy", Marlene Laruelle (Ed.), "In Russian Nationalism and the National Reassertion of Russia", Routledge, Londra, s.198.

³⁷⁸ Arzu Yorcan, "Ukrayna-Rusya Doğal Gaz Krizi: Avrupa ve Türkiye Zor Günler Geçiriyor", Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM), 08.01.2009, <http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1008/ukrayna-rusya-dogal-gaz-krizi-avrupa-ve-turkiye-zor-gunler-geciriyor>, Erişim Tarihi: 09.06.2017.

³⁷⁹ Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM), "Rusya Ukrayna Krizinin Nedenleri", 16.01.2009, <http://www.orsam.org.tr/index.php/Content/Analiz/7?s=orsam%7Cturkish>, Erişim Tarihi: 09.06.2017.

seçilmesi³⁸⁰ ile Putin'in 10 Mayıs 2006 tarihinde Kremlin'de yaptığı "Halka Sesleniş" konuşmasında "Bizlerin (Rusya'nın) bilgi akışı sağlanacağı yeni çevrelere gereksinimimiz var"³⁸¹ dediğinde kendisini yakın çevre ile sınırlamayacağını işaret etmiştir. Küresel bir aktör olarak yeni çevrelere yönelim gerçekleştirecek güce haiz olduğunun da bir burgusu niteliği taşımaktadır. Ancak 2008 sonrası yaşanan gelişmeler gerek ekonomik kriz gerekse Gürcistan'a askeri müdahalesi Rusya'nın prestijini arttırırken bölgedeki çekim gücünü de arttırmıştır. Dolayısıyla 2010 yılındaki Ukrayna Cumhurbaşkanlığı seçimine dek Yuşçenko içişlerinde istikrarı yakalayamaması yeniden Ukrayna'da Rusya yanlısı görüşün güçlenmesine neden olmuştur.

Yanukoviç Cumhurbaşkanlığı döneminde NATO üyeliğinden vazgeçmiş, Rusya'nın Sivastopol deniz üssünü kullanım süresi 2044'e kadar uzatılmış ve Rus gemilerine Kerç Boğazı'ndan geçiş serbestliği tanınmıştır.³⁸² Ancak Yanukoviç, beş senelik süresini bir kez daha tamamlayamadan görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Yanukoviç, AB ile Doğu Ortaklığı çerçevesinde planlanan antlaşmayı Rusya'nın etkisiyle imzalamaktan vazgeçmesi sonucu Ukrayna'da AB yanlısı kitlelerin protestoları tetiklemiştir.³⁸³ 2013 Kasım ayında başlayan eylemler 22 Ocak 2014'te ilk ölüm haberi gelerek protestocular ile rejim arasındaki şiddetin artan dozunu ortaya koymuştur.³⁸⁴ Muhaliflerin önlenemez güçlenmesi sonrası Yanukoviç rejimi devrilmiş ve ülkede yeni bir krizin başlangıcı olmuştur. Meydan Devrimi olarak adlandırılan bu olaya Rusya darbe, Batılı ülkeler ise devrim olarak nitelendirilmiştir.³⁸⁵

Meydan Devrimi, Turuncu Devrimi gibi Ukrayna'nın tümü tarafından kabul görmemiştir. Ülkedeki Rusya yanlıları da Batı yanlılarına karşı Kiev karşıtı gösteriler başlamıştır. 16 Mart 2014 tarihinde Kırım Ukrayna'daki geleceği hakkında referandumda Rusya'ya bağlanma yönünde karar çıkmıştır.³⁸⁶ Referandumdan kısa bir süre sonra Rusya Devlet Başkanı Putin tarafından Kırım'ın Rusya'ya bağlanmasına yönelik anlaşma

³⁸⁰ Atilla Sandıklı-Elnur İsmayilov- Erdem Kaya, "Karadeniz'deki Yeni Gelişmeler ve Türkiye", BİLGESAM Yayınları, İstanbul, Rapor No: 62, Ağustos 2014, s.32.

³⁸¹ ONAY, "Rus Stratejisinin Mimarları", İlgü Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, Ocak 2008, s.221.

³⁸² Hasret Çomak, vd., "Karadeniz'de Yeni Gelişmeler Ukrayna Krizi ve Türkiye", Hasret Çomak- Caner Sancaktar- Zafer Yıldırım (Ed.), "Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi", Beta Yayıncılık, İstanbul, Kasım 2014, s.155.

³⁸³ SANDIKLI- İSMAYİLOV- KAYA, a.g.e., s.32.

³⁸⁴ BBC Türkçe, "Beş Soruda: Ukrayna'da Neler Oluyor?", 23.01.2014, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/01/140123_ukrayna_soru_cevap, Erişim Tarihi: 11.06.2017.

³⁸⁵ ÇOMAK, vd., a.g.e., s.155.

³⁸⁶ BBC Türkçe, "Kırım Referandumunda Rusya'ya Evet", 16.03.2014, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/03/140316_kirim_sonuc, Erişim Tarihi: 12.06.2017.

imzalanarak Kırım resmen Rusya'ya bağlanmıştır.³⁸⁷ Böylelikle Rusya, Ukrayna'nın Karadeniz'deki stratejik öneme sahip olan Sivastopol limanı ve ayrıca Kerç Boğazı'ndaki hakimiyetini de sürdürmüştür.

Kısaca, Soğuk Savaş sonrası döneme dek uzun yıllar boyunca Moskova'ya bağlı şekilde yaşamış olan Kiev, bağımsızlık kaldığı andan itibaren kırılğan demografik yapısı ve yönetim konusundaki tecrübesizliği kriz ortamını beslemiştir. Ayrıca yaşanan kriz ve devrimler, Ukrayna'nın bağımsızlığı kendi hür iradesi doğrultusunda karar alabileceği anlamına gelmediğini göstermektedir. Ukrayna, otoritesini ve bağımsızlığını Rusya'nın çıkarlarına ters düşmediği müddetçe ya da Rusya'nın uluslararası sistemin güçlü bir aktörü olmadığı müddetçe Rusya'dan bağımsız karar mekanizmasını yürütebilmiştir. Diğer bir ifadeyle Rusya'nın çift başlı kartalı, Ukrayna'nın kendisi ile iyi ilişkiler geliştirmesi durumunda onu koruyacak aksi durumda ise kartal kanatlarını sadece ve sadece öğün yemeğini diğer avcılara kaptırmamak için Ukrayna'nın üzerine kapanacaktır. Rusya'nın geçen süre içerisinde sertleşen tutumu özellikle Meydan Devrimi sonrasında Ukrayna'nın doğu bölgesini destekleme ve Kırım'ı kendine bağlaması Turuncu Devrimi'ndeki gibi eleştirilerin söylemde kalmayacağını göstermiştir. Ukrayna sanayi bölgelerinin ülkenin doğuda olduğu da dikkate alınacak olursa Kiev yönetimi ekonomik bağımsızlığı sağlaması yine Rusya ile iyi ilişkiler geliştirmesine bağlı olduğunu göstermektedir.

5.1.3. Lale Devrimi

Kırgızistan, kuzeyinde Kazakistan, batısında Özbekistan, doğusunda Çin, güneyinde Tacikistan bulunan ve Orta Asya'nın fakir ülkelerinden birisi konumundadır. Buradan da anlaşılacağı üzere Kırgızistan Orta Asya'daki jeostratejik konumu ülkenin cezbediciliğini arttıran unsurdur. SSCB'nin dağılması ile bağımsızlığını elde eden bir diğer devlet de Kırgızistan olmuştur. 31 Ağustos 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan ederken aynı yılın Ekim ayında yapılan seçimlerde Askar Akayev, bağımsız Kırgızistan'ın ilk Başkanı seçilmiştir.³⁸⁸ Akayev, iktidarının ilk yıllarında liberal demokratik kişiliği ile ön plana çıkmıştır.³⁸⁹ Ancak Akayev, bağımsızlığını kazanan diğer eski Sovyet devletleri gibi liberal pazar ekonomisine geçişte sorunlar yaşamıştır. Bu sorunların şiddeti arttıkça Akayev'in demokratik yönetim algısı da yerini zamanla despotizme ve otoriteleşmeye bırakmıştır.

³⁸⁷ Nerdun Hacıoğlu "Rusya Kırım'ı Resmen İlhak Etti", Hürriyet Gazetesi, 21.03.2014, <http://www.hurriyet.com.tr/rusya-kirimi-resmen-ilhak-etti-26054693>, Erişim Tarihi: 12.06.2017.

³⁸⁸ Abdullah Gündoğdu, "Kırgızistan: Dün, Bugün, Yarın", Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S:15, Güz 2011, s.406.

³⁸⁹ BOZKURT, a.g.e., s.159.

Akayev'in iktidar olduğu dönem içerisinde kırılma noktası diğer birçok gelişmenin de tetikleyicisi olan 9/11 Saldırıları olmuştur. Saldırı sonrası gelişen Rusya- ABD ilişkileri Aralık 2001 tarihinde Rusya'nın onayı ile ABD'nin Kırgızistan'da üs edinebilmesini sağlamıştır.³⁹⁰ ABD'nin Kırgızistan'da üs kurması Kırgızistan'ın Gürcistan ve Ukrayna ile aynı kaderi paylaşmasına neden olmuştur. ABD'nin bölgeye gelmesi dolayısıyla Soros tarafından desteklenen hükümet dışı örgütlerinde Kırgızistan'da kendilerine hareket alanı bulması ve faaliyetlerini yürütebilme imkanı tanımaktadır. Gül ve Turuncu Devrimleri hükümet dışı örgütlerin çalışmalarını hatta Soros'un ekonomik destek verdiğini açıklaması da bu örgütlerin inşa sürecindeki devletler açısında bir tehdit unsuru olarak değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Çünkü Sinan Oğan'ın da belirttiği üzere, "Toplumsal Mühendislik Projesi" olarak gerçekleştirilen devrimler belirli şablon çerçevesinde gerçekleşmektedir.³⁹¹

1990 yılında henüz Kırgızistan SSCB'ye bağılıken iktidara gelen Akayev değışen zaman ve gerçekleşen olaylar nedeniyle hedeflenen reformlar başarıya ulaşamamıştır. Buna rağmen 2005 yılına kadar iktidarını devam ettirebilmiştir. Ancak onunda sonu Gürcistan ve Ukrayna ile aynı olmuştur. 13 Mart 2005 seçimleri sonuçlarına göre meclise sınırlı sayıda milletvekili gönderebilen Kırgız muhalefeti seçimlerde yolsuzluk yapıldığı iddiası ve daha fazla özgürlük ve demokrasi talepleriyle 24-25 Mart 2005 tarihlerinde gerçekleştirilen protestoları Akayev'in devrilmesi ile sonuçlanmıştır.³⁹²

Renkli Devrimler olarak süreç Kırgızistan'da da başarıya ulaşarak burada "Lale Devrimi" ya da "Sarı Devrim" olarak adlandırılmıştır. Akayev'in istifası ile sonuçlanan devrim sonrası yapılan seçimlerde muhalefetin önce gelen isimlerinden Kurmanbek Bakiyev kazanarak beş yıllığına görevi üstlenmiştir.³⁹³ Rusya, diğer gerçekleşen devrimlerde olduğu gibi tepkisini eylemsel düzeyde gösterememiştir. Lale Devrimi, 2005 yılı itibariyle Rusya'nın dünyaya açılacağı kilit noktalar Batı tarafından ele geçirilmiştir. Renkli Devrimlere destek veren Batı tüm bunları yaparken Rusya'nın

³⁹⁰ Meşküre Yılmaz, "Orta Asya'da ABD Üsleri", 21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 31.08.2010, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/orta-asya-arastirmalari-merkezi/2010/08/31/5386/orta-asyada-abd-usleri>, Erişim Tarihi: 10.06.2017..

³⁹¹ Sinan Oğan, "Turuncu Devrimler Kitabı: Birinci Bölüm", Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi (TÜRSAM), 03.03.2011, <http://www.turksam.org/tr/makale-detay/410-turuncu-devrimler-kitabi-birinci-bolum>, Erişim Tarihi: 10.06.2017.

³⁹² Kerem Akşar, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Büyük Güçlerin Kafkasya'da Nüfuz Kazanma Mücadeleleri-Kırgızistan Lale Devrimi", Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ABD Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2009, s.90.

³⁹³ Pınar Akçalı, "Kırgızistan'da Parlamenter Sisteme Geçiş: Genel Bir Değerlendirme", Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, C:12, 2012, s.194.

toparlanma aşamasında olduğunun farkında olmuş fakat Rusya'nın davranışını yanlış yorumlamışlardır. Zira Rusya küllerinden doğan bir Anka kuşu ya da kış uykusunda mağarasında konaklayan yabancılara karşı uykusundan uyandığında tarih boyunca hiçbir zaman misafirperver olmamıştır. Dolayısıyla Renkli Devrimler sonrası Rusya'nın politik tutumları kuvvet kullanımına varan sonuçlar doğurmuştur.

5.2. ÖRGÜT BAĞLAMINDA GELİŞMELER

Putin döneminde tek bir bölgeye yönelik değil Ortadoğu ve Asya gibi diğer bölgelerle de ilişkilerini geliştirip gerek uluslararası örgütler içerisinde gerekse de yeni ittifaklar kurma yoluna giderek küresel çapta güç aktör olarak kaderini gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Avrasyacı yaklaşım karşı çıktığı tek kutuplu uluslararası sistemin çok kutupluluğa evrilmesini ve ABD önderliğindeki Batı ile mücadele edebilmesi ancak diğer güçlü aktörler ile gerçekleştireceği ittifaklar ve örgütlenmeler gerçekleştirebilecektir. Putin'in politikalarını şekillendiren Batı'nın davranışlarının yanı sıra örgütlenmeler ile de Avrasyacı yaklaşımın çok kutupluluk iddiasını gerçekleştirebilmektedir. Özellikle Avrasya coğrafyasındaki devletlerle ekonomik ve diğer alanlarda işbirliği geliştirmeyi amaçlayan Avrasya Ekonomi Birliği (AEB) ve Çin inisiyatifinde Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), bölge devletlerinin ortak sorunlarının ve rahatsızlık duyulan konulara üçüncü bir taraf müdahil olmasını önlemek amacıyla işbirliği geliştirilerek çözmeyi amaçlayan oluşumdur.

5.2.1. Avrasya Ekonomi Birliği

Avrasya ülkelerinin birbirleriyle daha sıkı işbirliği vizyonu 1995 yılında Belarus, Kazakistan ve Rusya arasında Gümrük Birliği anlaşmasının imzalanmasıyla başlamıştır.³⁹⁴ SSCB dağılması Rusya'nın yeniden bir dünya gücü olabilmesi, geçmişteki yönetim modelleri ile değil, perspektife yönelen yeni global düşüncelere uygun olan devlet yapısını oluşturma yollarını tercih etmesi gerekmektedir.³⁹⁵ Soğuk Savaş'ın son bulması ile değişen sisteme uyum sağlamak isteyen eski Sovyet devletleri kendilerine en uygun sistem olarak ve yatırım çekebilmek adına kendilerine liberal ülkeleri model olarak görmüşlerdir. Ancak liberal dönüşüm içerisindeyken yaşanan sancıları yalnızca iktisadi açıdan görülmesi nedeniyle kendilerine yatırım yapabilecek olan, sermayesi olan batı ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmeye ve onların izledikleri politikaları kendi politikaları olarak benimseyerek aynı politikaları takip etmişlerdir. Gerçekleştirilen reformların başarısızlığı

³⁹⁴ YILMAZ-BAHREVKİY, a.g.e., s.103.

³⁹⁵ Yuri Mikhailovich Luzhkov, "Tarihin Tekrarı: 21Yüzyılın Toplumu ve Rusya'nın Geleceği", Tuğba Oğuz (Çev.), Znak Paçyota Yayınevi, Moskova, Haziran 2003, s.101.

batılı ülkelerin politikalarını birebir almak ile Soğuk Savaş sonrası yeniden kurulan uluslararası sisteme adapte olunamayacağını görmüşlerdir. Doğal olarak politika arayışlarının kaçınılmaz olarak yaşanan coğrafyanın da şekillendirilen politikada dikkat edilmesi gereken bir dinamik şekilde değerlendirilmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur.

Rusya'dan önce ilk fikir Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'den gelmiştir. Nazarbayev, 1994 yılında Moskova Devlet Üniversitesi'nde katıldığı konferansta Avrasya Birliği projesini açıklamıştır.³⁹⁶ 1995 yılında Belarus, Kazakistan ve Rusya arasında Gümrük Birliği anlaşmasının imzalanmasıyla Avrasya Ekonomi Topluluğu'nun ilk adımı atılmıştır.³⁹⁷ SSCB sonrası ilk dönemde Rusya açısından gereğince önemsenmeyen eski Sovyet devletleri Yeltsin'in ikinci dönemi itibarıyla önem kazanmaya başlamıştır. Başka bir ifadeyle belirtecek olursak Rusya'nın Avrasyacı görüşün güçlenmesi ve buna paralel olarak Rusya'nın Avrasya coğrafyası ile güçlü bağlara sahip ilişkiler kurmaya yönelik politikaları ön plana almıştır. 2000 yılında Putin'in Rusya Devlet Başkanı olması ile birlikte ise uygulanan temel politika olmuştur.

2000 yılında Rusya, Belarus, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan arasında "Avrasya Ekonomik Topluluğu (AET)" anlaşması imzalanmıştır.³⁹⁸ Böyle bir entegrasyon sürecinin Rusya açısından önemi oldukça açıktır. BDT'nin işlevselliğini her geçen gün kaybediyor oluşu Rusya ile Ukrayna'nın ortak ekonomik alan oluşturmaya yönelik çabalarının başarısız olması ve Rusya ile Belarus'un bir türlü Birlik Devleti'ni hayata geçirememeleri nedeniyle Rusya açısında AET önemli bir şanstır.³⁹⁹

1951 Paris Anlaşması ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, 1957 Roma Anlaşması ile Avrupa Ekonomi Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu ve son olarak 1965 Füzyon Anlaşması ile Roma ve Paris Anlaşması ile oluşturulan topluluklar tek bir çatı altında birleştirilerek daha sonra Avrupa Birliği'ne dönüşecek olan Avrupa Topluluğu'nu oluşturmuştur. Avrasya Ekonomi Birliği de AB ile aynı yaklaşımdan hareket etmektedir. Ernst Haas'ın "Spill-Over" (yayılma) teorisi üzerine inşa edilecektir. Dolayısıyla 2000 yılındaki AET çatısı altında ticari ve ekonomik ilişkiler geliştirilerek ortaya çıkacak olan karşılıklı bağımlılığın etkisiyle diğer alanlarda da iş birliğine eğilim yaratacaktır.

³⁹⁶ Selçuk Kaplan, "Nursultan Nazarbayev'in Avrasya Entegrasyon Politikası", Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, C:3, S:3, 2014, s.22.

³⁹⁷ YILMAZ-BAHREVSKIY, a.g.e., s.103.

³⁹⁸ Osman Ağır-Ömer Ağır, "Avrupa Birliği ve Avrasya Ekonomik Birliği Kuruluş Süreçlerinin Karşılaştırılması", Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, S:1, 2017, s.60.

³⁹⁹ KAMALOV, "Moskova'nın Rövanşı", s.136.

AEB, Soğuk Savaş sonrası ABD idaresindeki “Yeni Dünya Düzeni” (tek dünyacı yaklaşımı) karşısında bir muhalefet ve aynı zamanda geleneksel ve köklü halk ve devletlerin alternatif bir blokta örgütlenmesi anlamına gelmektedir.⁴⁰⁰ Ayrıca Dugin, yakın çevre devletlerinin gönüllü ve bilinçli olarak dahil olduğu bu yapıyı, yeni dünya düzeni içerisinde kendi özerkliğinin bir teminatı olarak değerlendirmektedir.⁴⁰¹

2000 yılındaki Avrasya Ekonomi Topluluğu Anlaşması, AEB'nin sağlanabilmesi için önemli bir aşamadır. AET anlaşmasını ilk imzalayanlardan olmayan Ukrayna 2003 yılında katılım göstermiş olsa da 2004 yılındaki devrim sonrasında bu süreç yeniden duraksamıştır.⁴⁰² Gürcistan'da başlayan Renkli Devrimler, Rusya'nın entegrasyon girişimini hızlandırmasına ve gelişen ilişkiler Gazprom, Lukoil gibi şirketlerin uzun vadeli yatırımlarına bilhassa ihtiyaç duyan Orta Asya ülkeleri Rusya'nın arzuladığı entegrasyona destek olmasını sağlamıştır. Diğer yandan bu entegrasyon süreci Rusya'nın hantal bir askeri güçten enerji süper gücüne dönüşmesine zemin hazırlamıştır.⁴⁰³ 2006 yılının sonuna gelindiğinde Rusya; Türkmenistan hariç Orta Asya ülkelerini Moskova destekli yapılarına üye yapmış, kendisine rakip olabilecek ve kendisinin saf dışı bırakan herhangi bir yapının oluşmasına izin vermemiştir.⁴⁰⁴

ABD'nin demokrasi söylemleri ile Rusya'nın yakın çevresine müdahil olmasını sağlayan Renkli Devrimlere karşılık 2006 yılında Putin ABD'yi; “her şeyi yiyen ve hiç kimseyi dinlemeyen aç bir kurt”a benzetmiştir.⁴⁰⁵ Aç kurtla mücadelede 2007 yılında Rusya, Belarus ve Kazakistan arasında gümrük birliği oluşturulması planlanmıştır. 2010 yılında ise bu üç ülke arasında Avrasya Gümrük Birliği kurulmuştur.⁴⁰⁶ Özellikle 2008'de yaşanan küresel bazlı ekonomik krizden Rusya, AB üyesi ülkeler ya da ABD kadar etkilenmemiş⁴⁰⁷ olmasının yanı sıra aynı yıl içerisinde Rusya'nın Güney Osetya meselesini gerekçe göstererek Gürcistan'a askeri müdahalede bulunmuştur.⁴⁰⁸ Müdahale Rusya'nın

⁴⁰⁰ DUGIN, ““Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım”, s.263.

⁴⁰¹ DUGIN, ““Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım”, s.263-264.

⁴⁰² YILMAZ-BAHREVSKIY, a.g.e., s.103.

⁴⁰³ Fırat Purtaş, “Rusya'nın Orta Asya'ya Yeniden Dönüşü”, İhsan Çomak (Ed.), “Rusya: Stratejik Araştırmaları-1”, TASAM Yayınları, İstanbul,, 2006, s.171.

⁴⁰⁴ M.Seyfettin Erol-Sertif Demir, “Rusya Federasyonu'nun Orta Asya Politikaları”, Sezgin Kaya (Ed.), “Rusya'nın Doğu Politikası”, Ekin Yayınevi, Bursa, 2013, s.333.

⁴⁰⁵ Pravda.ru, “Putin Calls USA ‘a Hungry Wolf That Eats and Listen to No One’”, 15.05.2006, <http://www.pravdareport.com/russia/politics/12-05-2006/80197-wolf-0/>, Erişim Tarihi:11.06.2017.

⁴⁰⁶ Süleyha Demir, “Avrasya Ekonomik Birliği: Bir Medeniyet Projesi”, Sputnik News, 07.01.2015, <https://tr.sputniknews.com/analiz/201501071013359480/>, Erişim Tarihi: 11.06.2017.

⁴⁰⁷ Merve Suna Özel, “Rus Ekonomisini Bir Kriz Mi Bekliyor?”, EkoAvrasya, C:5, S:17, Kış 2012, s.16.

⁴⁰⁸ Abbas Karaağaçlı, “ABD'nin Karadeniz'de Nüfuz Tesis Etme Girişimi”, EkoAvrasya, C:5, S:17, Kış 2012, s.20.

yeniden bölgenin güçlü aktörü konumuna geldiğinin bir göstergesi olmasına ek olarak Moskova merkezli entegrasyon sürecinin hızlanmasını sağlamıştır.

2011 yılında Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev, dönemin Rusya Devlet Başkanı Dimitry Medvedev ve Belarus Cumhurbaşkanı Aleksandr Lukaşenko bir araya gelerek Avrasya Ortak Ekonomik Alanı'nın hayata geçirilmesi için hazırlanan anlaşmayı imzaladılar ve 2012'de hayata geçirilmesi kararlaştırıldı.⁴⁰⁹ Çok kutuplu uluslararası sisteminin güçlü bir aktörü olan AEB, Rusya, Kazakistan ve Belarus devlet başkanları 2014 yılında Astana Bağımsızlık Sarayı'nda gerçekleştirilen resmi törende, 2015 Ocak ayı itibarıyla hayata geçeceği ilan edilmiştir.⁴¹⁰

Özetle, AEB Rusya açısından ihmal edilemeyecek kadar öneme sahiptir. Yakın çevre ülkelerinin iktisadi ve teknolojik gelişmelerini sağlayabilme zorunluluğu onları dolaylı da olsa Rusya'nın nüfuz alanı içerisine dahil olmak zorunda bırakmıştır. Sovyet sonrası dönemde, bağımsızlığın yeni elde edilmiş olmasının yanında çöken bir sistem içerisinde sağlam bir parça olarak ayakta kalma çabası bağımsızlığını kazanmış 15 eski Sovyet Cumhuriyeti'nin kaderi olmuştur. Onların istikrar arayışı aynı zamanda onların sonuçlarının ağır olduğu kritik kararlar almaya zorlamıştır. Ancak alınan bu kararlar Rusya ile sınır komşusu olup olmadığına göre farklı sonuçlar doğurmuştur. Rusya özellikle sınır komşusu olduğu eski Sovyet ülkelerini BDT çatısı altında toplayarak onlar üzerindeki etkisini devam ettirmeyi arzulamıştır. Fakat ilk dönemlerde gerektiği kadar ağırlık verilmeyen eski Sovyet devletlerine reformların sonuçsuz kalması sonrası uygulanan politikaların değişmesiyle birlikte zamanla ağırlık verilmiştir. 1996 yılında Primakov'un Dışişleri Bakanı olmasıyla yoğunluk kazanan Avrasyacı yaklaşım 2000 yılında Putin'in Devlet Başkanı olmasıyla birlikte benimsenen tek politika olmuştur. Putin'in politikaları ve yaşanan gelişmeler Rusya'nın toparlanma sürecini hızlanmasına yardımcı olmuştur. Hızlanan süreç Rusya'nın güvenlik tehdidi olarak gördüğü iç siyasi yapı, NATO genişlemesi ve teröre⁴¹¹ karşı yeni hareket tarzı benimsemesine neden olmuştur. Renkli Devrimler sonrası Putin'in YAI'nin bir an önce gerçekleşmesi gerektiğine inancını desteklemiştir. Karşılıklı bağımlılıkların arttırılması sayesinde yakın çevredeki nüfuz

⁴⁰⁹ Milliyet Gazetesi, "Avrasya Ortak Ekonomik Alanı Resmen Kuruluyor", 18.11.2011, <http://www.milliyet.com.tr/-avrasya-ortak-ekonomik-alani-resmen-kuruluyor-ekonomi-1464579/>, Erişim Tarihi: 11.06.2017.

⁴¹⁰ NTV, "Putin Avrasya Ekonomik Birliği'ni Kurdu", 29.05.2014, http://www.ntv.com.tr/dunya/putin-avrasya-ekonomik-birligini-kurdu.INZMEBxmA0eidMeCnLZ_mg, Erişim Tarihi: 11.06.2017.

⁴¹¹ Hasan Basri Yalçın, "Ulusal Güvenlik Stratejisi: ABD, İngiltere, Fransa, Rusya, Çin", SETA Yayınları, 2017, s.40.

alanını korurken aynı zamanda örgüt çatısı altında gerçekleşiyor olması uluslararası sistemin çok kutupluluğunun sürekliliğini sağlamaktadır.

5.2.2. Şangay İşbirliği Örgütü

Çin, SSCB'nin dağılmasıyla bağımsızlığını ilan eden Rusya'yı 27 Aralık 1991'de tanımış ve SSCB'nin son dönemlerinde Çin ile yumuşayan ilişkiler zarar görmeden SSCB'nin halefi olan Rusya ile devam edeceğini göstermiştir.⁴¹² Rusya ilk dönemlerinde her ne kadar Batı yanlısı politikalar üzerinde durmuş olsa da Çin ile ilişkilerini duraksama olmadan devam ettirmiştir. Mart 1992'de Rusya Dışişleri Bakanı Kozyrev, Çin ile Rusya'nın farklı bakış açısına sahip olduklarını ancak bunun hükümetler arası ilişkilere zarar vermesine izin verilemeyeceğini söylemiştir.⁴¹³

Çin ile Rusya'nın benzer sorunları paylaşıyor olması ilişkilerin geliştirilmesi için en önemli neden olmuştur. Rusya'daki ayrılıkçı Çeçen teröristler Rusya'nın coğrafi bütünlüğüne zarar verirken, Tayvan ise Çin'in coğrafi bütünlüğüne zarar vermektedir. Çin ile Rusya'nın ayrılıkçılıkla mücadelesinde uluslararası kamuoyundaki baskılara karşı birbirine destek olması gelişen ilişkiler çerçevesinde elzemdir. Diğer yandan Çin, Tayan'ın silahları Batı tarafından temin ediliyor oluşu onu dengeleyebilmek için Rusya'dan daha teknolojik silahlara ihtiyaç duymaktadır. Rusya ise hem Asya'da kendisine rakip olabilecek tek güç olan Çin ile dostane ilişkilerinin devamını sağlayacak hem de Rusya, Çin pazarının getirisiyle kendi yapısal reformlarına kaynak yaratmış olacaktır. Dolayısıyla bölgenin istikrar olabilmesi ve bölgeye Rusya ve Çin'den daha güçlü üçüncü bir aktörün gelmemesi ikili arasındaki ilişkiye bağlıdır.

1996 yılında sınır sorunu gündemiyle Şangay'da toplanan beş ülke (Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan), sınır bölgelerinde askeri faaliyetlerde bulunmamak ve sınırın 100 km derinliğindeki hareketlarından birbirlerini bilgilendirmek konusunda anlaşmaya varmışlardır.⁴¹⁴ Böylelikle Şangay Beşlisi ortaya çıkmıştır. Şangay Beşlisi sayesinde bölgesel sorunlar ortak bir platforma taşınmıştır. Şangay Beşlisi'nin Ağustos 1999 yılındaki Bişkek Zirvesi'nde, uluslararası terörizm, dini radikalizm, etnik bölücülük, uyuşturucu ve yasadışı silah ticareti ile mücadele etme kararı alınmıştır.⁴¹⁵

⁴¹² Umut Bekcan, "Yeni Dünya Düzeninde Rusya-Çin İlişkileri", Phoenix Yayınları, Ankara, 2013, s.81.

⁴¹³ BEKCAN, a.y.

⁴¹⁴ Halil Akman, "Şangay İşbirliği Örgütü'nün Oluşumunda Rusya-Çin İlişkileri ve İlişkilerin Problemleri", Uluslararası Sosyal Araştırmaları Dergisi, C:8, S:37, 2015, s313.

⁴¹⁵ Erkin Ekrem, "Çin'in Orta Asya Güvenlik Sorunu: Kırgızistan Olayları ve Şangay İşbirliği Örgütü", SDE Rapor: Orta Asya'da Güvenlik, Ağustos 2010, s.45.

Şangay Beşlisi'nin 5 Temmuz 2000'de Tacikistan'ın başkenti Duşanbe'de gerçekleşen beşinci zirveye gözlemci statüsünde katılan Özbekistan, 15 Haziran 2001 tarihinde Şangay'da gerçekleşen altıncı zirvede Şangay Beşlisi'ne katılımıyla Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)'ne dönüşmüştür.⁴¹⁶ 7 Haziran 2002'de St. Petersburg'da yapılan devlet başkanları zirvesinde örgütün tüzüğü imzalanarak BM'ye kaydı için resmi başvuruda bulunmuştur.⁴¹⁷ ŞİÖ kurulmasından ardından Putin, 2002 yılında çok kutupluluk konusunu yeniden vurgulamaya başlamıştır.⁴¹⁸

15 Temmuz 2001 tarihli ŞİÖ Kuruluş Anlaşması Deklarasyonu'nda ŞİÖ'nün amaçları şu şekilde sıralanmıştır: Üye ülkeler arasında karşılıklı güven, iyi komşuluk ve dostluk ilişkilerinin güçlendirilmesi, bölgesel barış, güvenlik ve istikrarın korunması için ortak çaba sarf edilmesi, terörizm, köktencilik, ayrılıkçılık, örgütlü suçlar ve yasadışı göçle ortak mücadele edilmesi, ayrıca siyaset, ekonomi, bilim ve teknoloji, kültür ve eğitim, enerji, çevre konularında işbirliğinin geliştirilmesi olarak belirtilmiştir.⁴¹⁹

Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali sırasında ABD tarafından desteklenen radikal İslamcı grupların bölgede önemli bir tehdit unsuru olurken 9/11 Saldırıları devletlerin onlarla tek başına mücadele edemeyeceğini göstermiştir. Bağımsızlığını yeni elde etmiş olan Orta Asya devletleri ŞİÖ sayesinde Rusya ve Çin'in desteği ile nispeten daha stabil bir düzen yakalamaya çalışmışlardır.

ŞİÖ'nün bir diğer olumlu yönü ise Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin uluslararası sistemin tek kutupluluğunu destekleyici olarak 1999'da Kosova'da insani müdahale gerçekleştirmesi ile ortaya koyduğu dünya jandarmalığı görevini üstlenmesine karşı olmuştur. Öyle ki ABD'nin tek dünyacı görüşü coğrafyada oluşan boşluğu kendilerinin doldurması ile sonuçlanırken bundan rahatsızlık duyan Çin ve Rusya'nın Orta Asya'daki boşluğun ortak bir şekilde doldurulabilmesi olmuştur.

Sonuç olarak ŞİÖ, 1980'lerde başlayan SSCB ile Çin arasındaki iyileşen ilişkilerin nihai bir sonucudur. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde Çin ve Rusya kendi yapısal reformlarının temellerini atarken herhangi bir tehdit unsurunun reformları başarısızlığa

---

⁴¹⁶ Sami Denker-Oktay Karakurt, "Avrasya'da Çin-Rusya Yakınlaşması, Şangay İşbirliği Örgütü", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S:6, 2002, s.11.

⁴¹⁷ Fırat Purtaş, "Şangay Beşlisi'nden Şangay İşbirliği Örgütüne: Orta Asya'da Rus-Çin Stratejik Ortaklığı", 2023 Dergisi, S:33, 2004, s.20.

⁴¹⁸ Halik Akman, "Rusya-Çin İlişkileri", İrfan Kaya Ülger (Ed.), "Putin'in Ülkesi: Yeni Yüzyıl Eşiğinde Rusya Federasyonu Analizi", Seçkin Yayınları, Ankara, Temmuz 2015, s.615.

⁴¹⁹ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Şangay İşbirliği Örgütü, Uluslararası Örgüt Künyesi", <http://www.mfa.gov.tr/sanghay-isbirligi-orgutu.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 10.06.2017.

uğratmaması gibi benzer hedefleri bulunmaktadır. Ancak ABD'nin hegemon olduğu bir sistem her ikisinin de potansiyel güçlerini sınırlandırarak sistemin önemli aktörü konumuna dönüşeceklerinin farkında olan Rusya ve Çin çok kutuplu sistemi desteklemektedir. Bunun sonucunda gelişen ilişkiler önce diğer devletlerden destek görmesine sonra ise ŞİÖ'nün kurularak üye ülkelerin ortak hareket ederek dış unsurların müdahalesi olmadan sorunların diğer ŞİÖ üyelerince istikrarı bozmadan çözülmesini sağlamıştır. Ayrıca Rusya açısından Çin gibi kendisinden görece güçlü bir aktörün desteğini sağlarken aynı zamanda Avrasyacı yaklaşımın savı olan çok kutuplu dünya düzeni amacının da gerçekleşmesini sağlamıştır.

BÖLÜM VI

6. SONUÇ

İbn Haldun'un söylediği gibi coğrafya toplumların dolayısıyla devletlerin kaderidir. Coğrafyaya uyum sağlayamayan organizmalar ya da coğrafya temelinde şekillendirilmeyen her devlet yok olmaya mahkumdur. Bu nedenle jeopolitik devletlerin göz ardı edemeyeceği kadar önemlidir. Bu denli önemli olan jeopolitik konusu özellikle teknolojinin gelişmesi devletlerin sınırlarını birbirine yakınlaştırması ve Pazar arayışı ya da devletlerin ihtiyaçlarını giderebilmek adına kendi coğrafyasının dışına yönelmesi jeopolitiğin de önemini zamanla arttırmıştır.

Devletlerin organizmalar gibi belirli yaşam sürelerinin ve bu süre içerisinde hayatta kalabilmek yani güçlenebilmesi için beslenmesi gerektiğini savunan organizmacı yaklaşımın devlet coğrafi politikalarını anlayışına yansımaları sonucu ilk olarak Alman Ratzel tarafından ortaya konulan "Siyasi Coğrafya" adlı eserinde devletlerin bilimsel çalışma olarak jeopolitiğin ilk adımı olmuştur.

Ratzel ile başlayan süreç Alman jeopolitik ekolü açısından benimsenmesi lebensraumun benimsenmesine ve politikalarına meşru zemin oluşturabilmiştir. Lebensraum ulusal birliğini yeni elde etmiş olan devletlerin uluslararası sistem aktörü olan diğer devletlerarasındaki eşitsiz güç dağılımını giderebilecekleri bir zemin yaratmaktadır. Ancak eşitsizliği gideren olumlu yönü olduğu gibi Haushofer gibi jeopolitik teorisyenleri de yaratmıştır. Zira Haushofer'in teorileri Adolf Hitler'in Nazi Almanya'sının politik ayaklarından birini oluşturmuştur. Almanya'nın işgaline uğrayan Fransa gibi ülkeler jeopolitiği, saldırgan diplomasının meşrulaştırma aracı olarak değerlendirmişlerdir. Avrasyacı yaklaşım hakkında, Kara Hakimiyeti Teorisinin etkisinden ziyade teoriye kendine has düşüncelerin (ortaya çıktığı dönemi ve coğrafyayı yansıtan değerlerin varlığı vd.) eklemlenmesi sonucu ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Hal böyle olunca Avrasyacı yaklaşım diğer teorilerden hem ayrılmış hem de klasik jeopolitik teorilerinin özlerini içerisinde barındıran kapsayıcı bir özelliğe sahip olmuştur.

Rusya'da Çar I.Petro ile başlayan Batıcılık yaklaşımı ilerleyen süreçte kendisine karşıt olarak Panslavist yaklaşımı ortaya çıkarmıştır. 1789 Fransız İhtilali ile yayılan milliyetçilik akımı ile Rusya Avrupa'nın dışlanmışlığının etkisiyle Panslavizm güçlenmiştir. Özellikle Danilevsky'nin ortaya koyduğu kuram ile Rusya'nın imparatorluk düşüncesinin de teorik zemine oturtulmasını sağlamıştır.

Rusya'da sırasıyla Batıcılık, Panslavizm, Komünizm ve en son olarak ise Avrasyacılık Rusya siyasetinin kimliği olarak şekillenmiştir. Avrasyacılık kendisinden önceki jeopolitik yaklaşımlar gibi belirli coğrafyaya yönelerek diğer coğrafyaları göz ardı etmediği gibi Rusya tarihine de aynı şekilde yaklaşarak Rusya'yı şekillendiren unsurlar arasında oluşumuna yardımcı olmuş olan her unsuru iyi ya da kötü tarihi içerisinde ele almaktadır. Klasik ve modern dönem şeklinde ayrılan Avrasyacılık, klasik dönemde temel varsayımları ortaya konulurken, politik sisteme entegrasyonu ve olgunluk kazanması Soğuk Savaş sonrası dönemde gerçekleşmiştir.

Avrasyacılığın modern dönemi olarak adlandırılan Soğuk Savaş sonrası dönemde Alexander Dugin çalışmalarıyla son halini almıştır. Ancak Dugin'in kuramı Aşırılıkçı Avrasyacılığın çerçevesini belirlemiştir. Zira ona göre YAİ ancak Rusya'nın Avrasya coğrafyasındaki hegemonyası altında kurulabilecektir. Ayrıca Aşırılıkçı Avrasyacılık ulusal çıkarının mevzu bahis olduğu konuda ne denli hoşgörülü olursa o denli de taviz verileceğini ön görmektedir. Dolayısıyla ulusal çıkardan taviz verilmemesi ve oluşturulmak istenen tek dünyacı dünya düzene karşı gerektiğinde kuvvet kullanımına varan önlemleri olağan bir durum olarak değerlendirmektedir.

Putin'in iktidara geldiği andan itibaren ise onayladığı doktrinler ile Avrasyacı yönelimini ortaya koymuştur. Ancak onun Avrasyacı yaklaşımı 2008 yılında Gürcistan savaşına dek Dugin'in Aşırılıkçı Avrasyacılı yaklaşımında ziyade Primakov gibi ılımlı Avrasyacı olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır. Bunun nedeni ise Rusya, hem iktisadi hem de terör gibi iç yapısal sorunları çözüme kavuşturamamış olmasıdır. Bunlara ek olarak Avrasyacılığın temel arzularından bir tanesi olan çok kutuplu dünya düzeni için bölgesel ya da uluslararası örgütlenmelerle ilişkileri henüz istenilen düzeye çıkamamıştır. İşte tüm bu etmenler bir araya geldiğinde ortaya çıkan tablo Putin önderliğindeki Rusya'nın keskin tavır sergilemişini engellemiştir. Putin'in 2008 yılına kadar bu zorunlu ılımlı politikaları Aşırılıkçı Avrasyacıların da iddia ettiği gibi başta ABD olmak üzere diğer aktörlerin Rusya'nın yeniden güçlü bir aktör olmasını engellemek adına onun ulusal çıkarını görmezden gelmelerine neden olmuştur.

Mackinder'in Kara Hakimiyeti Teorisi'nde de bahsettiği Avrasya coğrafyasına özellikle Moskova açısından bakıldığında diğer coğrafyalara açılacağı birer köprü vazifesi gören Ukrayna ve Gürcistan'da gerçekleşen Renkli Devrimler Batı devletleri tarafından her yönden desteklenmiştir. Rusya ise kuvvet kullanımına varmadan siyasi, iktisadi yaptırım ve söylem düzeyinde tepki göstermiştir. 2008 yılı Putin'in ılımlı

Avrasyacılıktan Aşırılıkçı Avrasyacılığa geçişi bakımından dönüm noktası olmuştur. 2008 yılındaki küresel kriz Batı devletlerine olumsuz yöndeki etkisi Putin Rusya'sının sistemin eşitsiz güç dağılımında dengeyi yakalamasına olanak tanımıştır. Bilhassa ABD'nin Afganistan ve Irak İşgallerinin olumsuz etkilerine birde ekonomik kriz eklenince ABD'nin kendi iç meselelerine yönelirken diğer coğrafyalar faaliyetlerini kısıtlamıştır. ABD'nin kendini kısıtlandırması Rusya'nın bölgede kuvvet kullanımına varan aktifliğinin önünü açmıştır.

Sonuç olarak Soğuk Savaş sonrası dönemde Primakov'un Rusya Dışişleri Bakanı olmasıyla birlikte siyasi yaşam içerisinde kendisine yer bulan Avrasyacılık 2008 yılına kadar ılımlı düzeyde kalmıştır. 2000 yılında Rusya Devlet Başkanı olan Putin 2008 yılına kadar geçen sürede devlet otoritesini, iktisadi yapıyı güçlendirmiş ve ülkede tek erkin devlet olmasını sağlamıştır. Başka bir ifadeyle Rusya başarısız bir devlet statüsünden toprak bütünlüğünü sağlayacak ve ekonomik reformlarını başarıya ulaştırmış bir iktidar ile egemenliğini güçlendirmiştir. 2008 yılına kadar izlenen ılımlı Avrasyacı politikalar aynı yıl içerisinde Saakaşvili yönetimindeki Gürcistan'a askeri müdahalesi Putin'in ılımlı politikaları terk ettiğini göstermektedir. 2008 yılından günümüze kadarki süreçte Putin'in gerek Ukrayna politikaları gerekse diğer coğrafyalarda ulusal çıkarını zedeleyebilecek herhangi bir unsura karşı çekimser olmadan kuvvet kullanım yoluna gidebilmektedir. Onun bu sert politikaları aynı zamanda uluslararası örgütlerdeki faal durumu ile çok kutuplu dünya düzeni şeklinde değerlendirildiğinde, Putin'in Aşırılıkçı Avrasyacı politikaları benimsediği ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdullah, A., Babaç, E. (2016), “Ekonomik Açıdan Rusya’ya Uygulanan Yaptırımlar ve Türkiye ile Yaşanan Uçak Krizinin Etkileri”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi (itobiad)*, 5(7), 2134-2143.
- Ağacan, K. (2001), “Rusya’nın Gürcistan’a Vize Uygulaması Silahsız Savaş Mı?”, Ankara, *Stratejik Analiz*, (9), 33-40.
- Ağır, O., Ağır, Ö. (2017), “Avrupa Birliği ve Avrasya Ekonomik Birliği Kuruluş Süreçlerinin Karşılaştırılması”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 129-144.
- Akaş, C., Okyay, S. (1995), “Gorbaçov’un Rusyası”, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları(YKY).
- Akbaş, Z. (2011), “ABD’nin Ortadoğu Politikalarının Sürdürülebilirliği ve Ortadoğu’da Güç Mücadelesi”, *History Studies*, ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı, 3, 1-18.
- Akçalı, P. (2012), “Kırgızistan’da Parlamenter Sisteme Geçiş: Genel Bir Değerlendirme”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 12(1), 193-209.
- Akdemir, E. (2014), “Avrupa Birliği’nin Ukrayna Politikası: Eski Komşu? Yeni Aday mı?”, *Karadeniz Araştırmaları*, (41), 61-75.
- Akhundova, J. (2015), “Rusya’nın Yumuşak Güç Politikaları: Mevzuat, Kurumlar, Politikalar”, Bursa, Ekin Yayınevi.
- Akman, H. (2015), “Şanghay İşbirliği Örgütü’nün Oluşumunda Rusya-Çin İlişkileri ve İlişkilerin Problemleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmaları Dergisi*, 8(37), 311-326.
- Akman, H. (2015), “Rusya-Çin İlişkileri”, İrfan Kaya Ülger (Ed.), “Putin’in Ülkesi: Yeni Yüzyıl Eşiğinde Rusya Federasyonu Analizi”, Ankara, Seçkin Yayınları, 611-649.
- Akşar, K., “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Büyük Güçlerin Kafkasya’da Nüfuz Kazanma Mücadeleleri-Kırgızistan Lale Devrimi”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Aktaş, H., TÜFEKÇİ, Ö. (2013), “Kafkaslar Kuşağında Trabzon’un Jeopolitiği”, *EkoAvrasya Dergisi*, (22), 26-27.
- Akzeybek, R. (2016), “Enerji Güvenliği Bağlamında Çin’in Afrika Politikası”, *Turkish Studies*, 11(8), 25-42.
- Aman, F. (2012), “Malinowski’nin Kültür Teorisi”, Bursa, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21(1), 135-151.
- Arı, T. (2010), “Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği”, Bursa, MKM Yayıncılık, 6.Baskı.
- Arslan, H., Karadoğan, S. (2004), “Sayısal Harita Ortamında Bir Analiz: Jeopolitik-Jeostatejik Teoriler ve Türkiye”, Elazığ, Fırat Üniversitesi IV. Türkiye’nin Güvenliği Sempozyumu (Tarihten Günümüze Dış Tehditler), 16-17.10.2003.
- Asker, A., Memmedli, M. (2016) “Rusya’nın Libya Politikası: Moskova’nın Çifte Tutumu”, *Yeni Türkiye Dergisi*, 22(87), 584-590.
- Ataöv, T. (1968), “Rus Devletinin Kuruluşu”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 23(4), 215-244.

- Aydın, M. (2004), "19. Yüzyıl Ortalarında Panslavizm ve Rusya", Denizli, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(15), 109-124.
- Baharçiçek, A., Ağır, O. (2014), "Rusya'nın Başarısız Demokratikleşme Tarihi", *Birey ve Toplum*, 4(8), 5-27.
- Bassin, M. (2011), "Klasik ve Yeni Avrasyacılık: Geçmişten Gelen Devamlılık", *Özgür Tüfekçi (Çev.)*, *Bilgi Strateji*, 2(4), 117-135.
- Bazaluk, O. (2016), "Corruption in Ukraine: Ruler's Mentality and Destiny of the Nation, Geoplosophy of Ukraine", United Kingdom, Cambridge Scholars Publishing.
- Bedirhanoğlu, P. (2002), "Rusya'da Kapitalist Dönüşüm Süreci, Yalnızlık ve Neoliberalizm", *Toplum ve Bilim*, (92), 217-233.
- Bekar, O. (1994), "Ukrayna Bağımsız Kalabilecek mi?", *Avrasya Etüdleri*, 1(2), 72-93.
- Bekcan, U. (2013), "Yeni Dünya Düzeninde Rusya-Çin İlişkileri", Ankara, Phoenix Yayınları.
- Bilener, T., "Ulus-Devlet Olma Sürecinde Ukrayna", Erhan Büyükkakıncı (Der.) (2004), "Değişen Dünya'da Rusya ve Ukrayna", Ankara, Phoenix Yayınları, 311-341.
- Birdal, S. "Tek-Adamlaşma: Rejim, Devlet, Jeopolitik", Gencer Özcan, Evren Balta, Burç Beşgül (Der.) (2017), "Türkiye ve Rusya İlişkilerinde Değişen Dinamikler: Kuşku ile Komşuluk", İstanbul, İletişim Yayınları.
- Bozkurt, G.S. (2006), "Gürcistan, Ukrayna ve Kırgızistan'da Kadife Devrimler", *Karadeniz Araştırmaları*, (9), 151-167.
- Brzezinski, Z. (2005), "Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri", Çev. Yelda Türedi, İstanbul, İnkılap Kitabevi.
- Budak, T. (2013), "Orta Asya'da Küresel Jeoekonomik Rekabet ve Türkiye", *Bilge Strateji*, 5(9), 125-142.
- Büyükkakıncı, E., "Vladimir Putin Dönemi Rus Dış Politikasına Bakış Söylemler, Arayışlar ve Fırsatlar", Erhan Büyükkakıncı (Der.) (2004), "Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna", Ankara, Phoenix Yayınları, 137-163.
- Cabbarlı, H. (2016), "İki Güç Arasındaki Ukrayna", *Karadeniz Araştırmaları*, (50), 95-123.
- Cafersoy, N. (2004), "Ukrayna Yol Ayrımında", Ankara, *Stratejik Analiz*, 5(55), 71-76.
- Canar, B. (2012), "Soğuk Savaş Sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Karadeniz Politikası", Ankara üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 67(1), 49-80.
- Canbolat, İ.S. (2011), "Avrupa Birliği ve Türkiye: Uluslarüstü Sistemle Ortaklık", Bursa, Alfa Aktüel Yayınları, 5.Baskı.
- Çaşın, M.H., Derman, G.S. (2016), "Rus Dış Politikasındaki Değişim ve Kremlin Penceresinden Yeni Ufuklar", Ankara, SRT Yayınları.
- Sevgi, C. (1988), "Jeopolitik ve Jeostratejinin Tarihsel Gelişimi Açısından Türkiye'nin Stratejik Konumu", İzmir, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Ege Coğrafya Dergisi*, (4), 215-249.
- Cooper, W.H. (29 Haziran 2009), "Russia's Economics Performance and Policies and Their Implications for the United States", Congressional Research Service (CRS) Report for Congress.

- Çağiran, M.E. (2013), “Uluslararası Örgütler”, Ankara, Turhan Kitabevi.
- Çelikpala, M. (2012), “Başarısız Devlet-Demokratik Model Ülke Sarmalında Gürcistan’ın 20 Yılı”, Ankara, *USAK Yayınları*, 7(14), 1-35.
- Çomak, H., Sandıklı, A., Kaya, E., İsmayılov, E., “Karadeniz’de Yeni Gelişmeler Ukrayna Krizi ve Türkiye”, Hasret Çomak- Caner Sancaktar- Zafer Yıldırım (Ed.), “Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi”, İstanbul, Beta Yayıncılık, 137-167.
- Davutoğlu, A. (2011), “Stratejik Derinlik: Türkiye’nin Uluslararası Konumu” İstanbul, Küre Yayınları, 61.Baskı.
- Defay, A. (2005), “Jeopolitik”, Çev. İsmail Yerguz, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 1.Baskı.
- Demirci, S. (2012), “Rusya’nın Balkanlar’daki Yeni Jeopolitik Çıkarları”, *Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, 1(1), 45-60.
- Demircioğlu, A. (2014), “A Comparison of the Views of Ibn Khaldun and Montesquieu in Terms of the Effects of Climatic Conditions on Human Life”, *The Anthropologist*, 17(3), 725-733.
- D’Encausse, H.C. (2013), “İki Dünya Arasında Rusya”, Reşat Uzmen (Çev.), İstanbul, Ötüken Neşriyat.
- Denker, S., Karakurt, O. (2002), “Avrasya’da Çin-Rusya Yakınlaşması, Şangay İşbirliği Örgütü”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (6), 1-18.
- Dugin, A. (2008), “Osnovy Geopolitiki: Geopoliticheskoe Budushee Rossii: Myslit’ Prostranstvom”, 4. Baskı, Moskova: Arktogeia, 2000, s.6-7. Alıntılanan Vügar İmanov, “Avrasyacılık: Rusya’nın Kimlik Arayışı”, İstanbul, Küre Yayınları, 1.Baskı.
- Dugin, A. (2015), “Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım”, Çev. Vügar İvanov, İstanbul, Küre Yayınları, 8.Baskı.
- Dugin, A. (2017), İnsanlığın Ön Cephesi: Avrasya”, Çev. Erdem Ergen, Ankara, Kaynak Yayınları, 2. Baskı.
- Eslen, N. (2005), “Küresel Hamleler Anahtar Stratejiler”, İstanbul, Truva Yayınları, 2. Baskı.
- Eralp, A. (Der.) (2007), “Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar”, İstanbul, İletişim Yayınları, 3.Baskı.
- Ehlers, K. (1998), “Sergey Kurgenyana ile Söyleşi: Rusya’nın Üçüncü Yolu”, Erol Göka-Murat Yılmaz (Der.), “Uygurluğun Yeni Yolu”, İstanbul, Kızılelma Yayıncılık, 1.Basım.
- Ekrem, E. (2010), “Rusya-Çin İlişkileri”, Ankara, *Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) Rusya Raporu*.
- Ekrem, E. (2010), “Çin’in Orta Asya Güvenlik Sorunu: Kırgızistan Olayları ve Şanghay İşbirliği Örgütü”, *Stratejik Düşünce Enstitüsü Rapor: Orta Asya’da Güvenlik*.
- Erol, M.S., Demir, S., “Rusya Federasyonu’nun Orta Asya Politikaları”, Sezgin Kaya (Ed.) (2013), “Rusya’nın Doğu Politikası”, Bursa, Ekin Yayınevi, 311-347.

- Erşen, E., “Yeni Avrasyacılara Göre Rusya’nın Soğuk Savaş Sonrası Dünya Düzenindeki Yeri”, Mesut Özcan-Muzaffer Şenel (Ed.) (2011), “Modernite ve Dünya Düzenleri”, İstanbul, Klasik Yayınları.
- Fukuyama, F. (1990), “Tarihin Sonu mu?”, *Dünya Solu*, (6), 96-119.
- Gessen, M. (2015), “Putin: Yüzü Olmayan Adam”, Gözde Soykan (Çev.), İstanbul, Epsilon Yayıncılık.
- Gilpin, R. (2012), “Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası”, Ankara Kripto Kitaplar, 2.Baskı.
- Gottman, J., “La Politique des Etats et leur géographie”, Paris, Armand Colin,1952. Alıntılanan Alexandre Defay (2005), “Jeopolitik”, Çev. İsmail Yerguz, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 1.Baskı.
- Göktürk, T.B. (2014), “Kıbrıs’taki Siyasal Karar Alma Süreçlerinde Jeopolitik Unsurların Rolü”, 4. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu, Rauf Raif Denктаş Kültür ve Kongre Merkezi, Arsinoe Hall, Gazimagusa/KKTC.
- Gu, X., “China und Die USA: Eine Partnerschaft sucht Ein Strategisches Fundament”, 01.02.2002, *Internationale Politik* 2, Februar 2002, s.7-16. Matthias Adolf, “Energiesicherheitspolitik der VR China in der Kaspischen Region, Berlin, VS Verlag. Alıntılanan GÜNEŞ Ergin (2015), “Çin-Rusya Arasındaki Asimetrik Denge ve Amerika Birleşik Devletleri”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 70(4), 839-867.
- Gumilev, L.N., “Avrasyadan Makaleler-1”, D. Ahsen Batur (Çev.) İstanbul, Selenge Yayınları.
- Gündoğdu, A. (2011), “Kırgızistan: Dün, Bugün, Yarın”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (15), 399-417.
- Günel, K. (2008), “Coğrafyanın Siyasal Gücü”, İstanbul, Çantay Kitabevi, 4.Baskı.
- Gürbüz, M.V. (2003), “Petrol, Petrol Politikaları ve Ortadoğu: Global Politikaların Bölgesel yansımaları ve Irak Savaşı”, *Avrasya Dosyası*, Enerji Özel, 9(5), 133-169.
- Hasanov, A. (2012), “Jeopolitik”, Çev. Azad Ağaoğlu-Fuad Şammedov, İstanbul, Babıali Kültür Yayıncılığı, 1.Baskı.
- Herwig, H.H. (2003), “Jeopolitik: Haushofer, Hitler ve Lebensraum”, Colin S. Gray-Geoffrey Sloan (Ed.), “Jeopolitik, Strateji ve Coğrafya”, Çev. Tuğrul Karabacak, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) Yayınları, 292-322.
- Hitler, A. (2010), “Kavgam”, Çev. Dilara Aybar, İstanbul, Karşı Yayınları.
- Huntington, S.P. (2001), “Medeniyetler Çatışması”, Çev. Murat Yılmaz, Ankara, Vadi Yayınları, 4.Baskı.
- İlhan, S. (1971), “Jeopolitikten Taktiğe”, İstanbul, Harb Akademileri Basımevi.
- İlhan, S. (1989), “Jeopolitik Duyarlılık”, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İlhan, S. (2002), “Jeopolitik Kavramı ve Unsurları”, *Avrasya Dosyası*, Jeopolitik Özel, Kış, 8(4), 318-322.

- İmanov, V. (2007), “Rusya’nın Medeniyetsel Kimlik İnşası Olarak Avrasyacılık”, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı Doktora Tezi.
- İmanov, V. (2008), “Avrasyacılık: Rusya’nın Kimlik Arayışı”, İstanbul, Küre Yayınları, 1.Baskı.
- İmanov, V. (2010), “Rusya’nın Medeniyetsel Kimlik İnşası Olarak Avrasyacılık”, Sevinç Alkan Özcan (Hazırlayan), “Avrasya Konuşmaları: Medeniyet, Modernite, Kimlik”, İstanbul, Küre Yayınları, 1. Basım.
- İşçan, İ.H. (2004), “Uluslararası ilişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(2), 47-79.
- İsmayılov, M. (2011), “Avrasyacılık: Mukayeseli Bir Okuma Türkiye ve Rusya Örneği”, Ankara, Doğu Batı Yayınları.
- İşyar, Ö.G. (2004), “Bölgesel ve Global Güvenlik Çıkarları Bağlamında Sovyet-Rus Dış Politikaları ve Karabağ Sorunu”, Bursa, Alfa Aktüel Yayınları.
- İşyar, Ö.G. (2013), “Avrasya ve Avrasyacılık”, Bursa, Dora Yayınları, 2.Baskı.
- Jafarov, N. (2007), “Rusya’da Ulusal Güvenlik Anlayışının Dönüşümü (1991-2006)”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Kagarlitsky, B. (2007), “Çevrenin İmparatorluğu: Rusya ve Dünya Sistemi”, Esin Soğancılar (Çev.), Ankara, Phoenix Yayınları.
- Kagarlitsky, B. (2008), “Bugünkü Rusya: Neoliberalizm, Otokrasi ve Restorasyon”, Fatma-Serdar Arıkan (Çev.), İstanbul, İthaki Yayınları.
- Kamalov, İ. (2004), “Putin’in Rusyası: KGB’den Devlet Başkanlığına”, İstanbul, Kaknüs Yayınları.
- Kanbolat, H. (2000), “Rusya Federasyonu’nun Güney Kafkasya’daki Askeri Varlığı ve Gürcistan Boyutu”, Ankara, *Stratejik Analiz*, 1(3), 42-47.
- Kanbolat, H., Ağacan, K. (2001), “Gürcistan’daki Rus Üslerinin Tasfiyesinde Mehter Adımları: Bir Geri İki İleri”, *Stratejik Analiz*, Ankara, 2(16), 5-18.
- Kaplan, S. (2014), “Nursultan Nazarbayev’in Avrasya Entegrasyon Politikası”, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 20-32.
- Karaağaçlı, A. (2012), “ABD’nin Karadeniz’de Nüfuz Tesis Etme Girişimi”, *EkoAvrasya*, 5(17), 20-23.
- Karadeli, C., “Ukrayna’da Milli Aidiyet, Rekabet ve Azınlıklar”, Hasret Çomak-Caner Sancaktar- Zafer Yıldırım (Ed.) (2014), “Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi”, İstanbul, Beta Yayıncılık, 113-136.
- Kasım, K. (2009), “Soğuk Savaş Sonrası Kafkasya”, Ankara, USAK Yayınları, 2. Baskı.
- Kaya, S. (2008), “Rus Dış Politikasında Gelenekçi-Modernist Unsurların Analizi ve Batı”, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Kaya, S., İşyar, Ö.G. (2009), “Rus Yayılmacılığı ve Slavofil Düşüncenin Tarihsel Gelişimi”, *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları (OAKA)*, 4(8), 25-49.
- Kefeli, E. (2009), “Coğrafya Merkezli Okuma”, *Turkish Studies*, 4(1), 423-433.

- Keskin, Ş. (2015), “Gürcistan’ın AB ve NATO Hayali”, *Yeni Türkiye Kafkaslar Özel Sayısı*, (77), 495-507.
- Kınıkoğlu, S. (1996), “Ukrayna’da Kuçma Dönemi: Denge, Kararlılık ve Reform Politikaları”, Ankara, *Avrasya Etüdleri*, 3(1), 80-100.
- Koçak, Ö., Şahin, H. (2002), “Eskiçağ Tarihi Araştırmalarında Jeopolitiğin Yeri”, *Anadolu Araştırmaları*, (16), 337-373.
- Kodaman, T., Gonca, İ.B., “Putin Döneminde Rusya’nın Orta Asya Politikası (2000’den Günümüze)”, İrfan Kaya Ülger (Ed.) (2015), “Putin’in Ülkesi: Yeni Yüzyıl Eşiğinde Rusya Federasyonu Analizi”, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 411-425.
- Kodaman, T., Birsal, H. (2006), “Bağımsızlık Sonrası Özbekistan ve Dış Politikası”, Elazığ, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 413-442.
- Kohn, H. (2007), “Panslavizm ve Rus Milliyetçiliği”, Çev. Agah Oktay Güner, İstanbul, İlgü Kültür Sanat Yayıncılık, 1. Baskı.
- Kohn, H. (1953), “Panslavism: Its History and Ideology”, University of Notre Dame Press.
- Konak, İ. (2012), “Moskova Knezliği’nin Bağımsızlığa Geçişinde Türk-Moğol Dünyasının Rolü”, *Türkiyat Mecmuası*, 22(1), 99-122.
- Konak, İ. (2013), “Tarih Yazımında Alternatif Bir Model: Pokrovskiy Tarih Ekolü”, *Tunceli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 99-118.
- Kort, M. (2008), “A Brief History Of Russia”, New York NY, Infobase Publishing.
- Kotz, D.M., WEIR, F. (2012), “Gorbaçov’dan Putin’e Rusya’nın Yolu: Sovyet Sisteminin Çöküşü ve Yeni Rusya”, Cemile Çakır (Çev.), İstanbul, Kalkedon Yayınları.
- Köktaş, N.A. (2015), “Saakaşvili Dönemi Gürcistan: İç ve Dış Politika Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (2), 95-110.
- Kuchins, A.C. (2015), “Mismatched Partners: US-Russia Relations after the Cold War”, David Cadier-Margot Light (Ed.), “Russia’s Foreign Policy: Ideas, Domestic Politics and External Relations”, Londra, Palgrave Macmillan.
- Kurat, A.N. (1953), “Panslavizm”, Ankara, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 11(2-4), 241-278.
- Kurat, A.N. (1987), “Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917’ye Kadar”, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2.Baskı.
- Kuzio, T. (1997), “Ukraine under Kuchma: Political Reform, Economic Transformation and Security Policy in Independent Ukraine”, Londra, Macmillian Press.
- Lacoste, Y. (2014), “Coğrafya Her Şeyden Önce Savaş Yapmaya Yarar”, Çev. Selim Sezer, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1.Basım.
- Luzhkov, Y.M. (2003), “Tarihin Tekrarı: 21Yüzyılın Toplumu ve Rusya’nın Geleceği”, Tuğba Oğuz (Çev.), Moskova, Znak Paçyota Yayınevi.
- Mackinder, H.J. (2004), “The Geographical Pivot of History (April 1904)”, *The Geographical Journal*, 170(4), 298-321.
- Marples, D.R. (2001), “The Kuchma-Gate Scandal and Implications for Ukraine”, *University of Alberta Folio*, 38(14).

- Mckindey, C., "Geo-Economics: The New Science", Conway Data Inc., Norcross (1994), s.56. Alıntılan KODAMAN Timuçin-GONCA İsa Burak(2016), "Jeoekonomik Hayaller: Çin'in Yeni İpek Yolu Girişimi'nin Orta Asya'da Algısı", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(5), 1251-1261.
- Meydan Larousse-Büyük Lügat ve Ansiklopedisi, 6, İstanbul Meydan Yayınları, s.688, Alıntılan İŞÇAN, İsmail Hakkı (2004), "Uluslararası ilişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(2), 47-79.
- Mikail, E.H. (2007), "Yeni Çarlar ve Rus Dış Politikası", İstanbul, IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık.
- Mitchell, P. (Yön.) (2011), "Putin'in Rusyası", British Broadcasting Corporation (BBC).
- Montesquieu, B.D. (2011), "Kanunların Ruhunu Üzerine", Çev. Fehmi Baldaş, İstanbul, Hiperlink Yayınları.
- Musaoğlu, N. (2008), "Avrasyacılığın Rus ve Türk (Kazak) Versiyonları ile Türkiye'de Avrasyacılığın Jeopolitik Ortak Paydası: Türk Dünyası", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 59-86.
- Nuri, R. (2004), "Şanghay Menkul Kıymetler Borsası", Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Office for Democratic Institutions and Human Rights, "Ukraine Parliamentary Elections: 31 March 2002 Final Report", Varşova, 2002.
- Onay, Y. (2002), "Rusya ve Değişim", Ankara, Nobel Yayınları, 1.Baskı.
- Onay, Y.(2008), "Batı'ya Direnen Rusya", İstanbul, YeniYüzyıl Yayınları.
- Onay, Y. (2008), "Rus Stratejisinin Mimarları", İstanbul, İlgü Kültür Sanat Yayıncılık.
- O'Loughlin, J., Talbot, P.F.(2005), "Where in the World is Russia? Geopolitical Perceptions and Preferences of Ordinary Russians", *Eurasian Geography and Economics*, 46(1), 23-50.
- Önen, N. (2003), "Turancı Hareketler: Macaristan ve Türkiye (1910-1944)", Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Özdal, H., Demydova, V. (2011), "Türkiye Ukrayna İlişkileri: Yüksek Potansiyel, Düşük Voltaj", Ankara, *USAK Yayınları*, Analiz No: 16.
- Özder, A. (2013), "Avrasya Kavramı ve Önemi", *Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVID)*, 2(2), 65-88.
- Özel, M.S. (2012), "Rus Ekonomisini Bir Kriz Mi Bekliyor?", *EkoAvrasya*, 5(17), 16-18.
- Özel, M.S. (2013), "Putin-Abe Zirvesi ve Rus-Japon İlişkileri", 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü.
- Özey, R. (2013), "Merkezi Türk Hakimiyet Teorisi", İstanbul, *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Türk Hakimiyet Teorisi Semineri*.
- Parker, G., "Geopolitics-Past, Present and Future" Published by PINTER, Virginia-USA, 1998, s.1-2, Alıntılan KARABULUT, Bilal (2013), "Strateji, Jeostrateji ve Jeopolitik", Ankara, Barış Kitap.
- Polanyi, K. (2010), "Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal Ve Ekonomik Kökenleri", Çev. Ayşe Buğra, İstanbul, İletişim Yayınları, 9.Baskı.

- Primakov, Y. (2002), “Kapalı Kutu Rusya: Üst Düzey Siyaset Koridorlarında bir Yaşam”, Nuri Eyüpoğlu (Çev.), Ayşe Edirne (Der.), Matas Matbaası.
- Progonati, E. (2015), “Rusya’nın Balkanlar Politikası”, *Karadeniz Araştırmaları*, (45), 105-125.
- Purtaş, F. (2004), “Şangay Beşlisi’nden Şangay İşbirliği Örgütüne: Orta Asya’da Rus-Çin Stratejik Ortaklığı”, *2023 Dergisi*, (33), 20-31.
- Purtaş, F. (2006), “Rusya’nın Orta Asya’ya Yeniden Dönüşü”, İhsan Çomak (Ed.), “Rusya: Stratejik Araştırmaları-1”, İstanbul, TASAM Yayınları, 163-186.
- Purtaş, F. (2008), “Rusya ve Arap Orta Doğusu”, *Akademik Orta Doğu*, İstanbul, 2(4), 45-75.
- Retaillé, D. (2002), “Tarihte Jeopolitik”, Çev. Emre Sayın, *Avrasya Dosyası*, Jeopolitik Özel, 8(4), 22-39.
- Rubanov, V., “On the National Idea and Russia’s Future”, *International Affairs (Moskova)*, C:45, S:4, 1999, s.72-81. Alıntılan Zeynep Dağı (2002), “Rusya’nın Dönüşümü: Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika”, İstanbul, Boyut Kitapları.
- Sağlam, M. (2014), “Gazprom’un Rusyası: Rusya’da Devletin Dönüşümü”, Ankara, Siyasal Kitabevi.
- Sağlam, M. (2014), “Kronik: 21. Yüzyılda Küresel Rekabetin Zemini Ukrayna”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 69(2), 435-444.
- Sandıklı, A. (2011), “Jeopolitik ve Türkiye: Riskler ve Fırsatlar”, İstanbul, *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM)*, (27).
- Sandıklı, A., İsmayilov, E., Kaya, E. (2014), “Karadeniz’deki Yeni Gelişmeler ve Türkiye”, İstanbul, *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları*, Rapor No: 62.
- Sarıkaya, Y. (2010), “Turuncuya Veda: Ukrayna’nın Kritik Seçimi”, *Karadeniz Araştırmaları*, (25), 1-10.
- Serdar, İ. (2015), “Neorealizm, Neoliberalizm, Konstruktivizm Ve İngiliz Okulu Modellerinde Uluslararası Sistemsel Değişikliklere Bakış”, *The Journal of Europe-Middle East Social Science Studies (JEMSOS)*, 1(1), 14-38.
- Silvius, R. (2014), “The Russian State, Eurasianism, and Civilisations in the Contemporary Global Political Economy”, *Journal of Global Faultlines*, 2(1), 44-69.
- Sloan, G. (2003), “Sir Halford J. Mackinder: Gemışten Günümüze Kalpgah Kuramı”, Colin S. Gray-Geoffrey Sloan, “Jeopolitik, Strateji ve Coğrafya”, Çev. Tuğrul Karabacak, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) Yayınları, 16-46.
- Sobacı, M.Z. (2011), “Politika Bağlamında Kamu Yönetiminde Neo-Liberal Reformların Yayılması: Açık Toplum Enstitüsünün Rolü”, *Sosyoekonomi*, 16(16), 191-210.
- Somuncuoğlu, A., “Rusya-Asya Pasifik İlişkileri”, Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) (2010), “Siyaseti, Ekonomisi, Güvenliği, Dış Politikaları ve Stratejik İlişkileriyle: Yeni Rusya”, 80-85.
- Sönmezoğlu, F. (Der.) (2010), “Uluslararası İlişkiler Sözlüğü”, İstanbul, Der Yayınları, 4.Baskı.

- Sumida, J. (2003), "Alfred Thayer Mahan, Jeopolitisyen", ", Colin S. Gray-Geoffrey Sloan, "Jeopolitik, Strateji ve Coğrafya", Çev. Tuğrul Karabacak, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) Yayınları, 47-80.
- Sürgevil, O. (2008), "Farklılık Kavramına ve Farklılıkların Yönetimine Temel Oluşturan Sosyo-Psikolojik Kuramlar ve Yaklaşımlar", *Bahkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(20), 111-124.
- Şahin, Zulfiya (2014), "XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Rusya'nın Kültürel Gelişimi ve Batıya Uyum Çabaları", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 171-191.
- Şihverdiyev, K. (2006), "II. Katherina (1729-1796) Döneminde Rusya Müslümanları", Kayseri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Tansi, D. (2008), "Kafkasya Günlüğü Üzerinden 'Yeni Güçler Dengesi'", *Jeopolitik*, 7(56), 46-52.
- Taştan, Y.K. (2012), "Ulusal Ülküden Emperyal Vizyona: Rusya'da Kimlik Arayışları", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 12(1), 69-134.
- Tellal, E. (2005), "Kronik: Eski Sovyet Coğrafyasında Devrimler", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 60(2), 273-278.
- Tezkan, Y. (2007), "Jeopolitik Yazılar", İstanbul, Ülke Yayınları.
- Tortop, N., "Yönetim Bilimi", S Yayınları, Ankara, 1983, s.71. Alıntılayan BULUÇ Bekir (1996), "Yönetimde Örgütlenme Süreci", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 2(4), 513-522.
- Torun, B.A. (2016), "Soğuk Savaş Sonrasında Dönemde Gürcistan'da Amerika Birleşik Devletleri-Rusya Federasyonu Rekabeti", Aydın, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Trubetskoy, N.S. (2012), "Avrupa ve Beşeriyet", İstanbul, Küre Yayınları, 1.Basım.
- Tsygankov, A.P. (2013), "Russia's Foreign Policy: Change and Contiunity in National Identity", United Kingdom, Rowman&Littlefield, , 3. Baskı.
- Tsygankov, A.P. (2016), "Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity", Londra, The Rowman & Littlefield.
- Tsygankov, A.P., "From Belgrade to Kiev: The Hard-Line Nationalism and Russia's Foreign Policy", Marlene Laruelle (Ed.), "In Russian Nationalism and the National Reassertion of Russia", Londra, Routledge Publishing.
- Turgutoğlu, K. (2006), "Rusya Federasyonu'nda Yeltsin ve Putin Dönemlerinde İzlenen Dış Politikaların NATO ile İlişkiler Düzleminde Karşılaştırması", Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Türkçe Okul Sözlüğü (2010), İstanbul, Parıltı Yayıncılık.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2001), "2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri", Ankara, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın Numarası:2497.
- Tüysüzoğlu, G. (2013), "Savunmacı Realizm ve Saldırgan Realizm Bağlamında Karadeniz Havzası'ndaki Çatışma Gerçekliğinin Değerlendirilmesi", Kocaeli, Uluslararası

Güvenlik Kongresi (Kocaeli Üniversitesi, *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Trakya Üniversitesi işbirliğinde).

- Tzu, S. (2013), “Savaş Sanatı”, Çev. Adil Demir, İstanbul, Kastaş Yayınları, 9.Baskı.
- Uslubaş, F. (2005), “Moskova’nın Penceresinden Ukrayna Seçimleri”, İstanbul, *Jeopolitik Dergisi*, 4(13), 62-65.
- Ünal, Ö.F., “Azerbaycan-Gürcistan İlişkileri”, Kafkas Üniversitesi Dergisi, Bakü: Alıntılıyan Kamil Ağacan (2005), “Değişim Zamanı: Rusya Federasyonu’nun Güney Kafkasya Politikası”, Ankara, *Stratejik Analiz*, 6(61), 51-55.
- Vernadsky, G. (2015), “Rusya Tarihi”, Doğukan Mızrak-Egemen Ç. Mızrak (Çev.), İstanbul, Selenge Yayınları, 3.Baskı.
- Walicki, A. (2013), “Rus Düşünce Tarihi: Aydınlanma’dan Marksizme”, Çev. Alaeddin Şenel, İstanbul, İletişim Yayınları, 2. Baskı.
- Wallerstein, I. (1993), “Jeopolitik ve Jeokültür”, Çev. Mustafa Özel, İstanbul, İz Yayıncılık, 1.Baskı.
- WALTER, C.E., HOWIE, F.J.T. (2013), “Kızıl Kapitalizm: Çin’in Olağanüstü Yükselişinin Kırılgan Finansal Temeli”, Çev. Sinan Arslaner, İstanbul, Acar Bilgi Merkezi Yayınları, 1.Baskı.
- Wasserman, S.A., Minorsky, P.V., Urry, L.A., Reece, J.B., Jackson, R.B., Cain, U.M.L. (2013), “Campbell Biyoloji”, Çev. Ertunç Gündüz-İsmail Türkan, Ankara, Palme Yayınevi, 9. Basım.
- Wehrschutz, C.F. (1998), “Rus Fikriyatının Parçası Olarak Avrasyacılık”, Erol Göka-Murat Yılmaz (Der.), “Uygarlığın Yeni Yolu”, İstanbul, Kızılelma Yayıncılık, 1.Basım.
- Yalçın, H.B. (2017), “Ulusal Güvenlik Stratejisi: ABD, İngiltere, Fransa, Rusya, Çin”, SETA Yayınları.
- Yapıcı, M.İ. (2007), “Rusya-NATO İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Geleceği”, 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildirileri, 10-15 Eylül, 1451-1474.
- Yatin, G. (2009), “Yaşayan Bir Organizma Olarak Devlet: Friedrich Ratzel”, Mustafa Serdar Palabıyık (Der.), “Batı’da Jeopolitik Düşünce”, Ankara, Orion Kitabevi, 35-54.
- Yeltsin, B. (1990), “Bu Gidişe Karşıyım: Gorbi’yi Niçin Sevmiyorum”, Belkıs Çorakçı (Çev.), İstanbul, Altın Kitaplar Yayınları.
- Yeltsin, B. (2001), “Geceyarısı Günlükleri”, Ahmet Fethi (Çev.), İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yener, M.C. (2013), “Küresel Düzendeki Yeni Arayışlar: Şangay İşbirliği Örgütü ve Türkiye”, Ankara, *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 13(46), 71-92.
- Yenigün, C., Bolat, M.A., “Gürcistan: Yeni Dünyanın Doğu-Batı Sınırı”, Kemal İnät-Burhanettin Duran- Muhittin Ataman (Ed.) (2010), “Dünya Çatışmaları: Çatışma Bölgeleri ve Konuları”, Nobel Yayınları, Ankara, 1, 3. Baskı, 457-487.
- Yeşiltaş, M., Balcı, A. (2011), “AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü: Kavramsal Bir Harita”, *Bilgi Dergi*, 23(2), 9-34.

- Yılmaz, M.E. (2011), “Suriye: Süreklilik ve Değişimin Çatışması”, *Ortadoğu Analiz*, 3(30), 15-23.
- Yüçetürk, O.S. (1983), “Katolik, Ortodoks ve Protestan Mezhepleri Arasındaki Farklar”, *İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(12), 411-422.
- Alagöz, E.A., “Çin ile Amerika Arasında Var Olmaya Çalışan Bir Ada: Tayvan”, *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 25 Mart 2010, <http://www.bilgesam.org/incele/864/-cin-ile-amerika-arasinda-var-olmaya-calisan-bir-ada--tayvan/#.WPDBtkXyjMw>.
- Albayrak, G., “Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale: Mali Örneği”, http://acm.klu.edu.tr/dosyalar/birimler/acm/dosyalar/dosya_ve_belgeler/24407633.pdf.
- Antelava, N., “How to Stage a Revolution”, BBC United Kingdom, 04.12.2003, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3288547.stm>.
- Arı, M.T. (2004), “Onuncu Yılında Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA)”, *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, T.C. Dışişleri Bakanlığı, (14), <http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/Sayi14/7OnuncuYilindaKuzeyAmerikaSTANAFTAMTurkerAri.pdf>.
- Arslan, H., “Rusya’nın Yönü-2”, *Yeni Şafak Gazetesi* (05.04.1999), <http://www.yenisafak.com/yazarlar/detayscroll/41216?n=1>.
- Ash, T.G., Snyder, T., “The Orange Revolution”, *The New York Review of Books*, 28.04.2005, <http://www.nybooks.com/articles/2005/04/28/the-orange-revolution/>.
- Azarkan, E., “İbn Haldun Devlet Görüşü (Yönetimler Döngüsü)”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, (4), <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/esosder/article/view/5000067895>.
- Bila, F., “Putin’in Tarihi Çıkışı”, *Milliyet Gazetesi*, 11.02.2007, <http://www.milliyet.com.tr/putin-in-tarihi-cikisi/fikret-bila/siyaset/yazardetayarsiv/11.02.2007/188878/default.htm>.
- Demir, S., “Avrasya Ekonomik Birliği: Bir Medeniyet Projesi”, *Sputnik News*, 07.01.2015, <https://tr.sputniknews.com/analiz/201501071013359480/>.
- Doster, B., “Suriye Satrancındaki Son Dönüşümler”, *Ortadoğu Analiz*, Kasım 2013, 5(59), 23-30, <http://www.orsam.org.tr/files/OA/59/2barisdoster.pdf>.
- Dugin, A., “Avrasyacılık İdeolojisinin Kısaca Açıklanması”, *The Fourth Political Theory*, <http://www.4pt.su/ka/node/1094>.
- Duman, B., “Iran Başbakanı Nuri el-Maliki’nin Rusya Ziyareti ve Bölgesel Denklem”, *Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)*, 11.10.2012, <http://www.orsam.org.tr/index.php/Content/Analiz/3310?s=orsam%7Cturkish>.
- Eristavi, R., “Gürcü Yazar ve Siyasetçi Zviad Gamsakhurdia”, *Eurasian House*, 02.07.2016, <http://www.eurasianhouse.net/makale/69/gurcu-yazar-ve-siyasetci-zviad-gamsakhurdia>.
- Erşen, E., “Rusya’nın Arap Baharı Politikası”, *Ortadoğu Analiz*, Mart-Nisan 2014, 6(61), 78-81, <http://www.orsam.org.tr/files/OA/61/22emreersen.pdf>.

- Essipov, V., “Güller Devrimi’nden Sonra Seçim”, Deutsche Welle Rusça Servisi, 26.03.2004, <http://www.dw.com/tr/g%C3%BCller-devriminden-sonra-se%C3%A7im/a-2526836>.
- Finn, P. (2008), “Putin’s Chosen Succesor, Medvedev, Elected in Russia”, Washington Post, 03.03.2008, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/story/2008/03/02/ST2008030201044.html>.
- Hacıoğlu, N., “Rusya Kırım’ı Resmen İlhak Etti”, Hürriyet Gazetesi, 21.03.2014, <http://www.hurriyet.com.tr/rusya-kirimi-resmen-ilhak-etti-26054693>.
- Harjes, C., “Hindistan ve Rusya’nın Yakın İlişkileri”, Deutsche Welle (DW), 03.12.2004, <http://www.dw.com/tr/hindistan-ve-rusyan%C4%B1n-yak%C4%B1n-ili%C5%9Fkileri/a-2525687>.
- İmanov, V., “Avrasyacılık: Alternatif Bir Dünya Düzenine Doğru mu?”, <http://www.kirmizilar.net/tr/index.php/tartisma/item/316-avrasyacilik-alternatif-bir-dunya-duzenine-dogru-mu>.
- İsmayılov, E., “Rusya’nın Güney Asya Politikası Çerçevesinde Pakistan’la İlişkiler”, *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Analiz/Rusya*, No:1210, 30.04.2015, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-66-2015042951210.pdf>.
- Kabakçı, E. (2010), “Sosyoloji Tarihi I”, *İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi*, https://www.academia.edu/10121774/SOSYOLOJ%C4%B0_TAR%C4%B0H%C4%B0.
- Kahraman, E., “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya Federasyonu İnan İlişkileri”, *Güvenlik Stratejileri*, 2016, 12(24), 29-71, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/264330>.
- Kamalov, İ. (2012), “Rusya’nın Ortadoğu Politikası”, Ankara, *ORSAM Rapor No:125-The Black Sea International Rapor No:23*, http://www.orsam.org.tr/eski/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2012714_rapor125.pdf.
- Kazio, T., “Russia Continues To Disrespect Ukrainian Sovereignty”, *Radio Free Europe/Radio Liberty, Prague, Czech Republic*, 6(86), 9 Mayıs 2002, http://www.taraskuzio.com/media21_files/8.pdf.
- Keleş, M. (2016), “Obama’nın Rusya Karnesi”, Anadolu Ajansı (AA), <http://aa.com.tr/tr/dunya/obamanin-rusya-karnesi/699294>.
- Kızılkaya, S. (1999), “Kosova Krizi: Balkanlarda Kördüğüm”, *Birikim Dergisi*, (123), http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/5825/kosova-krizi-balkanlar-kordugum#.WfiVD9VI_IU.
- Kibritçioğlu, A. (1996), “Friedrich List’in Bebek Endüstriler Tezi”, *Munich Personal RePEc Archive (MPRA)*, 49-83, <http://mpa.ub.uni-muenchen.de/2549/>.
- Kirişçi, K. (2009), “The Transformation of Turkish Foreign Policy: The Rise of the Trading State”, *New Perspectives on Turkey*, (40), 29-57, http://www.esiweb.org/pdf/news_id_412_5%20-%20Article%20Kemal%20Kirisci.pdf.
- Leigh, J., Newman, S., “Contemporary Europe in Eurasian Geopolitics”, http://www.unice.fr/crookall-cours/iup_geopoli/docs/geopolitics-of-europe-twitter.pdf.

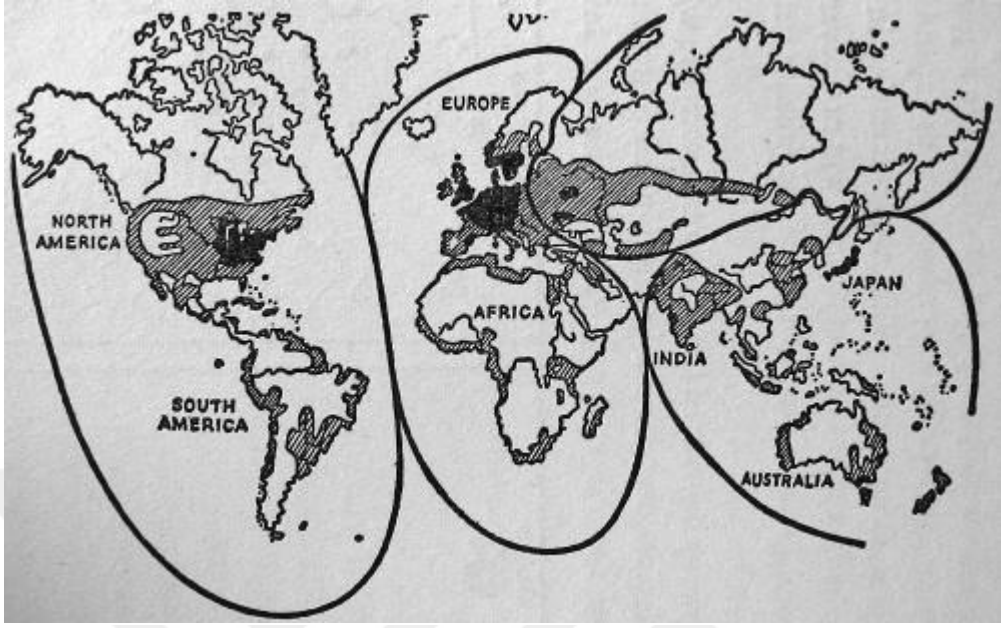
- Meyer, C. (2009), “Rostovtzeff and the Classical Origins of Eurasianism”, *Anabases*, (9), 185-197, <http://anabases.revues.org/419>.
- Oğan, S., “Ukrayna’da Devlet Başkanlığı Seçimleri: Turuncu Devrimin Sonu”, *Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi (TÜRKSAM)*, 17.01.2010, <http://www.turksam.org/tr/makale-detay/157-ukrayna-da-devlet-baskanligi-secimleri-turuncu-devrimin-sonu>.
- OĞAN, S. (2011), “Turuncu Devrimler Kitabı: Birinci Bölüm”, *Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi (TÜRKSAM)*, <http://www.turksam.org/tr/makale-detay/410-turuncu-devrimler-kitabi-birinci-bolum>.
- ÖZBAY, F., “Rusya Ortadoğu’da Kapıları Zorluyor”, *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM)*, 14.02.2007, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/517/rusya_ortadoguda_kapilari_zorluyor.
- ÖZBAY, F., “Rusya-Çin İlişkileri Nereye Gidiyor?”, *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 07.04.2006, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/378/rusya-cin_iliskileri_nereye_gidiyor.
- ÖZBAY, F., “Tarihsel Süreç İçerisinde güney Osetya Sorunu”, 25.06.2008, *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi*, <http://www.bilgesam.org/incele/999/-tarihsel-surec-icerisinde-guney-osetya-sorunu/#.WUuK25LyjMw>.
- ÖZERTEM, H.S. (Ed.) (2008), “Gürcistan Krizi Değerlendirme Raporu”, Ankara, USAK Yayınları, http://homes.ieu.edu.tr/~ibagdadi/INT435/Readings/The%20Caucasus/Gurcistan_USAK%2520RAPOR_Yeni.pdf.
- RIX, E. (2011), “Euro-Synergies, Geopolitics of Leviathan Part 2”, Greg Johnson (Çev.), <http://euro-synergies.hautetfort.com/archive/2011/08/14/geopolitics-of-leviathan.html>.
- SOKOLOV, M., KIRILENKO A. (röportaj) (2013), “Twenty Years After: Key Players In Russia’s October 1993 Crisis”, Tom Balmforth-Glenn Kates (Der.), <http://www.rferl.org/a/russia-players-1993-crisis/25125000.html>.
- SOİÇ Miodrag (2010), “Obama ve Medvedev’den Tarihi İmza”, Ahmet Günaltay (Ed.), Meltem Karagöz (Çev.), Deutsche Welle, <http://www.dw.com/tr/obama-ve-medvedevden-tarihi-imza/a-5442033>.
- SÖZMEN, M. F. (2015), “Ukrayna’da Krizin Kronolojisi”, *Evrensel Gazetesi*, <https://www.evrensel.net/haber/104669/ukraynada-krizin-kronolojisi>.
- TAŞTEKİN, F., “Portre: Ukrayna Seçimleri ve Turuncu Devrimi”, *Radikal Gazetesi*, 19.11.2004, <http://www.radikal.com.tr/yorum/portre-ukrayna-secimleri-ve-turuncu-devrim-730107/>.
- YDYRYS K. (2012), “Putin ve Medvedev Döneminde Rusya Federasyonu’nun Dış Politikası”, *Uluslararası Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi (USGAM)*, <http://www.usgam.com/tr/index.php?l=844&cid=611&konu=0&bolge=9>.
- YESEVİ, Ç.G. (2012), “Jeopolitik-Neopolitik”, *EnerjiEnergy*, http://www.enerjienergy.com/artikel.php?artikel_id=353.
- YILMAZ, M., “Orta Asya’da ABD Üsleri”, *21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, 31.08.2010, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/orta-asya-arastirmalari-merkezi/2010/08/31/5386/orta-asyada-abd-usleri>.

- YILMAZ, S., “Jeopolitik ve Jeostrateji”, [https://www.academia.edu/7648509/Jeopolitik ve Jeostrateji](https://www.academia.edu/7648509/Jeopolitik_ve_Jeostrateji).
- YILMAZ, S. (2016), “Avrasya’da Türk-Slav Birliği mümkün mü?”, Yeni Şafak Gazetesi, <http://m.yenisafak.com/amphtml//dunya/avrasyada-turk-slav-birlikteligi-mumkun-mu-2571661>.
- YORKAN, A., “Ukrayna-Rusya Doğal Gaz Krizi: Avrupa ve Türkiye Zor Günler Geçiriyor”, Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM), http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1008/ukrayna-rusya_dogal_gaz_krizi_avrupa_ve_turkiye_zor_gunler_geciriyor.
- ZENGİNOĞLU, S. (2011), “Çin’in Sosyalist Piyasa Ekonomisi ve Sürdürülebilirliği”, *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi*, <http://www.bilgesam.org/incele/847/-cin%E2%80%99in-sosyalist-piyasa-ekonomisi-ve-surdurulebilirli/#.V9BOw1uLTMw>.
- President of the Russian Federation (2009), “National Security Strategy of Russian Federation to 2020”, No:537, <http://mepoforum.sk/wp-content/uploads/2015/08/NDS-RF-2009-en.pdf>
- Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, <http://www.turkishfurniture.org>.
- Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM), <http://www.orsam.org.tr>.
- Al-Jazeera Türk, <http://www.aljazeera.com.tr>.
- Anadolu Ajansı, <http://aa.com.tr>.
- Avrupa Komisyonu/ İnsani Yardım ve Sivil Koruma, <http://ec.europa.eu>.
- Bağımsızlık, Demokrasi, Özgürlük ve Birlik Jineps Gazetesi, <http://www.jinepsgazetesi.com>.
- BBC Turkish, <http://www.bbc.co.uk/turkish>.
- Bilgi Ekonomisi Danışmanlık, <https://www.bilgiekonomisi.com.tr>.
- Birleşmiş Milletler, <https://www.un.org>.
- Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi Ankara, <http://www.unicankara.org.tr>.
- Bloomberg HT, <http://www.bloomberght.com>.
- Çeçen Cumhuriyeti İçkerya Türkiye Fahri Konsoloslğu, <http://ickerya.com>.
- China.com, <http://turkish.china.com>.
- CIA, World Factbook, <https://www.cia.gov>.
- CNN Türk, <https://www.cnnturk.com>.
- Cumhuriyet Gazetesi, <http://www.cumhuriyet.com.tr>.
- Deutsche Welle (DW), <http://www.dw.com>.
- Diplomatik Gözlem, <http://diplomatikgozlem.com>.
- Euronews, <http://tr.euronews.com>.
- Eurosport, <http://tr.eurosport.com>.
- Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, <http://www.gaziantepturizm.gov.tr>.
- Global Security, <http://www.globalsecurity.org>.

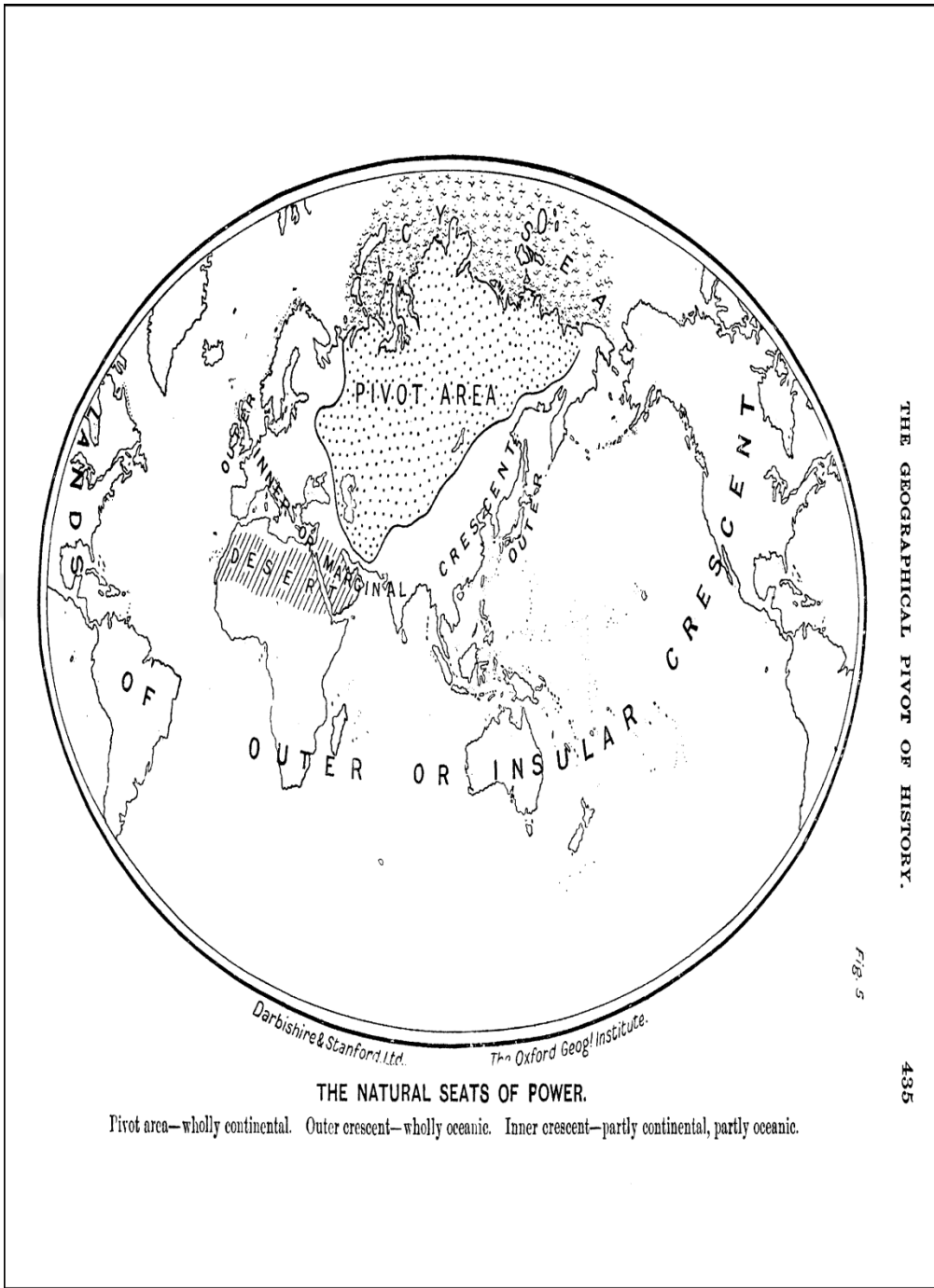
Hürriyet Gazetesi, <http://www.hurriyet.com.tr>.
Kremlin, <http://en.kremlin.ru>.
Milliyet Gazetesi, <http://www.milliyet.com.tr>.
North Atlantic Treaty Organization, <http://www.nato.int>.
NTV-MSNBC ve Ajanslar, <http://arsiv.ntv.com.tr>.
NTV, <http://www.ntv.com.tr>.
Pravda.ru, <http://www.pravdareport.com>.
Radikal Gazetesi, <http://www.radikal.com.tr>.
Revelations From The Russian Archives, <https://www.loc.gov>.
Ria Novosti, <https://ria.ru>.
RT News, <https://www.rt.com>.
Sabah Gazetesi, <http://www.sabah.com.tr>.
Sputnik News, <https://tr.sputniknews.com>.
The Economics Moscow, <http://www.economist.com>.
TÜİK, Genel Nüfus Sayımları, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1047.
Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr>.
United Nations Peacemaker, <http://peacemaker.un.org>.

EKLER

EK 1. Haritalar

Harita 2.1. *Karl E. Haushofer "Birleşik Bölgeler"*

Harita 2.2. Halford J. Mackinder "Güç Merkezleri"

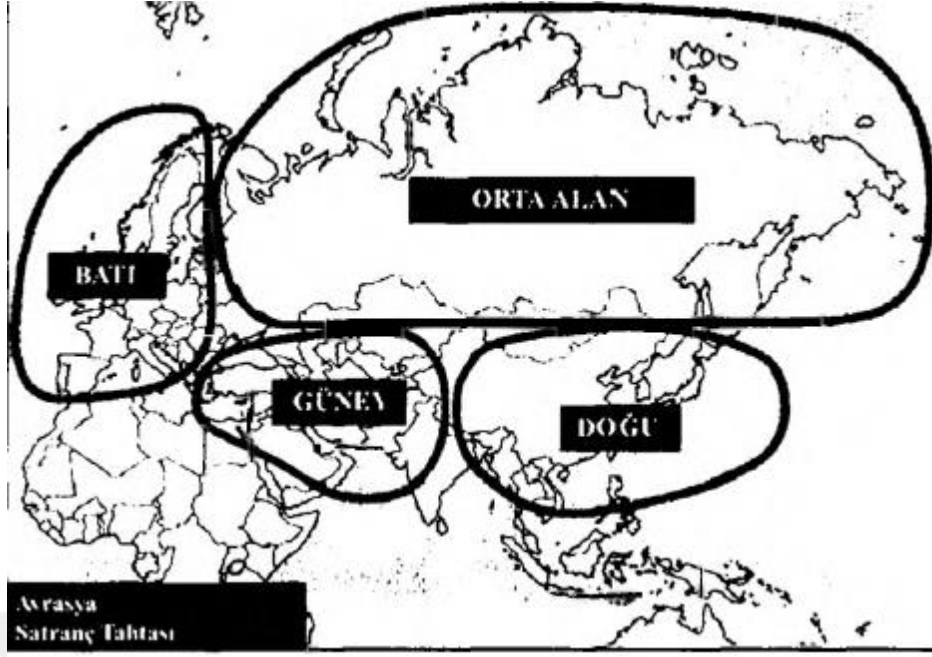

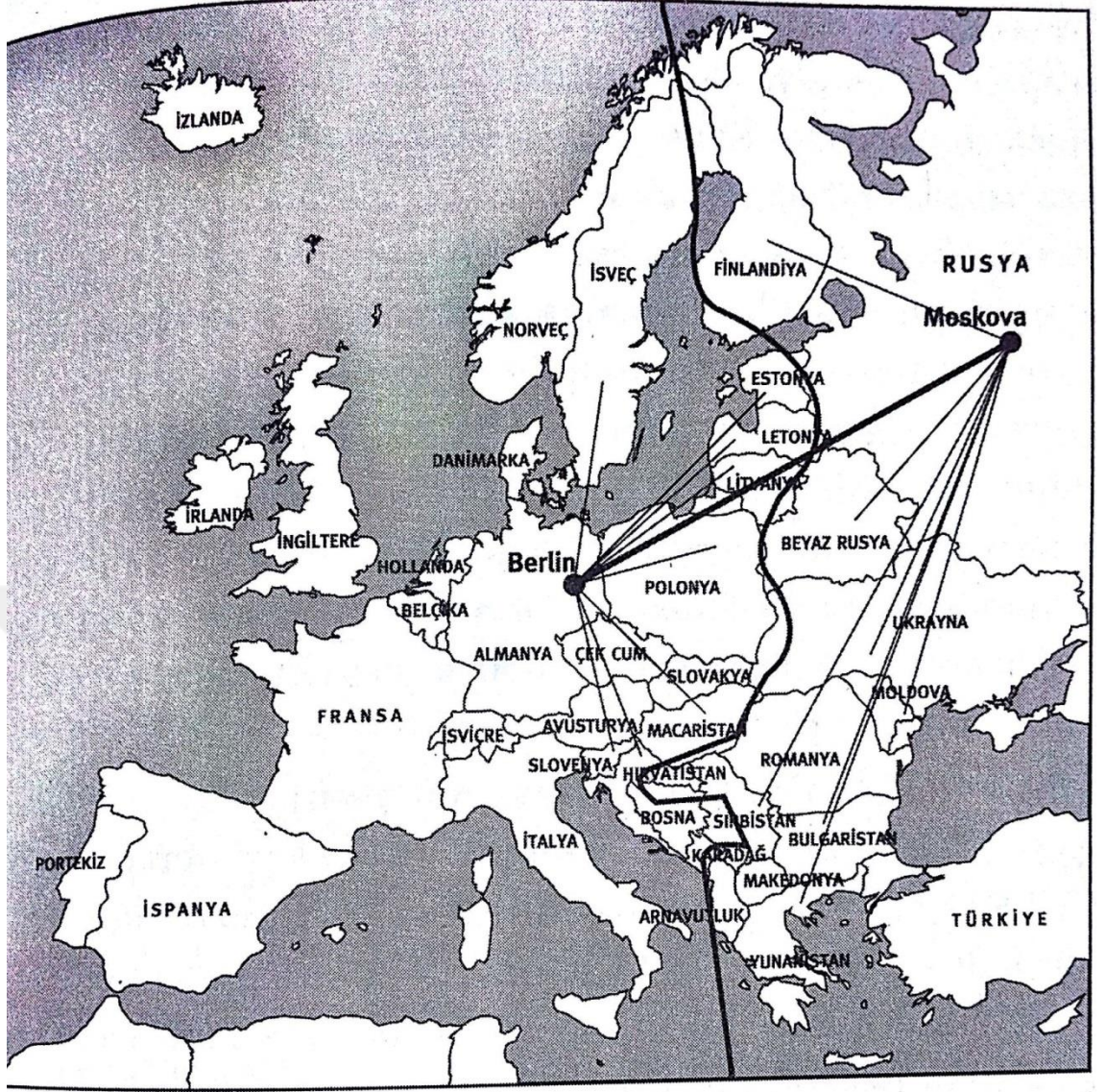
Harita 2.3. *Nicholas J. Spykman, "Rimland"*

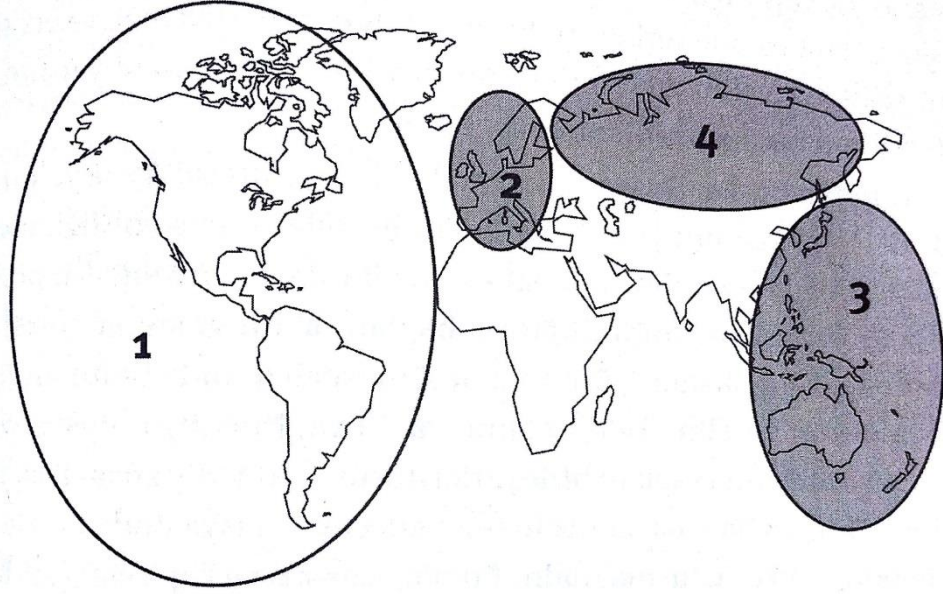
Harita 2.4. *Danilevsky'nin Rus-Slav Birliği düşüncesinin jeopolitik yansıması.*

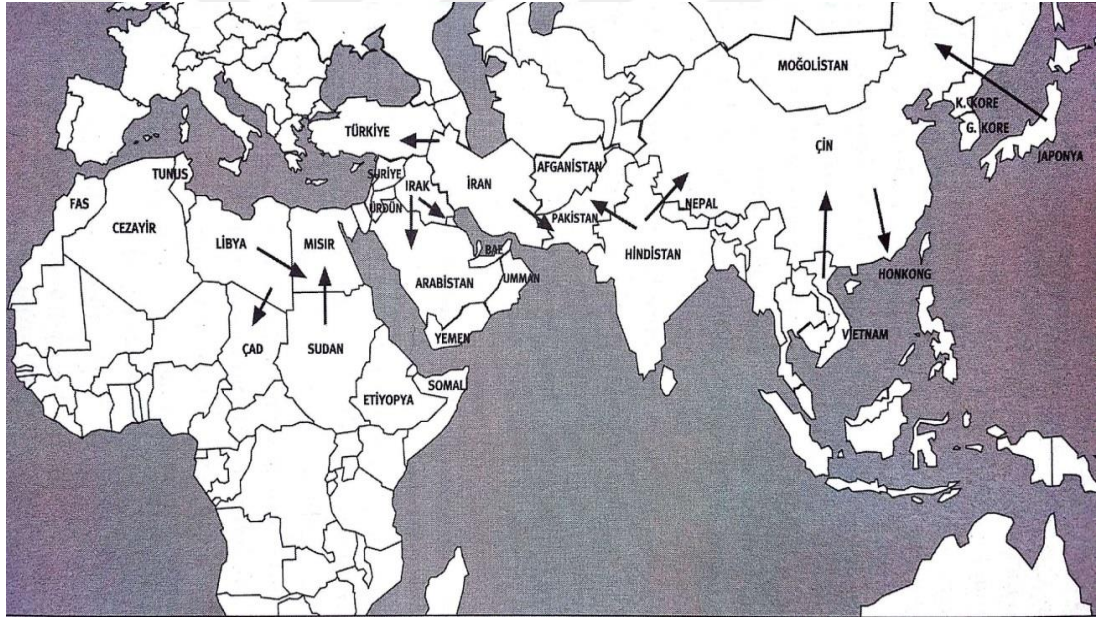
Harita 2.5. Zbigniew Brzezinski "Avrasya Satranç Tahtası"

Harita 3.1 Doğu Avrupa'da Rusya-Almanya Nüfuz Alanlarının Jeopolitik Açından Yeniden Paylaşımı

Harita 3.2 Üç Taraflı Komisyon ve Nüfuz Alanları

Harita 3.3 Avrasyacı jeopolitiği desteklemeleri gereken Asya ülkeleri

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Mehmet Ali Açıkgöz
Doğum Yeri ve Yılı : Gaziantep-1993
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : acikgoz27@gmail.com

Eğitim Durumu

**Lisans : Ahi Evran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Uluslararası İlişkiler**

**Yüksek Lisans: Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü,
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı**

Yayınlar : I.Uluslararası Zygmunt Bauman Sempozyumu 19-21 Mayıs 2017.

©2017- Mehmet Ali AÇIKGÖZ